

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**DOLAPDERE SEMTİ VE EVANGELİSTRİA RUM ORTODOKS KİLİSESİ
KORUMA ÖNERİLERİ**

DOKTORA TEZİ

Esin ŞEBİN AŞIK

Mimarlık Anabilim Dalı

Restorasyon Programı

KASIM 2015

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**DOLAPDERE SEMTİ VE EVANGELİSTRİA RUM ORTODOKS KİLİSESİ
KORUMA ÖNERİLERİ**

DOKTORA TEZİ

**Esin ŞEBİN AŞIK
(502982042)**

Mimarlık Anabilim Dalı

Restorasyon Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Zeynep AHUNBAY

KASIM 2015

İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü'nün 502982042 numaralı Doktora Öğrencisi Esin ŞEBİN AŞIK, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı “DOLAPDERE SEMTİ VE EVANGELİSTRİA RUM ORTODOKS KİLİSESİ KORUMA ÖNERİLERİ” başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı : **Prof. Dr. Ayşe Zeynep AHUNBAY**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri : **Prof. Dr. Yegân KAHYA SAYAR**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Nilgün ERGUN
İstanbul Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Eva ŞARLAK
Işık Üniversitesi

Prof. Dr. Mehmet Cengiz CAN
Yıldız Teknik Üniversitesi

Teslim Tarihi : 18 Eylül 2015
Savunma Tarihi : 16 Kasım 2015

Aileme,

ÖNSÖZ

İstanbul’da planlanan ve hayata geçirilen kentsel yenileme projeleri artarken İstanbul’un sosyal ve etnik kimliğinin önemli bir parçasını oluşturan ve kent merkezinde yer alan Dolapdere semtinde tarihi değerlerin korunarak yaşam kalitesinin yükseltilmesi ve oluşturulacak koruma modelinin acil hayata geçirilmesi gereği doğmuştur.

Tez çalışmamda beni yönlendiren, çalışmamın uzun süren araştırma ve tamamlanma sürecinde bilgisini, yardımlarını ve anlayışını esirgemeyen tez danışmanım Prof. Dr. Zeynep Ahunbay’a teşekkürlerimi sunarım. Tez çalışmamı eleştiri ve önerileriyle yönlendiren Prof. Dr. Yegân Kâhya ve Prof. Dr. Nilgün Ergun’a katkılarından dolayı çok teşekkür ederim.

Araştırmalarım boyunca yardımlarını esirgemeyen Prof. Dr. Eva Şarlak’a, Yunanca kaynakların Türkçe çevirileri ile çalışmama katkıda bulunan Despina Eftimiyadis’e, rölöve çalışmalarımındaki yardımları için Jeodezi ve Fotogrametri Mühendisi Alper Yiğitoğlu, Lefter İskenderidis ve Nusret Pehlivan’a, çalışmalarına destek olan Beyoğlu Yenişehir Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı Başkanı Kosma Kozmaoğlu’na, Evangelistria Kilisesi ve cemaati konulu araştırmalarımındaki katkılarından dolayı Peder Dositheos Anağnostopulos’a, Rumlar hakkındaki araştırmalarımda bilgi ve araştırmalarını paylaşan Prof. Dr. Nikolaos Uzunoğlu’na teşekkür ederim.

Akademik çalışmalarına verdiği destek ile uzun süren çalışmamı tamamlama imkanı sağlayan Y.Mimar Mustafa Pehlivanoğlu’na, bu zorlu süreçte desteği ile hep yanımda olan sevgili eşim Atilla ve kızım Melis Aşık’a, eğitimim ve araştırmalarım konusunda cesaretlendirip maddi-manevi her alanda destekleyen anne ve babama en içten teşekkürlerimi sunarım.

Eylül 2015

Esin Şebin Aşık
(Y.Mimar)

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR	xi
ŞEKİL LİSTESİ.....	iii
ÖZET.....	xv
SUMMARY	xvii
1. GİRİŞ	1
1.1 Tezin Amacı	1
1.2 Kapsam ve Yöntem	2
2. XIX. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİNDE GAYRİMÜSLİMLER.....	5
2.1 Osmanlı Devleti'nde Gayrimüslimler.....	5
2.2 Tanzimat Fermanı ile Gayrimüslimlere Tanınan Haklar	8
2.3 Tanzimat'tan Sonra Yapılan Rum Ortodoks Kiliseleri	9
2.3.1 Osmanlı Devleti'nde kilise mimarisi	9
2.3.2 19. yüzyılda kilise tasarımı	10
3. DOLAPDERE SEMTİNİN TARİHİ GELİŞİMİ VE SOSYAL DEĞİŞİM SÜRECİ.....	15
3.1 Osmanlı Döneminde İstanbul Rumları.....	15
3.2 Dolapdere'nin Konumu ve Sınırları	20
3.3 Dolapdere'nin Tarihi ve Kentsel Gelişimi	21
3.3.1 Dolapdere'nin tarihi gelişimi	21
3.3.2 Arşiv belgelerinde Tatavla-Dolapdere semti	24
3.3.3 Dolapdere ve çevresinde yer alan kültürel değerler.....	52
3.3.3.1 Kilise ve ayazmalar	53
3.3.3.2 Okullar.....	61
3.3.3.3 Çeşmeler.....	66
3.3.3.4 Tatavla Hamamı	71
3.3.3.5 Tatavla ve Yenişehir'deki dernekler ve sosyal yaşam	72
3.4 Yenişehir Rum Ortodoks Cemaati	77
3.5 20. Yüzyılda Tatavla ve Dolapdere'de Sosyal Değişim.....	78
3.6 1929 Tatavla Yangını ve Etkileri	85
3.7 Dolapdere Semtinin Korunma Durumu	93
3.7.1 Dolapdere semtiyle ilgili plan kararları	93
3.7.2 Çalışma alanı sınırlarının belirlenmesi	97
3.7.3 Çalışma alanının günümüzdeki durumu	101
3.7.4 Çalışma alanında yapılan analizler	102
3.7.5 Çalışma alanında yapılan analizlerin değerlendirilmesi	112
4. EVANGELİSTRİA RUM ORTODOKS KİLİSESİ.....	115
4.1 Konumu	115
4.2 Tarihsel Gelişimi	116
4.3 Arşiv Belgelerinde Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi.....	125

4.4 Geçmişte Yapılan Onarım ve Müdahaleler	132
4.5 Belgeleme Yöntemi	141
4.6 Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi'nin Ayrıntılı Tanımı	145
4.6.1 Plan	145
4.6.2 Litürjik öğeler	161
4.6.3 Cepheler	169
4.6.4 Taşıyıcı sistem ve örtü.....	194
4.7 Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi'nde Kullanılan Yapım Teknikleri ve Malzemeler.....	198
4.7.1 Malzeme karakterizasyonuna yönelik laboratuvar çalışmaları	204
4.7.2 Kilisenin cephelerinde kullanılan taş türleri ve harç	207
4.8 Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi Mimari Üslup Özellikleri	213
4.8.1 19.yüzyıl kiliselerinde üsluplar	213
4.8.2 Evangelistria Kilisesi'nin üslubu ve bezeme öğeleri... ..	221
4.8.3 Evangelistria Kilisesi'nin örtü sisteminde yer alan bezeme ve ikonalar.	239
4.9 Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi'nde Görülen Bozulmalar	245
4.9.1 Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi'nde iç nedenlerden kaynaklanan bozulmalar	245
4.9.2 Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi'nde dış etkenlerden kaynaklanan bozulmalar	247
4.9.2.1 Doğal etkenlerden kaynaklanan bozulmalar	247
4.9.2.2 İnsanların neden olduğu bozulmalar	251
4.9.2.3 Anıtın cephelerindeki bozulmalar	256
4.9.2.4 Örtüdeki bozulmalar	268
4.10 Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi Restitüsyon Önerisi	269
4.10.1 Vaziyet planı	269
4.10.2 Plan.....	273
4.10.3 Cepheler	281
4.11 Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi Koruma Önerileri.....	289
4.11.1 Restorasyon müdahale yöntemleri	290
4.11.2 Kullanıma yönelik öneriler.....	299
4.11.3 Restorasyon Projesi'nin uygulama süreci ve bakım onarım programı ..	304
5. SONUÇ	309
5.1 Dolapdere Senti için Bir Koruma Politikası Belirlenmesi	309
5.2 Evangelistria Kilisesi'nin Yaşatılması İçin Öneriler	321
5.3 Sonuç	321
KAYNAKLAR.....	325
EKLER.....	335
ÖZGEÇMİŞ	359

KISALTMALAR

C	: Cilt
çev	: Çeviren
DBİA	: Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi
ESA	: Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi
GEEAYK	: Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu
HRT	: Harita
İBB	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi
İTÜ	: İstanbul Teknik Üniversitesi
KTVKBK	: Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu
KVKBK	: Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu
s	: Sayfa
T.C. BOA	: T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi
UİP	: Uygulama İmar Planı

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1.1 : İstanbul Hava Fotoğrafı (İBB, 2015).	2
Şekil 1.2 : Pilot alan, hava fotoğrafı (İBB, 2015).	3
Şekil 2.1 : Fener Hagios Georgios Metokhion, Yenikapı Hagioi Theodoroi ve Samatya H.Konstantino Kiliseleri planları (Karaca, 2008, ss.121,153,207).	11
Şekil 2.2 : Eğrikapı Panagia, Galata Panagia, Galatasaray Panagia kiliseleri planları (Karaca, 2008, ss.281,335, 359).	11
Şekil 2.3 : . Samatya Hagios Konstantinos – H. Helene, Beşiktaş Köyiçi Panagia, Hasköy Paraskeve Kilisesi planları (Karaca, 2008, ss.193, 327, 381). ...	12
Şekil 2.4 : . Çan kulesi sonradan eklenen Kurtuluş Ayios Dimitrios Rum Ortodoks Kilisesi (15 yy) ve çan kuleli olarak inşa edilen Ayios Athanasios Kilisesi (1855).	14
Şekil 3.1 : Buondelmonte tarafından yapılan İstanbul gravürü (1422).	15
Şekil 3.2 : Pera’ dan İstanbul’a bakış (E.T.Parris, 1832).	18
Şekil 3.3 : The Petit Champ-des-Morts, Pera (W.H. Bartlett, 1838).	18
Şekil 3.4 : İstanbul’daki Rum Ortodoks nüfusu (Uzunoğlu, 2010).	20
Şekil 3.5 : Tatavla’nın sınırlarını belirleyen dereler (Jaques Pervititch, 1925).	21
Şekil 3.6 : Piri Reis’in Kitab-ı Bahriye’inde Tersane’nin 17.yüzyılın birinci yarısındaki görünümü (Müller-Wiener, 2007, s.70).	22
Şekil 3.7 : 17.yy’da İstanbul, Thomas Artus (Chalcondyle, 1662, s.54).	24
Şekil 3.8 : G. von Constanti tarafından çizilen İstanbul ve liman bölgesini gösteren harita, 1715 (Kayra,1990, s.80).	26
Şekil 3.9 : Kent planı, François Kauffer, 1786.	26
Şekil 3.10 : İstanbul haritası, B.R. Davies, 1840.	27
Şekil 3.11 : Tatavla yerleşimini gösteren harita, Skarloto Bizantio, 1850 (Vizantinos, 1980, s.352).	28
Şekil 3.12: Galata, Pera ve Pangaltı haritası, G.D’Ostoya, 1858-1860.	28
Şekil 3.13 : Tatavla ile Evangelistria kilise bölgeleri arasındaki sınır (Jaques Pervititch, 1925).	31
Şekil 3.14 : Rum kadınlar (Amicis, 2003, s.65).	32
Şekil 3.15 : 1890’da Galata / Tatavla hattı üzerinde çalışan atlı tramvay ve 1920 yılına ait tramvay bileti (40 para) (Kayserilioğlu, 1998, ss.78-85).	32
Şekil 3.16 : Tatavla’nın güneydoğu bölümü, 1913 (Hristodulu, 1913, s.128).	34
Şekil 3.17 : Papazköprü’de yer alan karakol (Jaques Pervititch, 1925).	35
Şekil 3.18 : Mimar A.Jazmund’un Kasımpaşa Deresi ıslah çalışmalarını gösteren 1893 tarihli çizimi (YA. HUS 275.120.01).	37
Şekil 3.19 : Kasımpaşa Deresi’nin örtülmesini öneren lağım sistemini gösteren çizim (YA. HUS 275.120.02).	38
Şekil 3.20 : Lağım sisteminin Kasımpaşa Meydanı, Papaz köprü ve Yenişehir bölgesinde cadde üzerindeki binalarla ilişkisini gösteren kesit detayları, 1893 (YA. HUS 275.120.05).	39

Şekil 3.21 : Lağım sisteminin geçtiği semtleri gösteren boyuna kesit, 1893 (YA. HUS 275.120.06).....	39
Şekil 3.22 : Elektrikli Tramvay Güzergahları hat ve numaraları (Kayserilioğlu, 1998, s.51).	40
Şekil 3.23 : 20.yy. başına ait Tatavla'dan genel görünüm / Achille Samandji (Stamatopoulos, 2007, s.327).	41
Şekil 3.24 : Tatavla'dan genel görünüm, 1913 (Hristodulu, 1913, s.41).....	43
Şekil 3.25 : Tatavla'dan Taşkışla'ya bakış, 1913 (Hristodulu, 1913, s.129).	44
Şekil 3.26 : Alman Mavileri'nde (1914-1918) Dolapdere Caddesi.	45
Şekil 3.27 : Tatavla tepesini ve Dolapdere Caddesi'ni gösteren 1922 (1341) tarihli çizim (T. C. BOA_HRT.h-2130).	45
Şekil 3.28 : İnşaat ve Keşfiyat Şehircilik Osmanlı Anonim Şirketi İstanbul Haritası, 1922.	46
Şekil 3.29 : İnşaat ve Keşfiyat Şehircilik Osmanlı Anonim Şirketi haritası, 1922....	47
Şekil 3.30 : Beyoğlu-Galata bölgesini gösteren kent planı, 1923-1928.	47
Şekil 3.31 : Dolapdere Caddesi ve Tatavla bölgesini gösteren harita, 1923-1928.	48
Şekil 3.32 : Pervititch Haritası, 14 numaralı Tatavla paftası, 1925.	48
Şekil 3.33 : Pervititch Haritası'nda Dolapdere Caddesi (13-14-15 nolu paftalar)....	49
Şekil 3.34 : İstanbul Şehir Rehberi'nde Dolapdere Caddesi, 1934.	49
Şekil 3.35 : Taksim-Kurtuluş Viyadüğü kesit, Henri Prost, 1943 (Archives d'architecture du XXe siècle).	50
Şekil 3.36 : Tatavla-Dolapdere 1946 ve 1982 yılı hava fotoğrafı (İBB)	51
Şekil 3.37 : Dolapdere'ye akan dere kollarından biri, 1950 (Kilise Cemaat Arşivi).	51
Şekil 3.38 : Dolapdere'ye akan Bülbül Deresi ve üzerindeki ahşap bir köprü, 1950 (Stamapoulos, 2007, s.320)	51
Şekil 3.39 : Tatavla Ayios Dimitrios Kilisesi (Jacques Pervitich Haritası, 1925).	53
Şekil 3.40 : Ayios Dimitrios Kilisesi ve çevresi (Achille Samandji, 1918-1936).	53
Şekil 3.41 : Ayios Dimitrios Kilisesi ve avlusu 1950 (Achille Samandji) ve 2012.	53
Şekil 3.42 : Ayios Haralambos Şapeli 1950 (Achille Samandji) ve 2012 (E.Aşık).	55
Şekil 3.43 : Ayios Athanasios Kilisesi (Jacques Pervitich, 1925).....	56
Şekil 3.44 : Ayios Athanasios Kilisesi, 1904 (Ayios Dimitrios Vakfı Arşivi) ve 1913 (Hristodulu, 1913, s.105).	56
Şekil 3.45 : Ayios Athanasios Kilisesi, 1950 (Achille Samandji) ve 2012(E.Aşık)..	57
Şekil 3.46 : Ayios Elefterios Kilisesi ve Mezarlığı (Jacques Pervitich 1925).	57
Şekil 3.47 : Ayios Elefterios Kilisesi 1904 (Ayios Dimitrios Vakfı Arşivi) ve Mezarlığı 2011 (E.Aşık).	58
Şekil 3.48 : Ayios Eleftherios Mezarlığı ve Kilisesi (Achille Samandji).	58
Şekil 3.49 : Evangelistria Kilisesi 1913 (Hristodulu) ve 2011 (E.Aşık).	59
Şekil 3.50 : Theotoku Ayazması, 2011 (E.Aşık).	59
Şekil 3.51 : Ayios Fanurios Ayazması'nın Pervitich haritasındaki yeri ve güncel fotoğrafı (2011).	60
Şekil 3.52 : Kurtuluş spor kulübü, Tatavla Erkek Okulu ve Tatavla Kız Okulu'nun Pervitich haritasındaki yeri (Jacques Pervitich Haritası, 1925).	62
Şekil 3.53 : Özel Kurtuluş Rum İlköğretim Okulu (İstekli, 2005).	62
Şekil 3.54 : Evangelistria İlköğretim Okulu ruhsat belgesi, 1891.	63
Şekil 3.55 : Evangelistrias Erkek Okulu ve Evangelistrias Kız Okulu (Jacques Pervitich, 1925).	64
Şekil 3.56 : DH.TMIK.103/40 ve MF.MK.T358/27 sayılı belgeler (BOA).	65
Şekil 3.57 : 1950'li yıllarda (Evangelistria Kilisesi Arşivi) ve 2010 yılında Evangelistria Karma İlkokulu (E.Aşık).	66

Şekil 3.58 : Tatavla tepesinde “Hazne”, 1904 (Kurtuluş Ayios Dimitrios Vakfı Arşivi).....	67
Şekil 3.59 : Çeşme Meydanı, 1904 (Kurtuluş Ayios Dimitrios Vakfı Arşivi).	67
Şekil 3.60 : 1973 ve sonrasında Mihrişah Valide Sultan Çeşmesi (Egemen, 1993, s.604).	67
Şekil 3.61 : Restorasyon sonrasında Mihrişah Valide Sultan Çeşmesi, 2011 (E.Aşık)	68
Şekil 3.62 : Rıza Bey Çeşmesi (1979-KTVKK) ve tescil paftası (24.08.1978).	68
Şekil 3.63 : Rıza Bey Çeşmesi, 1945 (Tanışık, 1945) ve 2011(E.Aşık).....	69
Şekil 3.64 : Tatavla Hamamı yakınında, Asya Sokak’ta yer alan isimsiz çeşme (Jacques Pervitich, 1925).	69
Şekil 3.65 : Hortumcu Sokak’ta yer alan çeşme (Jacques Pervitich, 1925).	69
Şekil 3.66 : Arnakio Çeşmesi (Jacques Pervitich, 1925).....	70
Şekil 3.67 : Manolaka Çeşmesi (Jacques Pervitich, 1925).	70
Şekil 3.68 : Hoşyar Kadın Çeşmesi (Jacques Pervitich, 1925).....	71
Şekil 3.69 : Yokuşbaşı Sokak’ta yer alan sarnıç (Jacques Pervitich, 1925).	71
Şekil 3.70 : Tatavla Hamamı (Jacques Pervitich, 1925).....	72
Şekil 3.71 : Evangelistria Kilisesi Tatavla Cemiyeti Mühürü, 1872 (Millas, 1996, s.406).	73
Şekil 3.72 : Tatavla Heyeti mühürü, 1888 (Millas, 1996, s.407).	73
Şekil 3.73 : Hrisantos ve ilk sabıka fişi (Vakit Gazetesi, 9.09.1920).	75
Şekil 3.74 : Vakit Gazetesi, 9.09.1920.	76
Şekil 3.75 : Karnavaldan görünüm ve Tatavla Karnavalı Kartpostalı (Ayios Dimitrios Kilisesi Vakfı Arşivi).....	76
Şekil 3.76 : Karnavaldan görünüm, Tatavla Meydanı (Gülersoy, 1999, s.172).	77
Şekil 3.77 : Tatavla Baklahorani Karnavalı, 2011-2012 (Cumhuriyet-13.03.2011).	77
Şekil 3.78 : Tatavla-Dolapdere bölgesinin değişim süreci (1913-2013).	84
Şekil 3.79 : Tatavla tulumbacıları (Hristodulu, 1913, s.32).	86
Şekil 3.80 : 21 ocak 1929’ta Aya Tanaş sokaktan başlayan, Tatavla tepesinden eteklerine doğru yayılan yangının kapsadığı alan (Jacques Pervitich Haritası).	87
Şekil 3.81 : 1929 yılı yangın sonrasında Tatavla’dan görünüm (Kahraman, 2007, s.66).	88
Şekil 3.82 : Tatavla yangınından sonra Tatavla tepesinden Taksim yönüne bakış, 1929 (Achile Samandji).	88
Şekil 3.83 : Tatavla yangınından görünüm, 1929 (Achile Samandji).	89
Şekil 3.84 : Yangından sonra Tatavla Tatavla tepesi, 1929 (Achile Samandji).	89
Şekil 3.85 : Yangın sonrası Akarca Yokuşu başlangıcından görünüm (Kahraman, 2015).	89
Şekil 3.86 : 1929 yılı Tatavla yangını sonrası gazeteler.	90
Şekil 3.87 : 1929 yılı Tatavla yangını sonrası gazeteler.	91
Şekil 3.88 : 1929 yılı Tatavla yangını sonrası gazeteler.	92
Şekil 3.89 : Beyoğlu İmar Planı, Prost.	93
Şekil 3.90 : Dolapdere Caddesi’nin Beyoğlu ilçesinde kalan kısmında geçerli olan “Beyoğlu-Dolapdere-Piyalepaşa Bulvarı Çevresi Uygulama İmar Planı.	95
Şekil 3.91 : Beyoğlu Dolapdere Piyalepaşa Bulvarı ve Çevresi UİP (2), Beyoğlu kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı UİP(4), Galata Turizm Merkezi Alanı Koruma Amaçlı UİP (5).	95

Şekil 3.92 : Doloapdere'nin Şişli ilçesinde kalan kısmında geçerli olan “Şişli – Dolapdere Piyalepaşa Bulvarları ve Çevresi Uygulama İmar Planı (08.02.2007 onaylı).	96
Şekil 3.93 : François Kauffer kent planı, Tatavla, 1786.	98
Şekil 3.94 : Halihazır harita, Dolapdere, 2012 (İBB).	98
Şekil 3.95 : Tatavla Tepesini ve Dolapdere Caddesini gösteren 1922 (1341) tarihli çizim (T.C. BOA_HRT.h-2130).	99
Şekil 3.96: Tatavla Tepesini ve Dolapdere Caddesini gösteren halihazır ve 1922 yılı haritasının üst üste çakıştırılması ile elde edilen harita.	99
Şekil 3.97 : Halihazır harita ve 1925 Pervititch haritasının üst üste çakıştırılması ile elde edilen haritada günümüze ulaşabilen ahşap yapılar.	100
Şekil 3.98 : 1925 Pervititch haritası üzerinde belirlenen çalışma alanı sınırları.	100
Şekil 3.99 : Kurtuluş ve Dolapdere semti çevresindeki yeni yapılaşma.	102
Şekil 3.100 : Çalışma alanındaki yapıların yasal korunma durumu.	103
Şekil 3.101 : Çalışma alanında bulunan tescilli yapılardan örnekler: (a)Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi (b) Rıza Bey Çeşmesi (c) Tatavla Hamamı (d) Çeşme (e) Mihirşah Valide Sultan Çeşmesi (f) Özel Kurtuluş Rum İlköğretim Okulu.	104
Şekil 3.102 : Çalışma alanında bulunan tescilli ahşap konutlardan örnekler.	105
Şekil 3.103 : Çalışma alanında bulunan tescilli kagir konutlardan örnekler.	105
Şekil 3.104 : Üzerindeki tescilli yapı yıkılan parseller.	106
Şekil 3.105 : Çalışma alanındaki tescilli kaldırılan 1332 adada yer alan 5-6-7 parsellerde yer alan yapılar.	107
Şekil 3.106 : “Eski eser görünümlü” olarak nitelendirilen ahşap yapılar.	107
Şekil 3.107 : “Eski eser görünümlü” olarak nitelendirilen kâgır yapılar.	108
Şekil 3.108 : Çalışma alanındaki “korunmaya değer” olarak nitelendirilen cumbalı yapılardan örnekler.	109
Şekil 3.109 : Çalışma alanındaki “korunmaya değer” olarak nitelendirilen kagir yapılardan örnekler.	109
Şekil 3.110 : Tatavla’da 1929 yangını öncesinde tipik bir sokak görünümü (Achile Samandji).	110
Şekil 3.111 : 1930-1955 dönemi kagir konut örnekleri, Abide-i Hürriyet Caddesi.	111
Şekil 3.112 : 1930-1955 dönemi kagir konut örnekleri, Dolapdere.	111
Şekil 3.113 : 1928 - 1934 senelerinde İstanbul’da yapılan binalar (Arkitekt, 1935, sayı 5, s.153).	112
Şekil 3.114 : Çalışma alanındaki %17 oranındaki korunmaya değer yapıların dağılımı.	113
Şekil 3.115 : Çalışma alanındaki yapıların yapım tekniğine göre dağılımı.	113
Şekil 4.1 : Evangelistria Kilisesi Vaziyet Planı.	115
Şekil 4.2 : Evangelistria Kilisesi / 1913-2013.	116
Şekil 4.3 : Evangelismos İkonası.	117
Şekil 4.4 : Evangelistria Kilisesi’ne ait “Sigillion” belgesi.	118
Şekil 4.5 : Evangelistria Kilisesi Cemaati sınırları.	118
Şekil 4.6 : Evangelistria Kilisesi cephe çizimi 1912 (T.C. BOA İ.DUİT 135/42). ..	119
Şekil 4.7 : Petraki D. Meimaridis’in mezarı (E.Aşık).	120
Şekil 4.8 : Evangelistria Kilisesi, Evangelistria İlkokulu ve yardımsever derneklerine ait mühürler (Millas, 1996, s.407).	122
Şekil 4.9 : Evangelistria Kilisesi’nin 1894 öncesinde hazırlanan 1/100 ölçekli taşbaskı kalıbı (Evangelistria Kilisesi Arşivi).	123
Şekil 4.10 : Evangelistria Kilisesi, cephe çizimi (Colonas, 2005, s.34).	123

Şekil 4.11 : Evangelistria Kilisesi (Millas, 1996, s.406).	125
Şekil 4.12 : Alman Mavisi, Evangelistria Kilisesi (1914-1918).....	126
Şekil 4.13 : Evangelistria Kilisesi (T.C. BOA, HRT.h.2130, 1922).	126
Şekil 4.14 : Pervititch Haritası, Evangelistria Kilisesi (1925).....	126
Şekil 4.15 : Yenişehir / Dolapdere Caddesi 1936 öncesi (Achille Samandji).	127
Şekil 4.16 : Dolapdere Caddesi / Evangelistria Kilisesi (Achille Samandji).	128
Şekil 4.17 : Evangelistria Kilisesi (Achille Samandji).	128
Şekil 4.18 : Dolapdere Caddesi, 13.09.1949 (Kozma Kozmaoğlu).....	129
Şekil 4.19 : 1950’li yıllarda Evangelistria Kilisesi (Valasiadis, 2005, s.111).	129
Şekil 4.20 : Dolapdere Caddesi ve Evangelistria Kilisesi (Gülersoy, 1999, s.186).	130
Şekil 4.21 : Evangelistria Kilisesi naos, 1955 (Kaloumenos, 1991, s.192).	131
Şekil 4.22 : Evangelistria Kilisesi apsis, 1955 (Kaloumenos, 1991, ss.192,185)....	131
Şekil 4.23 : Evangelistria Kilisesi giriş ve apsis bölümü, 1955 (Url-1).	131
Şekil 4.24 : Evangelistria Kilisesi vaziyet planı ve tapu belgesi (KTVKKBK).....	132
Şekil 4.25 : Evangelistria Kilisesi, anıt fişinde yer alan fotoğraf (KTVKKBK Arşivi).	133
Şekil 4.26 : Evangelistria Kilisesi, İmar Planı (KTVKKBK Arşivi).	133
Şekil 4.27 : Evangelistria Kilisesi, 1979 (KTVKKBK Arşivi).	134
Şekil 4.28 : Evangelistria Kilisesi’nin imar durumu belgesi ve fotoğrafı (KTVKKBK Arşivi).....	134
Şekil 4.29 : Evangelistria Kilisesi, Hürriyet Gazetesi (3 Mayıs1999).....	135
Şekil 4.30 : Theotoko Ayazması ve Evangelistria Kilisesi, 2001 (KTVKKBK).	136
Şekil 4.31 : Evangelistria Kilisesi, 2001 (KTVKKBK).	137
Şekil 4.32 : Evangelistria Kilisesi, 2001 (KTVKKBK).	137
Şekil 4.33 : Evangelistria Kilisesi, 2001 (KTVKKBK Arşivi).	139
Şekil 4.34 : Theotoko Ayazması, 2001 (KTVKKBK Arşivi).	140
Şekil 4.35 : Evangelistria Kilisesi laserli total station ile ölçülen noktaların x, y, z koordinatlarının Cad ortamında değerlendirmesini gösteren çizim	142
Şekil 4.36 : Laserli total station kullanılarak yürütülen ölçümler sırasında çekilen fotoğraflar ve ölçümleri izleyen çizim aşaması.....	143
Şekil 4.37 : Evangelistria Kilisesi’nin 3 boyutlu laser tarama yöntemi ile yapılan tonoz – kubbe izdüşüm ölçümleri sırasında çekilen fotoğraflar ve tavandan ortofoto detayı.....	144
Şekil 4.38 : Vaziyet Planı.	145
Şekil 4.39 : Evangelistria Kilisesi giriş kapıları.	146
Şekil 4.40 : Evangelistria Kilisesi planı, zemin kat planı.	146
Şekil 4.41 : Evangelistria Kilisesi, narteksten merdiven bölümüne geçiş.	147
Şekil 4.42 : Evangelistria Kilisesi, narteksten naosa giriş.	147
Şekil 4.43 : Kalem işi bezenmiş narteks tavanı.	148
Şekil 4.44 : Naos giriş kapısı üzerinde yer alan kitabe.....	148
Şekil 4.45 : Kiliseye hediye edilen saatle ilgili narteks kuzeybatı duvarındaki mermer levha.	149
Şekil 4.46 : Galeri katına çıkan ahşap merdiven.	149
Şekil 4.47 : Zemin kat seviyesinde çan kulelerinden naosa açılan kapılar.....	150
Şekil 4.48 : Bodrum kata iniş ve bodrum kat.	150
Şekil 4.49 : Çan kulesine çıkan ahşap merdiven.	151
Şekil 4.50 : Çan kulelerinin her kenarında yer alan sivri kemerli pencereler.....	151
Şekil 4.51 : Doğu ve batı çan kulelerinin çatı seviyesine çıkış bölümleri.	151
Şekil 4.52 : Evangelistria Kilisesi, kapalı Yunan haçı plan düzeni.	152
Şekil 4.53 : Naostaki düşey taşıyıcılar: ayaklar ve sütunlar.	152

Şekil 4.54 : Naos duvarları ile düşey taşııcıların çevrelediği birimler.....	153
Şekil 4.55 : Naos kuzeybatı duvarı üzerindeki pencereler.....	153
Şekil 4.56 : Naos güneydoğu duvarı üzerindeki pencereler.	154
Şekil 4.57 : Evangelistria Kilisesi A-A kesiti, rölöve.....	154
Şekil 4.58 : Evangelistria Kilisesi, bema ve apsis bölümü.	155
Şekil 4.59 : Evangelistria Kilisesi, apsis pencereleri.	155
Şekil 4.60 : Evangelistria Kilisesi, prothesis.	156
Şekil 4.61 : Evangelistria Kilisesi, diakonikon.....	157
Şekil 4.62 : Evangelistria Kilisesi, diakonikon.....	157
Şekil 4.63 : Evangelistria Kilisesi, 1.galeri katı planı.....	158
Şekil 4.64 : Galeri katının eliptik bir kavisle geriye doğru çekilen bölümü.	158
Şekil 4.65 : 1.galeri katında balkon sınırı boyunca yer alan ahşap oturma sıraları.	159
Şekil 4.66 : 1.galeri katı pencereleri.	159
Şekil 4.67 : Evangelistria Kilisesi, 2.galeri katı planı.....	160
Şekil 4.68 : Evangelistria Kilisesi, 2. galeri katı.....	160
Şekil 4.69 : 2. galeri katında güneybatı yönünde yer alan pencereler.	161
Şekil 4.70 : 2. Galeri, güneydoğu yönündeki pencere.	161
Şekil 4.71 : Evangelistria Kilisesi B-B kesiti, rölöve.	162
Şekil 4.72 : Templon üzerinde yer alan üç bölüm ve girişleri.	162
Şekil 4.73 : Üç bölüme ayrılmış templonun orta bölümü.....	163
Şekil 4.74 : Templonun prothesis ve diakonikon önünde yer alan bölümleri.	164
Şekil 4.75 : Ambon genel görünüm ve plan.	165
Şekil 4.76 : Ambonda bulunan ahşap güvercin.	165
Şekil 4.77 : Evangelistria Kilisesi, despot koltuğu.	166
Şekil 4.78 : Patrik Bartholomeos Evangelistria Kilise’sinin despot koltuğunda, 2012.	166
Şekil 4.79 : Evangelistria Kilisesi bema bölümünde yer alan “altar”.....	167
Şekil 4.80 : Evangelistria Kilisesi bema bölümünde yer alan iki “altar”.	168
Şekil 4.81 : Altar üzerinde yer alan kiborion.	168
Şekil 4.82 : Naos duvarı üzerindeki mermer ikona sehpaları.	169
Şekil 4.83 : Evangelistria Kilisesi, Güneybatı Cephesi.	170
Şekil 4.84 : Evangelistria Kilisesi, nartekse giriş ve köşe pilastrından detay.....	171
Şekil 4.85 : Güneybatı Cephesi orta bölümdeki üç flamboyant kemerli pencere....	171
Şekil 4.86 : Güneybatı Cephesi orta bölümdeki ikiz pencereler.....	172
Şekil 4.87 : Güneybatı Cephesinde Evangelismos İkonası ile sonlanan orta bölüm	172
Şekil 4.88 : Üzerinde kabartma çiçek motifleri bulunan kare biçiminde mermer levhalar ve bitkisel motif içeren taş konsollar.	173
Şekil 4.89 : Güneybatı Cephenin iki yanında yer alan çan kuleleri.....	174
Şekil 4.90 : Güneybatı Cephesi çatı üzerinde yükselen çan kuleleri.	174
Şekil 4.91 : Güneybatı Cephesi çan kulesi haç motifi detayı.	175
Şekil 4.92 : Evangelistria Kilisesi, Güneydoğu Cephesi.	176
Şekil 4.93 : +1.28 - +4.18 kotları arasında sonradan kapatılmış açıklık ve üzerinde yer alan atnalı kemer.	177
Şekil 4.94 : +10.52 kotundaki silmenin üzerinde yer alan sivri kemerli pencere....	177
Şekil 4.95 : Güneydoğu Cephesinden saçak detayı.	177
Şekil 4.96 : Güney kule Güneydoğu Cephesi’nde haç kabartmalı blok.	178
Şekil 4.97 : Güneydoğu Cephesi, çan kuleleri ve piramidal çatıları.....	179
Şekil 4.98 : Güneydoğu Cephe, güney yönü.	179
Şekil 4.99 : Güneydoğu Cephe, dışarı taşan bölüm ve avluya açılan kapı.	180

Şekil 4.100 : Güneydoğu Cephe, silmenin (+7.44) üzerindeki flamboyant kemerler.	180
Şekil 4.101 : Flamboyant kemer ve aynasında taş kaide üzerine oturan haç.	180
Şekil 4.102: Güneydoğu Cephesinin orta bölümde yer alan ikiz pencereler.	181
Şekil 4.103 : Güneydoğu Cephesinin kademeli olarak yükselen orta bölümü.	181
Şekil 4.104 : Güneydoğu Cephe, doğu yönünde yer alan giriş kapısı.	182
Şekil 4.105 : Apsisin güneydoğu cephesine geriden giren bölümü.	182
Şekil 4.106 : Evangelistria Kilisesi, Kuzeydoğu Cephesi.	183
Şekil 4.107 : Kuzeydoğu Cephesi genel görünüm.	184
Şekil 4.108 : Subasman, Kuzeydoğu Cephesi.	185
Şekil 4.109 : Kuzeydoğu Cephesi prothesis bölümündeki üç sivri kemerli pencere	185
Şekil 4.110 : Kuzeydoğu Cephe, apsis bölümü.	186
Şekil 4.111 : Kuzeydoğu Cephe, prothesis bölümü.	186
Şekil 4.112 : Kuzeydoğu Cephesi, palmet kabartmalı taş.	187
Şekil 4.113 : Kuzeybatı Cephe, genel görünüm.	187
Şekil 4.114 : Evangelistria Kilisesi, Kuzeybatı Cephesi.	188
Şekil 4.115 : Apsis ve prothesis Kuzeybatı Cephesi.	189
Şekil 4.116 : Kuzeybatı Cephesi.	189
Şekil 4.117 : Kuzeybatı Cephesi'nde dışa taşan orta bölüm (3).	189
Şekil 4.118 : Kuzeybatı Cephesi'nde avluya açılan kapı üzerindeki atnalı kemer.	190
Şekil 4.119 : Kuzeybatı Cephesinin kademeli olarak yükselen orta bölümü.	190
Şekil 4.120 : Kuzeybatı Cephesinin orta bölümünde yer alan "Diriliş İkonası".	191
Şekil 4.121 : Kuzeybatı Cephennin batı ucunda Theotoko Ayazması.	191
Şekil 4.122 : Kuzeybatı Cephesi, batı ucu.	192
Şekil 4.123 : Kuzeybatı Cephe, batı ucundan saçak detayı .	192
Şekil 4.124 : Kuzeybatı Cephe, kule bölümü .	193
Şekil 4.125 : Evangelistria Kilisesi, C-C kesiti.	193
Şekil 4.126 : Evangelistria Kilisesi, örtü sistemi.	194
Şekil 4.127 : Evangelistria Kilisesi örtü sistemini gösteren fotoğraf ve çizim.	195
Şekil 4.128 : Evangelistria Kilisesi, çatı planı.	195
Şekil 4.129 : Kare plandan kubbeye geçişi sağlayan pandatifler.	196
Şekil 4.130 : Evangelistria Kilisesi, kasnak seviyesi planı.	196
Şekil 4.131 : Evangelistria Kilisesi naos ve ana kubbe.	197
Şekil 4.132 : Çapraz tonozlar arasında kalan köşelerde yer alan küçük kubbeler.	197
Şekil 4.133 : Apsis ve bemanın örtü sistemi.	197
Şekil 4.134 : Diakonikon ve prothesis'in beşik tonoz örtüleri.	198
Şekil 4.135 : Evangelistria Kilisesi kuzeybatı cephesi.	198
Şekil 4.136 : Kırım Kilisesi, Beyoğlu (1858- 1868).	199
Şekil 4.137 : Haydarpaşa Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane (1895).	200
Şekil 4.138 : Güneybatı cephesinin narteks girişi.	201
Şekil 4.139 : Mermer ikona sehpaları.	201
Şekil 4.140 : Bitkisel ve geometrik motiflerle bezeli kilise iç mekan duvarı.	202
Şekil 4.141 : Ahşap galeri katı merdiveni ve giriş kapısı.	203
Şekil 4.142 : Demir parmaklıklar ve pencere doğramaları.	203
Şekil 4.143 : Kurşun kaplı kubbe, tonoz ve çan kulesi çatısı.	204
Şekil 4.144 : Yapıdan malzeme örneklerinin alınması.	204
Şekil 4.145 : Zemin kat planı, malzeme örneği alınan noktalar.	205
Şekil 4.146 : Kasnak seviyesi planı, malzeme örneği alınan noktalar.	205
Şekil 4.147 : Suda çözünebilir tuzlar ile protein ve yağ analizleri tablosu.	206

Şekil 4.148 : Kızdırma kaybı ve elek analizi sonuç tablosu.	206
Şekil 4.149 : Örneklerin polarizan mikroskop altındaki görüntüleri.	207
Şekil 4.150 : Örneklerin stereo mikroskop altındaki görüntüleri.	207
Şekil 4.151 : Cephenin açık bej veya sarı renkli biyomikritik / mikritik / killi biyomikritik veya kumlu biyomikritik kireçtaşı bölümlerinde görülen kirlenme ve kabuk oluşumu.	209
Şekil 4.152 : Moloz taş duvar örgüsünde kullanılan kuvars vake (grovak).	209
Şekil 4.153 : Çan kulesi köşe pilastırlarında kullanılmış olan arkozik kumtaşı.	210
Şekil 4.154 : Evangelistria Kilisesi, güneybatı cephesi malzeme analizi.	211
Şekil 4.155 : Evangelistria Kilisesi, güneydoğu cephesi malzeme analizi.	212
Şekil 4.156 : Evangelistria Kilisesi, kuzeybatı cephesi malzeme analizi.	212
Şekil 4.157 : Evangelistria Kilisesi, kuzeydoğu cephesi malzeme analizi.	213
Şekil 4.158 : Batı Avrupa'dan Gotik üslupta kilise örnekleri.	214
Şekil 4.159 : Ayios Athanasios Rum Ortodoks Kilisesi, Kurtuluş.	215
Şekil 4.160 : Aya Triada Rum Ortodoks Kilisesi (1882), Taksim.	215
Şekil 4.161 : Panayia Elpida Rum Ortodoks Kilisesi (1895), Kumkapı.	216
Şekil 4.162 : Ayia Kiriaki Rum Ortodoks Kilisesi (1895), Kumkapı.	216
Şekil 4.163 : Kadıköy Surp Takavor Kilisesi (1814), Kadıköy.	217
Şekil 4.164 : Avendarangan Amenasurp Yerrortutyun Kilisesi (1861), Beyoğlu. ..	218
Şekil 4.165 : Santa Pasifico Latin Kilisesi (1866), Büyükkada.	218
Şekil 4.166 : Notre Dame L'Assomption Kilisesi (1865), Moda.	219
Şekil 4.167 : Bulgar Sveti Stefan Kilisesi (1865), Balat.	219
Şekil 4.168 : Büyükdere Surp Boğos Kilisesi (1885) ve Gedikpaşa Protestan Kilisesi (1911).	220
Şekil 4.169 : Kademeli olarak yükselen güneybatı cephesi.	220
Şekil 4.170 : Stuk bezemeli mermer taklidi kubbe ayakları ve ana kubbe pandantiflerindeki melekler.	221
Şekil 4.171 : Evangelistria Kilisesi ve Ayasofya galeri katı sütun başlıkları.	221
Şekil 4.172 : 1 ve 2. galeri katı seviyesindeki sütun başlıkları.	222
Şekil 4.173 : Meryem Ana ikonası.	222
Şekil 4.174 : Evangelistria Kilisesi'nde bulunan ikonaların konumları.	224
Şekil 4.175 : Evangelizmos (01) ve Aziz Haralombos (02) ikonaları.	225
Şekil 4.176 : Azize Anna'ya hamile olduğunu müjdeleme (03) ve Zoodoho Pigi (04) ikonası.	226
Şekil 4.177 : Aziz Dimitri (05) ve Aziz Minas (06) ikonaları.	227
Şekil 4.178 : Maria Theotoku'nun uyuyuşu (07), Evangelizmos (08) ve İsa'nın Dirilişi (09) ikonaları.	228
Şekil 4.179 : Azize Anastasia (10), Aziz İakovos (11) ve Başmelek Mikhael (12) ikonaları.	229
Şekil 4.180 : Evangelizmos (13), Maria Theotoku ve Mesih İsa (14), Hz. İsa (15) ve Aziz Yahya (16) ikonaları.	230
Şekil 4.181 : Baş Melek Gabriel (17), Agios Eleftherios (18), Çoban İsa (19) ve Azize Marina (20) ikonaları.	231
Şekil 4.182 : Aya Yorgi (21), Aziz Vasileos (22) ve Hz. Meryem'in Doğumu (23) ikonaları.	233
Şekil 4.183 : İlyas Peygamber (24), Aziz Büyük Andon (25), Aziz Nikolaos (26) ve Aziz Pandelimonos (27) ikonaları.	233
Şekil 4.184 : Üç Aziz Kilise Babası Aziz Büyük Andon (28) ve Kapadokyalı Rus Aziz Ioannis (29) ikonaları.	234

Şekil 4.185 : Kral Kostantin ve Annesi Azize Eleni (30), Aziz Kozma ve Aziz Damianos (31) ve Aziz Lazoros'un Dirilişi (32) ikonaları.	235
Şekil 4.186 : Hz. Davut (33), Mesih İsa (34) ve Aziz Fanourios (35) ikonaları.	236
Şekil 4.187 : Aziz Petros'un çocuğu diriltişi (36), Tanrı Doğuran Aziz Maria ve Mesih İsa (37) ve Evangelismos (38) ikonaları.	236
Şekil 4.188 : Templonun prothesis önünde yer alan bölümünde büyük ikonaların üzerinde yer alan aziz ikonaları.	237
Şekil 4.189 : Templonun diakonikon önünde yer alan bölümünde büyük ikonaların üzerinde yer alan aziz ikonaları.	237
Şekil 4.190 : Templonun orta bölümünde büyük ikonaların üzerinde yer alan aziz ikonaları ve en üstte çarmıhta İsa ikonası.	238
Şekil 4.191 : Diakonikonun kuzeydoğu ve kuzeybatı duvarlarındaki freskler.	238
Şekil 4.192 : Aya Triada Rum Ortodoks Kilisesi (1882), Taksim.	239
Şekil 4.193 : Kubbe ortasında Pantokrator İsa çevresinde dört melek.	240
Şekil 4.194 : Kasnak pencereleri arasına yer alan 12 havari figüründen dördü.	241
Şekil 4.195 : Apsis yarım kubbesi içinde yer alan Hz. Meryem, bebek İsa ve melekler.	241
Şekil 4.196 : Evangelistria Kilisesi, III. seviye tavan planı.	242
Şekil 4.197 : İkinci galeri katının beşik tonozlu bölüm ve tavanı.	243
Şekil 4.198 : Evangelistria Kilisesi, I. seviye tavan planı.	243
Şekil 4.199 : Birinci galeri katının naosa taşan orta bölüm tavanında yer alan melek figürleri.	244
Şekil 4.200 : Birinci galeri katının naosa taşan bölümü ve geometrik desen detayı.	244
Şekil 4.201 : Birinci galeri katı tavanı ve geometrik desen detayı.	244
Şekil 4.202 : Evangelistria Kilisesi, II. seviye tavan planı.	245
Şekil 4.203 : Riyodasitik tuf (od taşı) sövelerde yüzey kaybı.	246
Şekil 4.204 : Zeminden yükselen suyun cephelerde oluşturduğu hasar.	246
Şekil 4.205 : Zeminden yükselen suyun cephelerde oluşturduğu hasar.	247
Şekil 4.206 : Malta taşı konsol üzerinde ve kaplama taşlarında kabuk oluşumu. ...	248
Şekil 4.207 : Grovak duvar yüzeyinde hava kirliliğine bağlı kabuk oluşumu.	248
Şekil 4.208 : Sıva üstü boyama tekniğinde bezeli tonozda sıva dökülmesi ve çiçeklenme.	248
Şekil 4.209 : Biyomikritik kireçtaşı kemer taşında görülen yüzey kaybı.	249
Şekil 4.210 : Kumtaşı köşe pilastırında, grovak duvar yüzeyinde, od taşı sövede ve biyometrik kireçtaşı pilastırda görülen aşınma ve kayıplar.	250
Şekil 4.211 : Biyomikritik kireçtaşı pilastırlarda metal korozyonuna bağlı parça kopması ve cephede pas lekeleri.	250
Şekil 4.212 : Mermer kemer aynası ve bezeme ögesinde görülen şekerssi aşınma ve mermer ikonada kabuk oluşumu.	250
Şekil 4.213 : Kötü onarım örnekleri.	252
Şekil 4.214 : Çimento bağlayıcılı sıva uygulanan yüzeyler.	252
Şekil 4.215 : Sıva dökülmesi sonrasında Marmara mermeri (1.37-1.48m) levhalarla kaplanan iç mekan duvarları (Evangelistria Kilisesi arşivi).	253
Şekil 4.216 : Bezemeleri yenilenen naos duvarları.	253
Şekil 4.217 : Taşıyıcı ayakların mermer taklidi boyanması öncesi ve boyama aşamaları.	253
Şekil 4.218 : Klima takılması sırasında yapıya verilen zarar.	254
Şekil 4.219 : Yükseltilemiş güneybatı avlu duvarı ve üzerindeki kapatılmış kapı.	254
Şekil 4.220 : Ayazma kubbesinin onarım aşamaları (2006-2007).	254

Şekil 4.221 : Ayazma iç mekânında duvarların Marmara mermeri ve granit kaplanması sırasında (2007) ve sonrasında çekilen fotoğraflar (2014).	255
Şekil 4.222 : Ayazma apsisinin yenilenme aşamaları (2006-2007).	255
Şekil 4.223 : Ayazmanın güneybatı duvarındaki pencerelerin kapatılması sırasında (2007) ve sonrasında çekilen fotoğraflar (2014).	255
Şekil 4.224 : Kubbe kasnak penceresindeki kurşun deliği.	256
Şekil 4.225 : Hasar tespiti lejantı.	256
Şekil 4.226 : Güneybatı cephesi, bozulma analizi.	257
Şekil 4.227 : Mermer kemer aynalarında görülen şekersi aşınma.	258
Şekil 4.228 : +7.44 - +10.52 kotundaki silmeler arasındaki orta bölüm.	258
Şekil 4.229 : +12.94 kotundaki saçak silmesi üzerinde yükselen kulelerini odtaşı köşe taşlarında kavlanma, yüzey kaybı ve parça kopması.	259
Şekil 4.230 : Güneydoğu Cephe, doğu yönünde bodruma giriş kapısı.	260
Şekil 4.231 : Güneydoğu cephesi, bozulma analizi.	261
Şekil 4.232 : Kilisenin güneydoğu cephesi önüne eklenen tel kafes koruyucu çatı.	262
Şekil 4.233 : Özgün ve sonradan eklenen çinko yağmur iniş boruları.	262
Şekil 4.234 : Kuzeydoğu cephesi, bozulma analizi.	263
Şekil 4.235 : Prothesis ve diakonikon apsis çıkıntıları.	263
Şekil 4.236 : Prothesis ve diakonikona ait sivri kemerli pencereler.	264
Şekil 4.237 : Apsis pencerelerinde demir parmaklıkların yenilenmesi, 2011.	264
Şekil 4.238 : Ayazmanın Kuzeydoğu Cephesi.	265
Şekil 4.239 : Kuzeybatı cephesi, bozulma analizi.	266
Şekil 4.240 : Cephenin özgün ve sonradan eklenen çinko yağmur iniş boruları.	266
Şekil 4.241 : Kuzeybatı Cephede kapatılan pencereler.	267
Şekil 4.242 : Kubbe kasnağındaki pencere doğramalarında ve kapıda korozyon.	267
Şekil 4.243 : Kalemışi bezeli tonozlarda oluşan hasarlar.	268
Şekil 4.244 : Tavan planı, bozulma analizi.	268
Şekil 4.245 : Vaziyet planı-1912 (T.C. BOA, İ.DUİT 135/42).	270
Şekil 4.246 : Alman Mavisi (1914) - Evangelistria Kilisesi.	271
Şekil 4.247 : Evangelistria Kilisesi- Pervititch Haritası (1925).	271
Şekil 4.248 : Toplantı salonu – 1930 (Evangelistria Kilisesi Arşivi).	272
Şekil 4.249 : Dolapdere Caddesi ve Hacı İlbey Sokak kesişimdeki parsel için önerilen proje (Evangelistria Kilisesi Arşivi).	272
Şekil 4.250 : Dolapdere Evangelistria Kilisesi elektrik projesi (Evangelistria Kilisesi Arşivi).	273
Şekil 4.251 : Evangelistria Kilisesi vaziyet planı, restitüsyon.	274
Şekil 4.252 : Evangelistria Kilisesi zemin kat planı, dönem analizi.	274
Şekil 4.253 : Kilisenin güneydoğu cephesinde sonradan kapatılan açıklık ve profilli mermer eşik.	275
Şekil 4.254 : Kuzeydoğu cephesinde sonradan kapatılmış kapı açıklığı, 2007 (Evangelistria Kilisesi Arşivi).	275
Şekil 4.255 : Evangelistria Kilisesi zemin kat planı, restitüsyon.	276
Şekil 4.256 : Kilisenin kuzeybatısında memmer döşeme kaplaması ile gömülen demir kapı.	276
Şekil 4.257 : Evangelistria Kilisesi B-B kesiti, restitüsyon.	277
Şekil 4.258 : Kilisenin zemin kaplamasına eklenen motifler, (2006).	277
Şekil 4.259 : Zemin kat döşemesinde havalandırma amaçlı, bodruma açılan delik.	278
Şekil 4.260 : Güneydoğu cephesi, bodrum kata açılan kapı.	279
Şekil 4.261 : Diakonikon bölümüne ulaşan özgün kapı açıklığı (1955) ve merdivene ait korkuluklar (2000) ve sonradan eklenen döşemedeki iz (2015).	279

Şekil 4.262 : Evangelistria Kilisesi kasnak seviyesi planı, restitüsyon.	280
Şekil 4.263 : Evangelistria Kilisesi çatı planı, restitüsyon.	280
Şekil 4.264 : Evangelistria Kilisesi A-A kesiti, restitüsyon.	281
Şekil 4.265 : Evangelistria Kilisesi güneybatı cephesi, dönem analizi.	282
Şekil 4.266 : Evangelistria Kilisesi güneybatı cephesi, restitüsyon.	282
Şekil 4.267 : Achile Samandji (1918-1936) ve Kilise arşivi (1953) fotoğraflarında güneybatı cephesi.	283
Şekil 4.268 : Bodrum kat planı havalandırma delikleri.....	283
Şekil 4.269 : Eklenen çeşmenin su gideri ile kapanan bodrum kat havalandırma deliği.....	284
Şekil 4.270 : Evangelistria Kilisesi giriş kapıları - 1955 (Url-1).....	284
Şekil 4.271 : Yenileme öncesi (2000) ve sonrası naos penceresi (2011).	285
Şekil 4.272 : Evangelistria Kilisesi güneydoğu cephesi, restitüsyon.	286
Şekil 4.273 : Güneydoğu cephesindeki dökme mozaik basamaklar ve merdiven sahanlığı.	286
Şekil 4.274 : Evangelistria Kilisesi kuzeydoğu cephesi, restitüsyon.....	287
Şekil 4.275 : Evangelistria Kilisesi kuzeybatı cephesi, dönem analizi.....	288
Şekil 4.276 : Evangelistria Kilisesi kuzeybatı cephesi, restitüsyon.....	288
Şekil 4.277 : Özgün çöten ve yağmur iniş borusu.....	289
Şekil 4.278 : Restorasyon müdahale paftaları lejantı.	290
Şekil 4.279 : Evangelistria Kilisesi güneybatı cephesi, koruma önerisi.....	291
Şekil 4.280 : Evangelistria Kilisesi güneydoğu cephesi, koruma önerisi.....	291
Şekil 4.281 : Evangelistria Kilisesi kuzeydoğu cephesi, koruma önerisi.....	292
Şekil 4.282 : Evangelistria Kilisesi güneybatı cephesi, koruma önerisi.....	292
Şekil 4.283 : Evangelistria Kilisesi B-B kesiti, koruma önerisi.	294
Şekil 4.284 : Mevcut alüminyum pencere ve önerilen ahşap pencere.....	298
Şekil 4.285 : Evangelistria Kilisesi vaziyet planı, restorasyon önerisi.....	300
Şekil 4.286 : Evangelistria Kilisesi zemin kat planı, restorasyon önerisi.....	300
Şekil 4.287 : Evangelistria Kilisesi güneybatı cephesi, restorasyon önerisi.....	301
Şekil 4.288 : Evangelistria Kilisesi kuzeydoğu cephesi, restorasyon önerisi.....	301
Şekil 4.289 : Evangelistria Kilisesi güneydoğu cephesi, restorasyon önerisi.....	302
Şekil 4.290 : Evangelistria Kilisesi kuzeybatı cephesi, restorasyon önerisi.....	302
Şekil 4.291 : Evangelistria Kilisesi kasnak seviyesi planı, restorasyon önerisi	303
Şekil 4.292 : Evangelistria Kilisesi çatı planı, restorasyon önerisi.....	303
Şekil 4.293 : Evangelistria Kilisesi A-A kesiti, restorasyon önerisi	304
Şekil 5.1 : 1378-1371-1359 adaları kapsayan pilot bölge.	310
Şekil 5.2 : Tez kapsamında 17.04.2013 tarihinde tescili önerilen 1378 ada 2 ve 7, 1377ada 18 parseldeki yapılar (tescili kabul edilenler: 1378/2 ve 1377/18).	312
Şekil 5.3 : Pilot alandaki yasal koruma durumu analizi.	312
Şekil 5.4 : Pilot alandaki kat adeti analizi.....	313
Şekil 5.5 : Pilot alandaki yapım tekniği analizi.	314
Şekil 5.6 : Pervititch (1925) ve halihazır (2012) 1/1000 ölçekli haritada pilot alandaki sokak dokusu ve yer alan binaların oturumu.	314
Şekil 5.7 : Dolapdere Caddesi silueti - 1378, 1371 ve 1359 adalar.....	315
Şekil 5.8 : Dolapdere Caddesi'nden Elmadağ Cumhuriyet Caddesi'ne doğru batı yönünde kesit.....	315
Şekil 5.9 : Pilot alanda mülkiyet analizi (2015).	315
Şekil 5.10 : Pilot alanda mevcut durum ve arazi kullanım önerisi.	316

Şekil 5.11 : Dolapdere Caddesi (1378, 1371 ve 1359 adalar) silueti, 1925 ve bugünkü durumu.....	317
Şekil 5.12 : Pilot alanda öneri kat adedi dağılımı.	318
Şekil 5.13 : Dolapdere Caddesi (1378, 1371 ve 1359 adalar) silueti, bugünkü durumu ve öneri.	319
Şekil A.1 : Mevcut yasal korunma durumu analizi	334
Şekil A.2 : Yasal koruma altındaki yapıların yapım tekniği analizi	335
Şekil A.3 : Önerilen korunmaya değer yapılar	336
Şekil A.4 : Korunması önerilen yapıların yapım tekniği analizi	337
Şekil A.5 : Korunmaya değer yapılar	338
Şekil A.6 : Yapım tekniği analizi	339
Şekil A.7 : Mevcut korunmaya değer yapıların alandaki dağılımı	340
Şekil A.8 : Tescilli önerilen yapılar – I.Etap	341

DOLAPDERE SEMTİ VE EVANGELİSTRİA RUM ORTODOKS KİLİSESİ KORUMA ÖNERİLERİ

ÖZET

19.yüzyılda Tatavla'nın kalabalıklaşması sonucu Tatavla Tepesi eteklerinde Evangelistria semti (Yenişehir) gelişmiştir. “Tatavla” İstanbul’un Pera’dan sonra en kalabalık Rum nüfusunu barındıran semtiydi. 1857 yılında etrafı bostan ve bahçelerle çevrili geniş alanda Yenişehir mahallesi sakinleri tarafından Ayios Dimitrios kilisesine bağlı olarak küçük ve ahşap konstrüksiyonlu Kutsal Meryem Ana kilisesi kurulmuş; ahşap kilise yerine günümüzde mevcut olan Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi 1877-1893 yılları arasında inşa edilmiştir. Naos giriş kapısı üzerinde yer alan kitabeye göre Kilise 1894 yılında ibadete açılmıştır. İki veya üç katlı ahşap konutlardan oluşan Tatavla’nın büyük bölümü 1929 yılı yangında yok olmuş; yangından sonra Tatavla tepesi ve eteklerinde farklı yapım teknikleri ve üslupta yapılar inşa edilmiştir.

Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi adını Hz.Meryem’in hamile olduğunun müjdelendiği Evangelizmos Yortusu’dan almaktadır (Aleksandru, 1996, s.148). Mimarı Petraki D. Meimaridis olan Dolapdere Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi İstanbul Başpiskoposluğu’na bağlı bir cemaat kilisesidir. Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi Dolapdere’de eski adı ile Kilise Sokağı’ndan girilen bir avlu içinde yer almaktadır. Plan ölçüleri 29.52m x 17.03m olan kilisenin tasarımında kubbe önemli bir rol oynamaktadır. Narteksten ve merdiven bölümlerinden birer kapıyla geçilen naos kapalı Yunan haçı plan şemasındadır. Galeri katlarına çıkış sağlayan merdivenler narteksin iki yanında yer almaktadır. Örtü sistemi yükseltilmiş bir orta kubbe, çapraz tonozlu kollar ve küçük kubbelerle örtülen köşelerden meydana gelmektedir. Naosun ortasında yer alan ayakları birbirine bağlayan kemerlerin oluşturduğu kare plandan kubbeye geçiş pandatiflerle sağlanmıştır.

Evangelistria Kilise'si genelde Gotik etkiler taşımakla birlikte, yapı bütünüyle ele alındığında eklektik bir kilise olma özelliği göstermektedir. Duvarları ikona ve fresklerle bezeli Evangelistria Kilisesi’nin kubbe pandatiflerinde 6 kanatlı Serafim melekleri, kubbe ortasında Pantokrator İsa çevresinde 4 melek yer almaktadır. Ziyaretçiler için kiliseye adını veren Meryem Ana ikonası çok önemlidir. 1955-56 yıllarında kilise 6000-700 kayıtlı cemaate sahipken günümüzde Evangelistria Kilisesi’ne kayıtlı cemaat 23 kişiye düşmüş; Pazar ayinlerine 10-12 kişi katılmaktadır.

Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi Osmanlı İmparatorluğunda Tanzimat ve Islahat fermanları sonrasında inşa edilen kubbeli kiliselerden biridir. 19.yüzyıl sonunda gelişen Yenişehir semtinin sivil mimarlık örnekleri arasında kilise büyüklüğü ile öne çıkmakta, cemaatinin kimliğini vurgulayan sembolik değer taşımaktadır.

Beyoğlu’nun önemli bir parçasını oluşturan ve 19.yüzyıl gayrimüslim yerleşiminin izlerini günümüze taşıyan Dolapdere semti İstanbul’un sosyal ve etnik kimliğinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. İstanbul’da planlanan ve hayata geçirilen

kentsel yenileme projeleri artarken Dolapdere’de tarihi değerlerin korunarak yaşam kalitesinin yükseltmesi ve oluşturulacak koruma modelinin acil olarak hayata geçirilmesi gerekmektedir. Kilisesi’nin çevresiyle birlikte korunarak yaşatılması, semtin tarihi ve kültürel değerlerinin korunması için bir koruma nerisi hazırlanmasının yerinde olacağı düşünülmektedir. Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi’nin çevresindeki kontrolsüz değişimi durdurmak ve mahallede yaşam koşullarını iyileştirmek büyük önem taşımaktadır.

Kilisenin çevresiyle beraber değerlendirilmesi ve semtte yer alan sivil mimarlık örneklerinin bütünleşik olarak korunmasının knt bölgesi haline gelmiş başka tarihi kent parçaları için iyi bir örnek oluşturacağı düşünülmektedir.

CONSERVATION PROPOSAL FOR DISTRICT OF DOLAPDERE AND EVANGELISTRIA GREEK ORTHODOX CHURCH

SUMMARY

In the 16th century, Ayios Dimitrios Church was constructed by the Greek Orthodox community on the hill to the north of Kasımpaşa. A neighborhood developed around this church in the following centuries. The area was called “Ayios Dimitrios” hills or “Tatavla” due to the imperial stables which existed in the vicinity. With the growth of the population in the 19th century, the district extended towards the south and the west side of Dolapdere, a small creek. Named “Dolapdere” because of the water wheels on it, the small stream was later covered over and became the main road (Dolapdere Street) connecting the north shore of the Golden Horn to Tatavla and Şişli.

In the 19th century, Evangelistria district (Yenişehir) developed on the lower slopes of the Tatavla hill as an extension of the densely populated Tatavla. A small timber structured church was established by the Greek Orthodox residents of the Yenişehir region in 1857. The church, which was the property of Agios Dimitrios Church, was surrounded by gardens. After 20 years, the present Evangelistria Church, which is made of stone, was raised in the place of the timber chapel.

The thesis aims to research the history of the Tatavla district and to contribute to the conservation of its historic and cultural values. The book “Ta Tatavla - İstoria Ton Tatavlan” (1913) written by Pamfilu Melisinou Hristodulu, the religious leader of Tatavla in 1912, is an important source for the history of Tatavla. The 1857 dated registry certificate (Sigilion) of the Evangelistria Greek Orthodox Church is another important document providing information about the establishment of the church and the neighborhood. The notes of European travellers visiting the district, their engravings and old maps provide information about the historical development of the church and the settlement. According to photos and maps from the 19th century, the settlement around the Church consisted mostly of small timber houses with gardens. Photos taken by Achille Samandji in early 20th century are the most detailed visual documents providing information about the district. In these pictures, the Evangelistria Church dominates the skyline of the Dolapdere valley and reflects the Greek identity of the community living around.

The foundation date of the Church is 1894 according to the inscription above the lintel of the main entrance. In the Ottoman Empire, the Christian population were not permitted to construct monumental churches with domes until the the Constitutional reforms in 1839. Thus architect Petraki D. Meimaridis was able to design a domed church; an impressive monument dominating the timber houses on the hillside.

The Church takes its name from the Annunciation and is linked to the Greek Orthodox Patriarchate at Fener. It is the property of the “Beyoğlu Yenişehir Evangelistria Greek Orthodox Foundation”. A Holy spring (Theotoku Ayazma) is attached to the northwest wall of the church and is accessed through Hacı İlbey

Street. A house for the priest and a meeting hall are located to the southeast of the Church. The plan of the church is in the form of a Greek Cross, measuring 29.52 m x 17.03 m. The ground floor consists of a narthex, a naos, a bema, an apse, a prothesis and a diakonikon. Timber stairs, located on either side of the narthex, lead to the gallery floors. The central space is covered by a dome; cross-vaults cover the arms and the upper gallery. The main dome rises above a high drum and is the most prominent element of the interior space. The transition from the square plan to the base of the main dome is by pendentives.

The Church is eclectic in style; the towers at the entrance façade have pointed arches and pyramidal caps recalling the Gothic. The central dome has a brick drum with an undulating cornice; a feature which is Neo-Byzantine in style.

The interior surfaces are adorned with icons. Six-winged Seraphim angels are painted on the pendentives. Christ Pantocrator and four angels are visible on the central dome. Annunciation of the Virgin icon is the most important for the visitors. The architectural decoration, liturgical elements and icons of the Evangelistria Greek Orthodox Church are also eclectic in style.

Evangelistria Church had a registered congregation of 6000-7000 people between the years 1955-56 but today the number is reduced to 23. Nowadays, the Sunday sermons are attended by 10-12 people. Although the congregation of the Evangelistria Church is decreasing, there is hope that the number of visitors will increase, if the church and its value is better known at the national and international level. With its special design qualities, the monument is one of the outstanding 19th century churches in Istanbul and deserves to be visited and appreciated by many people.

Istanbul is a historic city with many neighborhoods from the nineteenth century. Dolapdere District is one of the Greek neighborhoods and provides evidence about Istanbul's social and ethnic character in the 19th century. Unfortunately, the 19th century urban fabric of Tatavla, consisting of two or three story timber houses, was destroyed by a fire in 1929. After the fire, the houses along the valley and on the hillside were built in a mixed construction system and style. Due to the socio-economic changes taking place in Turkey between the years 1923-1955, many Greeks left Istanbul. This has led to changes in the physical and social structure of Tatavla in the second half of the 20th century. Migration to Istanbul from the eastern cities of Turkey and the development of the green fields around Tatavla have resulted in striking changes on the outlook of the settlement.

Rehabilitation of old urban areas is an important issue in modern times. Dolapdere district, which is located on the north side of the Golden Horn and outside the medieval walls of Galata, is an important part of 19th century Istanbul. At the moment Dolapdere is on the verge of a major transformation. There is need to develop a protection measures in order to protect the historic fabric and raise the quality of life in Dolapdere. The Evangelistria Church and some of the houses around it are listed as historic buildings and are under legal protection but Dolapdere, as a region, is not scheduled as a conservation area. Appropriate planning rules and protection measures should be set, in order to sustain the urban memory and historic value of the region.

The area, starting from the Tatavla hill and covering Yenışehir, was selected for detailed survey and research. The historical development of the area was studied and analyses of the current status were made. The survey showed that the settlement is

threatened by significant changes and that the losses may increase, if there is no control. In this part of the town, historic houses are small in number and dispersed. The number of listed buildings is small. The lack of legal protection makes it difficult to control the pressures for extensive development. The number of renewal projects aiming to transform the area are pending. The development trends in the area may lead to more destruction and change in the area. It is of major importance to stop further loss from the historic fabric around the Evangelistria Greek Orthodox Church and to improve the living conditions in the neighborhood. For this purpose, a small conservation area was defined around the Evangelistria Church and proposals were developed to conserve the monument and its surroundings.

The first step in developing a proper conservation project for the Evangelistria Greek Orthodox Church was documentation. Thus the church and the surrounding buildings were studied in detail. 1/50 scale survey documents were prepared with the help of modern technology; a total station with laser and Laser Scanning technique were used. Points necessary to complete the survey were measured optically and the coordinates of the points (x, y and z coordinates) were transferred to CAD application and evaluated. In order to document the wall surfaces precisely, control points scattered on the elevations were recorded with the help of the total station and evaluated likewise. The photographs and the processed control points were overlapped and drawn in CAD application. 3D modelling was chosen for accurate and detailed survey of the decorated ceilings of the church.

The Evangelistria Church continues to serve its original function. Although it has been subjected to changes and repairs, its original features are preserved. Reconstitution drawings were prepared using historic documents and the photo archive of the Church, which has a good collection of pictures. One of the major reconstitution problems was related to the Theotoku Hagiasma in the courtyard of the church. Researches revealed that the Holy spring building was not part of the original design; it was added later.

Extensive research was carried out about the construction materials. The Evangelistria Church was built mainly of stone and brick, the stones on the facades have different characteristics and show different degrees of deterioration. The conservation of the exterior facades and the ceiling of the church have priority due to aesthetic and safety reasons. Experts from the Conservation Implementation and Control Bureau (KUDEB) of Istanbul Metropolitan Municipality were consulted in order to analyze and specify the types of materials and the causes of decay. The stone samples taken from the facades provided detailed information about the type of stones and deterioration processes. The type of materials and deterioration processes were indicated on elevation drawings. A set of documents with proposed interventions was developed.

The study aims to stop the deterioration and extensive transformation pressures in Dolapdere and develop proposals to make the district healthier, establishing a safe environment. At the moment, the area around the Church is administered by two different municipalities, namely Beyoğlu and Şişli. This creates difficulty in management. To allow integrated conservation, which is in accordance with topography, “Akagalar Street” is proposed to become the new border between the counties of Sisli-Beyoglu. The conservation proposal, which has been developed to conserve a monument along with its surroundings, intends to set a good example for conservation of other neglected parts of the city.

Within the scope of this dissertation, detailed studies have been undertaken to conserve the Evangelistria Greek Orthodox Church and its vicinity. It is hoped that, drawing attention to the physical and social problems of this significant monument and its vicinity will help to the conservation of the Dolapdere district. Evangelistria Greek Orthodox Church will continue to function and open its doors to visitors who will be interested in its history and artistic treasures. The conservation project will facilitate the conservation of the church and the annex buildings.

Urgent action must be taken to preserve the existing historic buildings and improve them by rehabilitation and refurbishment. The scale of the buildings near the Church need to be controlled. Stories added on top of small buildings should be removed in order to improve the visibility of the Church and its better appreciation. The proposal to conserve the historic buildings of the area and improve living conditions by rehabilitation will hopefully revive the area and help it to be better integrated to Beyoğlu and the metropolitan areas. If the area becomes safer, it will attract residents who can care for their neighborhood.

1. GİRİŞ

1.1 Tezin Amacı

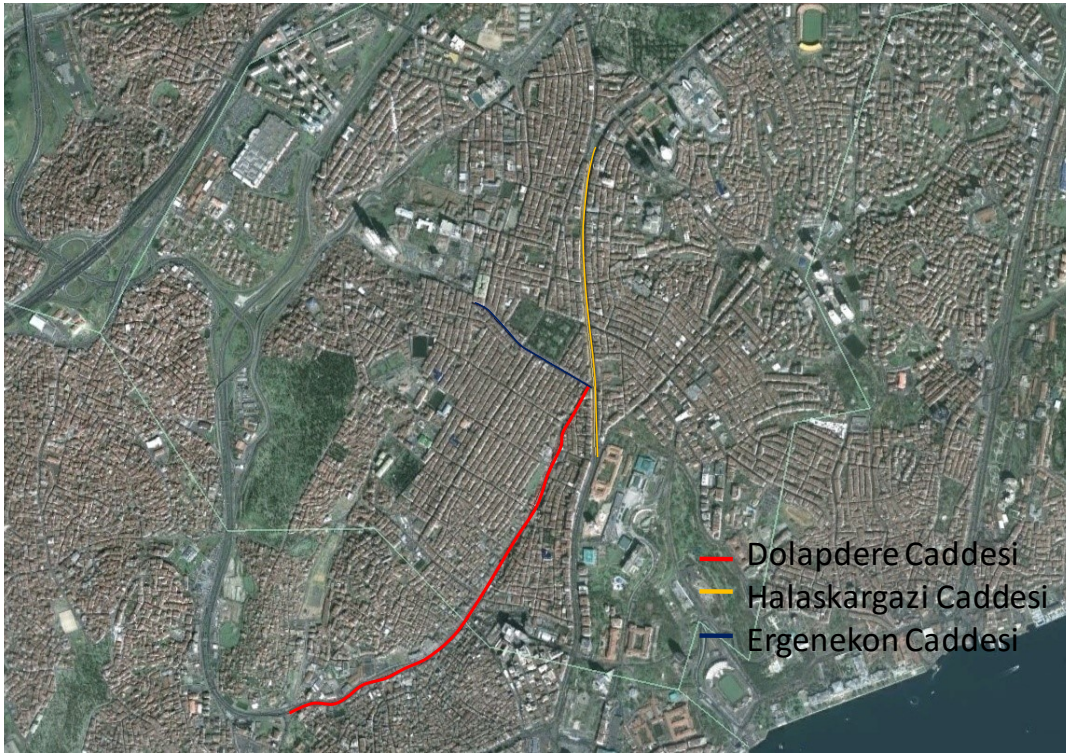
Dolapdere Senti İstanbul'un Pera'dan sonra en kalabalık Rum nüfusunu barındıran Tatavla'nın eteklerinde yer almaktadır. Çalışmanın amacı Dolapdere Senti'nin kentsel gelişim sürecinin araştırılması, yerleşim alanının günümüzdeki fiziki ve sosyo ekonomik durumunun ve sorunlarının belirlenmesi ve Dolapdere Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi'nin yakın çevresiyle birlikte korunmasına yönelik bir çalışma yapılmasıdır.

Tezin Dolapdere - Tatavla bölgesi hakkındaki bilgi eksikliğini gidererek, bölgenin sahip olduğu kültürel değerlerin korunmasına katkıda bulunması hedeflenmiştir. 20yy. başlarında çoğunluğu bitişik nizam ahşap evler ve bahçelerden oluşan Tatavla yerleşimi hakkında Tatavla'nın 1912 yılındaki dini lideri Pamfilu Melisinos Hristodulu tarafından yazılan (1913) "*Ta Tatavla - İstoria Ton Tatavlan*" adlı kaynaktan veri sağlanmıştır. Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi'nin 1857 tarihli "Sigilion" - sicil belgesine ulaşılmış; kilise cemaatinin kuruluşu belgelenmiştir. Kilisenin tarihi gelişimi konusunda senti ziyaret eden Avrupalı gezginlerin anlatımlarına, çizdikleri gravürlere ve eski haritalara başvurulmuştur.

Dolapdere semtinin eteklerinde yer alan Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi'nin yaşatılmasının bölgenin sahip olduğu diğer kültürel değerlerin korunmasına örnek oluşturarak öncülük etmesi hedeflenmiştir. Bu önemli anıt ve çevresinin fiziki ve sosyal sorunlarına dikkat çekilmesi ve koruma önerilerinin hazırlanmasıyla, tarihi kentin 19. yüzyıl gelişimini yansıtan bölgedeki yaşayanların yaşam kalitesinin iyileştirilmesine de katkıda bulunulacağı düşünülmektedir.

1.2 Kapsam ve Yöntem

Dolapdere¹ semti Halaskârgazi Caddesi ile Ergenekon Caddesi'nin kesiştikleri noktadan başlayarak (Şekil 1.1) Kasımpaşa yönünde güneye doğru inen Dolapdere Caddesi'nin iki yanında uzanmaktadır. İstanbul'un Osmanlılar tarafından fethinden önce boş olan alanda Bizans döneminde Galata'ya yerleşmiş olan Cenevizliler'in ahır ve kuyularının olduğu bilinmektedir². 16.yüzyılda Tatavla tepesine Aya Dimitri adında bir Rum Ortodoks Kilisesi yapılmış ve oradaki yerleşim birimini de kapsayan tepeler "Aya Dimitri Tepeleri" olarak adlandırılmıştır (Dolapdere, 1994, c.3, s.87).



Şekil 1.1 : İstanbul Hava Fotoğrafı (İBB, 2015).

19. yüzyılda Tatavla'nın çok kalabalıklaşması sonucu tepenin Taksim yönündeki eteklerinde Evangelistria semti (Yenişehir) gelişmiştir. Evangelistria Kilisesi, Tatavla'nın bu bölgesinde oturan Rumların yardımları ile 1877- 1893 yılları arasında inşa edilmiştir (Hristodulu, 1913, s.115).

¹ Dolapdere semtinin bir bölümü Şişli, bir bölümü Beyoğlu ilçesi sınırları içindedir. Kurtuluş Pangaltı'nın bulunduğu tepeden güneye doğru inen eski dere yatağının çevirdiği tepe ve yamaçlarını kapsar. Dolapdere ve Kurtuluş caddeleri dik bir yamaçla birbirine bağlanır (Abacı, 1994, s.127).

² Bu geniş ve boş alan Fetih'ten hemen sonra Padişahın atlarına otlak olarak seçilmiştir. Tavlaların (at ahırları) yapılmasından sonra semt Tatavla adını almıştır (Vizantinos, 1862, s.29).

20. yüzyılın ikinci yarısında Tatavla ve Dolapdere’de hızlı bir etnik ve sosyal değişim süreci yaşanmıştır. Yerleşim sayıları azalan Rum Cemaati, kiliseleri, ayazmaları, Rum Okulu ile bu değişime direnmeye çalışmaktadır. Dolapdere semti kentin önemli merkezlerinden Taksim’e çok yakın olmakla birlikte, kentsel yaşam ile bütünleşmemiş ve semt sakinleri dışında İstanbul halkının yaşamadığı, içinden hızla ve çekinerek geçtiği bir semt haline gelmiştir.

İstanbul’da planlanan ve hayata geçirilen kentsel yenileme projeleri artarken, semte tarihi ve kültürel değerlerini yeniden kazandırmaya yönelik bir koruma önerisinin hazırlanmasının yerinde olacağı düşünülmüştür. Çalışma kapsamında Dolapdere semtindeki Yenişehir mahallesinin tamamı, Hacıahmet ve Eskişehir mahallelerinin bir bölümünde yer alan yapılar ve sokak dokusu incelenerek, mevcut tarihi yapıların yasal statüsü, korunması gerekli yapılarda kullanılan yapım teknikleri tespit edilmiş, sosyo ekonomik durum ve sorunlar araştırılmıştır. Tatavla tepesinden başlayan ve Yenişehir bölgesini de kapsayan bu alandaki dönüşüm sürecinin geleneksel dokuyu tahrip etmemesi için, derlenen veriler değerlendirilerek koruma önerileri geliştirilmiştir.

19. yüzyıl sonu mimari ortamında biçimlenen Evangelistria Rum Ortodoks Kilise’nin tarihi gelişimi araştırılmış; anıtın korunarak geleceğe aktarılması için mevcut durumu belgelenmiştir. Yapının rölöve ölçümleri lazer total station kullanılarak yürütülmüş; tavanının belgelenmesi için üç boyutlu modelleme metodu kullanılmıştır. Özgün tasarımını büyük ölçüde koruyan yapının restitüsyon önerisi arşiv verileri ve yapının mevcut durumu esas alınarak hazırlanmıştır. Çalışma alanı içinde Evangelistria Kilisesi ve yakın çevresine öncelik verilerek, 1378-1371-1359 adaları kapsayan bir pilot alan belirlenmiş; anıt ve çevresini birlikte koruyacak bir öneri geliştirilmiştir (Şekil 1.2).



Şekil 1.2 : Pilot alan, hava fotoğrafı (İBB, 2015).

2. XIX. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİNDE GAYRİMÜSLİMLER

2.1 Osmanlı Devleti'nde Gayrimüslimler

Osmanlı Devleti İslam'ı resmi din olarak kabul etmiş ve Osmanlı toplumunda sosyal yaşam kaynağını İslam Hukuku'ndan alan yasalar ile düzenlenmişti (Karal, 1983, s.269). Toplum müslümanlar ve gayrimüslimler olarak iki guruba ayrılmıştı (Ercan, 1984, s.1119-1149). Müslümanlar *tebaa*, gayrimüslimler *reaya* olarak anılmaktaydı (Karal, 1983, s.271).

İslam hukukuna göre, müslüman olmayan ve İslam topraklarında halife'nin güvencesinde dinlerini muhafaza ederek yaşamlarını sürdürebilen “ehl-i kitap” kişilere “zımmi” adı verilmiştir³. Osmanlı İmparatorluğunda fethedilen topraklarda yerleşmiş bulunan farklı din ve kültüre mensup zımmi adını alan kişiler, sosyal ve ekonomik ilişkilerini, İslam hukukuna kuralları belirlenen bir statü içerisinde sürdürmüştür (Bozkurt, 1996, s.1). Osmanlı İmparatorluğu egemenliği altındaki zimmiler yönetim tarafından mezhep ya da dinlerine göre gruplandırılmış ve bu guruplara “millet” adı verilmiştir (Bozkurt, 1996, s.9). Gayrimüslimler din ve mezhep bakımından Hristiyanlar (Katolikler ve Katolik olmayanlar), Museviler ve Sabiiler olmak üzere üç gruba; etnik bakımdan ise 22 guruba ayrılmıştı⁴ (Ercan, 1984, s.1129).

“Milletler” kendi din, hukuk ve geleneklerini, eğitim sistemlerini sürdürmüş; her dini gurubun en yüksek rütbeli dini adamı kendi topluluğunu düzenlemek ve yönetmekle görevlendirilmiştir (Bozkurt, 1996, s.10). Fatih İstanbul'u aldıktan sonra Bizanslıların günlük hayatlarını istedikleri gibi sürdürebileceklerini ve dinlerinin

³ Arapça bir sözcük olan “zımmi”, kendileri ile sözleşilmiş ve yemin edilmiş kavim ve topluluk anlamındaki zımmi ve sözleşme anlamındaki zimmet sözcüğünden gelmektedir. Zimmet sözcüğü himaye, sahip çıkma, koruma, taahhüt etmek anlamındadır (Soykan, 2000, s.68).

⁴ Gayrimüslimlerin etnik dağılımı şöyledir: Rumlar, Yunanlılar, Bulgarlar, Pomaklar, Sırlar, Hırvatlar, Karadağlılar, Bosnalılar, Arnavutlar, Romenler, Gagauzlar, Macarlar, Polonyalılar, Çingeneler, Ermeniler, Gürcüler, Süryaniler, Kildaniler, Araplar, Yahudiler, Kiptiler ve Habeşler. Rumlar ve Yunanlılar iki ayrı etnik grup olarak nitelendirilmiştir. Rum kelimesi Bizans adını alan Doğu Roma İmparatorluğu'nu; Yunan kelimesi Yunanistan'ı ifade etmektedir. Rumlar ve Yunanlılar iki ayrı etnik grup olarak nitelendirilmiştir (Ercan, 1984, s.1130).

gerektirdiklerini yerine getirebileceklerini bildirmiş, boş olan Patriklik⁵ makamına bir Patrik seçmelerini buyurmuştur (Bozkurt, 1996, s.12). Rum Patrikhanesi yeniden kurulmuş, II.Gennadios Scholaris patrik seçilmiştir (Ercan, 1984, s.1133). Yahudiler hahambaşının başkanlığında Yahudi milleti olarak düzenlenmiştir. Ermeni Patrikhanesi de Fatih döneminde 1461’de kurulmuş; Ovakim patrik olarak seçilmiştir (Bozkurt, 1996, s.13). Tanzimat’a kadar dini grupların başkanları aracılığıyla devlet denetiminde ve devlete bağlı olarak yaşamaları sağlanmıştır (Bozkurt, 1996, s.7).

Osmanlı devletinde gayrimüslimlerin özel hukuk, usul hukuku ve ceza hukuku açılarından ve sosyal kurallarda müslümanlardan ayrıldıkları görülmektedir. Gayrimüslimlere müslüman kadın ile evlenmeme, müslüman mahallesinde oturmama gibi kısıtlamalar getirilmiştir. Gayrimüslimler genellikle Rum, Ermeni, Yahudi mahallelerinde gruplar halinde yaşarlardı⁶. Osmanlı toplumunda gayrimüslimlere kıyafet konusunda da İslam hukukuna uygun olarak bazı kısıtlamalar getirilmişti. Çeşitli zimmi topluluklar farklı renkte elbise giyip başlık takarlardı. Müslümanların kavuk ve ayakkabıları sarı, Ermenilerin şapka ve ayakkabıları kırmızı, Rumların siyah, Yahudilerin mavi idi. Gayrimüslimler ata binemez, silah taşıyamaz, cizye adı verilen baş vergisini vererek askerlik hizmetinden muaf tutulurlardı. Sadece eli silah tutabilecek durumdaki erkeklerden alınan bu vergi, kutsal yerler ve İstanbul’da oturanlardan, din adamları ve yoksullardan alınmazdı (Bozkurt, 1996, s.18). Askerlik yapmadıkları ve savaşa katılmadıkları için ise nüfuslarında azalma olmazdı (Karal, 1983, s.273). Serbest meslek türünden olan hekimlik, zanaatkârlık, tüccarlık, tercümanlık, matbaacılık gibi işlerde çalıştıklarından, müslüman halka oranla maddi bakımdan daha üstünlerdi. Aile hukuku açısından kendi dini hukuk kurallarına göre yaşarlardı. İslam miras hukukunda din ve milliyet farkı mirasçılığı önlediği için, zımmilerle müslümanlar birbirlerine mirasçı olamazlardı (Bozkurt, 1996, s.14). Gayrimüslimler eğitim, öğretim, evlenme, aileler arası ilişkiler ve iç ilişkiler, boşanma konularında serbestlerdi (Karal, 1983, s.171).

Fatih gayrimüslimlere dinlerini değiştirmeleri için baskı yapmamış; gayrimüslim gruplara din ve vicdan özgürlüğü tanımıştı. Zimmi toplulukların kilise, manastır,

⁵ Fatih’in İstanbul’u fethinden önce Rum Patriki III.Gregorios Mamme İstanbul’u terk etmişti (Ercan, 1984, s.1133)

⁶ Müslümanlar için kutsal sayılan cami, mescit, türbe gibi yerlerin çevresinde gayrimüslimlerin oturması yasaklanmıştı (Ercan, 1990, s.123).

havra ve diğer ibadet yerleri ile kendilerine mahsus mezarlıkları vardı. Kiliselere ve kiliselere ait vakıf topraklara karışılmazdı (Bozkurt, 1996, s.20).

XIX. yüzyıl'a kadar gayrimüslimlerin inşaat faaliyetleri genellikle İslam Hukuku'ndan kaynaklanan ve çeşitli dönemlerde farklı uygulamalar gösteren bazı kurallar ile düzenlenmişti. Bu kuralların içerdiği sınırlamalar ve yasaklar, iç teşkilatlanmalarına karışılmayan kiliseleri de kapsıyordu (Ercan, 1990, s.124). Yeni kilise inşa edilmesi yasaklanmış; eski kiliselerin onarımı da izne bağlanmıştı (Turan, 1963, s.171). Onarımlar eski malzemeler ile yapının mevcut biçimine uymak ve eklenti yapmamak koşuluyla onaylanırdı (Ercan, 1990, s.124). Kubbe yapımı ve kubbenin kurşunla kaplanması da yasaktı (Müller-Wiener, 2007, s.139). Müller-Wiener 13. yüzyıl 15. yüzyıl ortaları arasında İstanbul'da faaliyet gösteren 19 kilise ve manastır, 7 mescit ve cami olduğunu belirtmiştir (Müller-Wiener, 2007, s.27). 16. yüzyılda müslümanların ibadet mekanlarının sayısı artmış; bazı kiliseler de camiye dönüştürülmüştür. 15.-16. yüzyıllarda İstanbul'un önemli yapılarının gösterildiği haritada ise ibadete açık 10 kilise, kiliseden çevrilen 23 cami, Fetih sonrası inşa edilen 37 cami, 4 mescit ve 4 medrese, 7 han, 6 hamam, 2 saray ve 1 hisar yer almaktadır (Müller-Wiener, 2007, s.32). Rum, Ermeni ve Yahudi Milletleri, Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan gayrimüslim cemaatler arasında sayıca üstündü. Rumlar Osmanlı İmparatorluğu'ndaki en kalabalık, en zengin, en eğitilmiş ve dolayısıyla en etkin gayrimüslim milleti (Soykan, 2000, s.192). Rum Patriği de diğer dini başkanlar arasında protokolde önde gelirdi. Osmanlı hukukunda, zımmilerin hak ve mülkiyetlerini belirleyen İslam hukukuna ek olarak kapitülasyonlar ve anlaşmalar da önemli bir yer tutmaktaydı. Zımmiler ile ilgili düzenlemeler içeren barış anlaşmaları arasında Küçük Kaynarca Anlaşması (1774) Ortodoks halkı etkilemiştir. Rusya Küçük Kaynarca Anlaşması'nı⁷ Osmanlı topraklarındaki tüm Ortodoks kiliseleri ve halkını koruma ve müdahale hakkı olarak yorumlamıştı (Bozkurt, 1996, s.32). Bu durum, XIX.yüzyıl başında Rusya'nın Yunan isyanı nedeniyle tahrip olan Rum kiliselerinin yeniden yapılmasını resmen talep etmesi sonucunu doğurmuştur (Yorga, 1948, s.263). II.Mahmut döneminde (1808-1839) hristiyanların yeni kiliseler

⁷ 14. maddesinde Ruslara Beyoğlu'nda bir kilise kurma izni ve Rus elçisine bu kiliseyi ve görevlerini himaye hakkı verilmiş, kilisenin her türlü taarruzdan mahsup olacağı bildirilmiştir. Osmanlı Devleti bu anlaşma ile Ruslara, Ortodoks zımmileri himaye hakkı vermemiş, yalnızca Rum Ortodoks dinini koruma ve müdahale etmeme sözü vermiştir (Bozkurt, 1996, s.36).

inşa etmelerine ilişkin yasak kaldırılmış; onarımlar için gerekli olan padişah fermanı ise yeniden inşa edilecek kiliseler için zorunlu kılınmıştır (Bozkurt, 1996, s.41).

2.2 Tanzimat Fermanı ile Gayrimüslimlere Tanınan Haklar

1789'dan sonra Avrupa' da yayılan milliyetçilik akımı Osmanlı Devletinin “millet” sistemi ile bağdaşmıyor; tek bir hukuk düzeni gerektiriyordu. II. Mahmut, “Ben tebaanın müslümanını camide ve hristiyanını kilisede, musevisini de havrada fark ederim. Aralarında başka bir türlü fark yoktur” diyerek Osmanlı toplumunu Tanzimat’a hazırlamıştır (Karal, 1983, s.274). II. Mahmut’un ölümü ve Abdülmecit’in tahta geçmesiyle Osmanlı Devleti’nin eski hukuk düzeninden yeni bir hukuk düzenine geçmesi iç ve dış siyasi bir zorunluluk haline gelmiştir. Tanzimat Fermanı 3 Kasım 1839’da, Osmanlı uyruklarına can, mal, ırz ve namus güvenliği, haklar ve yükümlülükler konusunda eşitlik vaat eden Hatt-ı Hümayun şeklinde Topkapı Sarayı’nın Gülhane Bahçesi’nde okunmuştur (Karal, 1983, s.170). Haklar sistemi üzerine kurulu, din ve devlet işlerinin bir olduğu sistem 1839’da son bulmuş “Tanzimat Dönemi” başlamıştır. Tanzimat Fermanı İslam hukuku sistemine son vermemekle birlikte, Batı devletlerince kabul edilmiş olan bazı hak prensipleri benimsenmiştir⁸ (Karal, 1983, s.173).

Tanzimat devrinin ilk aşaması, 1856’da son bulmuş ve ikinci aşaması ‘Islahat Fermanı’ ile başlamıştır (Karal, 1983, s.171). Islahat Fermanı ile millet sistemi ortadan kalkmış, gayrimüslimler “Osmanlı vatandaşı” veya “ekaliyet” yani azınlık statüsü kazanmıştır (Karal, 1983, s.70). Devlet Tanzimat Fermanı sonrasında artan iç ve dış şikayetleri önlemek için 1856 yılında Islahat Fermanı’nı ilan etmiştir (Bozkurt, 1996, s.40). Islahat Fermanı’nın 11. maddesinde devletin dini İslam olarak belirtilmekle birlikte, Osmanlı devletinde diğer dinlere mensup milletlerin din ve mezheplerine karışılmayacağı belirtilmiştir (Bozkurt, 1996, s.84). Tanzimatla başlayan reformlar, özellikle eşitlik ilkesi gayrimüslimler tarafından yetersiz bulunmuştur.⁹ Bağımsızlık isteyen gayrimüslim halk ise eşitlik ilkesi

⁸ Tanzimat Fermanı’nın devamı olarak 1855’te çıkarılan kanun ile gayri müslimlerin askere alınmaları serbest bırakılmış, cizye kaldırılmıştır (Ortaylı, 2000, s.49). Rumlar kendilerine tanınan hakların yeterli olmadığını düşünerek, Rusya’nın kapitülasyonlara ve anlaşmalara dayanarak kendilerini koruma hakkına sahip olduğunu iddia etmişlerdir.

⁹ Gayrimüslimlere tanınan haklar öncelikle cemaat liderleri ve din adamlarını, sahip oldukları ayrıcalıkları kaybetme korkusu nedeniyle tedirgin etmiştir (Bozkurt, 1996, s.62).

nedeniyle sahip oldukları bazı imtiyazları kaybetmekten memnun olmamıştır (Bozkurt, 1996, s.62). 1856 Fermanı görüşmeleri sırasında verilen karar doğrultusunda her gayrimüslim topluluktan kendi yönetimlerini düzenlemek amacıyla birer komisyon kurmaları istenmiş, her milletin kendi komisyonlarınca hazırlanan nizamnameler, Babıali tarafından onaylanarak yürürlüğe girmiştir¹⁰. 1858’de Patrikhane işbirliğini kabul etmiş, Ortodoksların tüm dini başkanları, 7 piskopos ve 10 ruhban temsilcisinden oluşan bir komisyon kurulmuştur. “Rum Patrikliği Nizamı” 1862’ de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir (Bozkurt, 1996, s.170). Bu nizamname ile Sultan’ın Ortodoks uyruklarının idaresine dair genel kurallar tespit edilmiştir (Bozkurt, 1996, s.172).

2.3 Tanzimat’tan Sonra Yapılan Rum Ortodoks Kiliseleri

2.3.1 Osmanlı Devleti’nde kilise mimarisi

Tanzimat öncesi kubbe yapılması, cephelerde haç vb. unsurlar kullanılması ve çan kulesi yapımı konusundaki yasaklar kiliselerin mimarisini etkilemiştir. Tanzimat Fermanı’nın sağladığı olanaklar sonucunda Osmanlı Devleti’nde gayrimüslimlerin sosyal, ekonomik ve siyasal alandaki etkinlikleri artmıştır. 19.yy.’da Osmanlı Devleti’ndeki Batılılaşma hareketleri ile birlikte, farklı plan tiplerinde, kubbeli ve anıtsal kiliseler inşa edilmiştir. Yeni kiliseler inşa edilirken dini mimaride yeni üslup arayışları olmuştur (Karaca, 2008, s.641).

Rum’ların yaşadığı bölgelerde nüfusun yoğunluğuna göre kilisenin anıtsallığı önem kazanmıştır (Aleksandru, 1996, s.21). Taksim, Kurtuluş ve çevresi, Samatya, Kumkapı ve Kadıköy gibi merkezlerde büyük yapılar inşa edilmiştir. Sanatta batılılaşma hareketi içinde inşa edilen bu kiliselerde eklektik üslubun etkisi görülmektedir.

XIX. yy.’ın ilk yarısından önce kiliseler ve cemaate hizmet veren diğer yapılarla birlikte içe kapalı olarak işlevlerini sürdürmüş; ikinci yarısında kilise ile beraberinde inşa edilen yapılar kent içerisinde daha serbest yerleşmiştir (Sevinç, 1997, s.352). Tanzimat sonrası inşa edilen kiliselerin mimarisinde dış cephe ve iç

¹⁰ Rum Ortodoks Patrikhanesi, 1839 ve 1856 fermanlarıyla getirilmek istenen yeniliklere, diğer cemaatler içindeki imtiyazlı yerini kaybetmek istemediği için karşı çıkmıştır (Bozkurt, 1996, s.170).

mekan düzeninde, Tanzimat öncesine göre farklılaşma yaşanmıştır. Batılılaşma hareketi ile kentin genel mimarlık anlayışının modernleşmesine neden olan değişim kiliselere de yansımıştır. 19. yüzyılda İstanbul’da klasik, gotik, rönesans, barok gibi üslupların yeniden yorumlanarak bir arada kullanıldığı seçmeci bir yaklaşım yaşanmıştır.

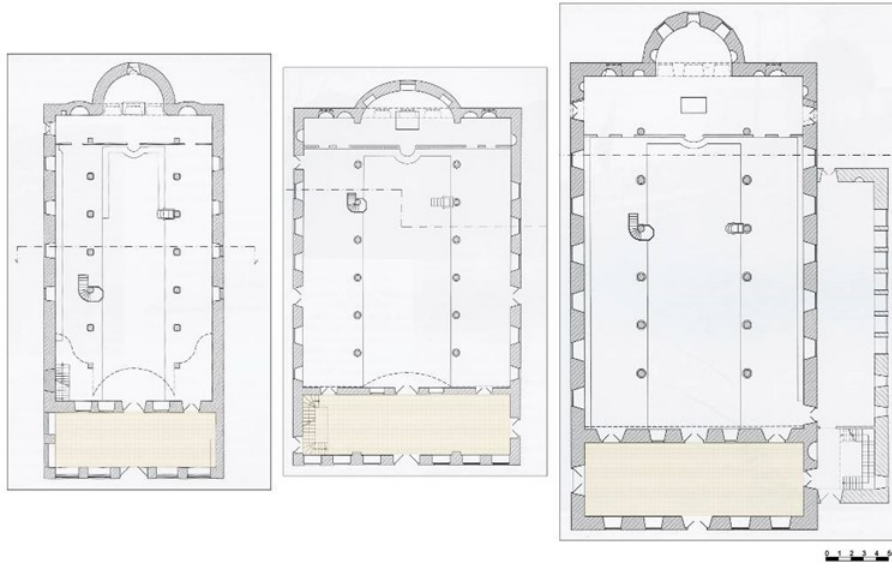
2.3.2 19.yüzyıl’da kilise tasarımı

Ruma Ortodoks kiliselerinde mekanlar işlevlerine göre ayrılmıştır. Giriş mekanı narteks, ibadet için ayrılan naos, bema, apsis, prothesis, diakonikon ve galeriden oluşan 19.yüzyıl Rum Ortodoks kiliseleri mekan düzeni bakımında benzerlik göstermektedir (Karaca, 2008, s.598).

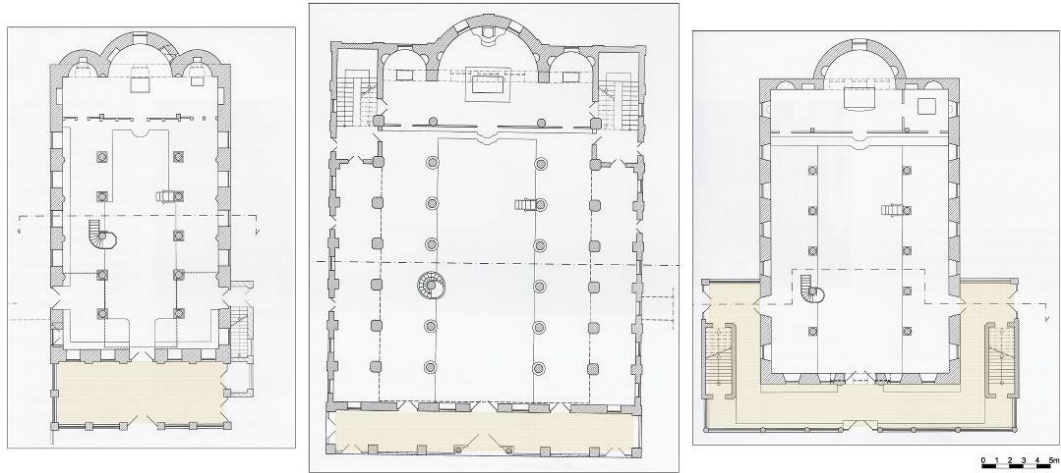
Narteks

Narteks genellikle yapının batısında yer alan, ana kilise mekanından önce gelen ve kuzey-güney doğrultusunda uzanan dikdörtgen planlı giriş mekanıdır (Hasol, 1993, s.75). Hristiyanlığın ilk dönemlerinde bu dine ilgi duyan ve vaftiz olmamış, kilisenin naosuna girmesi yasak olanların toplandığı mekandır. Vaftiz olmuş Hristiyanlardan da günah işleyenler bir süre naosa girmez, ayinleri narteksten izleyebilirdi. Bizans döneminde vaftiz ve cenaze törenleri nartekte yapılırdı (Karaca, 2008, s.603). İstanbul’daki Rum Ortodoks kiliselerinde iki tipte narteks uygulanmıştır. Birinci tipte batı duvarı narteksi de içerecek biçimde, yapı içinde çözümlenmiştir (Şekil 2.1).

İstanbul’daki Rum Ortodoks kiliselerinde narteksin yapı içinde çözümlendiği örnekler arasında Fener Hagios Georgios Metokhion, Yenikapı Hagioi Theodoroi, Samatya H.Konstantinos – H. Helene, Belgradkapı Panagia, Silivrikapı Panagia kiliseleri sayılabilir. İkinci tip uygulamada ise yapının batı duvarı narteksi dışta bırakacak şekilde içe çekilmiş ve narteks yapı dışında çözümlenmiştir (Karaca, 2008, s.603). Fener Hagios Georgios Patrikhane, Eğrikapı Panagia, Galata Panagia, Galatasaray Panagia, Yeniköy Hagios Nikolaos kiliseleri narteksin dışta çözümlendiği, revaklı tipin örnekleridir (Şekil 2.2).



Şekil 2.1: Fener Hagios Georgios Metokhion, Yenikapı Hagioi Theodoroi ve Samatya H.Konstantino Kiliseleri planları (Karaca, 2008, ss.121,153,207).



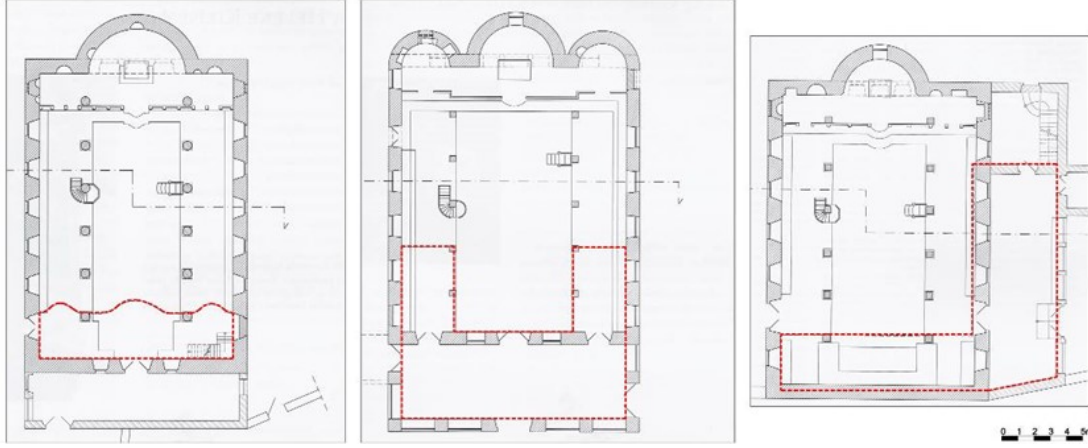
Şekil 2.2: Eğrikapı Panagia, Galata Panagia, Galatasaray Panagia kiliseleri planları (Karaca, 2008, ss.281,335, 359).

Galeri

İstanbul'daki Rum Ortodoks kiliselerinde batıda bulunan galeri katı kadınlar için ayrılmış mekandır ¹¹ (Karaca, 2008, s.603). Kiliselerde galerinin planı ve konumu nartekse bağlı olarak biçimlenmiştir (Şekil 2.3). İstanbul'daki Rum Ortodoks kiliselerinde galeriye çıkış merdivenleri, galerinin konumuna göre, naos veya narteks içerisinde veya yapının dışında yer almaktadır (Karaca, 2008, s.604). Narteksi olan kiliselerde galeri dikdörtgen biçimli narteks planını tekrar etmekte veya nefler - naos üzerine taşarak "U" veya "L" biçimde plan oluşturmaktadır. Yenikapı Hagioi

¹¹ Bizans döneminde de galeri, kadınlar bölümü olarak kullanılmış mekandır (Karaca, 2008, s.603).

Theodori, Altımermer Panagia, Samatya Hagios Konstantinos – H. Helene kiliseleri dikdörtgen planlı; Eğrikapı Panagia, Beşiktaş Köyiçi Panagia, Boyacıköy Panagia kiliseleri “U” biçiminde planlı; Hasköy Paraskeve Kilisesi “L” biçimde planlı örneklerdir.



Şekil 2.3: Samatya Hagios Konstantinos – H. Helene, Beşiktaş Köyiçi Panagia, Hasköy Paraskeve Kilisesi planları (Karaca, 2008, ss.193, 327, 381).

Naos

Naos, cemaatin ibadet ettiği ana kilise mekanıdır. Bazilikal planlı kiliselerde ana ibadet mekanı olan naos neflere ayrılmıştır (Hasol, 1993, s.75). Naos sözcüğünün kökeni, Eski Yunancada “gemi” anlamına gelen “Ναῦς” (Nays) sözcüğü ile bağlantılıdır. Gemiyle ifade edilmek istenen Nuh’un Gemisi’dir. Rum Ortodoks kiliselerinde cemaatin ibadeti için ayrılan ve bu amaçla düzenlenen naos aynı zamanda vaftiz, düğün, cenaze gibi törenlerin de yapıldığı yerdir¹². Kiliselerde naosta yapılan ayin yaklaşık 3 saat sürer ve ayakta izlenir. Ancak cemaatten ihtiyar, hasta ve zorunlu hali olanlar için naosun kuzey, güney ve batı duvarları önünde, sırtı duvara gelecek biçimde oturma sıraları bulunur. Bunlar koltuk altlarından dayanarak güç alınabilmesi için normalden daha yüksektir. Buradaki ahşap koltuk, “durma yeri” anlamındaki Yunanca “stasidon” sözcüğünün karşılığıdır. Naosta orta nefte oturma yeri bulundurulması Patrik Athenagoras döneminde (1948-1972) başlatılan bir uygulamadır (Karaca, 2008, s.598). Naosun doğusunda yer alan ve ayinin gerçekleştiği bölüm bemadır. Sadece din adamlarının girebildiği bu kısım alçak bir korkuluk ya da ikonostasis ile naostan ayrılır (Ahunbay, 1997, s.1010).

¹² Kilise cemaatine mensup kişilerin cenazeleri naosa getirilir ve duaları burada okunur, ruhani kesimden olanlar için naosta ayrıca ayin de yapılır (Karaca, 2008, s.598).

İkonostasis (Templon) - Bema - Apsis

Rum Ortodoks Kiliselerinde bemayı sınırlayan ikonostasis genellikle naosun doğusundaki ilk serbest taşıyıcılar hizasında yer alır. Bema litürjideki işlevinin önemi nedeniyle, yalnız ruhani din görevlilerinin bulunmasına izin verilen¹³, kilise cemaatine ve özellikle kadınlara kapalı mekandır. Kilisenin kutsal öğelerinin bulunduğu bemada, üzeri daima bir örtüyle kaplanmış olan altar üzerine “Artoforion” denilen kapta muhafaza edilen “Komunion”¹⁴ ve Kutsal İncil yer alır (Karaca, 2008, s.599). İkonostasisin arkasında orta nef hizasında ve bemadan sonra yarım daire planlı apsis bulunur (Ahunbay, 1997, s.1010). İstanbul’daki Rum Ortodoks Kiliselerinde apsis genelde içte ve dışta yarım daire planlı ve dışa taşkındır (Karaca, 2008, s.601). Mekan olarak apsisin litürjideki önemi “Synthronon” ve “Kathedra”yla ilgilidir. Bizans dönemi kiliselerinde en üst düzeydeki din görevlilerinin oturduğu Synthronon apsis içinde yarım daire sıralar biçiminde düzenlenmiştir. Synthrononun en üst basamağında, eksende yer alan ve yalnız patrik tarafından kullanılabilen kutsal makam koltuğu “Kathedra” ise sonraki dönemde synthrononun yerini almıştır. İstanbul’daki Rum Ortodoks Kiliselerinde “Kathedra” Fener Hagios Gergios Patrikhane ve Galatasaray Panagia kiliselerinde bulunmaktadır.

Prothesis - Diakonikon

“Pastophoria” apsisin iki yanında bulunan ve vaftiz, azizler kültüne hizmet, kilisenin değerli eşyalarının saklanması, kurban adaklarının ve kutsal nesnelerin korunması gibi değişik amaçlara hizmet eden odaların ismidir (Ahunbay, 1997, s.1013). Yan neflerin doğusunda bulunan odalardan kuzeydeki “Prothesis”, güneydeki “Diakonikon” olarak adlandırılmıştır. Yunanca “*sunulan yer*” anlamındaki “prothesis”, ayinle ilgili hazırlık işlemlerinin yapıldığı yerdir. Prothesis’te ayin sırasında kullanılan ekmek, şarap, su, kase, kaşık gibi kutsal öğeler muhafaza edilir. Ayinin başladığı yer olan Prothesis, bu anlamda İsa’nın doğduğu mağarayı temsil eder. “Diakonikon” ise ayin sırasında kullanılan dini kyafetlerin bulunduğu ve giyildiği mekandır (Karaca, 2008, s.600).

¹³ Bema “Kutsalların Kutsalı” olarak da bilinir, simgesel anlamda gökyüzünün yukarısını temsil eder ve “Cennet” ile özdeş tutulur. (Karaca, 2008, s.599).

¹⁴ Komunion, bemada altar üzerinde gerçekleşen “Eukharistia” sonrasında İsa’nın kanı ve tenine dönüştüğüne inanılan ekmek ve şaraba verilen addır (Karaca, 2008, s.599).

Çan kulesi

19.yy ortasında Tanzimat ve Islahat Fermanları'nın getirdiği koşullarda kiliselerde çan çalınması serbest bırakılmış; bu dönemden itibaren bazı kiliselere çan kulesi eklenmiş; yeni kiliseler çan kuleli olarak inşa edilmiştir (Şekil 2.4) (Karaca, 2008, s.632).

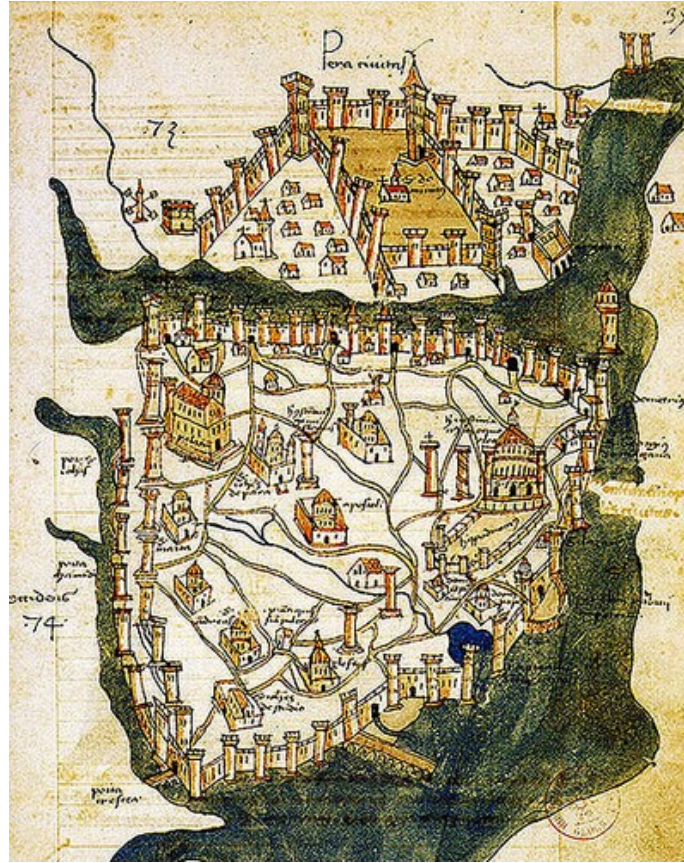


Şekil 2.4: Çan kulesi sonradan eklenen Kurtuluş Ayios Dimitrios Rum Ortodoks Kilisesi (15 yy) ve çan kuleli olarak inşa edilen Ayios Athanasios Kilisesi (1855).

3. DOLAPDERE SEMTİNİN TARİHİ GELİŞİMİ VE SOSYAL DEĞİŞİM SÜRECİ

3.1 Osmanlı Döneminde İstanbul Rumları

Fetih öncesinde 1422 yılında Buondelmonte tarafından yapılan İstanbul gravüründe, Galata surlarının dışında yerleşim görülmemektedir (Arseven, 1989, s.144) (Şekil 3.1). İstanbul'un Fetih sonrasında terk edilmiş ve dağınık durumda oluşunda kuşatma ve savaşlar yanında, kentin son döneminde azalan nüfusun oransız dağılımı da etkili olmuştur (Kunter, 1958, s.245).



Şekil 3.1 : Buondelmonte tarafından yapılan İstanbul gravürü (1422).

1453 yılındaki fetihden sonra Kara Surları onarılıp kent emniyete alınmış ve imar – iskan faaliyeti başlatılmıştır. Fatih sefer yaptığı ülkelerden, Anadolu, Sırbistan, Makedonya, Mora ve Ege adalarından çok sayıda insanı İstanbul'a göçe zorlamış ve

insanları kentin değişik yerlerine yerleştirilmiştir. Bazı yerler g aldıkları belerin adlarını (Aksaray, Karaman, Kefeli, Akseki v.s.) yansıtmaktadır (Mller-Wiener, 2007, s.29). Genelde denizcilikle uğraşan Rumlar İstanbul'un ana limanı olan Haliç'ın kıyı kesiminde Balat'a kadar ve Samatya'nın güneyine yerleşmişti (Karaca, 2006, s.27).

Fatih dönemi sonlarında sur içinde 181, Eyüp'te 8, Kasımpaşa'da 2, Galata'da 61, Boğaziçi ve şkdar'da 10 mahalle bulunmaktaydı (Kunter, 1958, s.246). 1480'e doğru kentin nüfusu artmış;¹⁵ müslümanlar, hıristiyanlar ve yahudiler kendi mahallelerini oluşturmuştur (Müller-Wiener, 2007, s.29).¹⁶ Pera Mevlevihane, şahkulu Mescidi, Asmalı Mescit ve Ağa Cami çevresindeki müslüman yerleşimleri dışında bağlık, bahçelik boş bir alandı (Akın, 1998, s.11). 16.yy'dan itibaren Avrupa devletlerinin İstanbul'da sürekli elçi bulundurmaları ve bu elçiliklerin Pera'da yerleşmeleri bölgenin gelişiminde etkili olmuştur (Akın, 1998, s.11). 16. yüzyıl ikinci yarısından itibaren elçiler, zengin iş adamları ve diplomatlar bu bölgeye yerleşmiş; yüzyıl sonunda Kasımpaşa, Hasköy'de Türk yerleşim bölgeleri oluşmuştur (Müller-Wiener, 2007, s.34). 17. yüzyılda Pera yerleşimi yoğunlaşırken, semtin Kasımpaşa ve Haliç'e doğru uzanan yamaçlarında mezarlıklar, Boğaz'a bakan tepelerinde ise bağ, bahçeler bulunmaktaydı (Kuban, 1998, s.129).

Kentin nüfusu 17. ve 18. yüzyıllarda sürekli artmış, hkmet çeşitli önlemlerle bu artışı denetlemeye çalışmıştır.¹⁷ İstanbul'un her yerinde kentin önemli bir özelliğini oluşturan gayrimüslimler, kendi dinsel ve toplumsal yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Hristiyanlar'ın çoğunu oluşturan, İmparatorluğun her tarafından göç eden Rumlar Samatya, Kumkapı, Galata, Fener ile Cibali arasına, Boğaziçi ve deniz ticaretiyle olan ilişkilerinden dolayı Kasımpaşa, Hasköy ve Tophane'ye yerleřmiřtir¹⁸ (Kuban, 1998, s.281).

18.yy.da Galata'da tüccarlara ait evler, depolar, Pera'da ise Rus, Fransız, İşve ve İngiliz elçilikleri bulunuyordu. Türkler kıyılarda, ya da şkdar'da yerleşmeyi tercih

¹⁵ Kentin nüfusu ortalama 65.000-80.000 kişiye ıkımış, nüfusun %58'ini Türkler, %23'n Rumlar, %19'unu Frenk, Ermeni ve Yahudiler oluştırmaktadır (Müller-Wiener Wiener, 2007, s.29).

¹⁶ Azınlık semtleri içinde Galata nüfusu İstanbul'un onda birini oluştırmaktaydı (Akın, 1998, s.11).

¹⁷ Beydilli 17.yüzyılın ikinci yarısında İstanbul'u en büyük Müslüman, en büyük Rum ve en büyük Yahudi kenti olarak tanımlamıştır (Beydilli, 1989, s.83).

¹⁸ Denizciler, kaptanlar, balıkçılar ve meyhane sahipleri hep Rum'du. Ege ve Akdeniz ticareti de onların elindeydi (Kuban, 1998, s.281).

ediyordu. Beyoğlu'nun batı yamaçlarında Kasımpaşa'ya doğru, Galata Sarayı'nın karşısında Rumların oturduğu yeni mahalleler kurulmuştu¹⁹ (Kuban, 1998, s.330).

18. yüzyılın ikinci yarısı ve 19.yüzyılın ilk yarısında yaşayan ve aslen İstanbul'lu bir din adamı olan P.G.İnciciyan (1758-1833) kitabında Taksim'in karşısında Latin, katolik ve protestanların, Rumların ve Ermenilerin mezarlıkları bulunduğunu belirtmiştir (İnciciyan, 1976, s.111). Osmanlı devletinde yaşamakta olan Rum nüfus kapsamlı olarak ilk kez 1881/82-1893 yılları sayımında belirlenmiştir.²⁰ Sayımlarda Rum nüfusun bütün Osmanlı topraklarına dağılmış olduğu ve en yoğun olarak İstanbul, Ege adaları, Edirne, Selanik, Manastır, Trabzon ve Yanya vilayetlerinde bulunduğu saptanmıştır (Karpas, 2003, s.88).

19. yüzyılda İstanbul'un nüfusu, diğer Avrupa kentlerinin nüfuslarına paralel bir artış göstermiştir. İstanbul'un nüfusu 1844 yılında 391.000 iken, 1886 yılında 851.527 ye ulaşmıştır (Shaw, 1977, s.241). Artışın sebeplerinden biri müslüman halkın İstanbul'a gelişi, diğeri ise kente gelen gayrimüslimlerin sayısındaki önemli artıştır.²¹ 1840'da yerleşim Tarihi Yarımada, Galata ve Galata'nın kuzeyindeki tepe üzerinde kurulu Pera'da yoğunlaşmıştı. Pera'nın dış mahalleleri olan Tepebaşı ve Tatavla'da genellikle gayrimüslimler oturuyordu (Çelik, 1998, s.35). Galata ve Pera bölgelerinin önemli özelliklerinden biri de mezarlık alanlarıydı (Şekil 3.2). “Petit-Champs des Morts” (Küçük Mezarlık) (Şekil 3.3) günümüzdeki Tepebaşı, Şişhane ve Kuledibi bölgesini, “Grand-Champs des Morts” (Büyük Mezarlık) ise Taksim'den başlayarak Ayaspaşa-Gümüşsuyu bölgesini içeren Fındıklı sahiline kadar uzanan geniş alanı kaplıyordu (Akın, 1998, s.150).

Osmanlı İmparatorluğu'nda 18.yüzyıl sonunda artan kargaşa ve ayaklanmalarla 19.yüzyıl başındaki Yunan isyanı, müslüman olmayan toplumları önemli ölçüde etkilemiştir. II. Mahmut döneminde (1808-1839) yenileşme hareketleri artarak, toplumsal yaşamı yeniden düzenlemeye yönelik uygulamalar halini almıştır (Karaca,

¹⁹ Kuzeye doğru Kasımpaşa vadisinin yamaçlarında, “Aya Dimitri” olarak bilinen, toprak sokaklar üzerinde dizili ahşap evlerin oluşturduğu bir Rum mahallesi bulunuyordu. Geç Osmanlı döneminde “Tatavla”olan semtin adı, günümüzde “Kurtuluş” olarak değişmiştir. (Kuban, 1998, s.330).

²⁰ İlk sayıma göre, Osmanlı devletindeki toplam Rum nüfus 2.332.191 idi 1895 yılındaki sayımdaki nüfus ise 2.377.343 olarak tespit edilmiştir (Karpas, 2003, s.88).

²¹ 1885 sayımında İstanbul'da yaşayan Osmanlı tebaasının milletlere göre dağılımı şöyledi: müslüman %44.06, Rum %17.48, Ermeni %17.12, Yahudi %5.08, ortodoks %1,26, Bulgar %0.50 ve protestan %0.09. Nüfusun geri kalan %14.74 ünü ise yabancılar oluşturuyordu (Shaw, 1979, s.266-267).

2008, s.50). Müslüman olmayan halkın eşit haklara sahip vatandaşlar olmaları yolunda önemli adımlar atılmıştır. 1839’da ilan edilen “Tanzimat Fermanı” ile yeni bir dönem başlamış; 1856 tarihinde ilan edilen Islahat Fermanı ile gayrimüslimlere tanınan haklar pekiştirilmiştir (Karaca, 2006, s.53).



Şekil 3.2 : Pera’den İstanbul’a bakış (E.T.Parris,1832).



Şekil 3.3 : The Petit Champ-des-Morts, Pera (W.H. Bartlett, 1838).

Türkiye’deki Rum azınlığın statüsü 1923 Lozan Anlaşması ile belirlenmiştir. “Türk-Yunan Halklarının Mübadelesi’ne İlişkin Sözleşme ve Protokol” 30 Ocak 1923’te imzalanmıştır (Akgönül, 2007, s.48). Sözleşmenin ilk iki maddesi şöyledir:

Madde1: Türk topraklarında yerleşmiş Rum Ortodoks dininden Türk uyruklarıyla, Yunan topraklarında yerleşmiş Müslüman dininden Yunan uyruklarının, 1 Mayıs 1923 tarihinden başlayarak zorunlu mübadelesine girişilecektir. Bu kimselerden hiçbiri, Türk Hükümetinin

izni olmadıkça Türkiye'ye, ya da Yunan Hükümetinin izni olmadıkça Yunanistan'a dönerek yerleşemeyecektir.

Madde2: Birinci Madde'de görülen mübadele:

- a) İstanbul'da oturan Rumları (İstanbul'un Rum ahalisini)²²
- b) Batı Trakya'da oturan Müslümanları (Batı Trakya'nın müslüman ahalisini) kapsamayacaktır.

Batı Trakya'da, 1913 tarihli Bükreş Antlaşmasının koymuş olduğu sınır çizgisinin doğusundaki bölgeye yerleşmiş Müslümanlar, Batı Trakya'nın Müslüman ahalisi sayılacaktır (Akgönül, 2007, s.49). Mübadele Sözleşmesi gereği İstanbul'da 1918'den beri oturan Rumlar'ın "etabli"²³ statüsüne hak kazanması, Patrikhane'nin Fener'de kalması için bir gerekçe oluşturmuştur. Mübadelenin dışında tutulma hakkı, Gökçeada ve Bozcaada'da yaşayan Ortodoks cemaate de tanınmıştır (Akgönül, 2007, s.50).

Lozan Antlaşması ile Türkiye'de yaşayan gayrimüslimler "resmi" olarak azınlık olmuştur. Azınlıkların dini, eğitsel ve kültürel varlıkları Lozan Antlaşmasının garantisi altına alınmıştır. 1930 yılında "Uluslararası Daimi Adalet Divanı" tarafından esas alınan "azınlık" kavramı "tarihsel olarak belirli bir ülkede veya bölgede yaşayan, aynı ırktan, dinleri ve dilleri bir, kendilerine özgü gelenekleri olan, ortak din, dil, gelenek ve ırk kimliğiyle dayanışma duyguları ile birbirine bağlı, gelenekleri koruma, inançlarını ve ibadetlerini sürdürme, aynı soydan olma ruhu ve çocuklarını geleneklerine uygun olarak eğitme, yetiştirme haklarını güvence altına almak isteyen, karşılıklı yardımlaşma ruhuna sahip topluluk" olarak belirtilmiştir (Akgönül, 2007, s.35). İstanbul'daki Rum Ortodoks nüfusu "Mübadele"den sonra zamanla azalmıştır. Nüfus azalmasına paralel olarak, Rum okullarındaki öğrenci sayısı da azalmıştır. 1930'dan 2010 yılına kadar Rum nüfustaki azalma Prof. Dr. Nikolous Uzunoğlu tarafından belirlenmiştir²⁴ (Şekil 3.4) (Uzunoğlu, 2010).

²² 30 Ekim 1918 tarihinden önce 1912 Kanunu'yla sınırlandırıldığı biçimde, İstanbul Şehremaneti daireleri içinde yerleşmiş Rumlar, İstanbul'un Rum ahalisi sayılacaktır (Akgönül, 2007, s.50).

²³ "Etabli" sıfatının mübadeleyi uygulamakta olan komisyonun Türkiye temsilcileri İstanbul'da oturduğunu kanıtlayabilen Rumları, Yunanistan temsilcileri ise İstanbul'da fiilen oturan Rumları kapsadığını yorumlanmış, sorun ancak 1926'da çözülmüştür (Akgönül, 2007, s.50).

²⁴ Rumların İstanbul'dan ayrılmasında 1932 ve 1934 yıllarında birçok mesleğin (ayakkabı satıcılığı, çalgıcılık, fotoğrafçılık, berberlik, müretteplik, ebelik, elbise kasket ve kundura imalciliği, inşaat demiri ve ahşap sanayi işçiliği, şoförlük, muavinlik, her çeşit amelelik, bekçilik, kapıcılık, odacılık, garsonluk, baytarlık, kimyagerlik) Rum Ortodokslara yasaklanması, varlık vergisi uygulamaları (1941-42), 1955'teki 6-7 Eylül olayları, 1964'te Yunan uyrukluların sınır dışı edilmeleri ve 1973-74'te Kıbrıs gerginliği nedeniyle Rumlara karşı gelişen olumsuz tepkiler etkili olmuştur (Güvenç, 2010, s.9).

Günümüzde İstanbul’da çoğu yaşlı olmak üzere, 2000 civarında Ortodoks Rum yaşamaktadır.

İSTANBUL’DA YAŞAYAN RUM NÜFUS	
Yıl	Nüfus
1930	130.000
1935	115.000
1940	110.000
1945	105.000
1950	105.000
1955	105.000
1960	80.000
1965	30.000
1970	15.000
1975	5.000
1980	5000
1990	5000
2000	5000
2005	3000
2010	2000’den az

Şekil 3.4 : İstanbul’daki Rum Ortodoks nüfusu (Uzunoğlu, 2010).

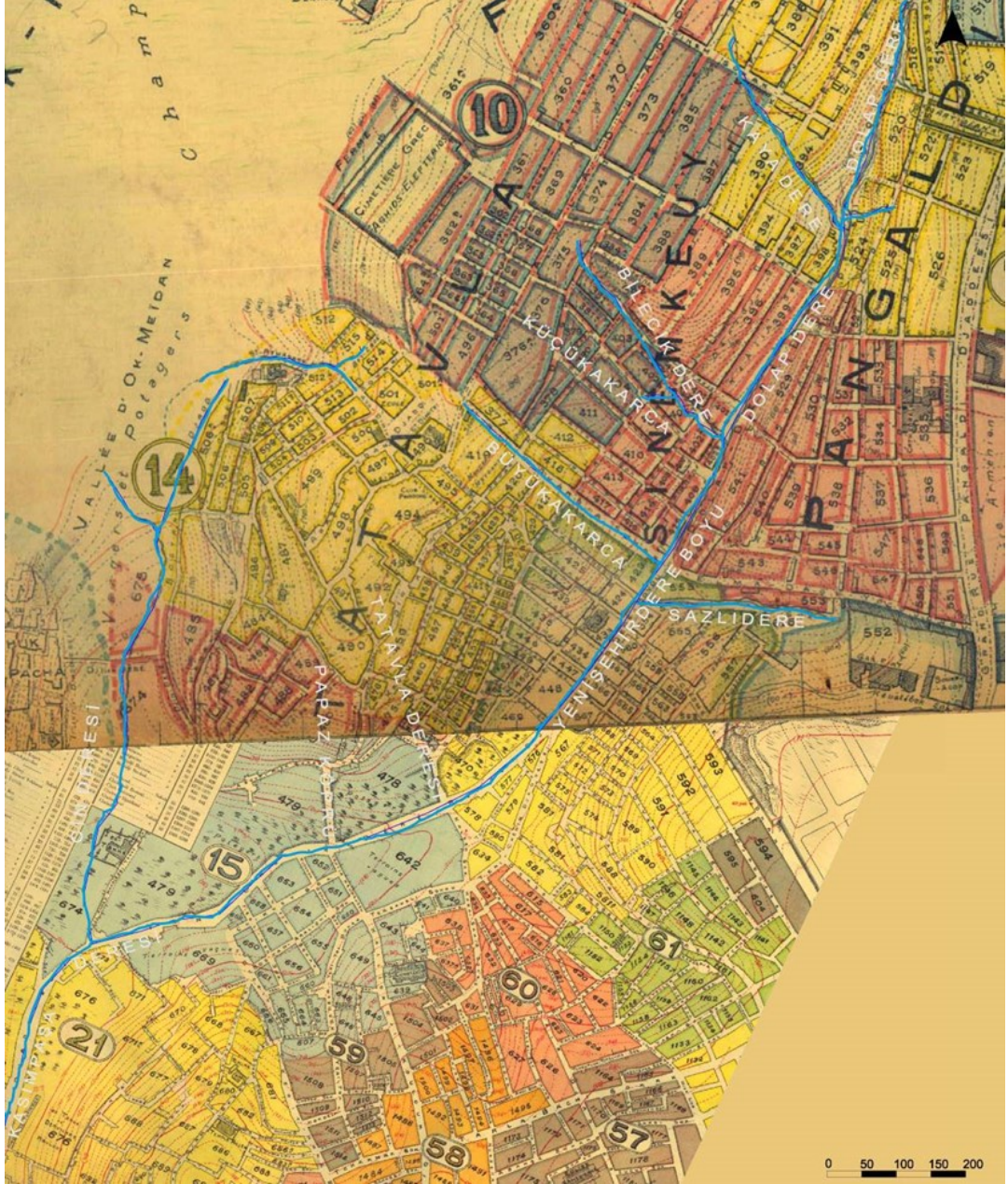
3.2 Dolapdere’nin Konumu ve Sınırları

Eski bir dere yatağı olan Dolapdere Caddesi’nin batı yönündeki yamacın ilk adı “Aya Dimitri Tepeleri”²⁵ dir; daha sonra semt “Tatavla”²⁶ adını almıştır (Eyice, 1965, s.200). Pangaltı’nın batısından başlayan dere, geçtiği mahalleye göre adı değişerek sırasıyla Dolap Dere, Bilecik Dere, Papaz Köprü ve Kasımpaşa Deresi isimlerini almıştır. Tatavla’nın doğu sınırını Bilecikdere, Küçükaakarca ve Büyükakarca derelerinin döküldüğü Dolapdere oluşturmaktadır. Semtin kuzeyinde Kaya Dere, güneyinde Kasımpaşa Deresi bulunmaktadır (Hristodulu, 1913, s.9). Tatavla’nın batı sınırında ise Feriköy’den başlayan ve Dolapdere ile birleşerek Kasımpaşa’ya ulaşan Cindere bulunmaktadır (Şekil 3.5).

19. yüzyılda Tatavla’nın Taksim yönünde genişlemesiyle Dolapdere Caddesi (Şekil 1.1) iki yanında konumlanan Dolapdere Semti (Evangelistrias – Yenişehir) oluşmuştur (DBİA, 1994, C.3, s.86).

²⁵ Yerleşim birimini kapsayan bu isim 16.yüzyılda yapılan Rum Ortodoks Kilisesi’nin adıdır (Eyice, 1965, s.200).

²⁶ Fetih sonrası Rumların yerleştiği semtlere Rum halk tarafından isimler verilmiştir; “Tatavla” buna bir örnek oluşturmaktadır (Eyice, 1965, s.200).



Şekil 3.5 : Tavaşla'nın sınırlarını belirleyen dereler (Jaques Pervititch, 1925).

3.3 Dolapdere'nin Tarihi ve Kentsel Gelişimi

3.3.1 Dolapdere'nin tarihi gelişimi

1513-1514 kışında Galata'nın batısındaki koyda donanma tersanesi, daha sonraki adıyla "Tersane-i Amire" nin yapımına başlanmıştır; 1514 yılı sonunda kıyıda ve bitişik nizamda, kiremitle örtülü, 100 göz tamamlanmıştır²⁷ (Müller-Wiener, 2003,

²⁷ Tersane'nin gelişmesiyle Haliç'in kuzey yamaçları tepeye doğru dolmaya başlamış; 1539 yangınından sonra, Kanuni Sultan Süleyman döneminde, Tersane genişletilerek yeniden inşa

s.46) (Şekil 3.6). Kanuni Sultan Süleyman askeri seferlerle zenginleşen Kasım, Piyale ve Ferhad Paşa'lardan burada yeni mahalleler kurmalarını istemişti. Kaptan-ı Derya olan Piyale Paşa cami, medrese, zaviye, çeşme ve türbeden oluşan külliye (1573) inşa ettirmiş, mahalleye Haliç'ten kanal açtırmıştır (Bostan, 2003, s.7).²⁸ Evliya Çelebi Piyale Paşa cami ve külliyesinin Piyale Paşa'nın Sakız adasından getirdiği 2000 esir tarafından inşa edildiğini belirtmiştir (Evliya; 1996, s.177).



Şekil 3.6 : Piri Reis'in Kitab-ı Bahriye'sinde Tersane'nin 17.yüzyılın birinci yarısındaki görünümü (Müller-Wiener, 2007, s.70).

Osmanlı donanması seferden dönerken beraberinde Ege, Akdeniz, Mora'dan çoğu Rum kökenli esirler²⁹ getirmiştir. Esirler gemicilikten iyi anladıkları için Kasımpaşa Tersanesi'nde çalıştırılmış, güven kazandıktan sonra azad edilerek özgürce yaşamalarına izin verilmiştir.³⁰ Barbaros Hayreddin ve Piyale Paşaların deniz seferleri sonrasında Ege, Akdeniz ve İyonya adaları ve Mora Yarımadası'ndan getirilip Tersane'de çalıştırılan savaş esirleri, Tersane'ye yakın konumdaki Tatavla'ya yerleşmiştir (Hristodulu, 1913, s.12). “Tersaneliler” olarak bilinen

edilmiştir. Baruthane kulesi, 70 adet kapudan mahzeni, kürekhane, yedi adet kurşunlu mahzeni, yeni divanhane, zindan, cirit meydanı kasrı, Şahkulu Kapısı ve Meyyit İskelesi Kapısı tersane binaları arasındadır (Bostan, 2003, s.7).

²⁸ Piyale Paşa camisine cemaat sağlamak için, sonradan her iki yanına evler ve bahçeler yapılan kanalı da esirlere açtırmıştı. Bu kanal Piyale Paşa'nın ölümünden sonra bakımsızlık nedeniyle kapanmıştır (Evliya, 1996, s.177).

²⁹ İstanbul'daki Yahudi, Rum ve Ermeni cemaati de aynı veya bedel alarak Tersane-i Amire'ye kürekçi teslim etmek ile yükümlüydü. Kürekçilerini patriklerinin teslim ettiği Rumlar ve diğer gayrimüslim cemaatin vazifelerini yerine getirip getirmediklerini İstanbul kadısı kontrol ediyordu (Bostan, 2003, s.203).

³⁰ 1566 Sakız Adası'nın alınmasından sonra, Sakızlı Rum gençlerin bir kısmının Kasımpaşa Tersanesi'nde Osmanlı Donanması için çalışması uygun görülmüştür (İstekli, 2011, s.29).

Tatavla'nın ilk sakinleri vergiden muaf tutulmuş, kendilerine çeşitli imtiyazlar verilmiştir. Tatavlalı Rumlar, direkçibaşı, burgucubaşı, su yolcu, oymacıbaşı, abacıbaşı, varilcibaşı, mimar olarak Tersanede çalışmışlardır³¹. Sokaklar yüzyıllar boyunca burada yaşayan, padişahın donanmasına gemiler yapan Rum ustaların adlarını taşımıştır (Hristodulu, 1913, s.20). Tatavla'da Tersaneliler dışında marangozlar, inşaat ustaları, duvarcılar, ayakkabıcılar³², tüccarlar, çeşitli şirketlerde ve dükkanlarda çalışanlar ikamet ediyordu. Çalışkan bilinen Tatavlalılar arasında "morti", "külhanbeyli" ve "cebelü" olarak nitelendirilen işsizlere de rastlanıyordu (Hristodulu, 1913, s.26).

Aziz Dimitrios Kilisesi'nden dolayı "Aya Dimitri Köyü" adıyla anılan köyün zamanla Cenevizlilerin burada kurmuş oldukları ahırlara atfen "ahır" anlamına gelen "Tatavla" olarak anıldığı bilinmektedir (Vizantinos, 1862, s.29). Semt birçok gezgin ve tarihçinin kayıtlarında Aziz Dimitrios (Agios Dimitrios), Tatavla veya Tataula adıyla anılmıştır³³ (Hristodulu, 1913, s.10). Eskiden beri at yetiştirilen Tatavla'da pek çok ahır yapılmış ve hayvanlara su sağlamak için kuyular açılmıştır. Melisinos bu kuyulardan üç tanesinin Ayios Dimitrios'un kuzeydoğusunda yer aldığını belirtmiştir³⁴ (Hristodulu, 1913, s.11).

A. Paterakis'in Konstantiniyye Kiliseleri kataloğunda (1604) semt "Tatavula" olarak geçmektedir (Kerameus, 1904, s.120). 17.yüzyıldan itibaren semtin adı "Tatavla", mahallede yaşayanlar ise "Tatavlalı" olmuştur (Hristodulu, 1913, s.11).³⁵ 19.yüzyılda Tatavla, eteğinde gelişen Yenişehir – Doplapdere semti ile birleşmiş; yerleşimin sınırları genişlemiştir.

³¹ Mesleklerin bazılarının kıdemlerine göre bronzdan yapılmış sembolleri olduğu, örneğin mimarların kıdemlerine göre bronz su terazisi, arşın veya pergeli simge olarak kullandığı bilinmektedir (Hristodulu, 1913, s.20).

³² Tatavla'da 60 adet ayakkabı üretici firma ve 800 kadar usta ve işi çalışmakta olup, Avrupa ile rekabet edecek niteliktedir (Hristodulu, 1913, s.25).

³³ Bizans döneminde Cenevizliler'in ahır (stavla) ve kuyularının bulunduğu alan, Fetih sonrasında Padişahın atlarına otlak olarak seçilmiştir (Hristodulu, 1913, s.29). Tatavla kelimesinin kökeni Rumcada "Stavli", "Stabulum" yani *ahır*, *ahırlar* kelimesinden gelmektedir. Türkçede "Tavla" - "ahır" anlamına gelmektedir. Türkçe "at tavlası" kelimesi zaman içinde Rumca ile uyum sağlayarak Ta-Tavla, Tatavula veya Tataula'ya dönüşmüştür (Hristodulu, 1913, s.10).

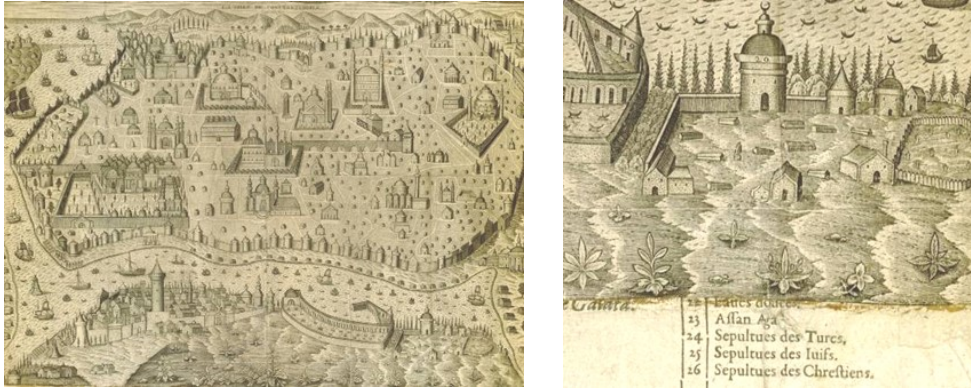
³⁴ Kuyulardan bir tanesi Kuyular Sokağı'nın sonunda yer alır ve Pigada (kuyu) olarak bilinir. Vasilaki Kalfa Yannidis tarafından yaptırılan diğer bir kuyunun kitabesinde "Ayios Dimitrios umumi kuyusu, sahib-ül hayrat: V.Yanidis (1869)" yazmaktadır (Hristodulu, 1913, s.11).

³⁵ Aynı kelime "stabula" şekli ile Latince kullanılarak bu kökten fransızcaya önce "estable" olarak girmiş, sonra "etable" şeklini almış; dilimize bu ikinci kökten istabl olarak girmiştir. Osmanlı sarayında padişah ve yakın hizmetinde bulunan kimselerin atlarının bulunduğu ahıra İstabl-ı amire (has ahırlar) adı verilmiştir (Eyice, 1964, s.200).

3.3.2 Arşiv belgelerinde Tatavla – Dolapdere semti

İstanbul’da bulunan Rum Ortodoks yerleşimleri ve kiliseleri hakkında ilk yazılı bilgiler Fetih sonrasında çeşitli nedenlerle İstanbul’a gelen Avrupalıların anlatımlarına, çizilen gravür ve haritalara dayanmaktadır. 16.yüzyılda İstanbul’a gelen gezginlerden Gerlach, Tatavla’nın çevresinde kurulduğu Ayios Dimitrios Kilisesi’ni 12 Haziran ve 29 Ekim 1576 tarihlerinde gezmiştir³⁶ (Gerlach, 2006, s.364). Kilisenin yapım tarihi bilinmemekle birlikte, Gerlach’ın notlarından varlığı 16.yüzyıl ortalarına kadar izlenebilmektedir.

Antonios Paterakis’in 1604 tarihli kilise kataloğunda yer alan 55 kilise içinde Ayios Dimitrios Kilisesi de yer almaktadır (Karaca, 2008, s.70). 17. yy.’da Thomas Artus’un çizdiği gravürde (Şekil 3.7) sur dışında 24-25-26 numaralar ile Türk, Yahudi ve Hristiyan mezarlıkları belirtilmiş, ancak çizim mezarlıklar dışını alacak kadar kuzeyi kapsamadığından Tatavla yer almamaktadır (Chalcondyle, 1662, s.54). Aynı yüzyılda Eviya Çelebi Kasımpaşa’nın mahalleleri arasında “mahalle-i Ketehorya” ve “mahalle-i Tatavla”yı saymış (Evliya, 1996, s.180); Tatavla esnafını “esnaf-ı hizan-ı dilberân”³⁷ olarak nitelendirmiştir (Evliya, 1996, s.223).



Şekil 3.7 : 17.yy’da İstanbul, Thomas Artus (Chalcondyle, 1662, s.54).

³⁶ Gerlach Tatavla gezisini şöyle anlatır : “12 Haziran 1576 tarihinde Pera ve Galata denen semtin dışındaki Aziz Demetrius köyüne gittim. Köyün kilisesinin kapısında Aziz Demetrius ve başka azizlerin resimleri var. Kilisenin yakınındaki kuyular kutsal sayıldığından, tüm çevresine kandiller asılı. İster tulumbalı olsun, ister içinden kova ile, bir çark ile su çekilsin, bu gibi kuyuların üzerinde daima beyaz mermerden yapılmış yuvarlak ve içi oyuk, bir fiçinin yarısını andıran bir taş bulunuyor. Kiliseler alçak, tek katlı ve bizdeki samanlıklara benziyor; tek farkları, damlarını bizdeki gibi sivri olmayıp geniş ve yassı olması” (Gerlach, 2006, s.364).

³⁷ Evliya Çelebi seyahatnamesinin I. cildinde Tatavla esnafına Hizan-ı Dilberân Esnafı (düşkün ahlaksız gençler) başlığı altında “Nefer 500, bunlar bir alay, yersiz, yurtsuz, düşkün, ahlaksız, yüzüstülerdir ki kadir ve kıymetlerini bilmeyip Babulluk’ta, Kalatyonoz’da, Finde’de, Kumkapı’da, San Pavla’da, Meydancık’ta, Kiliseardı’nda, Tatavla’da ve çeşit çeşit içki içilen yerlerde sürü sürü gezip boğazı tokluğuna avlanırken subaşı tuzağına düşüp sonunda defterli olur.” şeklinde yer vermiştir (Evliya, 1996, s.223).

17.yüzyılın ikinci yarısında yaşayan ve aslen İstanbul’lu olan Eremya Çelebi Kömürçiyen (1637-1695) Beyoğlu’nun karşısında Aya Dimitri Kilisesi ve Tatavla Tepesi’nin görüldüğünü,³⁸ Keratohori olarak anılan bölgede çok sayıda yel değirmeni olduğunu anlatmıştır (Kömürçiyen, 1988, s.38). Aya Dimitri Kilisesi’nin ismi 1669’dan itibaren cemaat defterlerinde yer almıştır (Hristodulu, 1913, s.56).

G.von Constanti’nin 1715 tarihli İstanbul haritası’nda Dolapdere ve Aya Dimitri Kilisesi çevresindeki yerleşimi gösterilmiştir (Kayra, 1990, s.80) (Şekil 3.8). François Kauffer tarafından 1786 tarihinde hazırlanan haritada da Aya Dimitri Kilisesi ve çevresindeki yerleşim görülmektedir (Şekil 3.9). Haritalardan Tatavla tepesindeki yerleşimin Aya Dimitri Kilisesi çevresinde başladığı izlenebilmektedir.

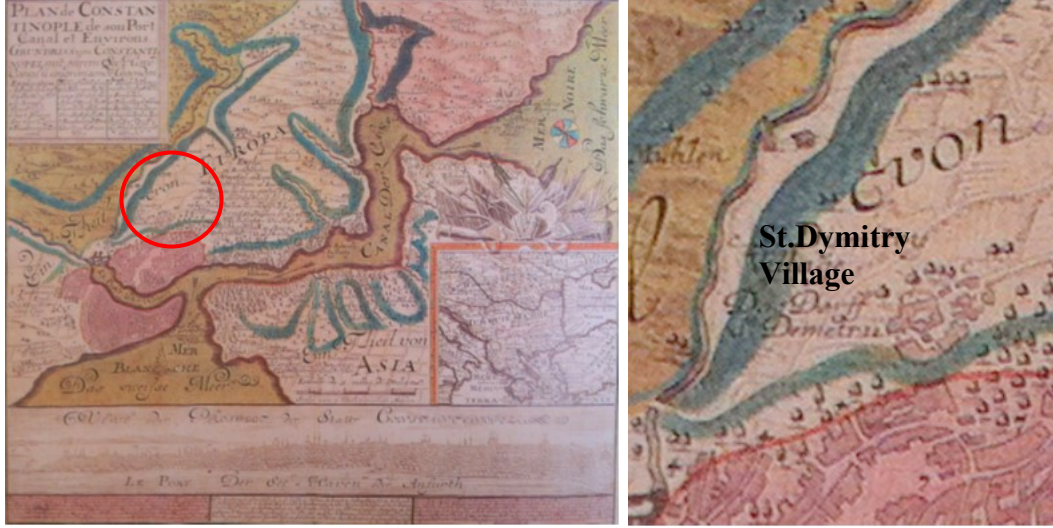
İncicyan “*XVIII. Asırda İstanbul*”adlı kitabında Tatavla’yı Beyoğlu’nda bir Rum köyü olarak tanımlamıştır. Behçet Kami 1923 yılında yayınladığı “*Tarihimizde Rumlar, Patrikhane ve Yunancılık*” adlı kitabında Tatavla nüfusunun 18.yy. sonlarına kadar tamamen Rumlardan oluştuğunu doğrulamaktadır (Ercan, 2007, s.359).

Kasımpaşa deresinin yukarısındaki tepenin üzerinde yer alan köye, içinde yer alan kilisenin adı olan “Aya Dimitri” de denildiğini belirtmiştir (İncicyan, 1976, s.111). İncicyan ile aynı çağda yaşayan Sarkis Sarraf Hovannesyan Beyoğlu’na yakın bir yerde Kerasohori (Kirazlıköy) adlı bir yer bulunduğunu; köyün karşısında halkının tamamı Rum olan ve birkaç Frenk evinin de bulunduğu Tatavla köyünün var olduğunu belirtmiştir. Hovannesyan Tatavla’daki Aya Dimitri kilisesinin 1798 yılında eskisinden daha büyük ve güzel olarak yeniden inşa edildiğini de not etmiştir (Hovhannesyan, 1996, s.46).

18.yy. sonlarına doğru Tatavla’nın 20.000 kadar olan nüfusunun tamamı Hristiyan Ortodoks Rumlardan oluşmaktaydı. Tatavlalıların başka millete ve inanca mensup kişilerin burada yaşamaması için süregelen talepleri doğrultusunda, Bab-ı Ali’nin emriyle Rumlar dışındaki kişilerin Tatavla’da yaşamasının yasaklandığı söylenir³⁹ (Hristodulu, 1913, s.17).

³⁸ Eremya Çelebi’ye göre Taksim’den Pangaltı’ya doğru uzanan yolun iki tarafı mezarlıklarla kaplıydı; bundan dolayı Frenkler bu bölgeye “Champs des Morts” derlerdi. Müslüman Mezarlığı, Rum Mezarlığı, Frenk Mezarlığı çeşitli sebeplerle süreç içinde başka yerlere taşınmıştır (Kömürçiyen, 1988, s.242).

³⁹ Hristodulus’un kitabında 27 Mart 1793 tarihli bir cemaat zabıt defterinde, şehir merkezinde, evlere Frenkleri almamalarına dair ilan için 41 aslanlık harcama yaptık” bilgisi yer almaktadır (Hristodulu,



Şekil 3.8 : G. von Constantini tarafından çizilen İstanbul ve liman bölgesini gösteren harita, 1715 (Kayra, 1990, s.80).



Şekil 3.9 : Kent planı, François Kauffer, 1786.

Hammer'in 1822'de yayınlanan "İstanbul ve Boğaziçi" adlı eserinde İstanbul'un Avrupa yakası mahalleleri arasında "S. Dimitri" yer almaktadır (Hammer, 2011, s.42). 19.yüzyılda Galata ve Pera'da çıkan yangınlar bölgenin ve yakın çevresinin kent dokusunun ve yapılarının değişmesine neden olmuştur. 3 Ağustos 1831 günü "Çukur" denilen bölgeden başlayan yangın Cadde-i Kebir, Dört yol ağzı ve Aynalıçeşme bölgesinde etkili olmuştur. Yangının bir ucu Taksim'e, diğer ucu

1913, s.17). Bu konudaki yasak, Cumhuriyet döneminde çıkan büyük yangın sonrasına kadar sürmüştür (Büyükkürçüyan, 2009, s.35).

Tatavla'ya (Kurtuluş) kadar ulaşmış, yangın sonunda pek çok insan evsiz kalmıştır⁴⁰ (Cezar, 2002, s.353).

B.R. Davies'in 1840 tarihli İstanbul Planı'nda, yerleşiminin Tarihi Yarımada ve Galata'da yoğunlaştığı; kentin kuzeye doğru gelişmekte olduğu görülmektedir (Şekil 3.10). Pera-Galata bölgesinden bağlar, bahçeler, mezarlık alanları ile ayrılan bölgede Ayios Dimitrios Kilisesi çevresinde bir kümelenme vardır. 1850 yılında Skarlato Bizantio, Kauffer haritasını (1786) Yunanca açıklamalarla (Şekil 3.11) Tatavla yerleşimini göstererek yayımlamıştır (Vizantinos, 1980, s.117).



Şekil 3.10 : İstanbul haritası, B.R. Davies, 1840.

İstanbul 1857'de 14 belediye bölgesine (Daire-i Belediye) ayrıldığında;⁴¹ Kasımpaşa ve Pangaltı arasındaki Rum mahalleleri Altıncı Daire'nin yetki alanı içinde yer almıştır (Kuban, 1998, s.352). 1858-1860 tarihli G.D'Ostoya'nın 1/2000 ölçekli "Plan Général de Galata, Péra, Pancaltı" adlı haritasında Dolapdere'nin kuzeyi "Tatavla" olarak belirtilmiş, ancak detaylandırılmamıştır (Şekil 3.12).

Skarlato Tu Vizantios, Atina'da yayınlanan "İ Konstantinopolis" adlı eserinde Tatavla'yı şu şekilde anlatmıştır:

⁴⁰ Yanan ahşap binaların yerine Ebniye Nizamnameleri ile kagir yapıların yapılması zorunluluğu getirilmiştir (Cezar, 2002, s.353).

⁴¹ Fatih, Aksaray, Ayasofya, Eyüp, Üsküdar, Kadıköy, Pera, Kasımpaşa, Beşiktaş, Emirgan, Büyükdere, Beylerbeyi, Beykoz, Adalar (Kuban, 1998, s.352).

Bu çok güzel ve çok sağlıklı semt Avrupalılar tarafından önceleri Aziz Athanasios, ardından da Aziz Dimitrios adıyla anılmaya başlayıp, üç yıl kadar önce Konstantinople’ün ilk kubbeli ve çan kuleli Ayazma Kilisesi buraya inşa edilmiştir. Kilisenin inşa edilmesinden sonra limandaki köleler, Giritliler, Manyalılar, Yedi Adalılar vb. gruplar bölgeye taşınarak mahallelerini bu tepeye kurdular. Aziz Athanasios ikonasını da yeni yapılan Aziz Dimitrios kilisesine taşıyarak kiliseye adını verdiler” (Vizantios, 1862, s.29).⁴²



Şekil 3.11 : Tatavla yerleşimini gösteren harita, Skarlato Bizantio, 1850 (Vizantinos, 1980, s.352).



Şekil 3.12 : Galata, Pera ve Pangaltı haritası, G.D'Ostoya, 1858-1860.

Tatavlı Rumların isim, meslek ve doğum yerlerine göre kaydedildiği nüfus defterlerinde yer alan Kefalonyalı, Naksoslu, Sakızlı, Zakynthoslu, Tinoslu, Manili

⁴² Vizantios, "Deniz üssünde çalışan işçilerden sonra, İstanbul'da ticaretle uğraşan Sakız'lılar da bu bölgeyi tercih etmişlerdi" şeklinde, tüccarların da bölgeye yerleştiğini belirtmiştir. Tersanede çalışanlar tarafından kurulan semte Sakız adasından gelen tüccarların yerleşmesinde hemşehrilerinin bulunması etkili olmuştur (Vizantios, 1862, s.29).

köle, Kithiralı, Kıbrıslı, Nisiroslu, Spartalı köle, Kavalalı köle, Serifoslu, Mikonoslu, Kerkiralı köle gibi tanımlar Skarlatos Vizantios'u doğrulamaktadır (Hristodulu, 1913, s.14). Skarlatos Tu Vizantios, semtin konumunu, yapılarını, sosyal hayatını şöyle anlatmaktadır:

Tatavla (Tataula) adı ise Galata'daki Cenevizlilerin burada Stabulum (Epaulum) adlı semti kurmalarıyla akla gelmektedir. Bu semt ahşap evlerden, dar karmaşık sokaklardan oluşuyordu. Batı yanındaki Tersane'den itibaren bütün tepe bu yapılarla kaplanmıştı. Kavşaktan vadiyle ayrılan yere Kasımpaşa adı verilmektedir. Kasımpaşa'nın batısına doğru bahçeler uzanmaktadır; doğusuna doğru da büyük bölümüyle ahşap binalar hâkimdir. Bu bölge o zamanlarda tamamen kiraz ağaçlarıyla kaplı olduğundan Kerasohori (Kirazköy) adı veriliyordu. Ancak burada ahlaksız kadınların varlığı ve başkentin bütün namussuz insanların burayı mekân edinmeye başlamasıyla, Kerasohori adı yavaş yavaş Keratohori veya Kerattohori (Boynuz Köyü) adını almaya başladı. Vadinin ortasındaki yarıktan her türlü pislik akmaya ve bu günahların eserleri herkes tarafından görülmeye başlandı. Bu çukura Kanlı Çukur adı verildi. Her türlü cenabet pislik atık burada akmaya başladı. Bu karışık ve düzensiz kalabalık semtin Taksim'e doğru uzanan bölümüne Yenişehir adı veriliyordu. Burası çok tehlikeli ve kötü üniyle tanınan bir yer oldu. Karanlığın basmasıyla beraber buralarda acayip şeyler olurdu. Burada yükselen ilginç görüntülü binalarda ışıklar yakılır, sur içindeki her milletten her dilden her bölgeden zenginler buraya akın eder, burada başlayan müzik ve şarkılar sık sık şuh kadın sesleriyle ve sarhoş naralarıyla kesilir, zaman zaman silah sesleri yükselir, sık sık tekrarlanan yangınlar çıkardı. Bölgede çok önceden beri bilinen eşcinsellerin insanı utandıran davranışları, köçeklerin iğrençlikleri, şaraphanelerden kadın kıyafetleriyle çıkarak ve fahişe gibi davranışları ile çok kötü örnekler oluşturmaktadırlar. Tepenin doğu yamacında ise Aziz Konstantin adına yükselen taş yapı, muhteşem kilise yer almaktadır. Aşağı tarafta da Kutsal Meryem adına daha küçük bir kutsal kilise yükselmektedir (Evangelistria Kilisesi). Tatavla tepesinin diğer tarafında çimenlerle örtülü vadide Aziz Athanasios adına inşa edilmiş günümüzün ihtişamını yansıtan ve günün anlayışının simgelendiği kutsal dinin sembolize edildiği kilise yükselmektedir. Tatavla sakinleri arasında Apellis ve Feidias iki cinsi de temsil edecek en güzel prototipleri seçmek istediler. Tabii bunu biraz da Tatavla'nın çok güzel konumuna atfetmeliyiz. Tatavla bir de harika gözleriyle ve muhteşem saçlarıyla tanınan kızlarıyla ünlüdür. Tabii ki bütün bu güzelliklerden söz ederken yine de onların bir bölümünün yol açtığı namussuzluklar ve düşkünlükleri de görmezlikten gelemeyiz. Tatavla'nın bayanlarının bu davranışları yüzünden Kerasohori'nin adı Keratsohori'ye dönmüştü. Bu banliyönün sakinlerinin kökenine inmemiz gerekirse; buranın sakinleri kendilerini Sakız adasından sayarlar. Buradaki Tersane'ye önce işçi olarak, ardından da tacir olarak gelen Sakızlılar burayı kendilerine yurt olarak tuttular. Osmanlıların onayı ve hoşgörüsüne de sığınan Sakızlılar, bu kökenleriyle öne çıkmayı ihmal etmediler.” (Vizantios, 1862, ss.30-31).

Tatavla kilise bölgesi İstanbul Başpiskoposluğu'nun cemaat bölgesi olarak geniş bir alana sahipti⁴³. Tatavla kilise bölgesi Kasımpaşa'nın bir bölümü, Feriköy kutsal havariler bölgesini ve Kerasohori bölgelerini kapsıyordu. Bölgedeki en geniş mülklere Sultan II. Mahmut tarafından bağışlanan geniş arazileri ile Agios Dimitrios Kilisesi sahipti. 1804 yılında Panayia Rum Ortodoks Kilisesi'nin yapımı ile Kerasohori (Kirazköy) ve Kasımpaşa'nın bir bölümü bu kilisenin bölge sınırlarına dahil olmuştur. 1857 yılında Tatavla'nın eteklerinde Evangelistria ve 1868 yılında Feriköy'de Kutsal Havariler bağımsız kilise bölgeleri oluşmuş; Tatavla kilise bölgesi üçe ayrılmıştır (Hristodulu, 1913, s.42). Seymen (Simen), İkinci Bilecikderesi (Peşkir Ağası), Kavak (Demet), Suyolu (Saksağan) sokaklar (Şekil 3.13) Tatavla ile Evangelistria kilise bölgeleri arasındaki sınırı oluşturmuştur (Hristodulu, 1913, s.45).

Edmondo De Amicis, 1874 yılında İstanbul'a yaptığı ziyaretini anlatan *Constantinople* adlı kitabında Rum mahallesi olan Tatavla'da meyhaneleri olduğunu anlatmış; kusursuz olarak nitelendirdiği Rum kadınlarından bahsetmiştir⁴⁴ (Şekil 3.14) (De Amicis, 2003, s.65).

1897 İstanbul doğumlu yazar Maria Yordanidu *Loksandra İstanbul Düşü* adlı romanında geceleri Rum mahallesinde geçen olayları konu almıştır (Yordanidu, 1990, s.15).⁴⁵ Yordanidu Bizim Avlu adındaki bir başka romanında ise Tatavla'yı şöyle anlatır:

Kalliopitsa teyzenin evi Tatavla'nın tepesinde bulunuyordu, Akarca'nın bittiği yerde, Aya Dimitri'nin karşısında. Orada ev demek oyun demektir. Ne avlular, ne bodrum katları, ne saklanacak yerler, ne gizli merdivenler, ne kuyudan çıkan hayaletler. Ama bu evi anlatmadan duramayacağım. İçeri adım atar atmaz kendimi mermer döşeli dört köşe bir girişte buluyorum. Sağ taraf duvardı, solda büyük kapı vardı, mutfakın kapısı. Karşısında bahçeye açılan camlı kapı vardı. Güzel günler görmüş bir bahçeydi bu, ama benim hatırladığım günlerde terk edilmiş haldeydi.....(Yordanidu, 1990, s.35).

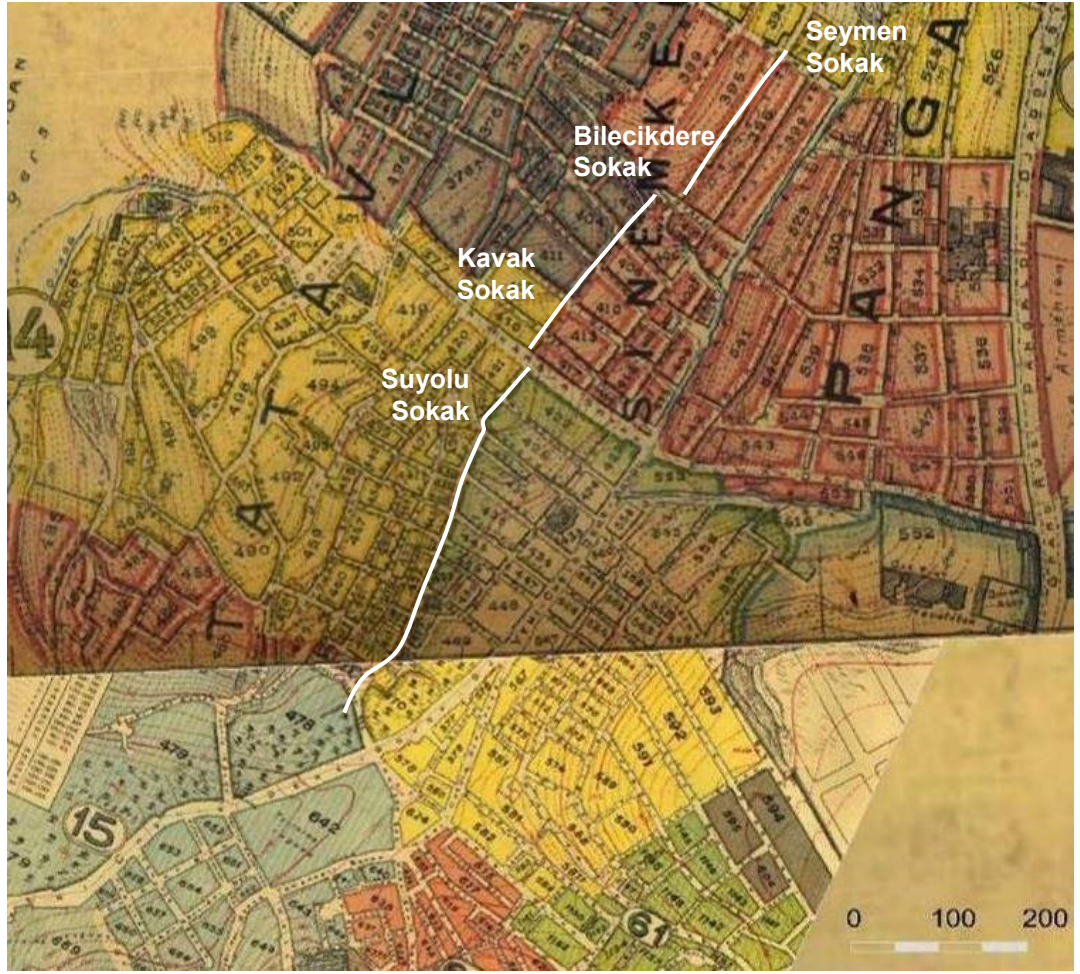
Söz konusu Kalliopitsa teyzenin evi *Ta Ellinika Tatavla* adlı kitapta Skulikaki Kalfa'nın Konağı olarak adlandırılmıştır (Vizantinos, 1980, s.27). Mimar Skulikaki

⁴³ Semtin sınırları Stavrodromion (Kavşak), Kerasohorion (Kirazköy), Kasımpaşa'nın bir bölümü, Evangelistria bölgesi ve ismini Madam Feri'den alan Feriköy'ü kapsamaktaydı (Hristodulu, 1913, s.42).

⁴⁴ Amicis ayrıca Pangaltı ve Aya Dimitri'den geçerek vardığı Tatavla'da birbirine benzeyen sayısız meyhaneden birinde yediği yemekten söz etmiştir (Amicis, 2003, s.65).

⁴⁵ Yordanidu kitabında Tatavlalıların tahta çanının çıkardığı sesi, geceleri yangını haber veren gece bekçisini anımsadığını da belirtmiştir (Yordanidu, 1990, s.15).

Kalfa'nın Mandra meydanında yer alan büyük konağı 1868-1872 yılları arasında lise olarak hizmet vermiştir⁴⁶(Hristodulu, 1913, s.184).



Şekil 3.13 : Tatavla ile Evangelistria kilise bölgeleri arasındaki sınır (Jaques Pervititch, 1925).

Tatavla'nın topoğrafyası ve araba yollarının eksikliği nedeniyle semtte ulaşım zorlukla yapıyordu. 30 Ağustos 1869 yılında kurulan Dersaadet Tramvay Şirketi, 3 Eylül 1872 de ilk atlı tramvay hattını açmış; 1884 yılında Galata/Tatavla, 1907 yılında Kurtuluş-Tünel hattı kurulmuştur (Şekil 3.15). Pera ile ulaşımın araba ile sağlanabildiği tek yol tramvay yolunun da geçtiği Tatavla Caddesi olmuştur⁴⁷ (Hristodulu, 1913, s.40).

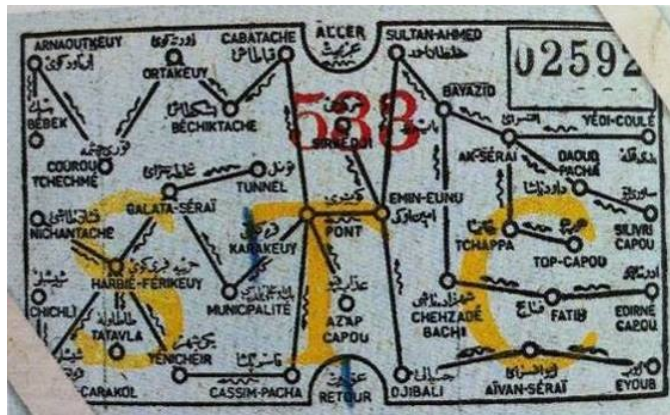
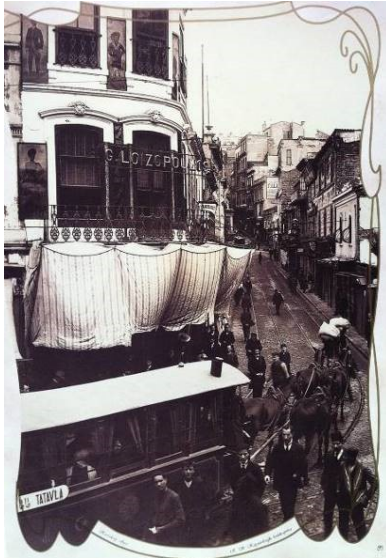
⁴⁶ Günümüzde mevcut olmayan, önceden Aziz Dimitrios Kilisesi karşısında yer alan konakta faaliyet gösteren lise 6 sınıftan oluşmaktaydı. Lisenin 45'i yatılı toplamda 130 öğrencisi olduğu bilinmektedir (Hristodulu, 1913, s.184).

⁴⁷ Tatavla'da Tramvay yolunun açılışı 14 Ocak 1911'de yapılmıştır (Kayserilioğlu, 1998, s.78).

Tatavla'ya ulaşımın kolaylaşması, yerleşimin büyümesini hızlandırmıştır. Kentin kuzey yönünde büyümesinin bir diğer nedeni ise, ard arda meydana gelen yangınlar olmuştur. 1870 Pera yangınında Tarlabası, Taksim, Cadde-i Kebir ve Galatasaray semtlerini kapsayan bölgede 3000'den fazla bina yanmış;. Kurtuluş (Tatavla)-Pangaltı semtleri Pera yangınından sonra evlerini kaybeden gayrimüslimler için konut alanı oluşturmuştur (Çelik, 1998, s.53).



Şekil 3.14 : Rum kadınlar (Amicis, 2003, s.65).



Şekil 3.15 : 1890'da Galata / Tatavla hattı üzerinde çalışan atlı tramvay ve 1920 yılına ait tramvay bileti (40 para) (Kayserilioğlu, 1998, ss.78-85).

Tatavla bölgesinin ve cemaatinin tarihini en kapsamlı belgeleyen çalışma Tatavla Ortodoks Cemaati “horoepiskoposu” olarak 1897-1914 yılları arasında hizmet veren Pamfilos Episkoposu Melisinos⁴⁸ tarafından yazılan “Tatavla Tarihi” isimli kitaptır. Efstathios Evgenidis’in maddi destekleri ile 1913 yılında yayınlanan kitap 1929 yangını öncesinde bölgenin durumunu belgelemektedir; kaynak olarak cemaat kayıtları, Patrikhane arşiv kayıtları, tarihi belgeler ve sözlü aktarımlar kullanılmıştır (Hristodulu, 1913, s.4).

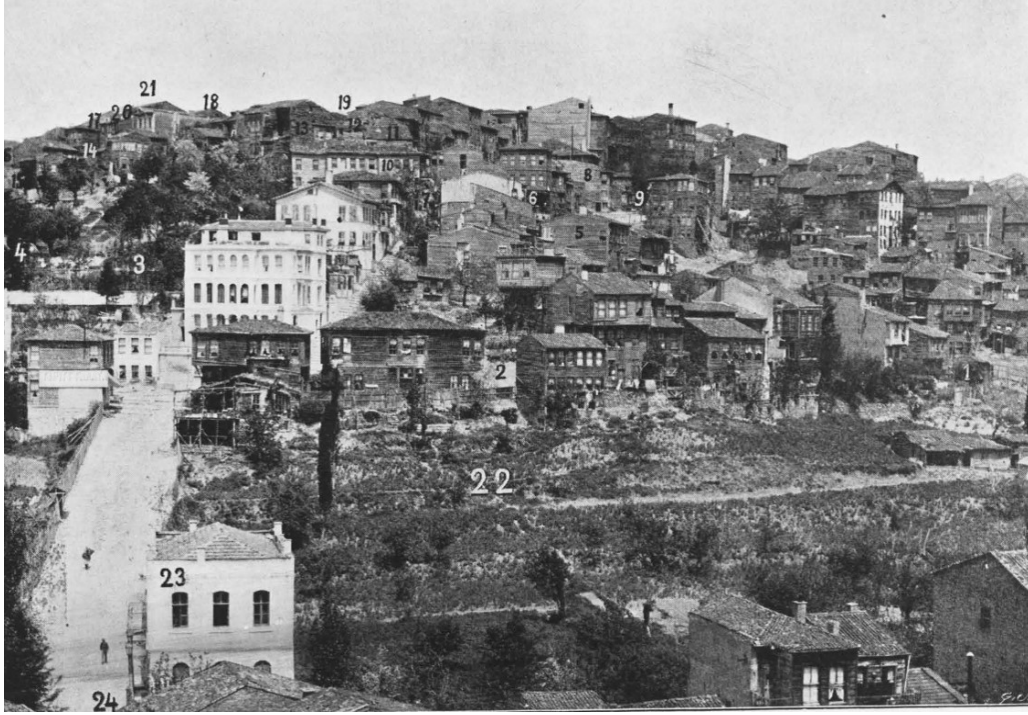
Altıncı Daire’ye bağlı olan Tatavla semtinde Tatavla, Sinemköy, Yenişehir, Hacı Ahmet olmak üzere dört polis şubesi ve Papazköprü’de bir jandarma karakolu bulunuyordu (Hristodulu, 1913, s.39)⁴⁹. Tepenin zirvesinde yer alan Ayios Dimitrios Kilisesi’nin güney ve doğu yönünde genişleyen Tatavla’ya müslüman İstanbul’lular “Küçük Atina” adını vermiş ve Tatavla’dan hep uzak durmuşlardır. 1821 yılından sonra Türklerin bu ayrıcalığa son verme çabaları olmuş, ancak bölge 1928 yılına kadar Rum kalmıştır.

Hristodulu, Tatavla’nın güneydoğusunu kapsayan bir fotoğraf üzerinde numaralar belirleyerek jandarma karakolunun da yer aldığı yapıları anlatmıştır (Şekil 3.16). 1 numara ile Aya Kiryaki Ayazması ve solunda müzik öğretmeni P.Kilçanidis evi, 2 numara ile Aya Kiryaki Caddesi, 3 numara ile Efstratios Sabuncakis’in çiçek bahçeleri ve seraları, 4 numara ile Ayios İoannis Ayazması, 5 numara ile Vasilios Zaharof’un evi, 6 numara ile Sultan’ın terzisi Mişe Dimitri Frangia’nın evi, 7 numara ile Tatavla polis karakolu, 8 numara ile Yatakhane, 9 numara ile Ayelastos’un evi, 10 numara ile Antipa’nın evi, 11 numara ile Stefanoviklerin evi, 12 numara ile Mavrokordatos’ların evi, 13 numara ile Negreponite’lerin evi, 14 numara ile Kalvokoresi’lerin evi, 15 numara ile Kazanova’ların evi, 16 numara ile Evgenidis’lerin evi, 17 numara ile İmroz Metropolit Bay Filotheos’un evi, 18 numara ile Erden Metropolit Bay Serafim’in evi, 19 numara ile eski İzmit Metropolit Alim Filotheos Vrienios’un evi, 20 numara ile Hacı Kosit Kalfa’nın Hamamı, 21 numara ile ünlü müzik öğretmeni Theodoros Parashos’un evi, 22

⁴⁸ Pamfilos Episkoposu Melisinos 21 Mart 1855’te Kırklareli’de doğmuş, İstanbul’da Mekteb-i Kebir’den (Fener Rum Lisesi) ve Atina Kapodistras Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nde eğitimini sürdürmüş doktorasını tamamlamıştır (Hristodulu, 1913, s.4).

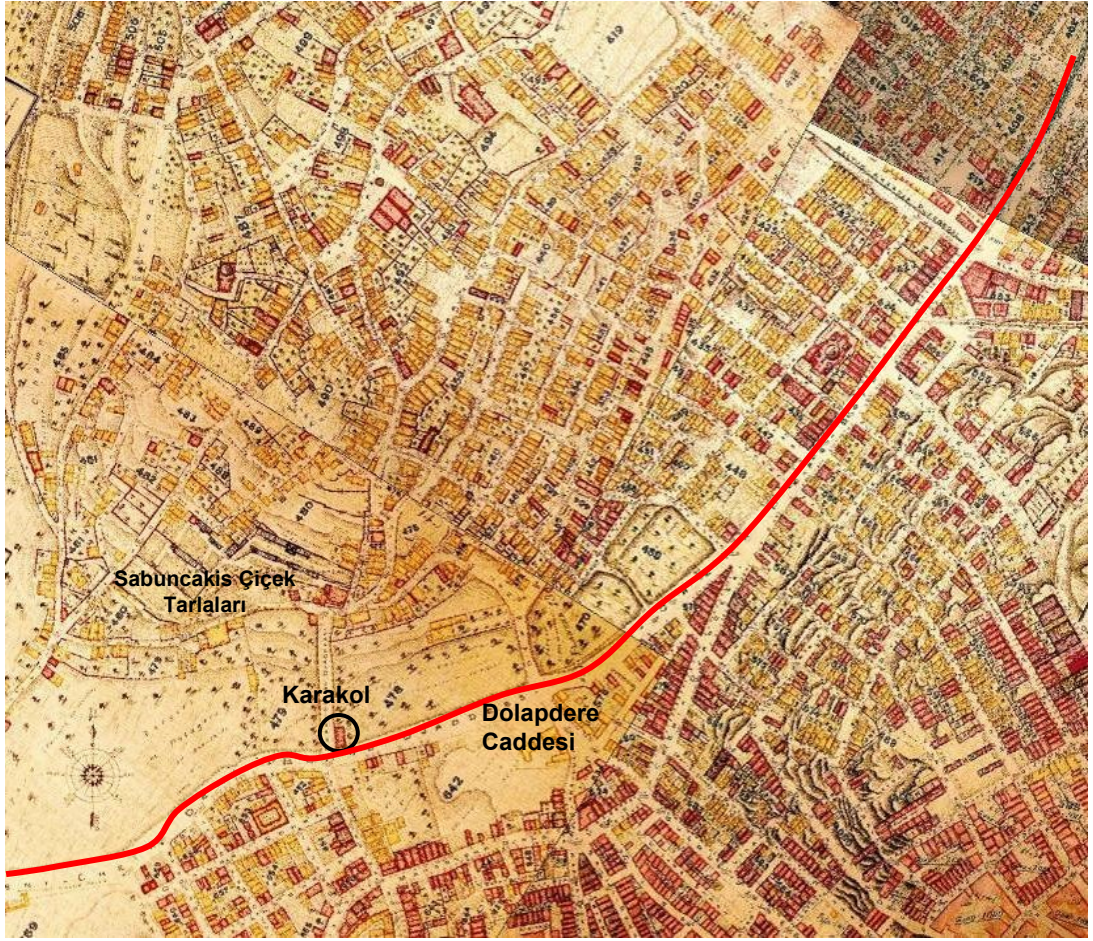
⁴⁹ Halk arasında “Ne lazım sana Tatavla’da bakkal dükkanı” şeklinde eski bir deyiş oluşmuştur. Osmanlı polisi semtin içine girmez, dolaşmaz, Osmanlı devletin tebligatları genellikle zangoç olan tellal tarafından Tatavla’nın sokaklarında ve meydana dolaşarak haberi halka duyururdu (Hristodulu, 1913, s.39).

numara ile Manol Ksenakis'in bahçesi, 23 numara ile Jandarma karakolu, 24 numara ile Papazköprüsü gösterilmiştir (Hristodulu, 1913, s.129).



Şekil 3.16 : Tatavla'nın güneydoğu bölümü, 1913 (Hristodulu, 1913, s.128).

Tatavla'nın Taksim yönündeki eteklerinde bulunan Evangelistrias (Yenişehir-Dolapdere) semti 19.yüzyılda gelişmiş ve Tatavla ile birleşmiştir⁵⁰. Dolapdere semti içinden üzerinde dolaplar kurulu dere akan ve kiraz ağaçlarının güzelliği ile nam salan bir bölge iken, zamanla vadiye yerleşilmiş, kiraz bahçelerinin kokusu yerini çöp ve lağım akan derenin kokusuna bırakmıştır⁵¹. Sabuncakis'in çiçek tarlalarının (Şekil 3.17) olduğu dönemde bile semt lağım kokmuştur (Süğü, 2009, s.24). 1833 yılının Ağustos ayında veba sebebiyle semt sakinlerinden Kağıthane ovasına yerleşenler olduğu bilinmektedir (Hristodulu, 1913, s.31).



Şekil 3.17 : Papazköprü’de yer alan karakol (Jaques Pervititch, 1925).

⁵⁰ Yerleşim alanının büyümesiyle oluşan Dolapdere semti, Beyoğlu Kurtuluş ve Kasımpaşa üçgeninin tam ortasında yer almakta ve adını derenin suyunu kullanmak işlevindeki dolaplardan almaktadır. Dolap sözcüğü “dönerek çalışan ve özellikle su çeken düzen”i tanımlar. Dolapderesi ise su çekilen dere anlamına gelmektedir. Dolapdere semtindeki bahçeleri sulamak için oradan geçen dere “dolap” aracılığıyla su alınmaktaydı (Şenyapılı, 2009, s.71).

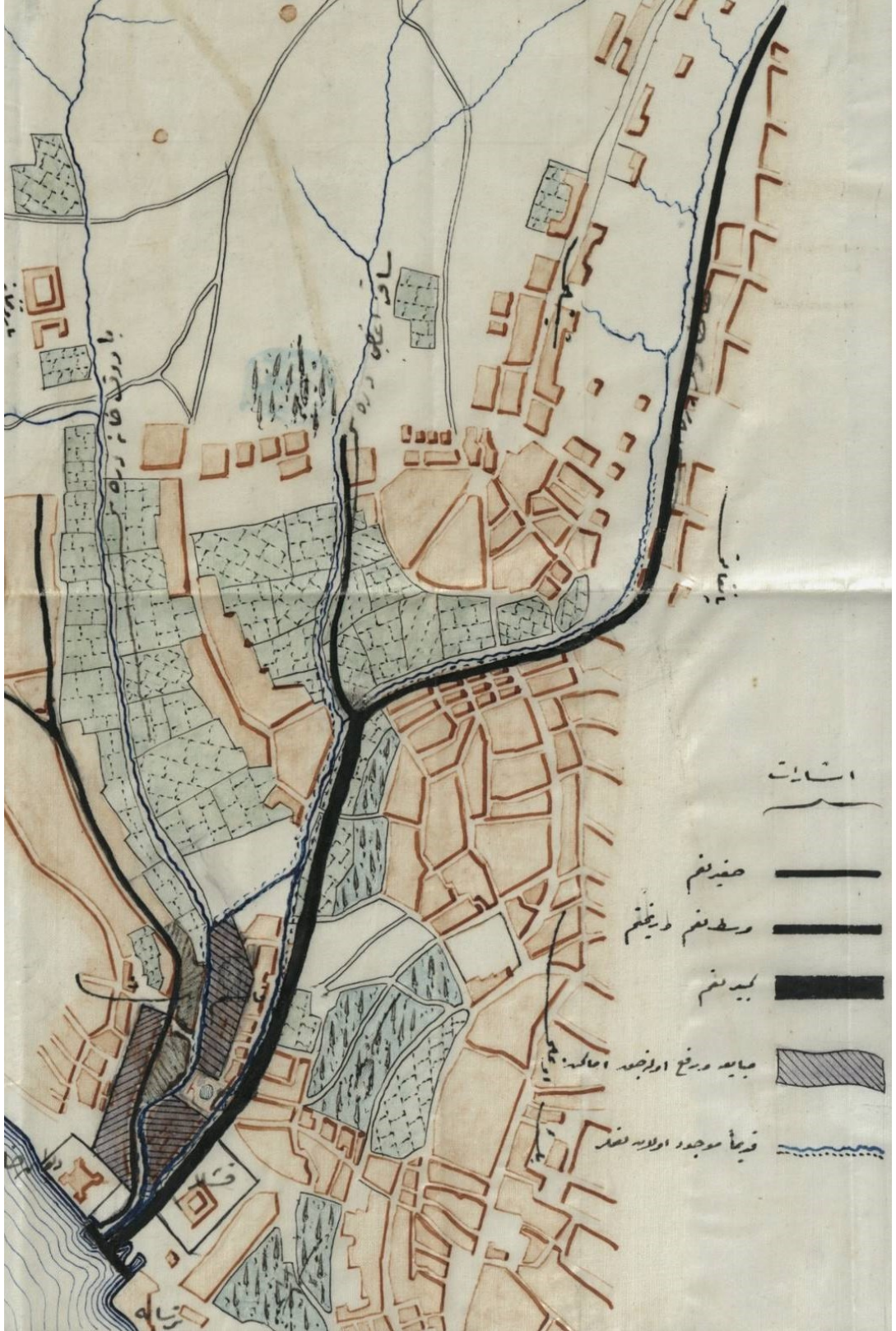
⁵¹ Komşu mahallelerin kanalizasyonları Dolapdere’ye akıtılmış, oradan Kasımpaşa yönünde ilerleyerek Haliç sularına karışmıştır (Süğü, 2009, s.24).

18. yüzyıl ikinci yarısında yağmur şiddetli yağdığına derenin taşması ve suyunun kirli olması nedeniyle başlayan şikâyetler 19. yüzyılda da devam etmiş; Kasımpaşa deresinin temizlenmesi için çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Yine de derenin kirlenmesi engellenememiş; kirlilik halkın sağlığını tehdit eder bir boyuta ulaşmıştır. 23 Haziran 1886 tarihli Tercüman-ı Hakikat gazetesinde yer alan haberde, Kasımpaşa deresinin halkın sağlığını tehdit ettiği, derenin temizlenmesi gerektiği yer almıştır.

Kolera hastalağına karşı önlem almak üzere Kasımpaşa, Tatavla ve Pangaltı derelerinin temizlenmesi için derenin iki tarafına kanal inşası ve pis suyun Kasımpaşa ve Baruthane lağımlarına akıtılması için Şehremaneti Altıncı Daire'sine tahsisat çıkarılmıştır (DH.MKT.81/1385). Altıncı Daire tarafından yürütülen, 1886 yılında derenin her iki yanına kanal inşa edilmiş; maliyetinin yüksek olması nedeniyle derenin üzeri örtülememiştir (DH.MKT 1393/57). 1890 yılında kolera salgını nedeniyle, İstanbul'da önlemler almak gerekmiş, ilk temizlenmesi gerekli görülen yer ise Kasımpaşa Deresi olmuştur (Tercüman-ı Hakikat Gazetesi). Gerekli tedbirlerin alınması ve takip edilmesi için, bir sağlık komisyon oluşturulmuştur (İ.DH 1295/06, DH.MKT 1751/111). 1892 yılı Kasımpaşa deresi ıslah çalışmaları konusunda Şehremaneti idaresinde yoğun faaliyetler gerçekleştirilmiş, proje teklifleri alınmıştır (DH.MKT 1973/105). Derenin ıslahı için hazırlanan projeler arasında Mimar A. Jazmund'un⁵² 1893 tarihli Baruthane ve Tatavla derelerinin birleşerek tersane içinden Haliç'e döküldüğü Kasımpaşa deresini kapsayan çalışması uygun görülmüştür (Şekil 3.18) (YA. HUS 275.120.01).

Derenin üzerinin örtülmesi öneren lağım sistemini gösteren 1/10.000 ölçekli planda cadde üzerindeki binalarla ilişkisi gösteren kesit detaylarının yerleri belirtilmiştir (Şekil 3.19) (YA. HUS 275.120.02). Dere boyunca değişen lağım sisteminin detayları 1/100 ölçekli çizimlerde yer almaktadır (Şekil 3.20) (YA. HUS 275.120.05). Sistemin boyuna kesitinde ise, kanalın Feriköy, Dolapdere, Yenişehir, Papaz Köprü, Uzun Yol'dan ve Kasımpaşa Meydanı'nından geçerek denize ulaştığı görülmektedir (Şekil 3.21) (YA. HUS 275.120.06).

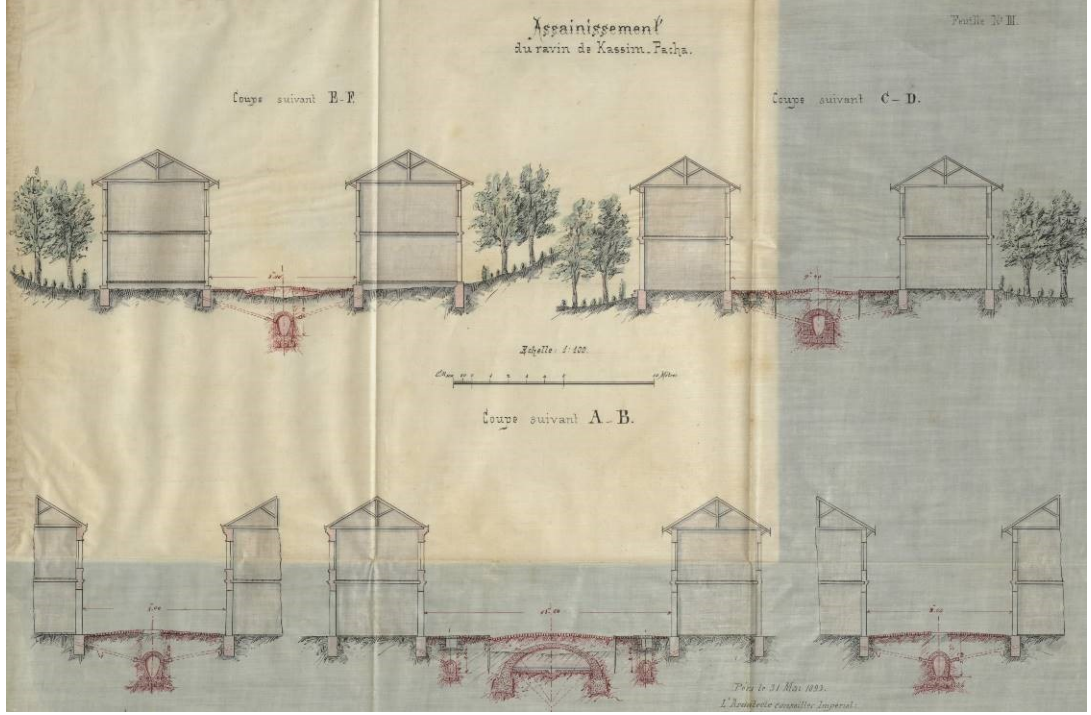
⁵² 1859 yılında Rügen Adası'na bulunan Sagard kasabasında doğan Agust Jazmund, 1888'den 1911'e kadar Osmanlı Devleti hizmetinde çalışmış, Sanayi-i Neifise Mektebi'nde profesör olarak görev yapmıştır (Yavuz, 2004, s.181-205).



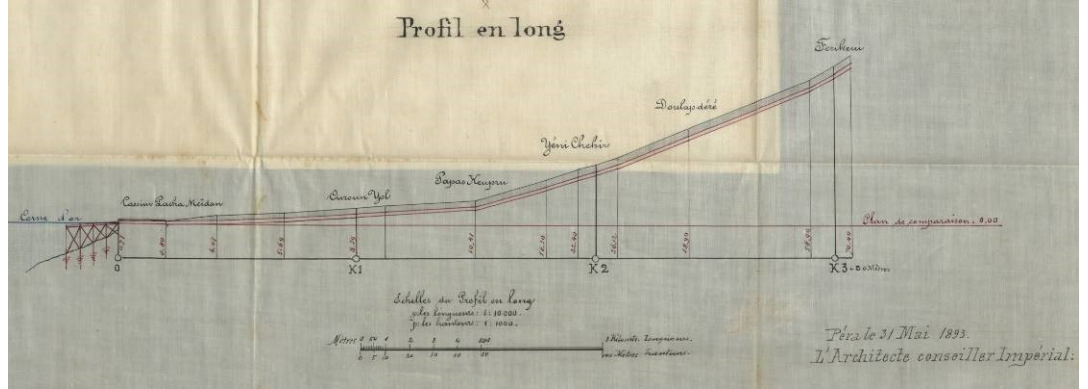
Şekil 3.18 : Mimar A.Jazmund'un Kasımpaşa Deresi ıslah çalışmalarını gösteren 1893 tarihli çizimi (YA. HUS 275.120.01).



Şekil 3.19 : Kasımpaşa Deresi'nin örtülmesini öneren lağım sistemini gösteren çizim (YA. HUS 275.120.02).



Şekil 3.20 : Lağım sisteminin Kasımpaşa Meydanı, Papaz köprüsü ve Yenişehir bölgesinde cadde üzerindeki binalarla ilişkisini gösteren kesit detayları, 1893 (YA. HUS 275.120.05).

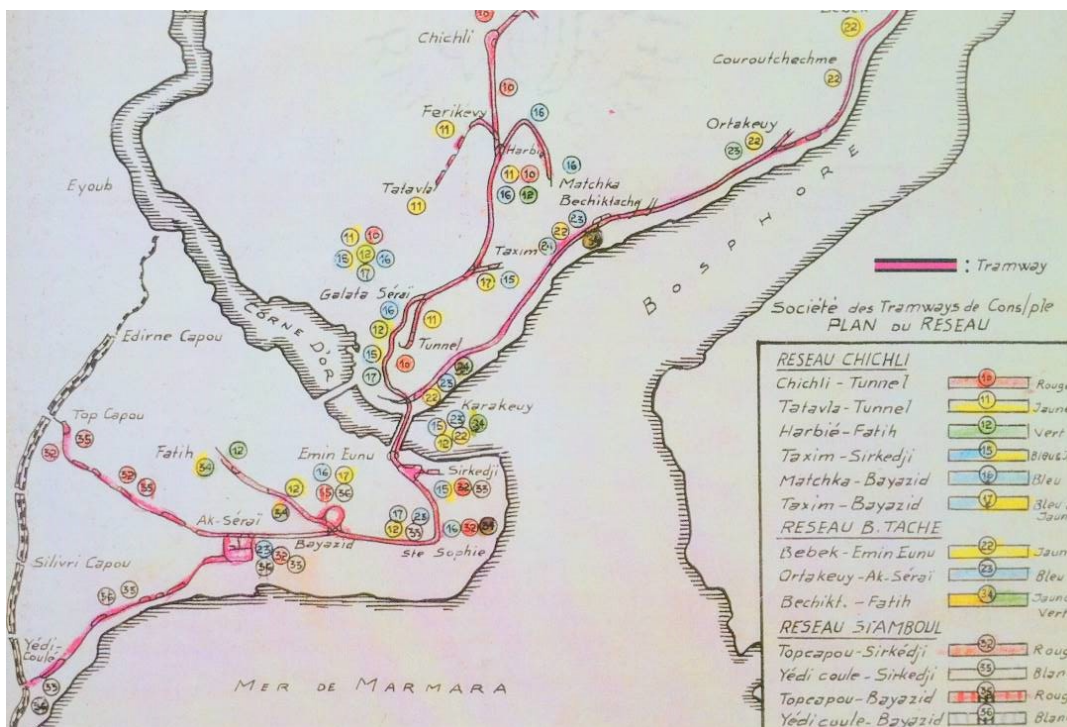


Şekil 3.21 : Lağım sisteminin geçtiği semtleri gösteren boyuna kesit, 1893 (YA. HUS 275.120.06).

Fransa'nın Lyon kentinin belediyesinde baş mimar olan André Auric, 1911 yılında 3 yıl için İstanbul Şehremaneti Fen Heyeti Müdürlüğüne getirilmiştir (Ergin, 1938, s.49). İstanbul için yeni bir nazım plan yapmak üzere çalışan André Auric, kanalizasyon, yangın yerlerinin düzenlenmesi ve kentsel ulaşım planları hazırlamıştır.⁵³ Hazırladığı plan ve raporlar kayıp olan Auric'in İstanbul'da çalıştığı

⁵³ Auric'in önerdiği yollar aşama aşama gerçekleşmiştir. Pangaltı ve yeni gelişme alanlarına ikinci bir aks oluşturulmuştur. Kabataş-Beşiktaş yolu ve Pera Caddesine paralel ikinci bir yol da Auric'in önerileri arasındadır (Akin, 2010).

1912 yılında Balkan Savaşı nedeni ile Dersaadet Tramvay Şirketinin atları orduya devredilmiş ve tramvay işletmesi durdurulmuştu. 1913 yılında elektrikli tramvay araçları İstanbul'a gelmeye başlamış⁵⁴ (Kayserilioğlu, 1998, s.40); 1914-1926 yılları arasında 16 adet elektrikli hat işletmeye açılmıştır (Şekil 3.22). 1913 yılında Dolapdere-Kasımpaşa aksı üzerindeki dere yatağı üzerine yeni bir cadde açılmıştır (Hristodulu, 1913, s.40). İşletilen elektrikli tramvay hatları arasında 11 nolu Tatavla-Tünel hattı da yer almıştır (Kayserilioğlu, 1998, s.68).



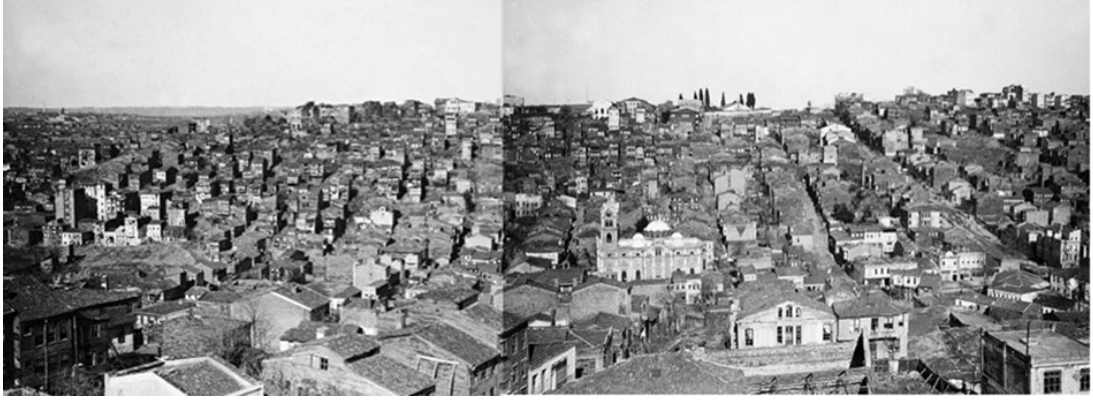
Şekil 3.22 : Elektrikli Tramvay Güzergahları hat ve numaraları (Kayserilioğlu, 1998, s.51).

19.yüzyılın ikinci yarısında kent Taksim'den kuzeye, Harbiye yönüne büyüme göstermiş;⁵⁵ Harbiye-Şişli hattı ana arter haline gelmiştir (Çelik, 1996, s.36). A.Samandji'nin 20.yy. başına ait fotoğrafında Tatavla tepesi ve eteklerindeki Yenişehir semti belgelenmiştir (Şekil 3.23). Taksim yönünden çekilen fotoğrafta Aya Dimitri ve Evangelistria Kilisesi arasındaki yerleşimin bitişik nizam ahşap yapılardan

⁵⁴ 4 Şubat 1914'te Silahlara Elektrik fabrikasının hizmete girmesi ile tramvayların elektrikliye çevrilme işlemi başlamıştır (Kayserilioğlu, 1998, s.50).

⁵⁵ 1864 yılında Pangaltı Caddesi açılmış ve düzenlenmiş, böylece Taksim ile Pangaltı arasındaki aks oluşturulmuştur (Akin, 1998).

oluştugu gör÷lmektedir. Sakız adasının Osmanlı Devleti'nden ayrıldığı 1912 yılına kadar Sakızlı Rumlar ile Tatavla arasındaki ilişkiler sürm÷ş, Rum tersane işçileri ve ailelerinin oturduğu alan zamanla büy÷m÷ştür⁵⁶.



Şekil 3.23 : 20.yy. başına ait Tatavla'dan genel görünüm / Achille Samandji (Stamatopoulos, 2007, s.327).

Yunan edebiyatında önemli yeri olan⁵⁷ yazar Kastanakis'in, *Hacı Manuil* adlı öykü kitabında Tatavla İstanbul'un eğlence merkezlerinden biri, hırsızlık, cinayet gibi yasa dışı olayların yaşandığı bir semt olarak geçmektedir (Kastanakis, 1995, s.29).

Hristodulu, 1913 yılında Tatavla tepesi ve eteklerini gösteren fotoğraf üzerinde numaralar belirleyerek yerleşimi anlatmıştır (Şekil 3.24). 1 numara ile Tatavla tepesinde yer alan Agios Dimitrios Kilisesi ve hemen arkasındaki Ayios Athanasios Kilisesi işaret edilmiştir. 2 numara ile kiliselerin bahçesinde yer alan Agios Harambolos Şapeli; 3 numara ile Ayios Harambolos Ayazması belirtilmiştir. 4 numara ile Agios Dimitrios Kilisesi çan kulesi, 5 numara ile ise mezarlık gösterilmiştir. 6 numara ile Agios Dimitrios Kilisesi önünde yer alan meydan, 7 numara ile hazne, 8 numara ile Olimpiyat Şampiyonu Alibrandi Kardeşlerin Evi, 9 numara ile İlkokul ve batısında Melahrinos Evi, 10 numara ile Proodos Kardeşlerin Dükkanı, 11 numara ile Levidis'lerin Evi, 12 numara ile İraklis (Herkül) Jimnastik Cemiyeti, 13 numara ile III.Selim'in ziyaret ettiği ünlü ressam Konstandinos Kizikinos'un evi, 14 numara ile G.Hacopulos'un evi, 15 numara ile Mesohori

⁵⁶ 1913 yılına kadar semt için Tataula, Ta Tataula, Ton Tataulon, En Tataulis, Eis Tataula adları kullanılmıştır (Hristodulu, 1913, s.11).

⁵⁷ 1956 yılında basılan öykü kitabında Kastanakis Rum bir ailenin 1922 sonrasında yaşadığı maceraları anlatırken Tatavla'dan şöyle bahsetmektedir: "Taksim'i, Harbiye'yi geride bıraktılar.....Artık araba Feriköy'den, tramvay yolu boyunca Tatavla'ya inmeye başlamıştı. Aya-Dimitri'i geçince araba durdu. Yol ıssızdı. Ay-Thanasis yokuşundan sonsuz bir huzur havası esiyordu."(Kastanakis, 1995, s.29).

Meydanı, 16 numara ile Singros evi, 17 numara ile Negreponte evi, 18 numara ile Tersane subayı Burgucubaşı Maggos Paşa'nın evi, 19 numara ile Andonyadis ailesinin evi, 20 numara ile Theodoros Vafiadis evi, 21 numara Tersane subayı konutu ve Direkçibaşı Sokak, 22 numara Rodos Metropoliti Dorotheos Prasinis konutu, 23 Pigadaki Sokağı (Kuyucuklar), 24 numara ile K. Kotopulos'un evi, 25 numara ile 29 Kasım 1909'da ünlü Fransız pilot Bleriot'un⁵⁸ uçağının üzerine düştüğü ev, 26 numara ile Tatavla Caddesi, 27 numara ile Ararat ve batısında Agios Eleftherios Kilisesi ve Mezarlık, 28 numara ile Tatavla tepesi, 29 numara ile Sultan II.Mahmut'un (1808-1839) ziyaret ettiği ünlü Simmons Konağı, 30 numara ile II.Mahmut Nişangahı olan sütun, 31 numara ile Akarca yokuşu, 32 numara ile Evangelistria Kilisesi, 33 numara ile Dolapdere, 34 numara ile Bilecikdere işaret edilmiştir.

Hristodulu, Tatavla tepesinden Taksim yönüne doğru çekilen bir fotoğraf (Şekil 3.25) üzerine de numaralar koyarak yapılar hakkında bilgi vermiştir: 1 numara ile Evangelistria Kilisesi, 2 numara ile kilisenin doğusundaki kurumuş olan Bilecikdere, 3 numara ile Ortodoks mezarlığı, 4 numara ile Taksim-Şişli Caddesi, 5 numara ile Taşkılla, 6 numara ile Taksim Belediye Bahçesi, 7 numara ile Ayia Triada Kilisesi, 8 numara ile Pandias Eugenidis anısına yapılan ulusal aşevi (1908), 9 numara ile Cemaate gelir sağlayan dükkanlar, 10 numara ile Zapyon Kız Lisesi, 11 numara ile Hrisoverya Apartmanı, 7 ile 11 numara arasında ise ufak hastaneler belirtilmiştir.

Alman Mavileri olarak anılan 1914-1918 tarihli haritalarda⁵⁹ Dolapdere Caddesi, caddeye bağlı sokaklar ve Evangelistria Kilisesi görülmektedir (Şekil 3.26). T.C. BOA'de "Dolapdere, Kasımpaşa-Tatavla ve Karaköy caddelerini gösteren kroki" olarak adlandırılan 1922 tarihli çizimde Tatavla tepesi ile Dolapdere Semti mavi çizgi ile sınırlanmıştır (Şekil 3.27) (T.C. BOA - HRT.h-2130). Çizimde Dolapdere Caddesi kırmızı çizgi ile Evangelistria Kilisesi siyah bir nokta ile belirtilmiştir.

⁵⁸ M.Blériot Manş Denizi'ni uçağı ile geçen ilk pilottur. Fransız pilot 1909 yılında bir gösteri uçuşu sırasında kontrolünü kaybetmiş; Tatavla tepelerine doğru rotasını değiştirmişti. M.Blériot iki evin duvarları arasında kalarak kaza geçirmiştir (New York Times, 12 Aralık 1909).

⁵⁹ Bir Alman Şirketi tarafından 1914 -1918 tarihleri arasında üretilmiştir. Haritanın yayınlandığı eser: Alman Mavileri 1913-1914 I. Dünya Savaşı öncesi İstanbul Haritaları Cilt II (Dağdelen, 2006).



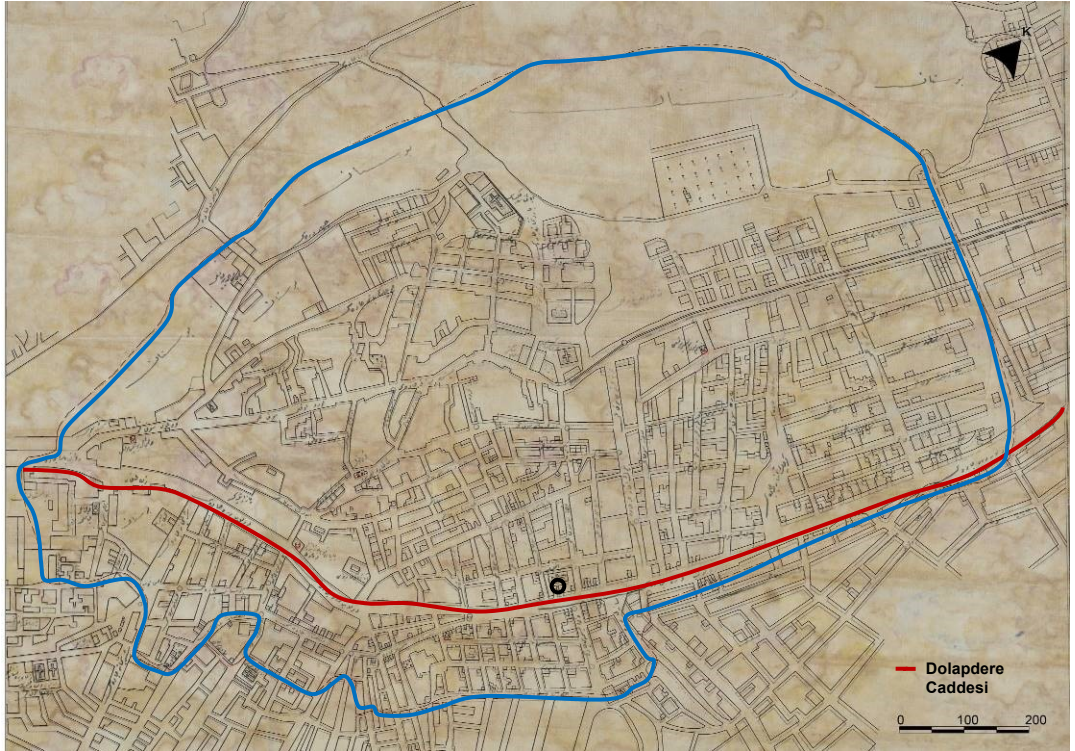
Şekil 3.24 : Tatavla'dan genel görünüm, 1913 (Hristodulu, 1913, s.41).



Şekil 3.25 : Tatavla'dan Taşkışla'ya bakış, 1913 (Hristodulu, 1913, s.129).



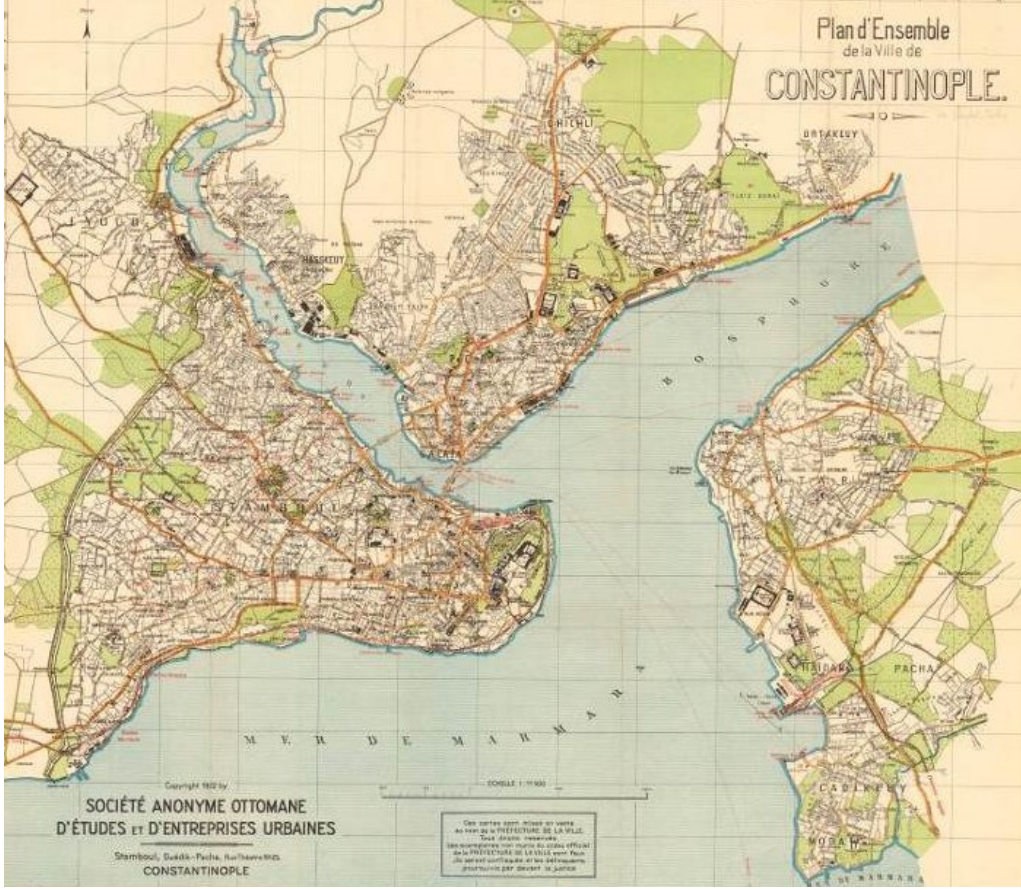
Şekil 3.26 : Alman Mavileri’nde (1914-1918) Dolapdere Caddesi.



Şekil 3.27 : Tatavla tepesini ve Dolapdere Caddesi’ni gösteren 1922 (1341) tarihli çizim (T.C. BOA - HRT.h-2130).

1922 yılında hazırlanan, 1/17500 ölçekli, “Plan des Etudes de Constantinople” (Constantinople Etüdleri Planı) İstanbul haritasında 11 numaralı tramvay hattının Tünel / Taksim / Tatavla arasında çalıştığı gösterilmiştir (Şekil 3.28). Haritanın

1/2000 ölçekli “Pera-Galata” bölümünü içeren paftasında ise “Yenişehir Dere Boyu Caddesi” ve Evangelistria Kilisesinin yer aldığı “Kilise Sokak” görülmektedir (Şekil 3.29).



Şekil 3.28 : İnşaat ve Keşfiyat Şehircilik Osmanlı Anonim Şirketi İstanbul Haritası, 1922.

Cumhuriyetin ilanından sonra, 1928 yılından önce çizilen 1/5000 ölçekli, Beyoğlu-Galata bölgesini gösteren kent planında Kasımpaşa, Dolapdere ve Tatavla bölgesinin yapı adaları ve anıt yapılar izlenebilmektedir (Şekil 3.30, 3.31).

Jacques Pervititch’in hazırlamış olduğu haritalar Tatavla-Dolapdere yerleşiminin Cumhuriyet’in ilk yıllarındaki durumu hakkında önemli veriler sağlamaktadır. 13-14-15 nolu Pervititch paftaları birleştirildiğinde Tatavla tepesi, Dereboyu Caddesi arasında yerleşimin 1925 yılındaki dokusu bütün olarak izlenebilmektedir (Şekil 3.32, 3.33). 20. yüzyıl başında sokaklar dar ve evlerin hemen hemen tümü bitişik nizam ve ahşaptır. Pervititch haritaları 1929 yılında Tatavla’nın büyük bir bölümünün yok olmasına neden olan 1929 yılı yangını öncesindeki doku hakkında en detaylı veri sağlayan belgedir.

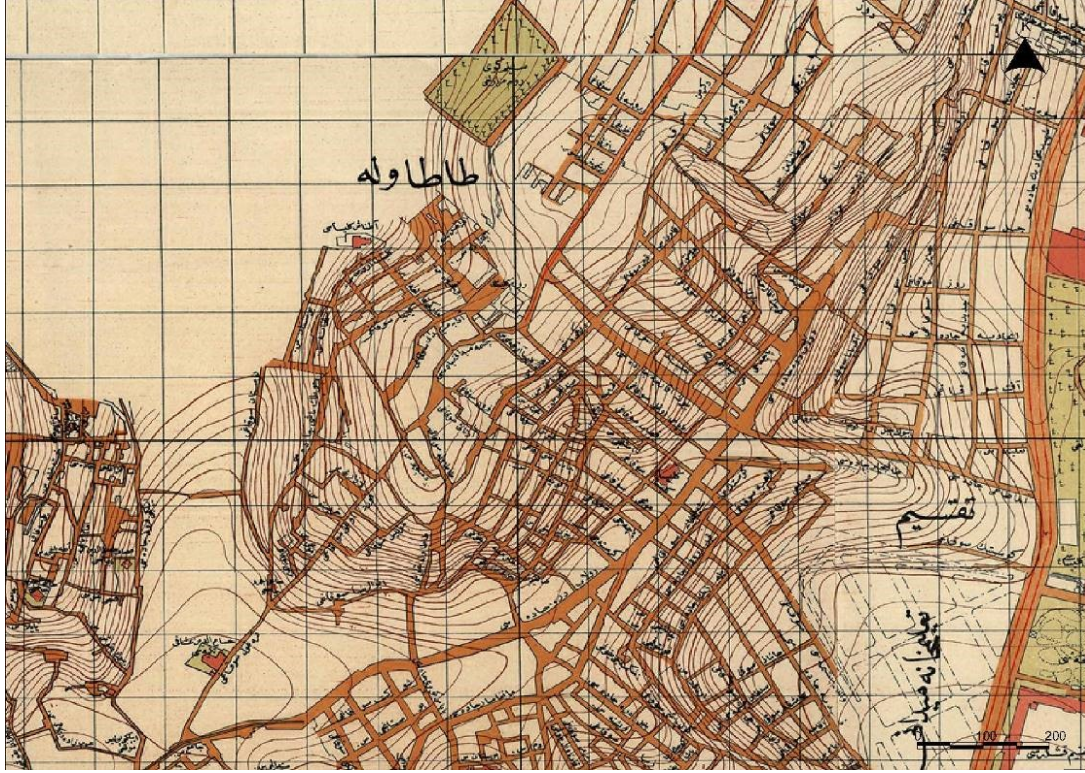


Şekil 3.29 : İnşaat ve Keşfiyat Şehircilik Osmanlı Anonim Şirketi haritası, 1922.



Şekil 3.30 : Beyoğlu-Galata bölgesini gösteren kent planı, 1923-1928.

1934 tarihli İstanbul Şehir Rehberi haritası (Şekil 3.34) ise sadece yapı adaları ve sokakları gösterecek ölçekte hazırlanmıştır. Rehberden 1929 yangını sonrası birçok yapının yok olmasına karşın, ada ve sokak dokusunun hâlâ korunduğu anlaşılmaktadır.



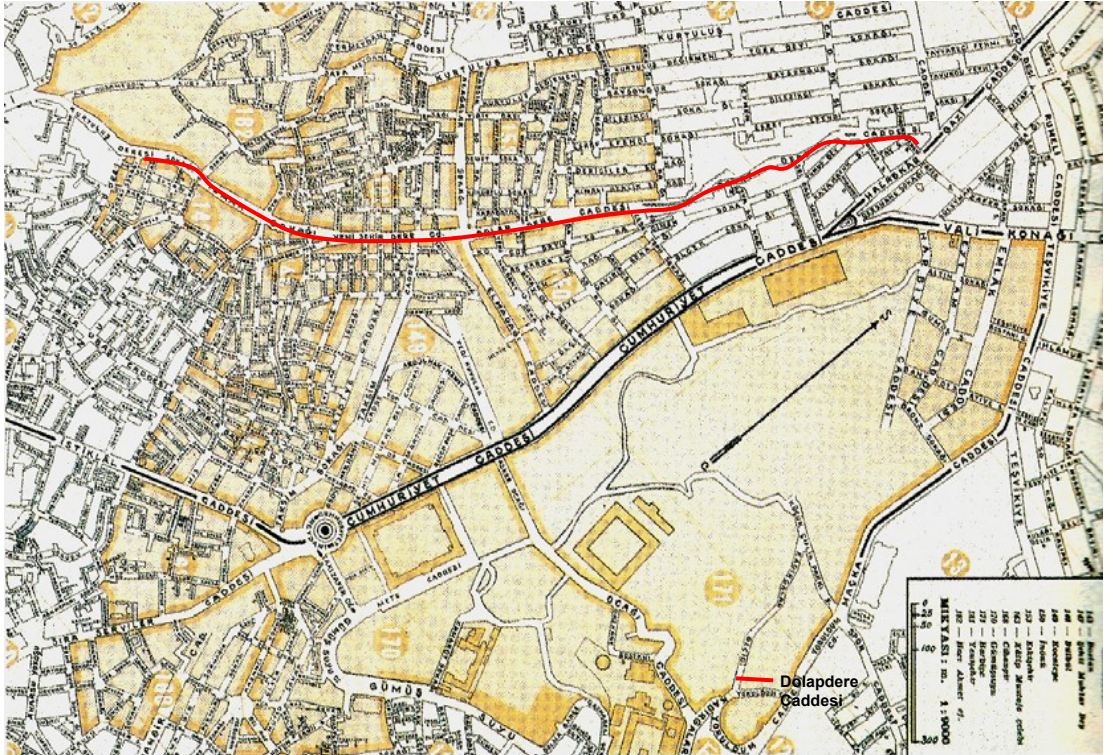
Şekil 3.31 : Dolapdere Caddesi ve Tatavla bölgesini gösteren harita, 1923-1928.



Şekil 3.32 : Pervititch Haritası, 14 numaralı Tatavla paftası, 1925.

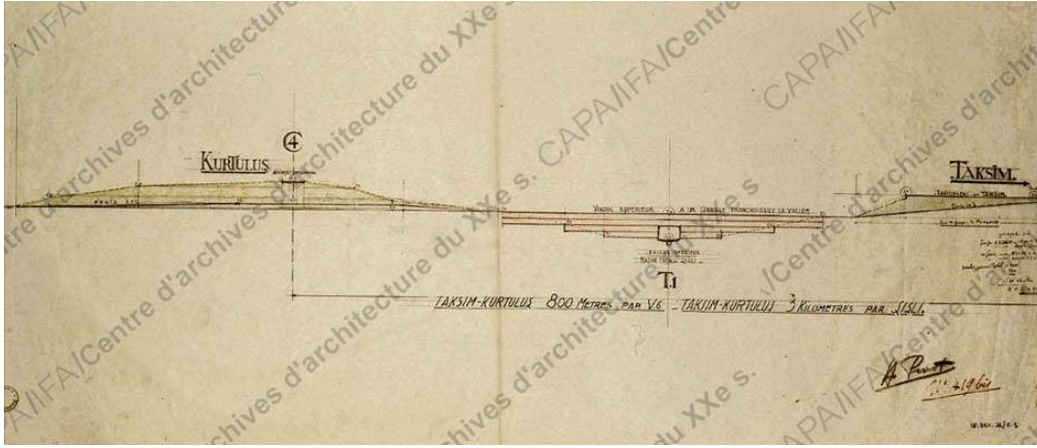


Şekil 3.33 : Pervititch Haritası'nda Dolapdere Caddesi (13-14-15 nolu paftalar).



Şekil 3.34 : İstanbul Şehir Rehberi'nde Dolapdere Caddesi, 1934.

1936-51 yılları arasında İstanbul Belediyesi İmar Müdürlüğü'nde şehircilik danışmanı olarak görev yapan H. Prost, İstanbul'un imarı için çalışmıştır. Prost'un Tophane-Karaköy ve Taksim-Kurtuluş için etüd ettiği viyadüklü yollar⁶⁰ (Şekil 3.35) gerçekleştirilmemiştir (Bozdoğan, 2010, s.2459). İstanbul Bölge Kalkınma Kongresi'nde kurulan İmar Müşavirliği Heyeti tarafından 1955'te hazırlanan Sanayi planında, Dolapdere organize sanayi bölgesi olarak planlanmış, o günden sonra otomobil tamircileri, yedek parçacılar ve hurdacıların yer aldığı bir iş çevresi olarak gelişmiştir⁶¹ (Tekeli, 2009, s.23).



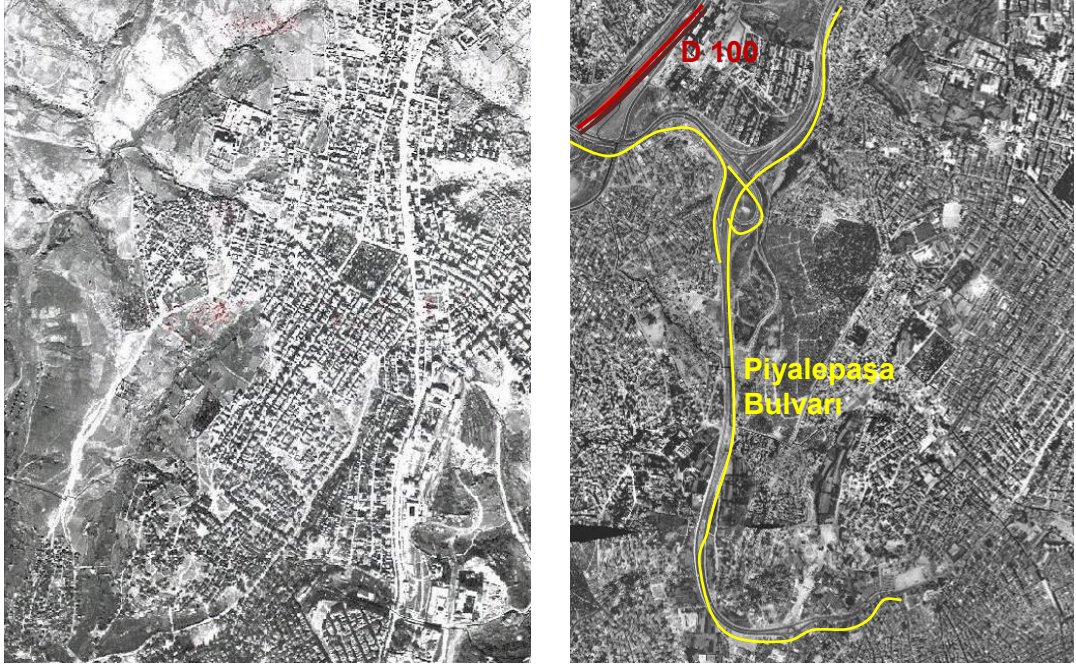
Şekil 3.35 : Taksim-Kurtuluş Viyadüğü kesit, Henri Prost, 1943 (Archives d'architecture du XXe siècle).

Tatavla – Dolapdere bölgesine ait 1946 ve 1982 yılları hava fotoğrafları karşılaştırıldığında yapı yoğunluğu ve yapılaşmanın arttığı, eklenen çevre yollarının eklendiği görülmektedir (Şekil 3.36). Piyale Paşa Bulvarı D-100 Karayolu'nu Taksim ve Şişli'ye bağlamakta, kent trafiği içinde önemli bir ulaşım aksı oluşturmaktadır.

1950 yılına ait bir fotoğrafta, Dolapdere'ye akan dere kollarından birinde oynayan çocuklar, dere kenarındaki bitişik nizam evler ve derenin iki tarafı arasında geçiş sağlayan alçak köprü izlenebilmektedir (Şekil 3.37). Achille Samandji arşivinde yer alan bir fotoğrafta ise, Bülbül Deresi üzerindeki ahşap köprü, derenin iki yanındaki bitişik nizam ahşap evler görülmektedir (Şekil 3.38).

⁶⁰ H.Prost'un Avrupa Ciheti Nazım Planı kenti kuzeyde yer alan yeni gelişme alanları ile tarihi kenti birbirine bağlayan bir omurga çevresinde yapılandırmayı öngörmüştür. Kentsel merkez olan Taksim ile mevcut konut yerleşim olan Kurtuluş arasındaki ulaşımını kolaylaştırmak için viyadüğe tünel önermiştir (Bozdoğan, 2010, s.268).

⁶¹ İmar Planı'na göre Kağıthane, Bomonti ve Dolapdere'de örgütlü sanayi alanları ve yeni yerleşim alanları doğmuştur (Tekeli, 2009, s.23).



Şekil 3.36 : Tataavla-Dolapdere 1946 ve 1982 yılı hava fotoğrafı (İBB).



Şekil 3.37 : Dolapdere'ye akan dere kollarından biri, 1950 (Kilise Cemaat Arşivi).



Şekil 3.38 : Dolapdere'ye akan Bulbül Deresi ve üzerindeki ahşap köprü, 1950 (Stamapoulos, 2007, s.320).

Reşat Ekrem Koçu, Dolapdere Caddesini şöyle anlatır:

"...iki yanı boyunca büyüklü küçüklü ahşap ve kâgir binalar sıralanmış olup, bir çarşı boyudur ve yol boyunca bilhassa oto tamirhaneleri göze çarpar; bu işin merkezi haline gelmiştir; 140 oto tamir ve boya atölyesi, 11 oto parçaları mağazası, 3 hurdacı, 5 nalbur, 3 madeni eşya imalathanesi, 1 deniz motorları tamirhanesi, 1 dizel benzin motorları rektifiye torna işleri atölyesi, 1mazot boyaları mağazası, 1 elektirik sanayi müessesesi, 1 buzdolapları mağazası, 1 maden üzerine gümüş nikel kaplama atölyesi, 1 demirci, 1 inşaat malzemesi mağazası, 3 lokanta, 1 içkili lokanta, 2 büfe, 2 kahvehane, 2 bakkal, 1 börekçi, 1 tabelacı, 1 korsacı, 3 manav, 3 berber, 1 kadın berberi, 1 hamam vardır; İstanbul Oto Sanatkârları Derneği ile Dolapdere Gençlik Spor Klübü lokalleri de bu caddededir; mesken, atölye ve dükkan kapı numaraları 1-289 ve 2-224'tür-Mayıs 1966."(Koçu, 1960, s.4461).

Richard Lewinsohn, bir tüccar olan Vasil Zakharias'ın (1849-1936) biyografisinde Tatavla'daki yaşamı şöyle anlatır:

"Aya Dimitri Kilisesi'ne çıkan sokaklar eğri büğrü ve pisti. Pencereelerde demir parmaklıklar olmasa, bilmeyen birinin bu viranelerin Türklere değil de, Rumlara ait olduğunu anlaması olanaksızdı. Halbuki gerçek her yerde insanın karşısına çıkıyordu. Sokaklar yüzyıllar boyunca burada oturup padişah donanmasına gemiler yapan ustaların adlarını taşıyorlardı. Burada, gemilerin yelken direklerini inşa eden direkçibaşılar, burada fiçı yapan varilcibaşılar otururdu. Bu sokak silah ustalarının, bir sonraki ise tornacılarla marangozların sokağıydı. Bu Rumların büyük kısmı, tıpkı Zaharoff'lar gibi güneyden, Küçük Asya kıyılarıyla Adalardan gelmişlerdi. Seferden dönen padişahlar bu insanları köle olarak getirmiş ve Konstantiniye girişine yerleştirmişlerdi. Tatavla Rumları 19.yüzyıla kadar hürriyetlerini ve emniyetlerini ağır vergiler ve Türk zabtiyelerine sürekli hediyeler vererek sağlamak zorunda kalmışlardır. Fakat baskı ve aşağılamalara karşın bu halk yine de kökeninden gurur duyuyordu. Tatavla, doğunun dört bir yanına dağılmış Helenler için bir buluşma yeri idi. Yabancı ülkelere, Kahire'ye, Odesa'ya, hatta Paris'e giderek servet kazanmış olanlar bile, Boğaz kıyısındaki yurttaşları ile bağlarını koparmamışlardı" (Lewinsohn, 1991, ss.13-14).

3.3.3 Dolapdere ve çevresinde yer alan kültürel değerler

Tatavla 20.yüzyıla kiliseleri, okulları, mezarlığı, yardım dernekleri, spor klübü, hamamı ve artan nüfusu ile girmiş ve Pera'dan sonra en kalabalık Rum topluluğunun -yaşadığı bölge haline gelmiştir. Ayios Dimitrios Rum Ortodoks Kilisesi (16. yy.) ve Ayios Haralambos Şapeli, Ayios Athanasios Kilisesi (1855) ve Ayios Athanasios Ayazması, Ayios Elefterios Rum Ortodoks Kilisesi (1880) ve Ayios Eleftherios Mezarlığı, Evangelistria Kilisesi (1894) ve Theotoku Ayazması, Ayios Fanurios Ayazması (Ayia Kiryaki) günümüze ulaşan kültürel değerlerdendir. Ayios İoannis Ayazması 1950'lerde yıkılmıştır (Hristodulu, 1913, s.54).

3.3.3.1 Kilise ve ayazmalar

Ayios Dimitrios Rum Ortodoks Kilisesi ve Ayios Haralambos Kilisesi

Günümüzde Şişli İlçesi'ne bağlı Kurtuluş semtinde yer alan kilise, bölgedeki yerleşimin başladığı noktadır (Şekil 3.39). Mandıra Meydanı Sokak'ta yer alan ve semte adını veren kilise Kurtuluş Ayios Dimitrios Kilisesi Vakfı tarafından yönetilmektedir. Kilisenin ilk inşa tarihi bilinmemekle birlikte, gezginlerin notları ve şehir planlarına göre izi 16. yüzyıl ortalarına kadar sürülebilmektedir (Şekil 3.40 - 3.41).



Şekil 3.39 : Tatavla Ayios Dimitrios Kilisesi (Jacques Pervititch Haritası, 1925).



Şekil 3.40 : Ayios Dimitrios Kilisesi ve çevresi (Achille Samandji 1918-1936).



Şekil 3.41 : Ayios Dimitrios Kilisesi ve avlusu 1950 (Achille Samandji) ve 2012.

Skarlatos Vizantios Kasımpaşa civarındaki Ayios Dimitrios Kilisesi'nin camiye dönüştürülmesinden sonra, Rum Tersane işçilerinin kilisedeki Aziz Dimitrios ikonasını Tatavla semtindeki Aya Athanasios Kilisesi'ne taşıdığını; Aya Athanasios Kilisesi'ne de bundan sonra Ayios Dimitrios adının verildiğini ve semtin bir süre bu isimle anıldığını anlatmaktadır (Vizantios, 1862, s.29). Batı duvarında yer alan yazıttan, kilisenin 1726 tarihinde temelden yeniden yapıldığı anlaşılmaktadır (Hristodulu, 1913, s.56). Yazıtta Ayios Dimitrios Kilisesi ile birlikte Aya Tanaş Şapeli'nin de restore edildiği belirtilmektedir (Hristodulu, 1913, s.56). Pamfilos Episkoposu Melisinos Skarlatos Vizantinos'un, kilisenin önce Ayios Athannasios'a adanmış olduğu ifadesinin bu yazıt ile geçersiz olduğu belirtilmiştir (Hristodulu, 1913, s.56). Bazilikal planlı kilisenin 18.yüzyıl ortalarında cemaatinin sayısının artışı nedeniyle genişletildiği; 1851 yılında ise bir onarım geçirdiği bilinmektedir (Hristodulu, 1913, s.59). Kaba yonu taş ile inşa edilen kilise doğu-batı ekseninde, üç nefli bazilikal plan şemasına sahiptir. Dışta kırma çatı ile örtülüdür. İçte ana mekanda narteks düz çatı, naos, orta ve yan nefler beşik tonoz örtülüdür. Ortodoks ikonografisinin en kalabalık sahnelerinden biri olan "Zoodohos Pigi" ikonası kilisenin batı nefinde yer almaktadır (Şarlak, 2001, s.174). Ayios Dimitrios Kilisesinin avlusunda 1865 yılına kadar kullanılmış olan mezarlık, ayazma ve Ayios Haralambos Şapeli yer almaktadır. Osman Tolga, kiliseyi şöyle anlatır:

Kurtuluş tramvay durağının az ilerisinde, Er meydanı ve Ateş Sokaklarıyla Kurtuluş Caddesi arasındaki adacıktadır. 1782'de semt cemaatinin ianesiyle inşa edilmiştir. Ayios Dimitriyos kilisesi 1798'de ilave edilen inşaat ile büyütülmüştür. 1886'da yanına bir Rum mektebi yapılmıştır. Yirmi metre yüksekliğinde demir çubuklardan yapılmış çan kulesindeki çan Rusya'dan gönderilmiştir. İsim günü 26 Teşrinievvelidir (Tolga, 1960, s.1565).

20. yy. başında resmi tatil olarak belirtilen günler ve yaz ayları dışında, tüm Pazar ayinleri ve diğer ayinler Ayios Dimitrios Kilisesi'nde; isim gününde ve yaz aylarında ise Aya Haralambos'ta yapılmaktaydı (Hristodulu, 1913, s.163). Günümüzde sadece pazartesi günleri ibadete açık olan Ayios Haralambos Şapeli, kilisenin ana kapısından avluya girildiğinde, doğuda (Şekil 3.42) yer alır. Şapelin Ayios Dimitrios Kilisesi'nden önce inşa edildiği söylenmektedir; ancak kitabesi bulunmadığından yapım tarihi belli değildir (Hristodulu, 1913, s.123). Aya Haralambos Şapelinin yanındaki kuyunun suyu önceden kutsama amaçlı kullanılmış; günümüzde ise kuyu kapatılmıştır.

Ayios Dimitrios Kilisesi'nin avlusunda yer alan mezarlar, 1833 yılı veba salgını sonrasında avlunun dışına taşınmış,⁶² ancak çeşitli yerlerde mezar bulunması cemaat tarafından onaylanmamıştır. 15 Ağustos 1855 yılında kilise cemaati mensupları tarafından defin işlemleri için bir nizamname oluşturulmuş; vefat edenler Ayios Eleftherios Mezarlığı'na defnedilmiştir (Hristodulu, 1913, s.130)



Şekil 3.42 : Ayios Haralambos Şapeli 1950 (Achille Samandji) ve 2012 (E.Aşık).

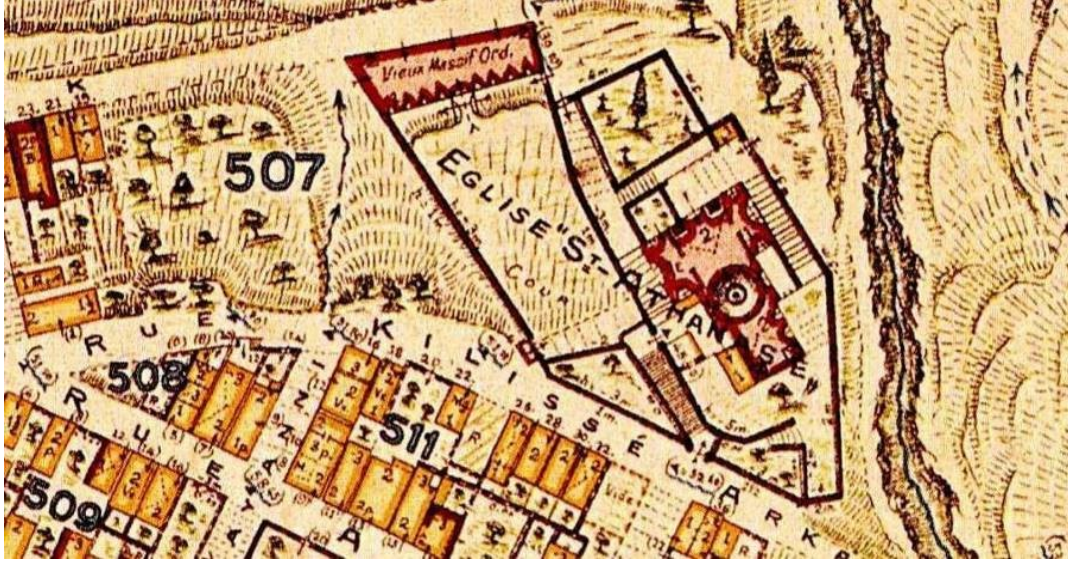
Ayios Athanasios Kilisesi ve Ayios Athanasios Ayazması

Tatavla tepesinin batı yamacında yer alan Ayios Athanasios Kilisesi'nin temeli Sultan Abdülmecid'in izni ile İstanbul Patriği Kirillos Karaca döneminde, Tatavla'nın dini lideri Gümüşhane Metropolitisi Argiropoleos Serafim'in takdisiyle, 21 Kasım 1855'te atılmıştır⁶³ (Şekil 3.43). Mimar Hacı Kosti Maltezaki ile Panayotis Kalfa tarafından tasarlanan ve yapılan kilise İstanbul'da Tanzimat Fermanı sonrası inşa edilen ilk kubbeli ve çan kuleli kilisedir⁶⁴ (Hristodulu, 1913, s.105). Skarlatos Vizantios kiliseyi "Tatavla tepesinin diğer yanında bulunan ve Konstantiniyye Hristiyanları tarafından kubbe ve çan kulesiyle inşa edilen ilk kilise olan güzel Ayios Athanasios kilisesi, buradaki verimli topraklar üzerinde yükselir." şeklinde anlatmıştır (Vizantios, 1862, s.29).

⁶² Kilise zabıtlarına göre Ayios Dimitrios Kilisesi'nin avlusuna defnedilenler arasında Nissava Metropolitisi Serafim, Bosna Metropolitisi Kalkinikos, Kırım savaşı sırasında hayatını kaybeden Rus savaş tutsakları, tersanede ölen Hristiyan askerler bulunuyordu. Tersane daima Tatavla bölgesinin bir parçası olarak kabul edilirdi (Hristodulu, 1913, s.130).

⁶³ 1858 yılının Mart ayında ibadete açılan kilise 1894'da yaşanan İstanbul depreminden sonra kapsamlı bir onarımdan geçirilmiştir (Hristodulu, 1913, s.107).

⁶⁴ Kilisenin ithaf edildiği İskenderiye piskoposu olan Aziz Atanasios (293-373) aynı zamanda Hristiyan kilise doktrinlerini savunan bir bilgidir. Kilise İstanbul'da bu azize ithaf edilmiş tek Rum kilisesidir (Şarlak, 2010a, s.103).



Şekil 3.43 : Ayios Athanasios Kilisesi (Jacques Pervititch, 1925).

Kilise bahçesi dışında olan Ayios Athanasios Ayazması, kilisenin inşasından sonra kilisenin altına taşınmıştır (Hristodulu, 1913, s.124). Kilisenin bulunduğu eğimli araziden dolayı bir tarafı toprağa gömük bir tarafı ise dışarıdadır. Ayios Athanasios ayazmasının yanında, her cuma ayın yapılan Zoodohu Piyis Şapeli yer almaktadır (Hristodulu, 1913, s.111). Aziz Athanasios Kilisesi'nde Kutsal Sinod'un kararı üzerine salı ve pazar günleri ayin düzenlenirdi. Önemli bayramlarda ve Paskalya'dan sonraki Pazar günü kiliseyi yaptıranların, bağışta bulunanların anısına dua okunurdu (Hristodulu, 1913, s.163). Günümüzde ise bölgede yaşayan Rum nüfusun giderek azalması nedeniyle, kilisede ayda bir ayin yapılabilmektedir (Şekil 3.44, 3.45).



Şekil 3.44 : Ayios Athanasios Kilisesi, 1904 (Ayios Dimitrios Vakfı Arşivi) ve 1913 (Hristodulu, 1913, s.105).

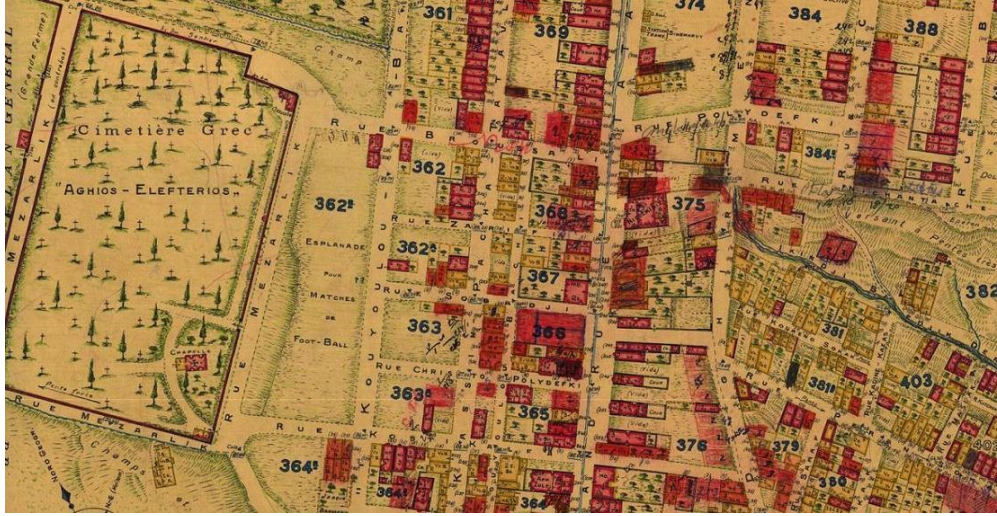
Ayios Athanios Kilisesi Avlusu'na 20.yy başlarında gömüler yapılmıştır. Mermer anıt mezarlar arasında 1894 yılında senesinde vefat eden Hayrobolu Episkoposu Yenadios Sholarios'un mezarı bulunmaktadır (Hristodulu, 1913, s.134).



Şekil 3.45 : Ayios Athanasios Kilisesi, 1950 (Achille Samandji) ve 2012 (E.Aşık).

Ayios Elefterios Rum Ortodoks Kilisesi ve Ayios Eleftherios Mezarlığı

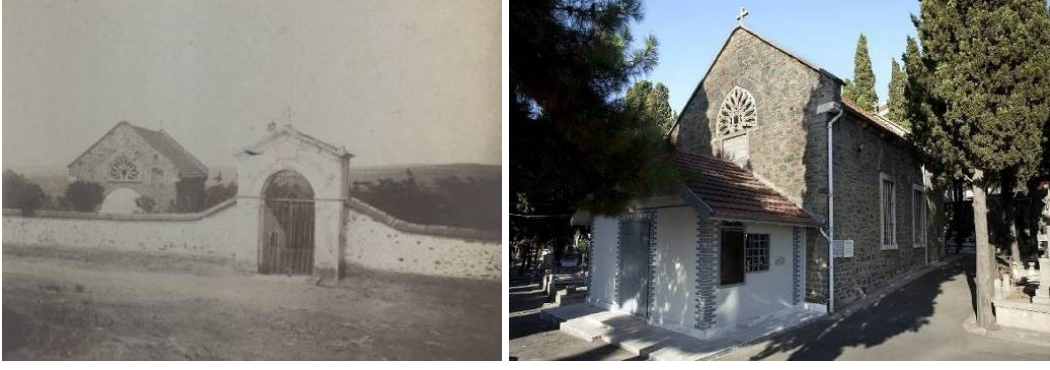
Feriköy’den Bomonti fabrikasına giderken, mezarlığı ile birlikte büyük bir ada teşkil eden bir mezarlık kilisesidir (Şekil 3.46). 1880’de, Feriköy Ayios Elefterios Kadınları Kardeşliği’nin yardımları ve Hristiyan inananların destekleri ile inşa edilmiş; mezarlık da kilise ile beraber düzenlenmiştir (Hristodulu, 1913, s.114).



Şekil 3.46 : Ayios Elefterios Kilisesi ve Mezarlığı (Jacques Pervititch, 1925).

Küçük olan mabet, definden evvel yapılması gereken ruhani ayinler için kullanılır (Tolga, 1960) (Şekil 3.47, 3.48). Mimarı bilinmeyen kilise doğu-batı ekseninde tek nefli bir bazilikadır⁶⁵ (Aleksandru, 1996, s.49). Duvarları İstinye taşından kâgir, örtüsü ahşap tonoz üzeri kiremit örtülüdür.

⁶⁵ Güneybatı duvarında iki kitabe görülmektedir. Bir kitabede mezarlığın 1851 yılında Parashu Kardeşler tarafından yapıldığı, ikinci kitabede ise narteksin Viktoria Saridaki ailesi tarafından yaptırıldığı yazılıdır (Şarlak, 1996, s.49).



Şekil 3.47 : Ayios Elefterios Kilisesi 1904 (Ayios Dimitrios Vakfı Arşivi) ve Mezarlığı 2011 (E.Aşık).



Şekil 3.48 : Ayios Eleftherios Mezarlığı ve Kilisesi (Achille Samandji).

Ayios Eleftherios mezarlığının girişinde bulunan “Tatavla Rum Ortodoks Cemaati Mezarlığı 1865” yazıtı (Hristodulu, 1913, s.114) günümüzde değiştirilmiştir; yerine üzerinde “Kurtuluş Aya Lefter Rum Mezarlığı” yazan bir levha bulunmaktadır.

Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi ve Theotoku Ayazması

Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi, Tatavla’nın doğu eteklerinde buluşu için “Tatavla eteklerindeki Evangelistria” olarak bilinmektedir (Hristodulu, 1913, s.115). Girişi Dolapdere’de eski adı “Kilise” bugünkü adı “Hacı İlbey” olan sokak üzerindedir (Şekil 3.49). Hz. Meryem’in hamile kalmasının müjdelenmesine ithaf edilen bu kilise daha önce mevcut olan ahşap, küçük bir kilisenin yerine yapılmıştır. Mevcut kilise 1877-1893 yılları arasında inşa edilmiştir (Ekatontaetiris, 1994, s.15).



Şekil 3.49 : Evangelistria Kilisesi 1913 (Hristodulu, 1913) ve 2011 (E.Aşık).

Evangelistria Kilisesi avlusu içine ve kiliseye bitişik Theotoku Ayazması bulunmaktadır (Şekil 3.50). Ayazma çatı onarım görmüş, iç mekanında yenileme yapılmış olarak günümüzde işlevine devam etmektedir.



Şekil 3.50 : Theotoku Ayazması, 2011 (E.Aşık).

Ayios İoannis Ayazması

Ayios İoannis ayazması Efstratios Sabuncakis'in büyük çiçek bahçesinin yanına mülkiyet hakları Türk ortaklar ve Sabuncakis arasında paylaşılarak yapılmıştır (Hristodulu, 1913, s.128). Yenişehir Mahallesi Ebüzziya Sokağı'nda, 25 kapı numarası ile bir bahçe duvarının yanına yapılan, ahşap çatı üzerine kiremit örtülü yapı 1950'lere kadar gelmiş; mülkiyet sorunu nedeniyle yıktırılarak, yerine ticari amaçlı binalar yapılmıştır. Hakkı Göktürk ayazmanın iki bölümden oluştuğunu,

ikinci bölümde yer alan iki demir ayak üzerinde Ayios İoannis'in gümüşlü bir ikonası olduğunu söylemektedir⁶⁶ (Göktürk, 1960, s.1571).

Ayia Kiryaki Ayazması

Papazkörü deresinin kuzeyinde konumlanan, üzerinde bulunduğu caddeye adını veren Ayia Kiryaki Ayazması 1 Temmuz 1910 yılında yapılan kazı çalışması ile açığa çıkarılmış; 8 Temmuz 1910'da Ekümenik Patrik III. İoakim'in ziyareti ile kutsanmıştır (Hristodulu, 1913, s.125). 1913 yılında tadilat geçiren ayazma günümüzde eski Aziz Kiryaki, yeni Teşrifatçı Sokak'ta yer almaktadır (Şekil 3.51). Ayazma pazartesi günleri ziyarete açıktır.



Şekil 3.51 : Ayios Fanurios Ayazması'nın Pervititch haritasındaki yeri ve güncel fotoğrafı (2011).

Hakkı Göktürk, ayazmayı şöyle anlatır:

Yenişehirde, Teşrifatçı Sokağındadır, eskiden bir arsa ortasında iken 1913 de inşa edilmiş kiremit örtülü bir methalden girilir, on iki basamak ahşap merdiven ile inilir, sola kıvrılan kısa bir dehlizden sonra dört basamak bir taş merdiven daha inilir, oldukça geniş, zemini taş döşeli bir hücrenin duvarları yağlı boya, bazıları gümüşlü ikonlarla tezyin edilmişti. Buradan on adım kadar süren ikinci bir dehlize girilir, beş basamaklı üçüncü bir taş merdiven ile inilir. Ayazma, bu sonuncu merdivenin tam karşısına gelen ağzı yekpare mermerden oyulmuş bir kuyudan ibarettir. (Göktürk, 1960, s.1566).

⁶⁶ İkonanın üzerinde "Gözden muzdarip olan Yani Makaris işbu azizin şanına vakfediyor 28 Ağustos 1899" yazdığını belirtmiştir (Göktürk, 1960, s.1571).

3.3.3.2 Okullar

Cemaat defterlerinden, 18. yüzyıl içinde Tatavla’da bugün Kurtuluş Spor Kulübü’nün (Şekil 3.49) bulunduğu alanda “umumi mektep”⁶⁷ adıyla anılan bir erkek okulu olduğu bilinmektedir (Hristodulu, 1913, s.183). 1887 yılına kadar Tatavla’da faaliyet gösterdiği bilinen Ortaokul kapandıktan sonra bina “Proodos” isimli fukaraperver derneği tarafından, sonrasında “İraklis” isimli spor kulübü olarak kullanılmıştır (İstekli, 2011, s.66). Günümüzde “Kurtuluş Spor Kulübü” olarak faaliyet göstermektedir.

18.yüzyıl sonunda üç sınıflı, ortaöğretimin ilk aşamasını oluşturan “Helenik okul”un varlığı bilinmektedir (Hristodulu, 1913, s.183). 1887 yılında Helenik Mektebi yerine “Tatavla Astiki Mektebi”⁶⁸ inşa edilmiştir (Şekil 3.52). Giriş kapısında yer alan mermer levhada “Merkez Erkek Mektebi 1886” yazmaktadır. Mimarı Vasilaki Kalfa İoanidis olan okul binası 3 katlı ve 9 derslik, müdür odası ve mütevelli odasından oluşmaktaydı (Hristodulu, 1913, s.183). 31 Mayıs 1887’de açılan, 7.sınıfa kadar Türkçe ve Yunanca eğitim veren “Tatavla Astiki Mektebi” günümüzde Kurtuluş’ta Karma İlkokul (Şekil 3.53) olarak faal durumda kalan tek Rum okuludur (İstekli, 2005, s.66).

1859 yılında Ayios Dimitrios Kilisesi’nin yanındaki meydana Tatavla Rum Ortodoks Cemaati Kız Okulu ve Ana Okulu inşa edilmiştir (Hristodulu, 1913, s.191).⁶⁹ İki katlı, 10 derslikli ve yedi sınıftan oluşan Tatavla Kız Okulu en parlak dönemini 1903-1911 yılları arasında yaşamıştır. 1930’larda terk edilmiş; alt katında bulunan marangoz atölyesinde çıkan yangın nedeniyle günümüze ulaşamamıştır (Türker, 2009, s.51).

1868-1872 yılları arasında Mandıra meydanı yakınında Hristo Kalfa Skulaki’nin konağı altı sınıftan oluşan bir okul olarak kullanılmıştır (Hristodulu, 1913, s.170).

⁶⁷ 1593 yılında toplanan kutsal Sinod okulları “umumi” ve “helenik” olarak ikiye ayırmıştır (Hristodulu, 1913, s.183).

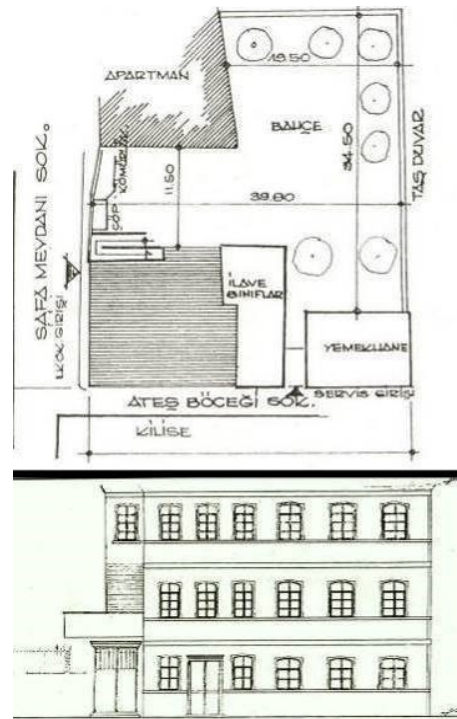
⁶⁸ 19.yüzyılın sonunda yaygınlaşan 4 sınıflı ve 3 sınıflı mekteplerin tek çatı altında toplanması ile oluşan 7 sınıflı sonrasında 6 sınıftan oluşan temel eğitim kurumu (Hristodulu, 1913, s.183).

⁶⁹ Okulun adı girişinde yer alan mermer levhada “Tatavla Rum Ortodoks Cemaati İnas ve Sıbyan Mektepleri” olarak belirtilmiştir. Ayios Dimitrios Kilisesi karşısında yer alan okulun arsasını Karidian bağışlamıştır. İnşaatı için harcanan 132.556 kuruş olup Vasilios İoanidis 5.000 kuruş, D.Meimaridis (Evangelistria Kilisesi’nin mimarı) 4.000 kuruş, Andonios İ.Seymeris 5.000 kuruş, D.Andipas 5.000 kuruş, Lukas Kastanakis 4.000kuruş, K.Fotyadis 5.000kuruş bağışlamıştır (Hristodulu, 1913, s.191).

130 öğrencisi olan okul ekonomik sorunlar nedeniyle kapanmış; konak günümüze ulaşamamıştır (Türker, 2009, s.51).



Şekil 3.52 : Kurtuluş Spor Kulübü, Tatavla Erkek Okulu ve Tatavla Kız Okulu'nun Pervititch haritasındaki yeri (Jacques Pervititch, 1925).



Şekil 3.53 : Özel Kurtuluş Rum İlköğretim Okulu (İstekli, 2005).

1854'te Dolapdere'de Evangelistrias Erkek Okulu ve 1895'te Evangelistrias Kız Okulu dörder dershaneli olarak açılmış⁷⁰; 3 Şubat 1891'de Patrikhaneye sunulan müfredata uygun olarak, okulun gayrimüslim eğitim kurumu olarak hizmet vermesine ait ruhsatname düzenlenmiştir (Şekil 3.54) (Hristodulu, 1913, s.206).

⁷⁰ Fakir ve çok çocuklu Rum ailelerin yaşadığı bir bölgede bulunan erkek okulunun 200 ve kız okulunun 220 öğrencisi olduğu bilinmektedir (Hristodulu, 1913, s.206).

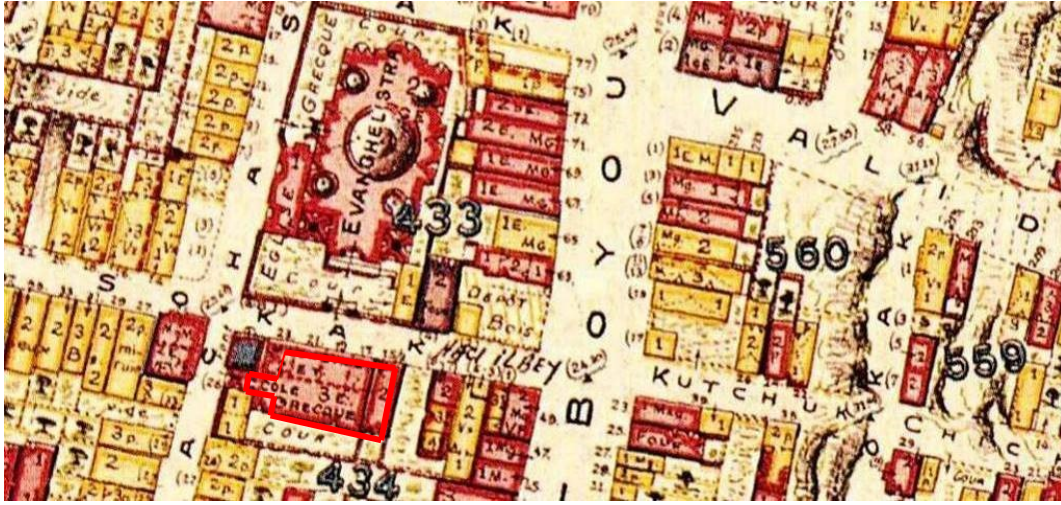


Şekil 3.54 : Evangelistria İlköğretim Okulu ruhsat belgesi, 1891.

Okul binası Evangelistria Kilisesi sokağında, Evangelistira kilisesi karşısında yer almaktadır (Şekil 3.55).⁷¹ T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde yer alan belgelerden 1901 yılında Evangelistria Okulu'nun işlevini sürdürdüğü anlaşılmaktadır. Beyoğlu Mutasarrıflığı tarafından 1901 yılında Beyoğlu Sancağı Evangelistria Kilisesi'nde bir

⁷¹ 1940 Tatavla doğumlu Yorgo Valasiadis gençlik yıllarını anlattığı kitabında Paskalya haftasındaki kutsal cuma günü Yenişehir'deki Aya Evangelistria Kilisesi'ne gittiğini; ilkokulu Evangelistria Kilisesi Okulu'nda okuduğunu yazmıştır (Valasiadis, 2005, s.19).

başkan ve beş üyeden oluşan bir cemiyet kurulduğu ve okula devam eden fakir çocukların ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla doksan kişiden haftada birer kuruş olmak üzere Patrikhane izniyle yardım toplamaya başlayacakları belge ile bildirilmiştir. Okulun 1901 yılında faaliyetine devam ettiğini gösteren diğer belge ise 11 Mart 1901 tarihlidir. Belgede Zaptiye Nezareti tarafından hükümetten izin almadan yardım kampanyası düzenlenemeyeceği ve durumun Patrikhane'ye iletmesi gereğinin, Dahiliye Nezaretine iletildiği yer almaktadır (T.C. BOA, DH.TMIK.M103/40, 1901).



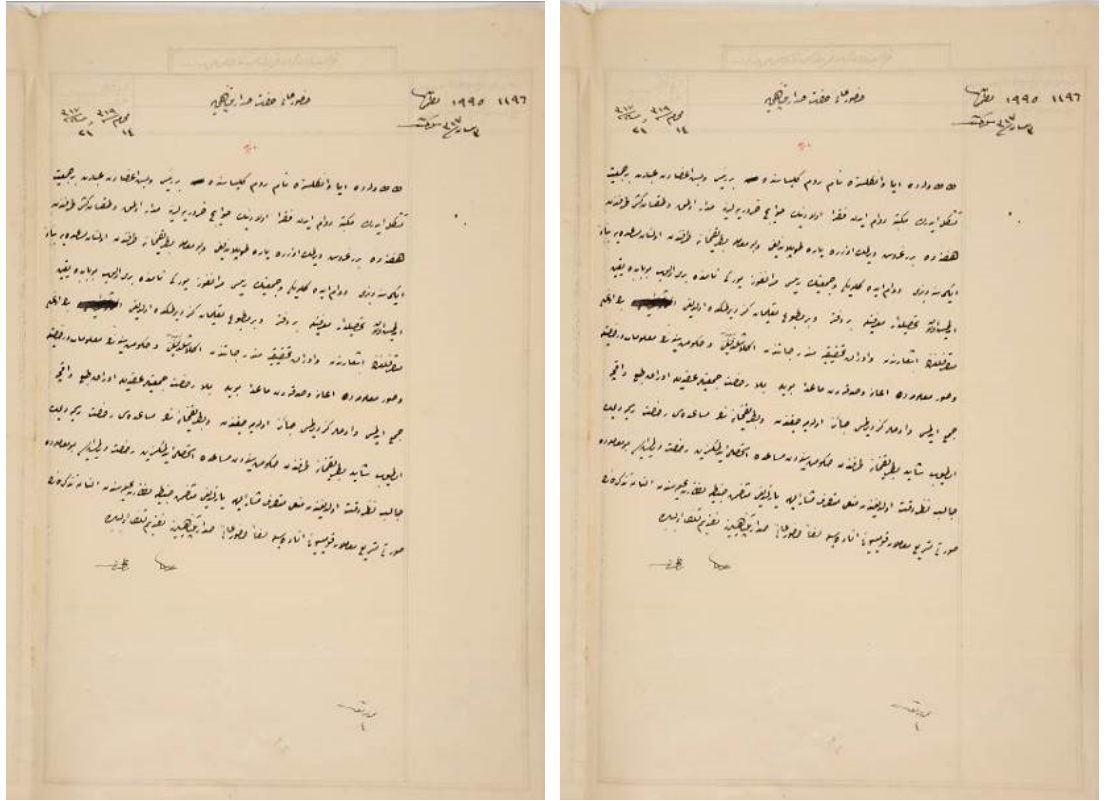
Şekil 3.55 : Evangelistrias Erkek Okulu ve Evangelistrias Kız Okulu (Jacques Pervititch, 1925).

T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Evangelistria Kilisesi Rum Kız Mektebi'ni konu alan diğer bir belgede ise (Şekil 3.53) Patrikhane kapı kethüdasının (devlet işlerinin idaresinden sorumlu kişi) Tatavla Yenişehir Caddesi üzerindeki Evangelistria Kilisesi'ndeki Rum Kız Mektebi yararına 31 Mayıs 1897 (1313) tarihinde yapılacak piyango çekilişinin, 6 Temmuz 1897 tarihine ertelenmesi için izin talebi yer almaktadır. 21 Haziran 1897'de Maarif Nezareti Mektubi Kalemi erteleme için gerekli izni (Şekil 3.56) vermiştir (BOA, MF.MKT358/27, 1897). Belgeler Evangelistria Kilisesi Rum Kız Mektebi'nde fakir Rum çocuklarının okuduğunu ve yardım için çeşitli düzenlemeler yapıldığını göstermektedir.

Kilisenin 100. Yılı anısına Evangelistria Kilisesi Vakfı tarafından 1994 yılında basılan "Ekantontaetiris" adlı yayında kiliseye bağlı okul şöyle anlatılmaktadır:

"Cemaat okulumuz yüzyılın ilk yarısında ahşap, daha sonra 50'li yıllardan itibaren taş yapıydı. On yıllarca erkekli kızlı onlarca öğrenciye ev sahipliği yaptı. Kilisenin ruhani havası teneffüslerde cıvı cıvı seslerin yükseldiği binada adeta bir koruyucu perde gibiydi. Ve yıllar

geçti. Öğrencilerin sayısının 80'li yıllardan itibaren aniden ve süratle azalması o sevinç yıllarını hüznü ve endişeli bekleyişe bıraktı. Hem cemaat, hem kilise, hem eğitimcilerimiz ve genelde hepimiz Rumların kötü kaderini bir defa daha bağrımıza saplanan bir hançer gibi hissetmeye başladık. Okulun yıllardır müdürlüğünü yapan Georgios Oktapodas hala aynı ıstırapı çekmekte. Onun gibi okulda eğitimcilik görevindeki Eleni Tsandari, Mihail Boyacıoğlu, Lazaros Sona, Dides Artemi Vasiliadou, Niobe Ventzou gibi bütün hocaların da duyguları pek farklı değil. Artık İstanbul'da cemaat, birkaç kişi, birkaç yorgun ruh, birkaç yaşlı insandan başka bir şey değil. Hemen hemen hepsi de buradan göç eden yakınlarının desteğiyle ayakta kalma mücadelesi içindeler. Kutsal Meryem Ana ömürlerini uzatsın. Kilisemizde artık en çok 5-10 belı bükülmüş yaşlı insanımız hariç kimse yok. Mahallemizde ancak Patriğin desteğiyle ayinleri yöneten rahibin giderleri karşılanabiliyor. Yeni tayin olmuş olan rahibimiz Aleksandros Pantziris daha geçen yıl rahiplik mertebesine ulaşmıştı. Tanrı kendisinden razı olsun." (Ekantontaetiris, 1994, ss.18-19).



Şekil 3.56 : DH.TMIK.103/40 ve MF.MK.T358/27 sayılı belgeler (BOA.).

Öğrenci sayısının azalması sonucunda Karma İlkokul olarak hizmet veren Evangelistrias Okulu (Şekil 3.57) 1980 yılında öğrenci yokluğundan kapanmıştır (Türker, 2009, s.51). Beyoğlu Yenişehir Evangelistria Rum İlkokulu mazbutaya alınan vakıflar yani cemaatinin yok olması nedeniyle kapatılan vakıflar arasında yer almaktadır (Kurban, 2010, s.36).



Şekil 3.57 : 1950’li yıllarda (Evangelistria Kilisesi arşivi) ve 2010 yılında Evangelistria Karma İlkokulu (E.Aşık).

3.3.3.3 Çeşmeler

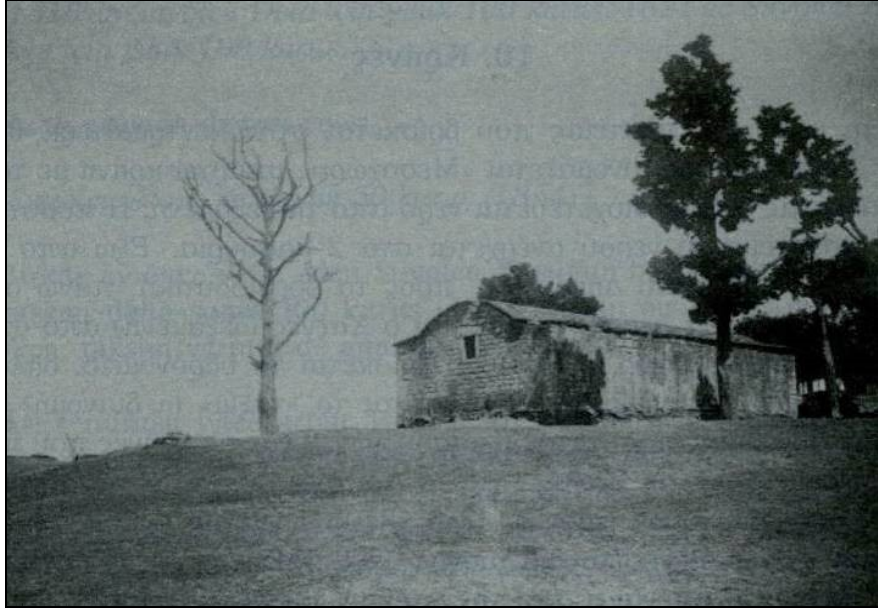
Tarih boyunca İstanbul’un her semtinde olduğu gibi Tatavla’da da su ihtiyacının karşılanabilmesi için, çeşitli dönemlerde Taksim su şebekesine bağlı olan sokak çeşmeleri yaptırılmıştır. Taksim suyundan çeşitli kollara dağılan sudan Tatavla’ya (Kurtuluş) 2 lüle (1 lüle=52m³/gün) ayrılmıştır⁷² (Çeçen, 1999, s.267). Ayios Dimitrios Kilisesi’nin kuzeybatısında yer aldığı bilinen “Hazne”den su Mihrişah Sultan Meydan Çeşmesi, Hacı İlbey Çeşmesi, Hacı Ahmet Mahallesi ve Sakızağacı mahallesinde yer alan çeşmelere, Tatavla Hamamına ve okula dağıtılmıştır (Şekil 3.58). Cemaat arşivlerinde Hazne ve Tatavla çeşmeleri için 1799 tarihinde 11.603,15 kuruş harcandığına ilişkin bir kayıt yer almaktadır (Hristodulu, 1913, s.28).

Mihrişah Valide Sultan Çeşmesi (Sefa Meydanı Çeşmesi)

Eski adı ile “Ortaköy”, yeni adı ile Sefa Meydanı’nda yer alan Mihrişah Sultan Çeşmesi Kurtuluş Ayios Dimitrios Vakfı Arşivlerinde yer alan 1904 tarihli fotoğrafta görülmektedir (Şekil 3.59). Sekiz cepheli, üstü kiremit çatılı çeşme III.Selim’in annesi Mihrişah Valide Sultan tarafından yaptırılmıştır. Cephelerinden birindeki ayna taşı üzerinde kitabesi bulunmaktadır (Egemen, 1993, s.604). Kitabesine göre 1799’a tarihlenen çeşme⁷³ kötü kullanım ve bakımsızlık nedeniyle yıpranmış; 1997 yılında bir özensiz bir restorasyon geçirmiştir (Şekil 3.60, 3.61).

⁷² Kurtuluş ve Dolapdere’deki çeşmeler Akağalar Sokağı başındaki makseminden beslenmekteydi (Çeçen, 1999, s.267).

⁷³ Çeşmenin kitabesi şöyledir:“Mehd-i ulya-yi saltanat devletü inayetlü Valide Sultan aliyyet-üş-şan Efendimiz hazretleri Bağçe Karyesi kurbünde müceddeden bina ve ihya burdukları Bend-i Cedidlerinden hasbeten-li’llah Teala iki masura ma-i leziz işbu çeşmeye icra içün ta’yin buyruldu” - Fi 10 Muharrem 1214 (Egemen, 1993, s.604).



Şekil 3.58 : Tatavla tepesinde "Hazne", 1904 (Kurtuluş Ayios Dimitrios Vakfı Arşivi).



Şekil 3.59 : Çeşme Meydanı, 1904 (Kurtuluş Ayios Dimitrios Vakfı Arşivi).



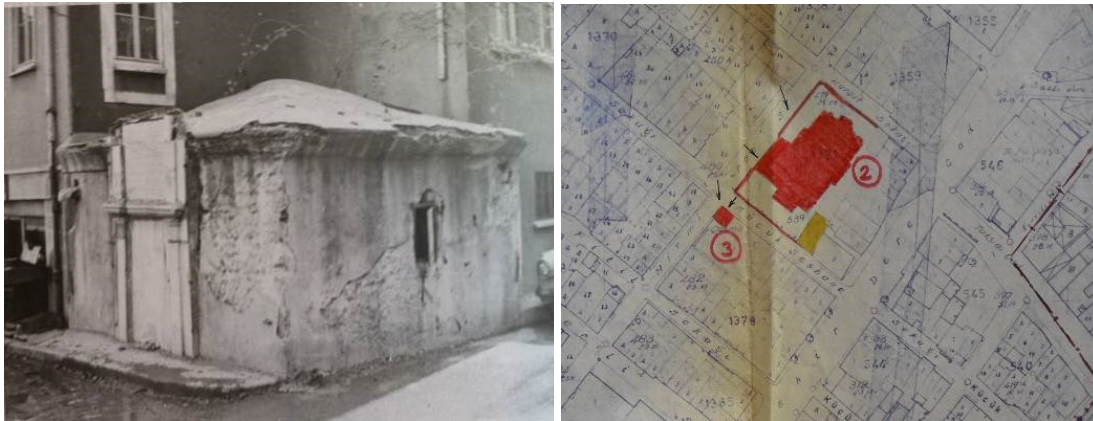
Şekil 3.60 : 1973 ve sonrasında yıpranan Mihrişah Valide Sultan Çeşmesi (Egemen, 1993, s.604).



Şekil 3.61 : Restorasyon sonrasında Mihrişah Valide Sultan Çeşmesi, 2011 (E.Aşık).

Rıza Bey Çeşmesi

Yenişehir Mahallesi'nde Hacı İlbey ile Mirimiran sokaklarının kesiştiği 1378 ada 1 parselde, Evangelistria Kilisesi karşısında yer alan Rıza Bey Çeşmesi ⁷⁴ GEEAYK tarafından 1979 yılında tescillenmiştir (Şekil 3.62). Kitabesine göre 1833-1834'e tarihlenen çeşme Rıza Bey tarafından yaptırılmıştır. Melek Paşa hafidi Ali imzasıyla yazılan, Tersane Müdürü Lebip Mehmet Efendi'ye ait kitabesinin tarih beyti şöyledir: "Tarihini bu çeşmenin ab-ı güherle yaz Lebip, Yaptı Rıza Bey saye-i şahanede nev cuyibar 1249 H. (1833)" (Tanışık, 1945, s.182). Mermer ayna taşının iki yanında birer pilastır bulunmaktadır. Günümüzde bakımsız durumda olan ve suyu akmayan (Şekil 3.63) çeşmenin kitabesinin üzerinde yer alan tuğrası sökülmüştür.



Şekil 3.62 : Rıza Bey Çeşmesi (1979-KTVKK) ve tescil paftası (24.08.1978).

⁷⁴ Rıza Bey Çeşmesi tescil paftasında 3 numara ile gösterilmiştir.



Şekil 3.63 : Rıza Bey Çeşmesi, 1945 (Tanışık, 1945) ve 2011 (E.Aşık).

Tatavla-Dolapdere bölgesinde suyu akmayan, terk edilmiş çeşmeler arasında Asya Sokak'ta Tatavla Hamamı yakınında yer alan ve ismi belli olmayan çeşme Pervititch haritasında mevcuttur (Şekil 3.64). “Tulumbacılar” olarak adlandırılan bölgede, Hortumcu Sokak'ta yer alan çeşme de kitabesizdir (Şekil 3.65).



Şekil 3.64 : Tatavla Hamamı yakınında, Asya Sokak'ta yer alan isimsiz çeşme (Jacques Pervitich, 1925).



Şekil 3.65 : Hortumcu Sokak'ta yer alan çeşme (Jacques Pervitich, 1925).

Direkçibaşı Sokak'ta yer alan ve 1813 yılına tarihlenen çeşmenin (Şekil 3.66) adı kuzu anlamına gelen “Αρνάκιου” (Arnakio)'dir. Yaman Ali Sokak ile Kömürcü Sokağın kesişimindeki köşe parselde yer alan (Şekil 3.67) ve 1813 yılına tarihlenen çeşme ise “Manolaka Çeşmesi”dir (İstekli, 2011, s.82). Cemaat arşivlerinde Arnakio çeşmesinin yapımı için 2.800 kuruş, Manolaka Çeşmesinin yapımı için ise 960.50 kuruş harcandığı belirtilmiştir (Hristodulu, 1913, s.28).



Şekil 3.66 : Arnakio Çeşmesi (Jacques Pervititch, 1925).



Şekil 3.67 : Manolaka Çeşmesi (Jacques Pervititch, 1925).

Pir Hüsamettin Sokak'ta yer alan (Şekil 3.68) Hoşyar Kadın Çeşmesi (1840) Hoşyar Kadın tarafından kızı Mihrişah Sultan'ın ruhu için yaptırılmıştır (Çeçen, 1999, s.299). Tatavla'nın çeşitli yerlerinde varlığı bilinen Derkon, Hazne, Büyük Akarca, Suyolu, Arnakio, Manolaka sarnıçlarının 20.yy. başında faal olduğu bilinmektedir (Hristodulu, 1913, s.28). Sarnıçların bakımı ve korunması için çalışan *suyolcu*'ya 1804 yılında 60 kuruş, 1816'da 100 kuruş maaş verildiği cemaat kayıtlarında yer almaktadır.



Şekil 3.68 : Hoşyar Kadın Çeşmesi (Jacques Pervititch, 1925).

Nüfusu giderek artan Tatavla’da Melisinos 1913 yılında mevcut çeşme ve sarnıçların tümünün bakımlarının yapılması ve faaliyete geçirilmelerinin gerekliliğini belirtmiştir (Hristodulu, 1913, s.30). Su ihtiyacını karşılamaya yönelik bu sarnıçlardan Yokuşbaşı Sokak’ta yer alan “Sarnıç” günümüze ulaşmıştır (Şekil 3.69).



Şekil 3.69 : Yokuşbaşı Sokak’ta yer alan sarnıç (Jacques Pervititch, 1925).

3.3.3.4 Tatavla Hamamı

1857 yılında inşa edilen, 17 musluklu Tatavla Hamamı, ismini inşa ettiren Hacı Kosti’den almıştır (Hristodulu, 1913, s.34). İnşaat izni Sultan Abdülmecid döneminde alınan, Pervititch haritasında “Kiryakidis Hamamı” olarak belirtilen hamam günümüzde “Sefa Hamamı” adı ile kullanılmaktadır (Şekil 3.70).



Şekil 3.70 : Tattavla Hamamı (Jacques Pervititch, 1925).

3.3.3.5 Tattavla ve Yenişehir'deki dernekler ve sosyal yaşam

19. yüzyılda Rum cemaati hayırsever sayısı, finansal yardımlaşmanın boyutu, yapılan işlerin sayısı, niteliği ve milliyetçi yaklaşımları ile diğer cemaatler arasında öne çıkmaktadır (Şeni, 2011). 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra Tattavla'da sosyal yardımlaşma, eğitim ve spor amaçlı çok sayıda Rum derneği kurulmuştur.

Filoptohos Adelfotis (Tattavla Fukaraperver Derneği) semtin fakirlerine yardım amacıyla 1862 yılında kurulmuştur⁷⁵. Derneğin kütüphane ve okuma odası, ofis, misafir kabul salonu, tiyatro salonu, bılardo ve konser salonunu kapsadığı bilinmektedir. 1865 yılında kurulan Aya Kiryaki Derneği Aya Kiryaki şapelinin yapılmasına yönelikti. 1872 yılında kurulan Ayios Elefterios Hanımlar Derneği ise Ayios Elefterios Kilisesinin inşasından sorumluydu. Kutsal mabetleri yapmak veya yenilemek amacı ile birçok dernek kurulmuş; faaliyetlerini tamamladıktan sonra kapanmıştır (Hristodulu, 1913, s.207).

1873 yılında Evergetiki Adelfotis Elpis (Ümit Hayır) ve Korais dernekleri kurulmuştur. 1896 yılında kurulan İrakli Jimnastik Derneği⁷⁶ binasında hem dernek faaliyetleri yürütülmüş; hem Tattavla okullarının jimnastik dersleri yapılmıştır. 1899 yılında kurulan Proodos Derneği çalışan öğrencilere maddi destek sağlamak, erkekler için mesleki okul, kızlar için atölye kurmak için çalışmıştır. “Astir” (Yıldız) Futbol ve Müzik Derneği (1908) ve “Amfion” Müzik Derneği (1911) aletli müzik eğitimi konusunda çalışmıştır.

⁷⁵ Semtin eğitim kurumlarına ve öğrencilerine destek sağlamak için aynı yıl kurulan Filekpedeftiki Adelfotis (Eğitim Derneği), 1905 yılında Proodos (gelişim) Derneği ile birleşmiştir (Hristodulu 1913, s.207).

⁷⁶ Derneğin iki üyesi Yergios ve Nikolas Alibrandi kardeşler Atina'da 1906 yılında yapılan Uluslararası Olimpiyat Oyunları'nda olimpiyat şampiyonu olmuştur (Hristodulu, 1913, s.207).

Akillas Millas “Sfragides Konstantinupolis” adlı kitabında İstanbul’daki Rum Cemaat’in dini ve sosyal kuruluşlarında kullanmış oldukları mühür ve benzeri malzemeleri incelemiştir. Tatavla eteklerinde yer alan okullara ve cemaate hizmet eden yardım derneklerine ait mühürler arasında Tatavla Vakfı Evangelistria Kilisesi Yönetim Kurulu (1872), Kurtuluş Tatavla Vakfı Evangelistria Vakfı 1873, Evangelistria Kilisesi Tatavla Cemiyeti 1872 (Şekil 3.71), Kurtuluş Vakfı Dini Lideri (1915), Kurtuluş Vakfı Dini Lideri Evangelistria Kilisesi (1935), Yenişehir Ortodoks Evangelistria Kilisesi Vakfı, Rum Evangelistria Vakfı’nın Ortodoks Mali İşler Cemiyeti, Tatavla Heyeti mühürü (Şekil 3.72), Yenişehir Ortodoks Mali İşler Vakfı’na ait mühürler yer almaktadır (Millas, 1996, 406-409).



Şekil 3.71 : Evangelistria Kilisesi Tatavla Cemiyeti Mühürü, 1872 (Millas,1996, s.406).



Şekil 3.72 : Tatavla Heyeti mühürü, 1888 (Millas, 1996, s.407).

Bölgede çok sayıda derneğin bulunması sosyal, edebi hayatın ve yardımseverliğin göstergesidir. 1900 yılında Patrik V. Kostantinos Pazar ayininden sonra derneklerin tek çatı altında birleştirilmesini ve bir derneğin bölümleri haline getirilmesini istemiştir. Patrik III. İokim de 30 Ekim 1911 ‘de aynı görüşü şu şekilde dile getirmiştir: “Cemiyetlerin bölünmesi daha büyük terakki için rekabet ve şevk getirdiğinden faydalıdır. Fakat bunların birleşmesi daha tercih edilir ve gerçekçidir, zira bütünleşme güç getirir. Her uhuvvetin gayesini muhafaza ederek ortak Nizamnamede hükme bağlamak mümkündür” (Hristodulu, 1913, s.216).

Derneklerin birleştirilmesi yöündeki çağrılara rağmen 1918-1922 yılları arasında Tatavla’da dernek ve kulüpler kurulmaya devam etmiş; kısa süreli faaliyet göstermiştir. Parthenon Rum Futbol Kulübü (1919), Astrapi Rum Futbol Kulübü (1922) ve Ayios Athanasios Derneği (1922) başlıcalarıdır (Türker, 2009, s.58). Tatavla’nın eteklerindeki Evangelistrias (Yenişehir) semtinde ise hayır ve eğitim amaçlı Zoodohu Pigis-Omonia, Analipsi, Ayios Yeorgios-Elpis, Ayios Nikolaos-Simnia ve Ayios Pandleimonos Agapi dernekleri faaliyet göstermiştir (Türker, 2009, s.56).

Sosyal hayatın ve yardımseverliğin dikkat çektiği Tatavla, 19.yüzyıl sonunda polisiye olaylar açısından da oldukça yoğun bir semt olarak bilinir. İstanbul’da gündelik Rumca gazetelerde Tatavla ile ilgili polisiye olaylara sık sık rastlanmıştır. Hırsızlık, yaralanma, cinayet konulu olayların yanında meyhanelerin çok olduğu semtte sarhoşların çıkardığı olaylar nedeniyle 1899 yılında semtteki içki satışı yasaklanmıştır (Türker, 2009, s.79).

Tatavla ve eteklerindeki Dolapdere’de işlenen cinayetler gazetelerde sık sık yer almıştır. Tatavla’nın en ünlü kabadayısı Papazköprü Sokak, 12 numaralı evde doğan “Hrisantos” tur. Hrisantos’un 26 eylül 1914 tarihinde henüz 16 yaşında iken alınan sabıka fişinde (Şekil 3.73) "Hristo Veled-i Ahilya , doğum yeri: İstanbul, 1314 (1898), tabiyeti: Osmanlı, mezhebi: Rum, sanatı: terzi çırağı" yazılıdır (Birinci, 1970, s.62). Hrisantos 1918 yılındaki ilk cinayetinden sonra yirmi cinayet işlemiştir (Yentürk, 2003, s.117). Halktan gelen şikayetlerin artması üzerine, polis yoğun arayışa girmiş; Tatavla Karakolu’nda görevli polis Muharrem Alkor ile Cafer Tayyar

Hrisantos'u öldürmüştür⁷⁷ (Şekil 3.74). 9 Eylül 1920 tarihli Vakit Gazetesi Hrisantos'un yakalanmasıyla ilgili olarak geniş bir haber yayınlamıştır. Hrisantos'un cenazesi önce Dolapdere Polis Merkezi'ne götürülmüş, burada Sinemköy Kilisesi Papazı'na teslim edilmiş ve Hrisantos, Papazköprü, Tatavla, Dolapdere ve Pangaltı Rumları'nın da katıldığı bir tören ile kilise yakınındaki bir mezarlığa defnedilmiştir (Vakit Gazetesi, 9.09.1920).



Şekil 3.73 : Hrisantos ve ilk sabıka fişi (Vakit Gazetesi, 9.09.1920).

Sosyal yaşamı ve polisiye olaylarıyla hareketli olan Tatavla, İstanbul'lu Rumlar için şöhretini her yıl “Büyük Perhiz” den önce düzenlenen geleneksel karnaval eğlenceleri ile duyurmuştur (Şekil 3.75). İstanbul Rumlarının çok sevdiği karnaval eğlencelerine Galata ve Pera'da da rastlanmakla beraber, İstanbul'da karnaval denilince akla gelen ilk yer Tatavla olmuştur⁷⁸ (Şekil 3.76). Tatavla Karnavalı diye ünlenen “Baklahorani”, 1941 sonrasındaki yıllarda, Rum cemaatinin kendi içinde bir iki tavernada toplanıp eğlenmesiyle sürdürülmüştür (Ayios Dimitrios Kilisesi Vakfı Arşivi). Paskalya ile sonlanan olan büyük perhiz öncesinde yapılan eğlenceleri kapsayan karnaval 2009 yılında tekrar canlandırılmaya çalışılmıştır. Mart 2011 ve Şubat 2012 tarihlerinde düzenlenen karnavallara katılım sayısı artmış; geleneksel karnaval yürüyüşü darbuka, akordeon, klarnet eşliğinde, renkli kostümlerle yapılmıştır (Şekil 3.77).

⁷⁷ Hrisantos'un yakalanmasında hizmetleri görülen Dolapdere Başkomiseri Tahsin, Komiser Yardımcısı Muharrem ve Polis Memuru Cafer Tayyar Efendiler beşinci dereceden Mecidiye Nişanı ile ödüllendirilmiştir (T.C. BOA, İ-DUİT., D.N.63, G.N.108.).

⁷⁸ İstanbul'lu Rumların “Apokria” adını verdikleri bu eğlence Şubat sonu veya Mart başında mutlaka pazartesi gününe rastlayan “Kathara Deftera” (Temiz Pazartesi) günü doruğuna ulaşır ve son bulurdu. Karnavalın bitişinden sonra herkes evine kapanır, perhiz ve ibadet ile Büyük Paskalya Yortusunun gelmesini beklerdi. Temiz Pazartesi Paskalya öncesi kırk günlük oruç devresinin ilk günüdür. Karnaval II.Dünya savaşı sonrasında sokaklardan iç mekanlara çekilmiştir (Türker, 2009, s.64). Günümüzde İstanbul'da sayıları azalan Rum cemaati bu eski geleneği sürdürmeye çalışmaktadır.



Şekil 3.74 : Vakit Gazetesi, 9.09.1920.



Şekil 3.75 : Karnavaldan görünüm ve Tatalva Karnavalı Kartpostalı (Ayios Dimitrios Kilisesi Vakfı Arşivi).



Şekil 3.76 : Karnavalın görünümü, Tatavla Meydanı (Gülersoy, 1999, s.172).



Şekil 3.77 : Tatavla Baklahorani Karnavalı, 2011-2012 (Cumhuriyet, 13.03.2011).

3.4 Yenişehir Rum Ortodoks Cemaati

Günümüzde İstanbul'da bulunan 96 adet Rum Ortodoks Kilisesi'nden 86 tanesi İstanbul Rum Ortodoks Patrikhanesi'ne bağlıdır.⁷⁹ Yönetim alanları Beyoğlu, Tatavla, Boğaz, Samatya ve Fener-Haliç olmak üzere beş bölgeye ayrılmıştır. İstanbul'daki Rum Ortodoks kiliseleri kullanım amaçları bakımından cemaat kiliseleri, manastır kiliseleri, mezarlık kiliseleri ve sosyal kurum kiliseleri olarak

⁷⁹ İstanbul'da günümüzde 96 adet Rum Ortodoks Kilisesi bulunmaktadır İstanbul Rum Ortodoks Patrikhanesi'ne bağlı kiliseler metropolitlerin sorumluluğundaki yönetim alanları içinde yer almaktadır (Karaca, 2008, s.66).

ayrılmaktadır (Karaca, 2008, s.66). Rum Cemaatleri Osmanlı İmparatorluğu içinde ihtiyar ve mütevellî heyetleri tarafından yönetilmekteydi.⁸⁰ Tatavla cemaatinin, kilise ve okulların yönetimi ile ilgili yönetim tüzüğü 1864 yılında hazırlanmıştır.⁸¹

Tatavla (Kurtuluş) bölgesinde Ayios Dimitrios Rum Ortodoks Kilisesi, Aya Tanaş Rum Ortodoks Kilisesi, Aya Lefter Rum Ortodoks Kilisesi, Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi, Feriköy Oniki Apostol Rum Ortodoks Kilisesi ve Aya Paraskevi Rum Ortodoks Kilisesi yer almaktadır. Tatavla tepesinde yer alan Ayios Dimitrios kilisesi ile kurulan yerleşim zamanla genişlemiş, 19.yüzyılda gelişen Evangelistrias (Yenişehir-Dolapdere) semti ile birleşmiştir. 1857 yılında Yenişehir mahallesi sakinleri tarafından Agios Dimitrios Kilisesi'ne bağlı olarak, Kutsal Meryem Ana Kilisesi kurulmuştur. Semt sakinlerinin kilisenin Agios Dimitrios Kilisesi'nden ayrılmasını istemesi üzerine, 15 Ağustos 1857'de Patrikhane'den yayınlanan duyuru ile Kutsal Meryem Ana Kilisesi (Evangelistria) müstakil hale gelmiş, Yenişehir Rum Ortodoks cemaati kurulmuştur (İstekli, 2011, s.307).

Dolapdere Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi İstanbul Başpiskoposluğu'na bağlı bir cemaat kilisesidir. “Beyoğlu Yenişehir Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı” tarafından yönetilmektedir. 2015'teki Vakıf yönetim kurulu üyeleri Kozma Kozmaoğlu, Prodromos Kozmaoğlu, Aleksey Senkopopovsky, Mihal Biçi, Nikolay Senkopopovsky, Vasil Kiriç ve Pluton Kiriazi'dir.

3.5 20.Yüzyılda Tatavla ve Dolapdere'de Sosyal Değişim

II. Meşrutiyet'in ilanından sonra 1912 yılında çıkan Balkan Savaşı ile Osmanlı Devleti'nin Yunanistan'la savaşa girmesi ve pek çok şehir, kasaba ve adayı kaybetmesi, İstanbul'da Türklerle Rumlar arasındaki ilişkileri olumsuz etkilemiş;

⁸⁰ Cemaat vakıfları Cumhuriyet öncesinde gayrimüslim Osmanlı vatandaşlarının oluşturduğu hayır kurumları iken, 1936 yılında düzenledikleri beyannameler ile Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne tescil ve kayıtları yapılmıştır. Böylece cemaatlere ait hayır kurumları “vakıf” olarak kabul edilmiştir (Kurban, Tsitselikis, 2010, s.9). 5737 sayılı Vakıflar Kanunu 3.maddesi ile cemaat vakıfları, mensubu Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan Türkiye'deki gayrimüslimlere ait tüzel kişilik olma niteliği kazanmıştır. Türkiye'de kendi mensuplarının seçtiği yönetim kurulları tarafından yönetilen ve Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından denetlenen 160 adet cemaat vakfı bulunmaktadır (Kurban, Tsitselikis, 2010, s.16, 31).

⁸¹ Tüzüğe göre Tatavla cemaati 12 kişiden oluşan İhtiyar Heyeti tarafından yönetilmekteydi.1826'dan 1897'ye kadar Tatavla'nın metropolit düzeyindeki dini liderleri şu şekilde sıralanmaktadır. Selekias Konstantinos, Argiropoleos Dionisos, Argiropoleos Serafim, Preslavas Veniamin, Laodikias Parthenios, Hariupoleos Yennadios, Nazianzu Panaretos, Pamfilu Melissinos. 24.07.1923 tarihli Lozan Anlaşması'na kadar eski sistem süregelmiştir (Türker, 2009, s.33).

Tatavla’da yaşayanları huzursuz etmiştir. 1914’te I. Dünya savaşına girilmesi sonucunda devlet tüm Osmanlı yurttaşlarını askere çağırmıştır. Osmanlı uyruklu Rumlardan da askerlik hizmeti talep edilmesi Tatavla’da sessizlik ve korku yaratmış, sonrasında semt halkı normal yaşam düzenine dönmüştür⁸² (Bozdoğan, 2010).

İstanbul’da yaşayan Rum nüfus 30 Ocak 1923’te imzalanan Lozan Nüfus Mübadelesi Antlaşması kapsamı dışında kalmasına rağmen, Mübadele sonrasında azalma göstermiştir. Cumhuriyetin ilk döneminde gayrimüslimler devlet görevlerine alınmamış, 1924 yılında memur olabilmek için “Türk” olma şartı aranmıştır. 1932 yılında çıkarılan 2007 sayılı kanun ile yabancılara bazı meslekler yasaklanmış ve bu yasaklar zaman zaman azınlıklara da uygulanmıştır. 1934 yılında çıkarılan meslek kısıtlaması konulu yasa,⁸³ 1942’de yürürlüğe giren Varlık vergisi⁸⁴ Rum nüfustaki azalmayı hızlandırmıştır (Güven, 2005, s.116). Tatavla semtinin adının “Kurtuluş” olmasından sonra “Papaz”, “İstavroz” gibi sokaklar yerlerini “Vatan”, “Millet”, “Kızılalma” caddelerine bırakmıştır.⁸⁵

Tatavla ve Yenişehir’de Değişen Sokak İsimleri:

<u>Eski adı</u>	<u>Yeni adı</u>
Kasımpaşa Tatavla Cad.	Bozkurt Cad.
Kuyulubağ Sokak	Savaş Sokak
Mezarlık Sokak (Güney)	Bayır Sokak

⁸² 30 Ekim 1918 Mondros Mütarekesi ile 6 Ekim 1923’te İstanbul’un Türk ordusu ve yönetimine teslim edilmesi arasında Tatavla halkı huzurlu bir dönem geçirmiştir. 1919 yılı içinde Tatavla merkezinde 126, Evangelistrias semtinde ise 73 düğün yapılmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında Tatavla halkının karşılaştığı en büyük sorun dil meselesi olmuştur. Halkın Türkçe anlama ve konuşma konusundaki sorunu yıllarca devam etmiştir. 6 Ekim 1923 günü limana toplanan Türklerin sevinç gösterilerine karşı, Tatavla’da sesiz bir bekleyiş yaşanmıştır. Tatavla İstanbul belediye sınırları içinde olan bir semt olduğundan Lozan Anlaşmasına göre halkı Mübadele yoluyla zorunlu göçe tabi tutulmamıştır. Kısa bir durgunluk döneminden sonra gergin durum atlatılmış ve Tatavla meyhanelerine Türkler de gelmeye başlamıştır (Türker, 2009, s.93).

⁸³ Sadece 1934 yılında İstanbul’dan göç eden Rum sayısı 2000’dir. Meclis 11 Kasım 1942 de Varlık vergisi ile ilgili düzenlemeleri içeren yasayı kabul etti. Vergi toplama sürecinde vergisini ödemeyenlerin mallarına el konularak icrada satılacak, kendileri de çalışma kampında bedenlen çalışarak vergi borcunu ödeyecekti. Çalışma kampına gönderilme sadece azınlıklara uygulanmıştır, Söz konusu yasa 1944’te kaldırıldı (Güvenç, 2010, s.10).

⁸⁴ İstanbul’da tahsil edilen varlık vergisinin %70’ini nüfusun %21’ini oluşturan Rum, Ermeni ve Yahudi vatandaşlar ödemiştir (Güvenç, 2010, s.11).

⁸⁵ Cumhuriyet’in milliyetçi ideolojisinin en yoğun yaşandığı 1930-1950 döneminde İstanbul’un sokak isimleri değiştirilmiştir. Aslında süreç 1920’lerde başlamış, toplam 6215 sokak isminin değiştirildiği 1927 yılında, yabancı, gayrimüslim ve Levantenlerin bütün İstanbul nüfusuna oranı, yüzyıl başındaki rakam olan %60’dan, %30’lara düşmüştür. 1927’de nüfusun %12.3’ünü teşkil eden Rum cemaati, 1965’de %1.5’a düşmüştür. Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı tarafından Fatih, Beyoğlu ve Şişli bölgelerinde gayrimüslim mahallelerinde değiştirilen sokak isimleri konusunda bir rapor hazırlanmıştır (Bozdoğan, 2010).

Mezarlık Sokak (Kuzey)
Mezarlık Sokak (Batı)
Ponci Hristo Sokak
Değirmen Sokak
Konstantin Sokak
Bilezikçi Dere Sokak
Paralel yeni sokak
Paralel yeni sokak
Simen Sokak
Rus Sokak
Polidefki Sokak
Prusali Sokak
Zarifi Sokak
Sobacı Sokak
Hristo Poldefki Sokak
Kosti Kalfa Sokak
Vunu Sokak
Pigadakia Sokak
Nişantaşı Sokak
2.Bilezik Dere Sokak
Mikri Akkarca Sokak
Korendi Sokak
Kazos Sokak
Maslak Sokak
Sorofis Sokak
Peren Sokak
Tuzcu Sokak
Gaytanci Sokak
Nalbant Sokak
Kir Sokak
Kavak Sokak
Araba Meydanı Sokak
Kehaya Sokak
Aziz Athanasios Sokak
Ayazma Sokak

Özcan Sokak
Tarcan Sokak
Kuyularbaşı Sokak
Değirmen Sokak
Bay Sungur Sokak
Bilezikçi Sokak
Eşref Efendi Sokak
Dericiler Sokak
Seymen Sokak
Şahin Sokak
Mekkareci Sokak
Nasip Sokak
Zerafet Sokak
Sopalı Hüsnü Sokak
Civan Sokak
Azak Sokak
Açıkyol Sokak
Kocabaş Sokak
Aktaş Sokak
Peşkir Ağası Sokak
Küçük Akarca Sokak
Aldamga Sokak
Kazaskadın Sokak
Maslak Sokak
Saraf Mumin Sokak
Pervaz Sokak
Tuzcu Murat Sokak
Gaytanci Rasim Sokak
Marsık Sokak
Yiğitçibaşı Sokak
Demet Sokak
Er Meydanı Sokak-Yeni Yol Sokak
Kırkahya Sokak
Yeni Alem Sokak
Lokumcu Sokak

Aya Tanaş Sokak
Beyzade Sokak
Karanfil Sokak
Kilise Sokak
Marki Kalfa Sokak
Papayani Sokak
Bakal Sokak
Salhane Sokak
Saka Sokak
Saatçi Sokak
Lazari Sokak
Lafçı Sokak
Hristo Sokak
Tulpana Sokak
Mumcu Sokak
Karakol Sokak
Macar Bostanı Sokak
Bostan Sokak
Kurtoğlu Sokak
Mesohori (Ortaköy) Sokak
Furnu Sokak
Kilise Arkası Sokak
Akarca Sokak
Mandra Sokak
Adalı Sokak
Kasap Sokak
Papaz Sokak
Fener Sokak
Suyolu Sokak
Kilise Sokak (Aziz Evangelistria)
Bekçi Sokak
Muhtar Sokak
Kuyucu Sokak
İncir Sokak
Çapato Sokak

Omuzdaş Sokak
Beyzade Sokak
Al Karanfil Sokak
Ateş Böceği Sokak
Dev Süleyman Sokak
Remzibaba Sokak
Baltabaş Sokak
Salhane Sokak
Fazil Arif Sokak
Sahancı Sokak
Hacı Zeynel Sokak
Yeni Asır Sokak
Bezci Sokak
Yeni Nesil Sokak
Mumcu Sokak
Hacı Ahmet Karakol Sokak
Macar Bostanı Sokak
Bostan Sokak
Kurtoğlu Sokak
Sefa Meydanı Sokak
Tirmik Sokak
Alçakdam Sokak
Akağalar Caddesi
Mandra Meydanı
Avşar Sokak
Kasap Hurşid Sokak
Filozof Sokak
Fenerci Kadri Sokak
Saksağan Sokak
Hacı İlbey Sokak
Bekçi Mahmut Sokak
Muhtar Saadettin Sokak
Kuyucu Kerim Sokak
Bardakçı Sokak
Çavdar Sokak

Fotika Sokak	Babadağ Sokak
Mimar Andrea Sokak	Düzenlik Sokak
Mimar Andrea ve Hristodulu Sokak	Koçyiğit Sokak
Çarkısı Sokak	Aksi Sokak
Kaçharas Sokak	Hortumcu Sokak
Yokuşbaşı – Tulumbacı Sokak	Kabadayı Sokak
Dere Sokak	Oya Sokak
Pizos Sokak	Aliağa Sokak
Despot Sokak	Kokoroz Sokak
Kandilli Sokak	Devşirmeler Sokak
Moisi Sokak	Elmas Traş Sokak
Moisi Ambeli Sokak	Örtme Sokak
Andipa Sokak	Dalfes Sokak
Tatavla Yokuşu Sokak	Yokuşbaşı Sokak
Aziz İoannis Sokak	Ebu Ziya Sokak
Aziz Kiryaki Sokak	Teşrifatçı Sokak
Papaz Köprüsü Sokak	Yaya Köprüsü Sokak
Direkçibaşı Sokak	Direkçibaşı Sokak
Kavurma Sokak	Kavurma Sokak-Hakem Sokak
Yeni Mahalle Sokak	Taburağası Sokak
Kalipso ve Diamandi Sokak	Aylıkçı Çakmak, Yaman Ali Sokak
Papazoğlu Sokak	Gülleci Sokak

Dolapdere’de 1930-1950 yılları arasında büyük çoğunlukla Rumlar oturmaya devam etmiş, yavaş yavaş diğer azınlıklar ve Türkler de buraya yerleşmeye başlamıştır⁸⁶. 6-7 Eylül 1955 olayları İstanbul’un her semtinde olduğu gibi burada da dehşetle karşılanmış, 1964 kararnamesi ile Türkiye’de yaşayan Yunan uyruklu Rumların sınır dışı edilmesi ve akrabaları olan Türk vatandaşı Rumların Yunanistan’a göçü başlamıştır (Türker, 2009, s.111). Sait Faik Abasıyanık, Dolapdere’ye kısaca değinir:

...birbirine karışmış, her din ve mezhep, Türk, Rus, Ermeni, Rum, Nasturi, Arap, Çingene, Fransız, Katolik, Levanten, Hırvat, Sırp, Bulgar, Acem, Efganlı, Çinli, Tatar, Yahudi, İtalyan, Maltız daha her türlü milletin birbirine karıştığı bu garip mahalle...”.(Abasıyanık, 1957, ss.78-80). Abasıyanık Yenişehir’i ise şöyle anlatır: “....Yenişehir’in kahveleri,

⁸⁶ Fener Rum Patrikhanesi’nin 1949 yılında kilise cemaatleri yoluyla yaptığı sayıma göre Kurtuluş’ta 300, eteklerinde Dolapdere ve Yenişehir’de ise 1154 Rum ailesi yaşamaktaydı (Türker, 2009, s.111).

meyhaneleri büyük ve güzeldir. Çarşı ışık, kokoreç, midye tavaşı, ıstiridye, tarak, kırmızıturp, maydonoz, ciğer tavaşı, şarap, ızgara balık ve rakı kokusu içindedir. Saçları alınlarına yapışmış, yumurta ökçe, 59 paça, kırmızı kuşaklı, semtten ancak mahpushane için ayrılan ellilik delikanlılar görürsünüz....” “Mahalle bir bayram yeri gibidir. Dümbelek, zurna, keman sesleri duyulur.(.....). İşte Dolapdere burasıdır. Tekrar asfalta inince Yenişehir’e doğru yürürsünüz. Sağınızda kocaman Vangelistra [Evangelistria] Kilisesi bir derebeyin şatosuna benzer. Vakit akşamsa, günlerden bir aziz günü ise, Evangelistria kilisesi karanlığın içinde mumlar ve avizelerle pırıl pırıl yanar.”(Abasıyanık, 1957, s.78-80).

Yaşar Kemal’in, "Kuşlar da Gitti" kitabındaki Dolapdere izlenimleri semtin ruhunu yansıtır:

Dolapdere küçüktür ama bir dünyadır, türlülüğü, genişliği, büyüğü, insanı, kaynaşması sonsuzdur..... Çingenesi, İngiliz, Fransız, Kürdü, Lazı, Türkü, Türkmeni, Acemi, Arabı...Bir kere kapılanmaya görsün Dolapdere’ye, öldür Allah bir daha çıkamazlar. Yetmiş iki dil konuşulur Dolapdere’de. Yanık tenli Çingeneler, sarışın göçmenler, uzun boylu Kürtler, güzel gözlü Gürcüler, binbir türkünün binbir lehçesini getirmişlerdir buraya. Dolapdere İstanbul’da birincidir.....”(Kemal, 1978, ss.65-66).

Tatavla 20. yüzyıla kiliseleri, okulları, mezarlığı, hayır dernekleri, spor kulübü, hamam ve tiyatro salonu ile girmiştir. Zaman zaman hırsızlıklar olsa da, sosyal yaşam her alanda gelişmiştir. Tünel-Tatavla hattında çalışan atlı tramvaylar Galatasaray-Taksim-Harbiye-Pangaltı yolu ile Tatavla’ya Ayios Dimitrios Kilisesi’ne ulaşmıştır.⁸⁷

19.yüzyıl ortalarına kadar Tatavla’da mütevazı aileler yanında büyük tüccarlar da oturmuş; Pera’nın gelişimi sonrasında bölgede yaşayan üst sınıf merkeze taşınmıştır (Hristodulu, 1913, s.26). 1961 yılına kadar devam eden tramvay halka büyük kolaylık sağlamıştır. Tramvay hattı ile Tatavla Caddesi (Kurtuluş Caddesi) hızla gelişmiş, yükselen apartmanlara hali vakti yerinde Rum aileler yerleşmiş; bölgenin fiziksel ve sosyal dokusu hızlı bir değişim sürecine girmiştir (Şekil 3.78).

2010 yılında Lozan Mübadilleri Vakfı tarafından İstanbul’dan giden Rumların İstanbul özlemlerini, İstanbul’un korunması gereken kimlik unsurlarını ortaya çıkarmayı, Türkiye ve Yunanistan toplumları arasındaki sivil diyaloga katkı

⁸⁷ Tatavla’ya ilk tramvay Sultan Mehmet Reşat’ın hükümdarlığı döneminde 14 Ocak 1911 de gelmiştir (Türker, 2009, s.88). Pamfilos Episkoposu Melisinos (1913), "Tramvay yolunun buradan geçmesinin ardından, Tatavla Caddesi üzerinde çok katlı bir bina, nam-ı diğer bir apartman inşa edilmiştir." diyerek tramvay hattının açılmasının yerleşime etkisini belirtmiştir (Hristodulu, 1913, s.26).

sağlamayı amaçlayan “Hasretim İstanbul” projesi gerçekleştirilmiştir. Proje kapsamında İstanbul’u farklı zamanlarda farklı nedenlerle terk etmiş 47 İstanbullu Rum ile gidiş yıllarını, nedenlerini, İstanbul’da doğdukları ve yaşadıkları semtleri, mesleklerini, öğrenim durumlarını içeren görüşmeler Selanik ve Atina’da gerçekleştirilmiştir. İstanbul’dan Yunanistan’a göç edenlerin doğdukları ve yaşadıkları semtler arasında Beyoğlu, Kurtuluş ve Yeniköy ilk sıralarda yer almaktadır (Güvenç, 2010, s.15).



Şekil 3.78 : Tatavla-Dolapdere bölgesinin değişim süreci (1913-2013).

“Hasretim İstanbul” projesi kapsamında görüşme yapılan İstanbullu Rumlardan Kurtuluş doğumlu olan 4 kişiyle yapılan görüşmelerde elde edilen bilgiler şöyledir:

Yorgo Karanaçoğlu

Doğum yeri, tarihi	:Kurtuluş, 1942
İstanbul’da oturduğu semtler	:Kurtuluş, Yenişehir Mahallesi
İstanbul’dan ayrılış tarihi	:1964
İstanbul’dan ayrılış nedeni	:İşsizlik nedeniyle İstanbul’dan ayrılmıştır.

Georgios Lefkaros

Doğum yeri, tarihi	:Kurtuluş, 1964
İstanbul’da oturduğu semtler	:Beyoğlu, Kurtuluş
İstanbul’dan ayrılış tarihi	:1964
İstanbul’dan ayrılış nedeni	:Babası Yunan tebaalı olduğu için sınır dışı edilmiştir.

İstilyanos Roidis

Doğum yeri, tarihi	:Beyoğlu, 1928
İstanbul’da oturduğu semtler	:Beyoğlu, Kurtuluş
İstanbul’dan ayrılış tarihi	:1965
İstanbul’dan ayrılış nedeni	:Rumlar aleyhindeki propagandalar, Kıbrıs olayları nedeniyle zor durumda kaldıkları için kendi kararıyla İstanbul’dan ayrılmıştır.

Froso Lina Arvanitaki

Doğum yeri, tarihi	:Kurtuluş, 1947
İstanbul’da oturduğu semtler	:Kurtuluş, Cihangir
İstanbul’dan ayrılış tarihi	:1971
İstanbul’dan ayrılış nedeni	:Rum okullarında tayinlerin durdurulması sonucu mesleğini icra edememe endişesi nedeniyle İstanbul’dan ayrılmıştır.

1950’ye kadar tüm azınlıklarla birlikte yaşamını sürdüren İstanbul Rumlarının sayısı 1964 sonrasında çok azalmıştır. 1970, 1980, 1990’lı yıllarda Kurtuluş büyük bir sosyal ve etnik değişime uğramıştır. Yurtdışına göç edenlerin, yerlerini Anadolu’dan gelenler almıştır.

3.6 1929 Tatavla Yangını ve Etkileri

Tanzimat sonrasında İstanbul’da yangın söndürme Belediye’nin görevleri arasına eklenmiştir. “Daireliler” adını alan Belediye tulumbacıları semtlere göre ayrılmıştır: Fatih Daireliler, Üsküdar Daireliler, Beyoğlu Daireliler vb. yangın söndürme işinin

yalnız askere bırakılmaması, İstanbul halkının da her mahallede semtin delikanlılarından oluşan tulumbacı takımları kurması sonucunu doğurmuştur. Çoğunluğu ahşap evlerden oluşan Tatavla’da çıkan çok sayıda yangın sonrasında Tatavla halkı da tulumbacı ekibini oluşturmuştur (Şekil 3.79). Reşat Ekrem Koçu İstanbul tulumbacılarını anlatırken Tatavlalı tulumbacı Zimeros’dan da söz etmiştir (Koçu, 2005, s.131). 16 kişiden oluşan Tatavla tulumbacılarının barınma, giyim vb. masraflarına kilisenin yardımında bulunduğu bilinmektedir⁸⁸. Kilise cemaati kayıtlarında Tatavla’da çeşitli dönemlerde yaşanmış yangınlar ve kilise yapılarına verdikleri hasarlar anlatılmaktadır. 1770, 1771, 1833, 1847, 1905, 1909, 1912 yıllarında ufak yangınlar yaşandığı belirtilmiştir. Sık çıkan yangınları söndürmek için sokakların çeşitli noktalarında "Derkon" sarnıcına bağlı su çıkışları bırakılmıştır. Tatavla tulumbacılarının 5 Nisan 1885 tarihli yangın söndürme donanımı listesinde üç tulumba, beş boru, dokuz hortum, dört köken anahtarı, yirmi balta, on yedi kanca, zincirli ip, iki muşambalı fener, bir kamçı, bir İngiliz anahtarı, üç bukaya, hortumlar için bir askılı tutamak, askılı bir cam fener, bir sac sobası, elli yedi adet kova, bir adet teneke maşrapa, dört adet hasır kumaş, bir adet demir ip makarası yer almaktadır (Hristodulu, 1913, s.31).



Şekil 3.79 : Tatavla tulumbacıları (Hristodulu, 1913, s.32).

⁸⁸ Cemaatin 1840 tarihli kayıtlarında “12 tulumbacı kıyafeti için, tanesi 105’ten 1.260 kuruş, yemeniler için de 144 kuruş” harcama yapıldığı yer almaktadır (Hristodulu, 1913, s.33).

20.yüzyıl başlarında Tatavla'da sokaklar dar ve evlerin büyük bir kısmı ahşaptı. Hemen hemen tümü bitişik nizam ahşap evler ve bahçelerden oluşan Tatavla'da sık sık yangın çıkardı. Bölgede çıkan yangınlar ve etkileri Türk ve Yunan basınında yer almıştır. 01.03.1905 tarihli Tahidromos Gazetesi'nde Tatavla'da Mumcu Sokağı'nda derici Kostaki'nin Evi'nde çıkan yangın sonucu sekiz ev, iki bakkal, bir kahvehane ve bir dükkanının yandığı haberi yayınlanmıştır (Türker, 2009, 102). 04.09.1928 tarihli Apoyevmatini Gazetesi'nde Tatavla'nın eteklerinde, Evangelistrias Kilisesi'nin yakınındaki Bilezik Sokağı'nda gaz ocağının parlamasından çıktığı söylenen yangında 3 ahşap evin yanarak yok olduğu belirtilmiştir (Türker, 2009, s.101). 1929 yılına kadar yaşanan küçük yangınlarda yanan bina sayısı 20-30'u geçmemiştir.

Tatavla'nın en büyük yangını 21 Ocak1929 Pazartesi gecesı bölgenin büyük bölümünün yok olmasına neden olmuştur (Şekil 3.80). İstanbul ve Selanik gazetelerinde Tatavla yangını günlerce yer almıştır. İstanbul'un kar altında olduğu ve Haliç'in kısmen donduğu 1929 yılı Ocak ayında Tatavla yangını sonrasında kurtarılabilen eşyaları ile bekleyen (Şekil 3.81) Tatavla halkı zor günler geçirmiştir (Kahraman, 2007, s.83).

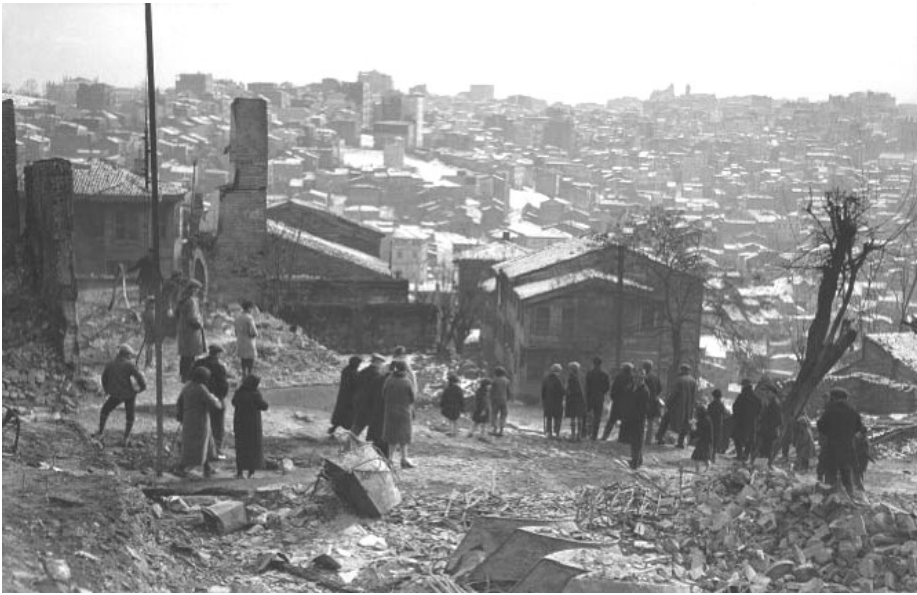


Şekil 3.80 : 21 Ocak 1929'ta Aya Tanaş sokaktan başlayan, Tatavla tepesinden eteklerine doğru yayılan yangının kapsadığı alan (Jacques Pervitich Haritası).



Şekil 3.81 : 1929 yılı yangın sonrasında Tatavla'dan görünüm (Kahraman, 2007, s.66).

Tatavla yangınından sonra bölgede çok sayıda ev yok olmuş, geride kalan halk yardımlarla yaşamını sürdürmüştür. Tatavla tepesinden Taksim yönüne bakan fotoğrafta bölgede boşalan alanlar ve yangından kurtulabilen konutlar görünmektedir (Şekil 3.82). Yangın bölgesinde ise evlerin sadece kâgir bacaları ayakta kalabilmiştir (Şekil 3.83). Sementin büyük bölümü 21 Ocak 1929 Pazartesi gecesi yok olmuştur. Tatavla tepesinden Aya Tanaş kilisesine bakan fotoğrafta da boşalan sokaklar görülmektedir (Şekil 3.84). Tatavla'dan Dolapdere'ye inen Akarca Yokuşu başında yangından kurtarılabilen eşyalar ve kar altındaki evleri gösteren fotoğraf ise 26 Ocak 1929 Cumartesi günü çekilmiştir (Şekil 3.85) (Kahraman, 2015, s.84).



Şekil 3.82 : Tatavla yangınından sonra Tatavla tepesinden Taksim yönüne bakış, 1929 (Achille Samandji).



Şekil 3.83 : Tatavla yangınından görünüm, 1929 (Achille Samandji).



Şekil 3.84 : Yangından sonra Tatavla tepesi, 1929 (Achille Samandji).



Şekil 3.85 : Yangın sonrası Akarca Yokuşu başlangıcından görünüm (Kahraman, 2015)

Yangın 22 Ocak 1929 tarihli İkdam gazetesi manşetinde “TATAVLA KAMİLEN YANDI” olarak yer almıştır (Şekil 3.86). Haberde yangının Aya Tanaş sokağında bakkal Lazari’nin evinden soba kıvılcımından çıktığı ve Dolapdere’yi de kapsayan alana yayıldığı ve 300 kadar evin yandığı yer almaktadır (İkdam, 22Ocak1929). Yangında Ayios Dimitrios Kilisesi papazlarının oturduğu bina ile Tatavla kulübü ve Rum okulu da yanmıştır (Cumhuriyet, 22Ocak1929).⁸⁹



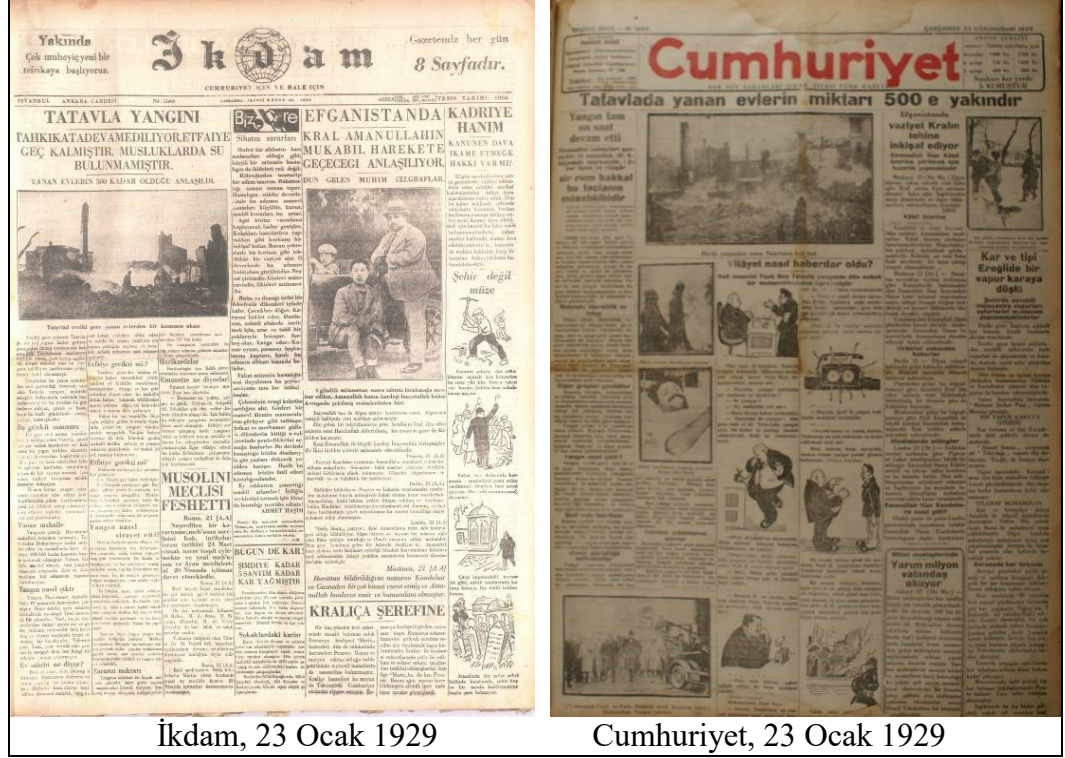
Şekil 3.86 : 1929 yılı Tatavla yangını sonrası gazeteler.

23 Ocak 1929 tarihi Cumhuriyet gazetesinde (Şekil 3.87) “Tatavla’da yanan evlerin miktarı 500’e yakındır” manşeti yer almaktadır. Haberde yangın şöyle anlatılmaktadır:

Yangın 10 saat devam etmiş, 500 e yakın ev yanmıştır. Bu kadar yayılmasının sebebi susuzluk, itfaiyedeki idaresizlik ve rüzgardır. Alevler birçok yeri ansızın tutuşturmuş, boğucu duman arasında uykudan uyanıp sokağa koşanlar telaş içindeydi. Rum hastanesi yangınzedeler ile dolmuştur. İtfaiye efradından Rıza Efendi aynı gece Galata Arkadi Sokağı yangınında vefat etmiştir. Tatavla yangınında ise itfaiye çalışanlarından birkaç kişi kör olmuştur. Yangın bakkal Yani’nin evinden çıkmış ve kendisi Dolapdere merkezine

⁸⁹ 23 Ocak 1929 tarihli İkdam gazetesinde “TATAVLA YANGINI” başlıklı haber ile yangın yer almaya devam etmiş ve yangın sonrasında bir fotoğraf yayınlanmıştır. Yangının geç haber verilmiş olması, Terkos suyunun kesik olması, rüzgârın şiddetli olması, sokakların dar ve evlerin büyük bir kısmının ahşap oluşu yangının etkisini arttıran etkenler olarak sıralanmıştır (İkdam, 23Ocak1929).

götürülmüştür. Yangın sonrası Rumlar aralarında yardım toplamaya başlamıştır. İngiliz Elçisi bizzat Tatavla yangınına yerinde incelemiştir. Patrikhanede yangınzedeler için dua edilmiştir. Polis M. Şerif yangın hakkında açıklama yapmış, fırtına ve Terkos suyunun akmakla birlikte, ihtiyaca yetmemesi nedeniyle ateşin yayıldığını, itfaiyenin ihmali olmadığını, aksine takdir edilecek çaba harcadıklarını bildirmiştir. (Cumhuriyet, 23 Ocak 1929).



İkdam, 23 Ocak 1929

Cumhuriyet, 23 Ocak 1929

Şekil 3.87 : 1929 yılı Tatavla yangını sonrası gazeteler.

Tatavla yangını günlerce gazetelerde yer almaya devam etmiştir (Şekil 3.88). 23 Ocak 1929 tarihli Eleftheron Vima Gazetesinde yangının Ayios Athanasios Sokağı'ndan başladığı, Ayios Athanasios Kilisesi civarındaki tüm evlerin yandığı, Araba Meydanı'na ve Evangelistrias Kilisesi'nin arkasına kadar ulaştığı belirtilmiştir. 26 Ocak 1929 İkdam gazetesinde “*Terkos şirketi müdürü Mösyö Castelno ile Rum mütevelli heyeti dün polise davet edildiler ve isticvaplarına başlandı.*” başlığı yer almıştır. Tatavla Yangını'nın yayılmasına sebep olanlar hakkında zabıt tutulmuş, soruşturma yapılmıştır (İkdam, 26 Ocak 1929). 29 Ocak 1929, tarihli Atina Akropolis Gazetesi'nde yangının Evangelistria Kilisesi ile Yenişehir'i sardığı ve Pera'ya sıçrama tehlikesi olduğu yazılmıştır. 10 Şubat 1929 Pazar günü, Son Saat gazetesinde “*Hala Tatavladan bahsetmekten utanmıyorlar*” başlığı altında yer alan haberde Atina gazetelerinde çıkan yangının ihmali nedeniyle söndürülemediği ve yayılmış olduğu yorumları kınanmıştır.



Son Saat, 23 Ocak 1929



Cumhuriyet, 25 Ocak 1929



İkdam, 26 Ocak 1929



Son Saat, 10 Şubat 1929

Şekil 3.88 : 1929 yılı Tatavla yangını sonrası gazeteler.

İstanbul Belediyesi tarafından yangından sonra Tatavla semtinin adı Kurtuluş olarak değiştirilmiş; 1934 yılı Şehir Rehberi'nde semtteki tüm sokak isimleri Türkçe olarak yazılmıştır.

3.7 Dolapdere Semtinin Korunma Durumu

3.7.1 Dolapdere semtiyle ilgili plan kararları

1937-1951 yılları arasında H. Prost İstanbul'un imarı için çalışmış, Beyoğlu, Üsküdar ve Kadıköy için ayrı planlar hazırlamıştır (Şekil 3.89). Prost'un Avrupa Ciheti Nazım Planı, Haliç kıyılarında mevcut olan sanayi bölgesini Haliç'in gerilerine doğru çekmeyi önermiştir. (Bozdoğan, 2010). Sözleşmesi biten Prost, 1950'de görevinden ayrılmıştır. İstanbul Bölge Kalkınma Kongresi'nde kurulan İmar Müşavirliği Heyeti tarafından 1955'te hazırlanan Sanayi planında, Dolapdere organize sanayi bölgesi olarak planlanmış, 1955 sonrasında kentin hızla büyümesi ve planlamanın yetersiz kalması Adnan Menderes'in imar hareketini başlatmıştır.⁹⁰



Şekil 3.89 : Beyoğlu İmar Planı, Prost.

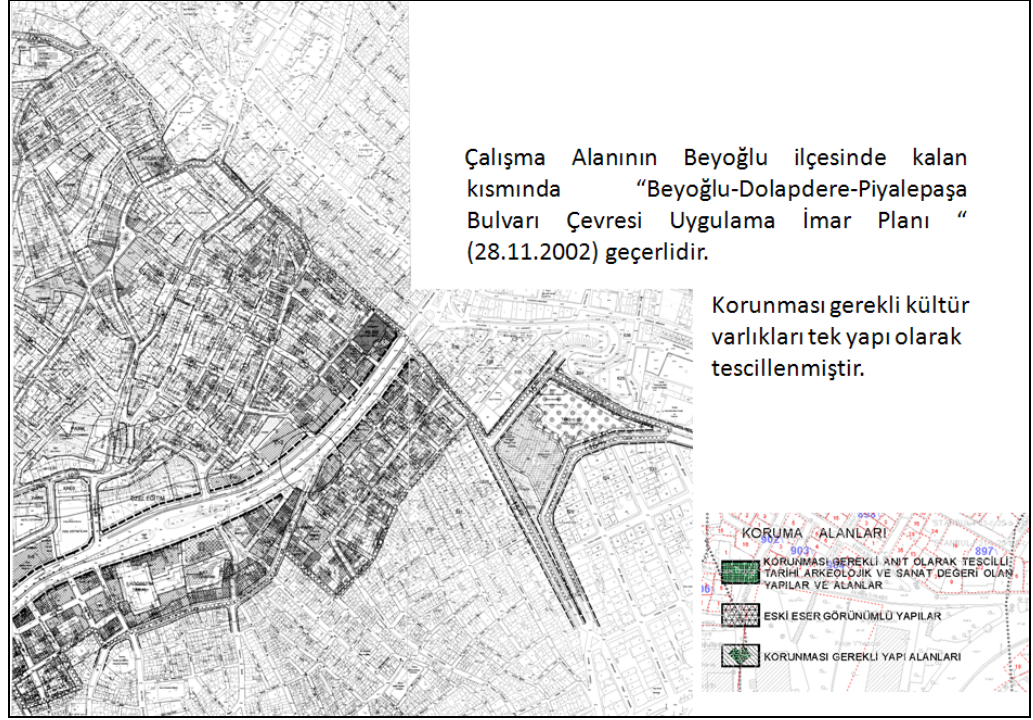
Dolapdere'de onaylanan ilk İmar Planı Dolapdere Caddesi yakın çevresindeki alanı kapsayan 9.9.1966 tarihli Dolapdere I.Etap Uygulama İmar Planı'dır. Günümüzde Beyoğlu ve Şişli ilçeleri sınırları içinde kalan Dolapdere semtinde iki ayrı ilçede yürürlükte olan planlar geçerlidir.

⁹⁰ 1966 yılında Dünya Bankası'nın katkısıyla İstanbul Büyük Nazım Plan Bürosu kurulmuştur.

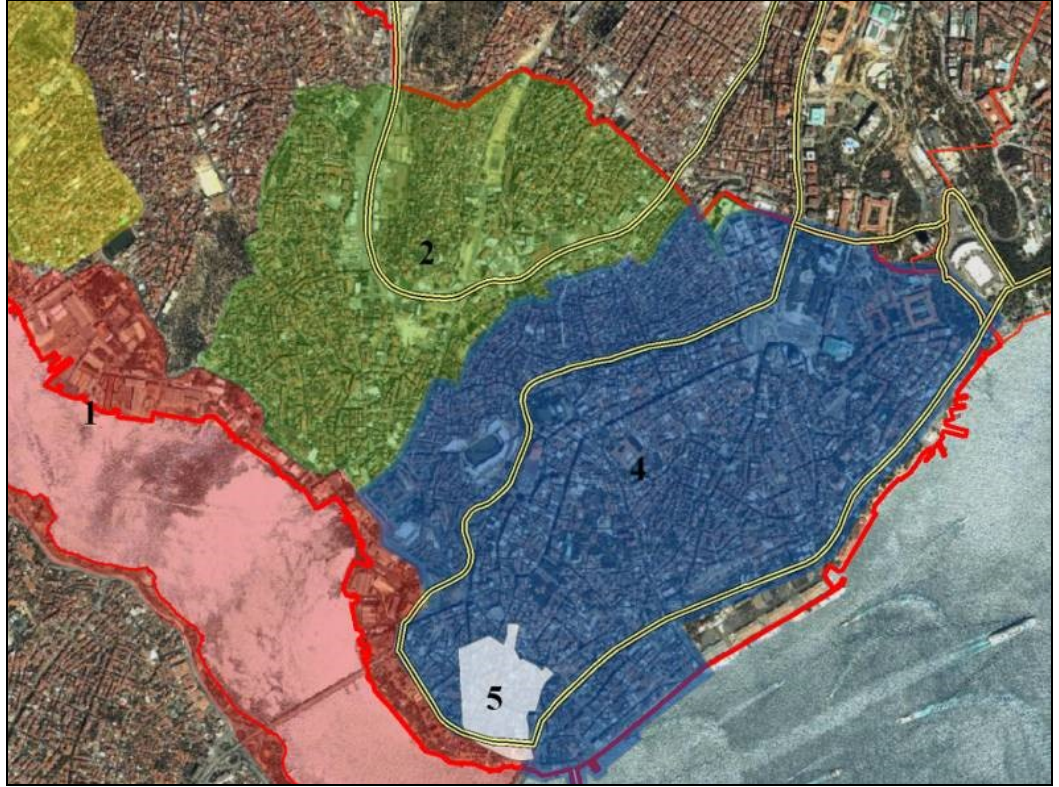
Dolapdere semtinin Beyoğlu ilçesinde yer alan bölümünde 1/5000 ölçekli Dolapdere-Piyalepaşa Bulvarı ve Çevresi 1.Etap Nazım İmar Planı (15.02.2002), Beyoğlu-Dolapdere-Piyalepaşa Bulvarı Çevresi Uygulama İmar Planı (Şekil 3.90) geçerlidir (28.11.2002). Yürürlükteki plan İstiklal, Hacıahmet, Yenişehir, Kadimehmet ve Küçükpiyale mahallelerinin tamamını, Piyalepaşa, Kaptanpaşa, Kulaksız, Camiikebir, Kocatepe, Bülbül, Bostan, ve Sururi mahallelerinin bir kısmını kapsamaktadır. Dolapdere semtinin Beyoğlu İlçesinde kalan kısmı Dolapdere-Piyalepaşa Bulvarı ve çevresi “Beyoğlu Kentsel Sit alanı” dışında (Şekil 3.91) kalmakta ve 173 hektarlık bir alanı kapsamaktadır. Beyoğlu-Dolapdere-Piyalepaşa Bulvarı Çevresi Uygulama İmar Planlama alanında Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Büyükşehir Belediyesi Planlama İmar Müdürlüğü Tarihi Çevreyi Koruma Müdürlüğü görüşleri doğrultusunda yapılan inceleme ve fotoğraflama neticesinde tescilli olmayan eski eser görünümlü yapılar⁹¹ tespit edilmiş, bunlarla ilgili anıt fişleri hazırlanmıştır. Planda tarihi, kültürel, sanatsal yapı ve taşınmazları koruma amacıyla koruma alanları üç ayrı lejant ile belirtilmiştir: Korunması gerekli anıt olarak tescilli tarihi arkeolojik ve sanat değeri olan yapılar ve alanlar, eski eser görünümlü yapılar ve korunması gerekli yapı alanları.

Dolapdere semtinin Şişli İlçesi kısmında 1/5000 ölçekli Şişli Dolapdere-Piyalepaşa Bulvarı ve Çevresi Nazım İmar Planı ise 2001 yılında hazırlanmıştır. Afet İşleri Genel Müdürlüğü’nce onaylanan plan jeolojik ve jeoteknik etüt raporlarına göre revize edilmiş ve 2005 yılında onaylanmıştır. Günümüzde semtin Şişli İlçesinde yer alan bölümünde Şişli – Dolapdere Piyalepaşa Bulvarları ve Çevresi Uygulama İmar Planı (Şekil 3.92) yürürlükte dir. Planlama alanı büyüklüğü toplam 439,45 hektardır. Şişli ilçesi sınırları içerisindeki planlama alanı, Şişli Kaptanpaşa, Halide Edip Adıvar, Halil Rıfat Paşa, Cumhuriyet, Duatepe, Yayla, Feriköy, Bozkurt-Ergenekon, Eskişehir, İnönü mahallelerinin tamamı ile Şişli Merkez- Mahmut Şevket Paşa mahallelerini kapsamaktadır. Dolapdere semtindeki korunması gerekli kültür varlıkları geçerli olan her iki planda da tek yapı olarak tescillenmiştir.

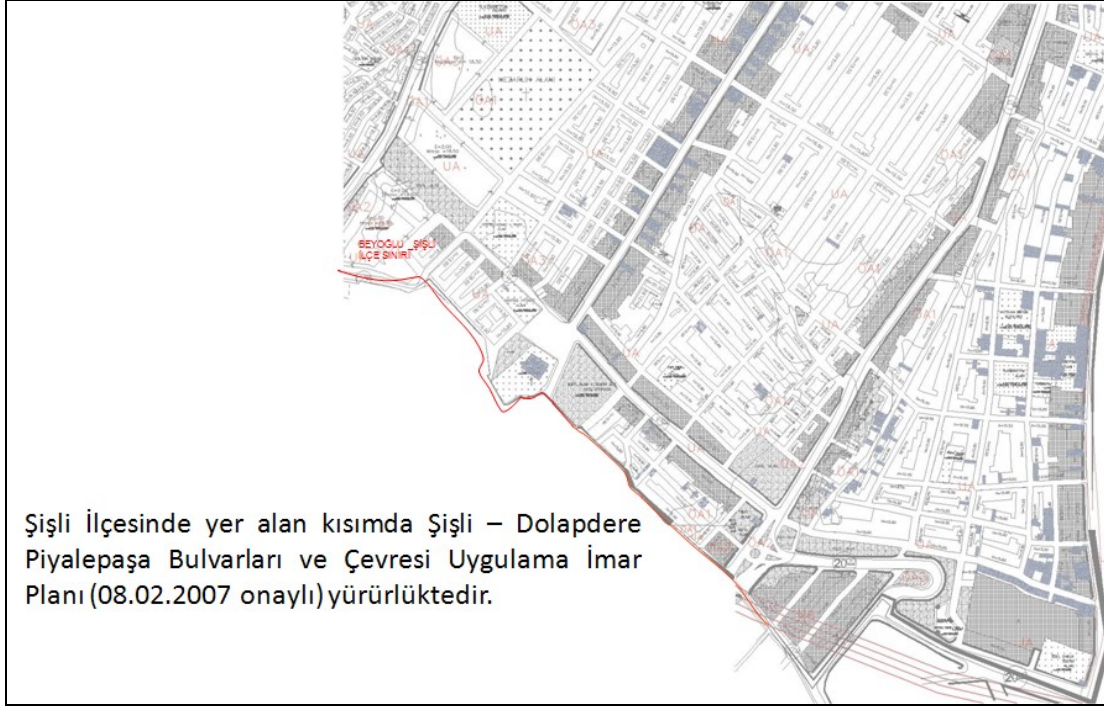
⁹¹ Korunması gerekli nitelik taşıyan ancak KTVKKBK tarafından henüz tescil edilmemiş, Dolapdere – Piyalepaşa Bulvarları ve Çevresi Uygulama İmar Planında “Eski Eser Görünümlü” lejantıyla belirtilmiş parsel ve binalarla ilgili plan hükümleri KTVKKBK görüşüne bağlıdır. Değişim süreci yaşanan semtte bu parsellerin acilen tescillenerek yasal koruma altına alınmaları gerekmektedir.



Şekil 3.90 : Dolapdere Caddesi’nin Beyoğlu ilçesinde kalan kısmında geçerli olan “Beyoğlu-Dolapdere-Piyalepaşa Bulvarı Çevresi Uygulama İmar Planı”.



Şekil 3.91 : Beyoğlu Dolapdere Piyalepaşa Bulvarı ve Çevresi UİP (2), Beyoğlu Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı UİP (4), Galata Turizm Merkezi Alanı Koruma Amaçlı UİP (5).



Şekil 3.92 : Dolapdere'nin Şişli ilçesinde kalan kısmında geçerli olan “Şişli – Dolapdere Piyalepaşa Bulvarları ve Çevresi Uygulama İmar Planı (08.02.2007 onaylı).

Çalışma kapsamında Evangelistria Kilisesi'nin içinde olduğu Yenişehir Mahallesi ile Hacı Ahmet Mahallesi ve Eskişehir Mahallesi'nin bir bölümü inceleme alanı olarak seçilmiştir. Günümüzde tek yapı bazında mevcut tescilli yapılar bakımsızlık nedeniyle onarım muhtaç durumdadır. Tescilli parsel üzerindeki yapılardan üç tanesi sit alanı içinde olmadığı, yeni çevre oluşumu nedeniyle korunmalarına gerek olmadığı gerekçesiyle tescilden düşürülmüştür.⁹² “Eski eser görünümlü” olarak nitelendirilen yapılar denetim eksikliği nedeniyle gereken izinler alınmadan yıkılmaktadır. Mülkiyet sahiplerinin başvuruları sonrasında Koruma Kurulu tarafından mevcut uygulama imar planına göre bu parseller üzerine yeni yapı inşaatına yönelik izin veren kararlar alınmaktadır. Kararların gerekçesi olarak yasal koruma altında olmayan ve üzerinde yapı bulunmayan parsellerin tescile değer nitelik taşımamaları, sit alanı içinde olmamaları ve çevre oluşumu nedeniyle korunmalarına gerek olmadığı belirtilmiştir.⁹³

⁹² 1332 ada 5-6-7 nolu parsellerin tescili düşürülmüştür (29.09.2009 - 2941).

⁹³ 1186 ada 8 (28.05.2003 - 14924), 1189 ada 12 (15.10.2003 - 15444), 1364ada 3 (25.6.1996 - 7883), 1370 ada 1(15.10.2003 - 15446) ve 1390 ada 4 (25.11.1998 - 10432) parseller üzerinde yer alan eski eser görünümlü olarak nitelendirilen yapılar günümüze ulaşmamıştır.

2003 yılında Şehir Plancısı Ediz Öznur Akalın tarafından hazırlanan “Kentsel Dönüşümün Uygulanabilirliğine Yönelik Bir Alan Araştırması, Dolapdere Örneği” başlıklı yüksek lisans tezi kapsamında Dolapdere semtinin fiziki ve sosyo ekonomik yapısı araştırılması ve değerlendirilmiştir. Çalışmada Beyoğlu ve Şişli Belediyesi sınırları içinde kalan Kurtuluş ve Dolapdere bölgesinde yer alan, kullanım amaçları Dolapdere ve Kurtuluş Caddeleri üzerinde genellikle iş yeri, ara sokaklarda konut olan yapılar incelenmiştir. Akalın geleneksel konut dokusuna sahip ve kentin merkezinde yer alan ancak sosyo - ekonomik yapı bakımından sorun yaşayan ve gerektiği değerde kullanılmayan Dolapdere semtinde başlayan dönüşüm sürecinin bir model önerisi gerektirdiğini belirtmiştir (Akalın, 2003, s.63).

3.7.2 Çalışma alanı sınırlarının belirlenmesi

19.yüzyıl sonlarında gayrimüslimlere ait bitişik nizam ahşap ve kâgir konutlardan oluşan Tatavla-Yenişehir (Kurtuluş-Dolapdere) bölgesi, döneminin gayrimüslim konut yerleşim alanı örneği olma özelliği taşımaktadır. Tatavla tepesi’nden (Kurtuluş son durak); yamacın eteklerine (Dolapdere Semti) kadar uzanan bölgede, tarihi araştırma yapılarak çalışma alanı sınırları belirlenmeye çalışılmıştır. Tatavla yerleşiminin Ayios Dimitrios Kilisesi çevresinde başladığı Kauffer kent planında görülmektedir (Şekil 3.93). Halihazır harita ile Kauffer kent planı (1786) birlikte değerlendirilerek Ayios Dimitrios Kilisesi ve Sefa meydanı çevresindeki yerleşim incelenmiştir (Şekil 3.94, 3.95).

Anıt yapılar ve sokak düzenini gösteren 1922 yılı haritası yeniden çizilerek yapı adaları sarı renk ile belirgin hale getirilmiş ve halihazır harita ile karşılaştırılmıştır (Şekil 3.95, 3.96). Sonuçta Dolapdere ve çevresinin kentsel gelişim sürecinde sokak ve adaların durumunun değişmediği saptanmıştır. 1925 Pervititch haritası ile halihazır haritanın karşılaştırılması ise, sokak dokusunun değişmediğini ancak ahşap yapıların büyük bir bölümünün günümüze ulaşmadığını göstermiştir (Şekil 3.97).

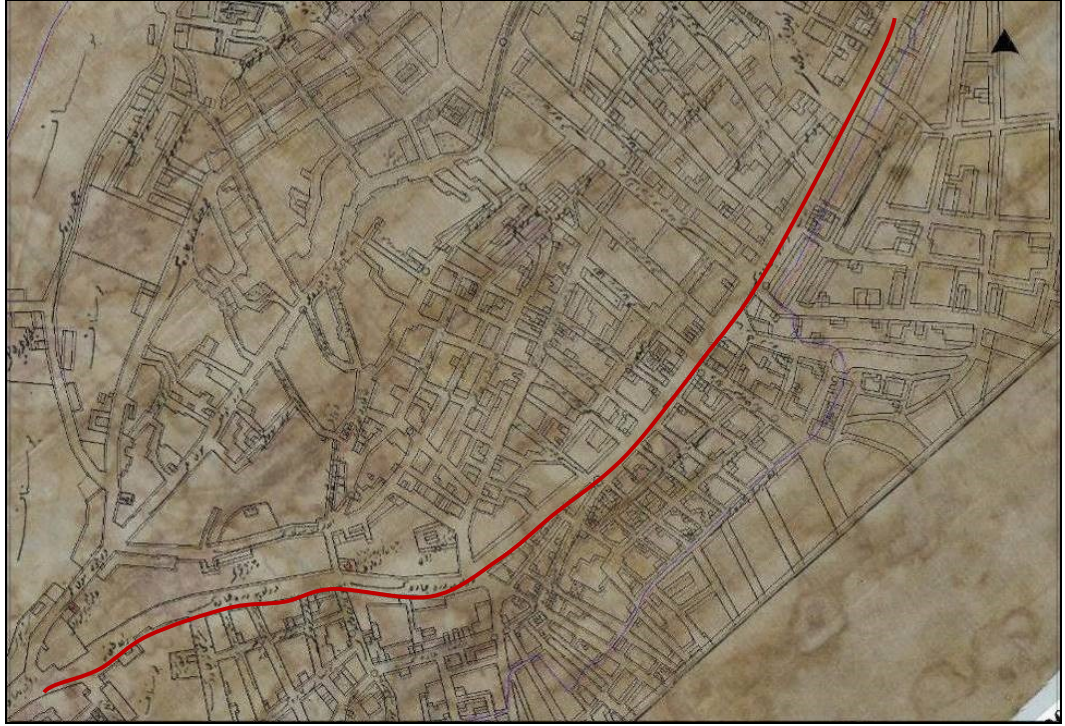
Tarihi haritalar ve günümüzdeki durum değerlendirilerek, çalışma alanı sınırları Pervititch haritasında yerleşimin yoğunluk gösterdiği alanı kapsayacak şekilde belirlenmiştir (Şekil 3.98).



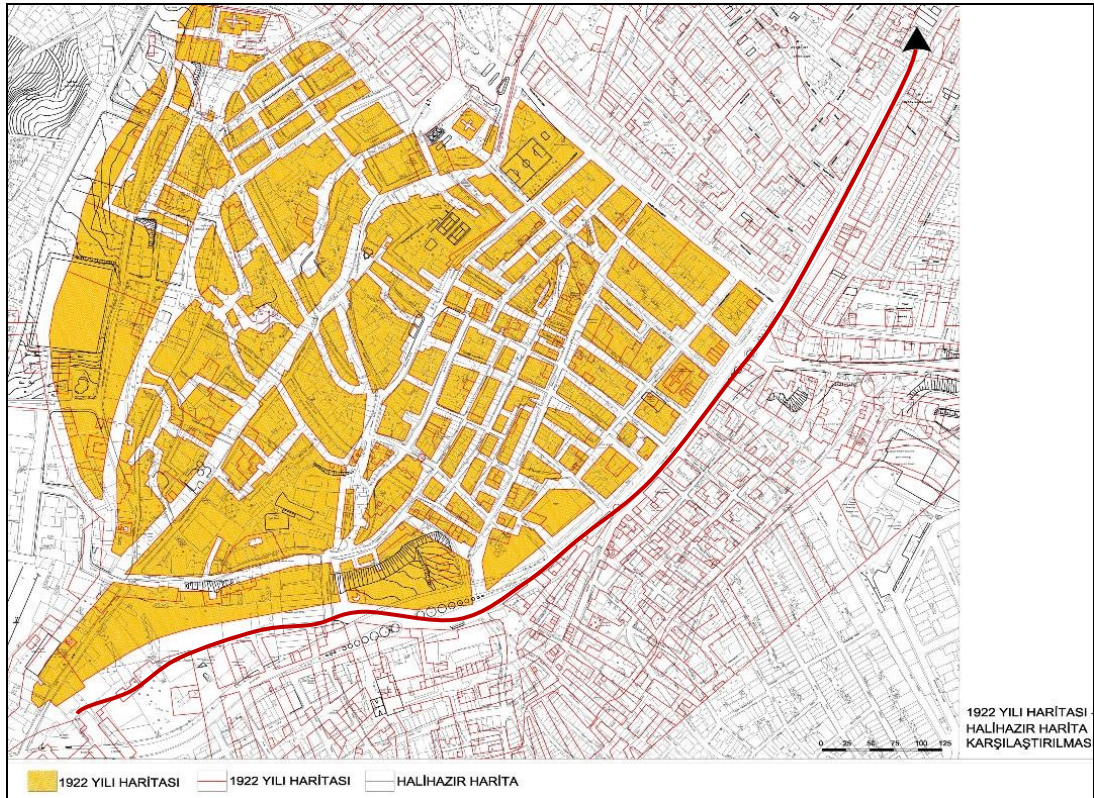
Şekil 3.93 : François Kauffer kent planı, Tatavla, 1786.



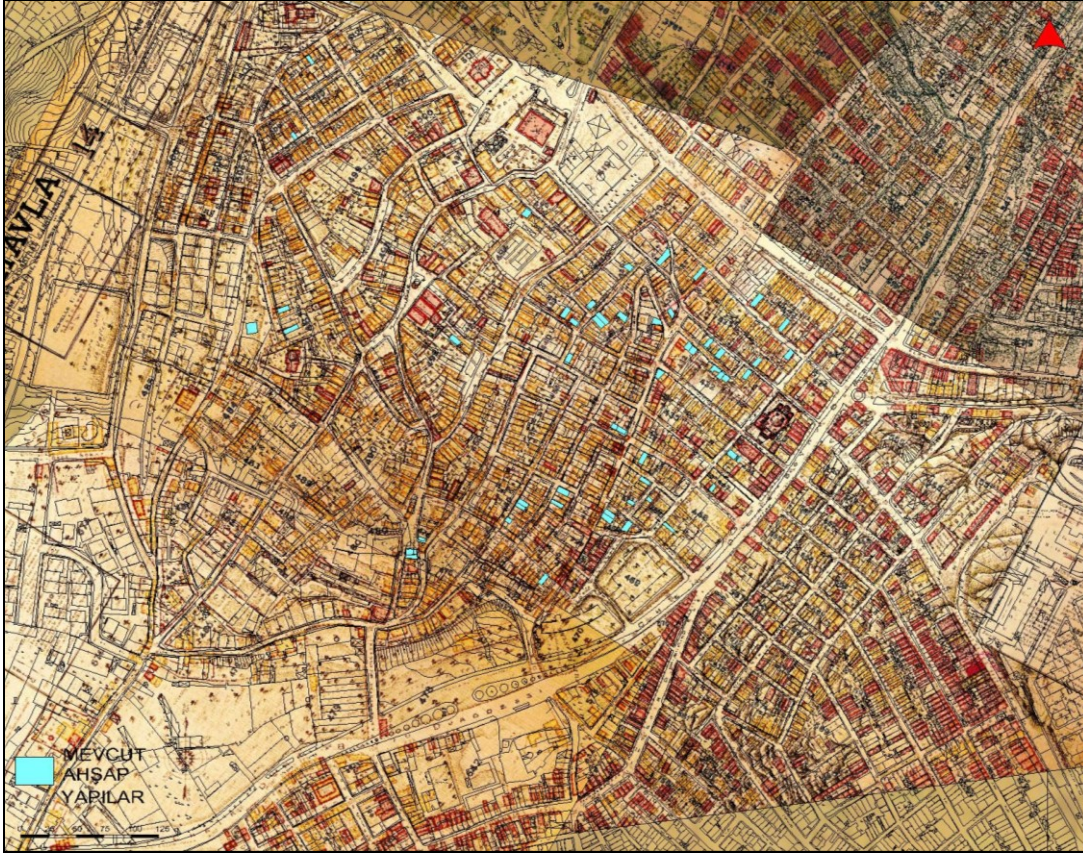
Şekil 3.94 : Halihazır harita, Dolapdere, 2012 (İBB).



Şekil 3.95 : Tatavla Tepesi'ni ve Dolapdere Caddesi'ni gösteren 1922 (1341) tarihli çizim (T.C. BOA_HRT.h-2130).



Şekil 3.96 : Tatavla tepesini ve Dolapdere deresini gösteren halihazır ve 1922 yılı haritasının üst üste çakıştırılması ile elde edilen harita.



Şekil 3.97 : Halihazır harita ve 1925 Pervititch haritasının üst üste çakıştırılması ile elde edilen haritada günümüze ulaşılabilen ahşap yapılar.



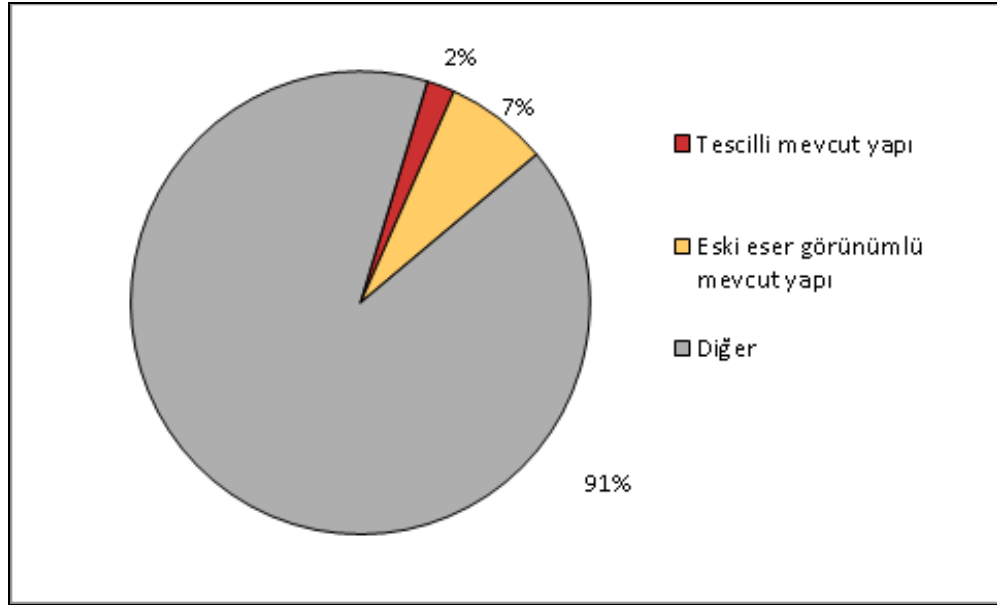
Şekil 3.98 : 1925 Pervititch haritası üzerinde belirlenen çalışma alanı sınırları.

Pervititch haritasında Ayios Dimitrios Kilisesi'nden Dolapdere Caddesi'ne kadar ulaşan bölgenin dokusunun bitişik nizam ahşap evlerden oluştuğu görülmektedir. Yerleşim tepeden Yenişehir mahallesi eteklerine kadar devam etmekte; Hacıahmet mahallesinin sınırları dışında bahçelik alanlar bulunmaktadır. Pervititch haritasında görülen, ancak 1929 yangını sonrasında yok olan ahşap evlerin yerine, 1930'larda dönemin mimari özelliklerini taşıyan, bölge halkının ekonomik koşulları çerçevesinde kâgir evler inşa edilmiştir. Malzeme ve yapım tekniği, cephe düzeni bakımından dönemin mimari karakterini taşıyan bu konutların bir bölümü günümüze ulaşabilmiştir.

3.7.3 Çalışma alanının günümüzdeki durumu

1913 yılında Tatavla bölgesi ve Yenişehir eteklerinin genellikle ahşap, iki veya üç katlı 3000 kadar evden oluştuğu belirtilmiştir (Hristodulu, 1913, s.26). 1929 yangınında yok olan ahşap yapıların yerlerine, 1930'larda kargir yeni konutlar inşa edilmiştir. 1950 sonrasında Türkiye'de yaşanan sosyo-ekonomik değişimle semitten ayrılan gayrimüslimlerden boşalan yerlere, çoğunluğu Doğu Anadolu'dan gelen göçmenler yerleşmiştir. Dolapdere'de büyük bir sosyal çöküş yaşanmış; bölgedeki yapılar bakımsız kalmış ve kira değerleri düşmüştür. Fiziksel ve sosyal yıpranma sonucu bölge gelir seviyesi düşük aileler ve yeni göç eden yakın akrabaları için uygun bir yöre haline gelmiştir. Sementin yerli Rum nüfusundan, maddi durumu iyi olanlar farklı bölgelere taşınmış; yıkılan evlerin yerine çok katlı, betonarme apartmanlar inşa edilmiştir (Türker, 2009, s.111). Çevre kirliliği, güvensizlik, bölge sakinleri arasındaki sosyal uyumsuzluk bölgeyi kentten koparmıştır. Çalışma alanı Taksim, Bomonti, Halaskargazi yönlerinden hergün sayıları artış gösteren rezidans, otel, iş merkezi, otopark gibi çok katlı yapıların gelişim gösterdiği bir bölgenin ortasında kalmıştır (Şekil 3.99). İstanbul için önemli bir ulaşım aksı olan Piyale Paşa Bulvarının içinden geçtiği alan günümüzde kent merkezine yakınlığı ve artan arazi değerleri nedeniyle bir çekim noktası haline gelmiştir. Bölgede yaşanan dönüşüm sonucu Kurtuluş ve Dolapdere üzerindeki değişim baskısı her gün hızla artmaktadır.

Bunların alan içindeki oranı %7'dir (Şekil 3.100). Böylece alandaki tescilli ve eski eser görünümlü yapıların oluşturduğu mevcut alan içindeki oranı %9'a ulaşmaktadır.



Şekil 3.100 : Çalışma alanındaki yapıların yasal korunma durumu.

Tescilli yapılar arasında 1371 ada 1 parselde Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi, 1378 ada 1 parselde Rıza Bey Çeşmesi, 1208 ada 6 parselde yer alan kitabesi bulunmayan bir çeşme, 1212 adada Ayios Dimitrios Kilisesi, 1193 ada 5 parselde Kurtuluş Rum İlköğretim Okulu, 1195 ada 29 parselde Tatavla Hamamı ve 1372 adada 8 adet tescilli ağaç yer almaktadır (Şekil 3.101). Çalışma alanındaki diğer tescilli yapılar ahşap ve kârgir konutlardır (Şekil 3.102, 3.103).

Çalışma alanındaki tescilli parsellerden 9 adedi üzerindeki yapı günümüze ulaşamamıştır (Şekil 3.104). Söz konusu tescilli parseller için, KVKBK dosyaları incelenerek elde edilecek veriler doğrultusunda rekonstrüksiyon projelerinin hazırlanması gerekmektedir. Mevcut tescilli yapılar bakımsızlık ve bozulma süreci nedeniyle yok olurken, 1992-1995 yılları arasında üzerindeki tescilli veya eski eser görünümlü yapı yerine, betonarme bina inşa edilmiş olan parseller için ilgili Koruma Kuruluna yeni yapı inşa edilmesi için başvurular yapılmıştır.⁹⁴

⁹⁴ İlgili Koruma Kurulu tarafından yapılan görüşmeler sonucunda söz konusu parsellerin büyük bir bölümü için Beyoğlu Kentsel Sit Alanı sınırları dışında kaldığı, korunması gerekli kültür varlığı özelliği taşımadığı gerekçesiyle, çevredeki yapılaşma göz önünde bulundurularak, imar mevzuatına göre uygulama yapılabileceğine karar verilmiştir.



(a)



(b)



(c)



(d)



(e)



(f)

Şekil 3.101 : Çalışma alanında bulunan tescilli yapılardan örnekler: (a)Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi (b) Rıza Bey Çeşmesi (c) Tatarla Hamamı (d) Çeşme (e) Mihrişah Valide Sultan Çeşmesi (f) Özel Kurtuluş Rum İlköğretim Okulu.



Şekil 3.102 : Çalışma alanında bulunan tescilli ahşap konutlardan örnekler.



Şekil 3.103 : Çalışma alanında bulunan tescilli kargir konutlardan örnekler.



Şekil 3.104 : Üzerindeki tescilli yapı yıkılan parseller.

Koruma Kurulu arşivinde yapılan araştırmada 1332 adada yer alan, daha önce tescilli olan azınlık vakfı mülkiyetindeki 5-6-7 nolu parsellerin (Şekil 3.105) tescil kararının kaldırılmış olduğu saptanmıştır (İst. II nolu KTVKKBK'nun 29.09.2009 tarih 2941 sayılı kararı). Ancak korunması gerekli kültür varlığı olarak tescilli yapı sayısının azalması bölgedeki değişim sürecini hızlandıracığından, mevcut tescilli yapıların korunması ve henüz tescili yapılmamış korunmaya değer nitelikteki yapıların tescillenmesi önemlidir.

2005 yılında çalışma alanındaki 177 adet parsel Beyoğlu-Dolapdere-Piyalepaşa Bulvarı Çevresi Uygulama İmar Planı'nda "eski eser görünümlü" olarak nitelendirilerek plan üzerinde işaretlenmiştir. Bu parsel ve binalarla ilgili alınacak kararlar Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'na bırakılmıştır. Yasal koruma altındaki mevcut yapıların yapım tekniği analizinde eski eser görünümlü olarak belirlenen yapıların 79'u günümüze ulaşamamıştır. Geri kalan 98 yapıdan 25 tanesinin ahşap (Şekil 3.106), 73 tanesinin (Şekil 3.107) kârgir olduğu saptanmıştır (Şekil A.2).



Şekil 3.105 : Çalışma alanında tescili kaldırılan 1332 adada 5-6-7 parsellerde yer alan yapılar.



Şekil 3.106 : “Eski eser görünümlü” olarak nitelendirilen ahşap yapılar.



Şekil 3.107 : “Eski eser görünümlü” olarak nitelendirilen kârgir yapılar.

Tez çalışması kapsamında alanda döneminin mimari özelliklerini yansıtan, geçerli planda tescilli veya eski eser görünümlü olarak nitelendirilmemiş, korunmaya değer 106 adet yapı tespit edilmiştir (Şekil A.3). Tescili önerilen yapılar bölgenin geleneksel karakterini ve 19. yüzyıl sonlarında başlayan modernleşme sürecini yansıtmaktadır. Geleneksel pencere düzenine sahip, yalın cepheleri olan bu binalar, genellikle 2-3 katlı ve kârgirdirler (Şekil 3.108, 3.109). Korunması önerilen yapıların yapım tekniği analizinde tespit edilen korunmaya değer 93 adet kârgir, 13 adet ahşap yapı mütevazi olmakla birlikte, İstanbul’un 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl konut – apartman tipolojisini yansıtmaktadır (Şekil A.4). Tescili önerilen yapılar 1929 yangını sonrasında inşa edilen konutlardır.

İstanbul’da Tanzimat Fermanı ile başlayan yenilik hareketleri ve sonrasında gayrimüslimlerin imar faaliyetleri hızlanmıştır. Galata, Pera bölgesi daha da

yoğunlaşmış ve yerleşim Şişli'ye doğru ilerlemiştir (Çelik, 1986, s.35). Şişli'de azınlıklar tarafından önemli yapılar inşa edilmiştir.⁹⁵



Şekil 3.108 : Çalışma alanındaki “korunmaya değer” olarak nitelendirilen cumbalı yapılardan örnekler.



Şekil 3.109 : Çalışma alanındaki korunmaya değer olarak tespit edilen kagir yapılardan örnekler.

⁹⁵ Surp Agop Hastanesi (1837), Saint Esprit Kilisesi (1846), Artigiana Düşkünler Evi (1838), Notre Dame de Sion (1856) ve Saint Michel Okulları (1886), Mekteb-i Harbiye karşısındaki bölgede inşa edilen konutlar (1848) Elmadağ-Pangaltı aksındaki önemli yapılardır.

Yenilik hareketleri, batılılaşma etkileri ve yangınlar sonrası yeni yapım tekniklerinin kullanılması geleneksel ev tipolojisinin değişmesine, farklı tiplerin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Soygeniş, 1995, s.53). 1930’larda Türkiye’de yabancı ve Türk mimarlar tarafından; korumaya değer nitelikte yapılar içeren yeni bir konut mimarisi oluşturulmuştur. 1932-38 dönemindeki konut mimarlığı bir, ya da iki katlı tek konutlar ile dönemin tipik konut şekli olan apartmanlar şeklindedir (Aslanoğlu, 2010, s.79). Konut yerleşimleri artarken sosyal ve etnik farklılaşma belirli bölgelerde söz edilebilir hale gelmiştir (Tekeli, 2009, s.23). Tatavla’nın bitişik nizam ahşap evlerden oluşan (Şekil 3.110) yerleşim alanında 1929 sonrası yeniden yapılaşma yaşanmıştır.



Şekil 3.110 : Tatavla’da 1929 yangını öncesinde tipik bir sokak görünümü (Achille Samandji).

Yapılan konutların kirası İstanbul halkının (%80) dar gelirli kısmı için yüksek olduğundan, bu yapılarda gelir düzeyi daha yüksek kesim ikamet etmiştir (Wagner, 1938, s.85). Apartmanların mimari özellikleri arasında katlar boyunca yükselen köşe cumbaları, yatay şerit ve köşe pencereleri, cepheyle hemyüz veya çıkıntı yapan balkonlar, eşit dikey bölmelere ayrılmış yatay pencereler, yarım daire biçiminde biten şerit pencerelerin hizasında dairesel açıklıklar sıva olarak sayılabilir (Aslanoğlu, 2010, s.84). Pencereler ve katlar arasında açık renge boyanmış bordürler ve yatay etkiyi artıran sıvalı kısımlar üzerindeki paralel çizgiler yaygındır (Şekil 3.111, 3.112).



Şekil 3.111 : 1930-1955 dönemi kâgir konut örnekleri, Abide-i Hürriyet Caddesi.



Şekil 3.112 : 1930-1955 dönemi kâgir konut örnekleri, Dolapdere.

Az katlı konut yapılarının duvarları genellikle kâgir, döşemeleri betonarmedir. Cephelerde genellikle taraklı sıva kullanılmıştır (Aslanoğlu, 2010, s.84). 1928-1934 yılları arasında İstanbul’da en çok yapı Fatih, ikinci olarak Beyoğlu, üçüncü olarak Eminönü belediyesi sınırları içinde yapılmıştır (Arkitekt, 1935, s.153). (Şekil 3.113). Şişli bölgesinin fiziksel karakterinde önemli etkisi olan “orta sınıf apartman” tipolojisi 1940’larda oluşmuştur. 1940’larda genellikle yığma sistemde inşa edilen bu apartmanlarda bezemesiz modernist mimari üslup etkilidir.

<u>Belediye Şubeleri</u>	<u>Bina sayısı</u>
Adalar	139
Bakırköy	116
Beşiktaş	251
Beykoz	216
Beyoğlu	1941
Eminönü	1233
Fatih	2221
Kadıköy	831
Sarıyer	239
Üsküdar	288

Şekil 3.113 : 1928 — 1934 senelerinde İstanbul’da yapılan binalar (Arkitekt, 1935, sayı 5, s.153).

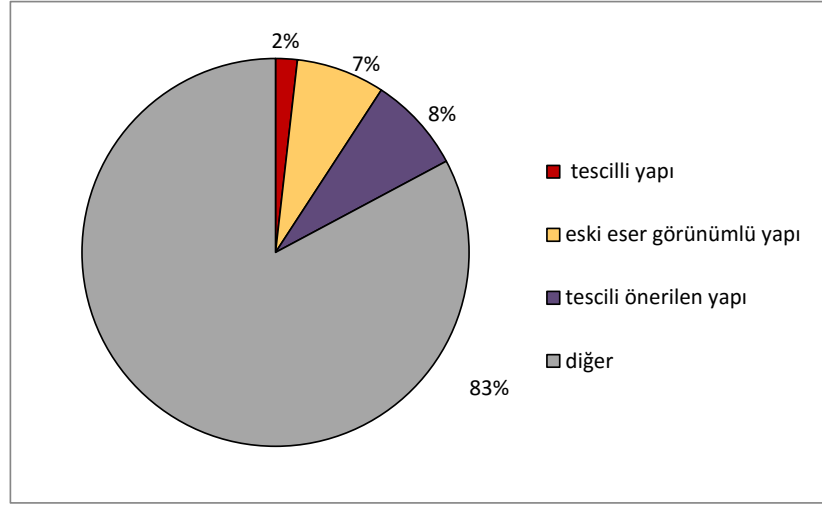
Modernist ve bezemesiz mimari üslupta olan ve korunmaya değer yapılar arasında kagir yapı arasında cumbalı, zemin + 1 normal kattan oluşan konut örnekleri de bulunmaktadır. Yapım teknikleri, cephe düzenleri ile inşa edildikleri dönemin mimari özelliklerini taşıyan bu yapıların tescillenerek Dolapdere çevresinin geleneksel karakterini koruması için bir adım atılması gerekmektedir.

3.7.5 Çalışma alanında yapılan analizlerin değerlendirilmesi

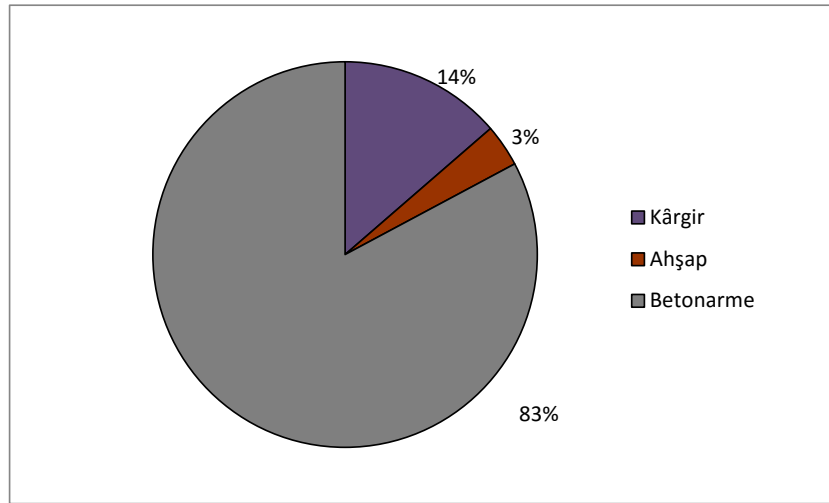
Çalışma alanında mevcut; 1325 parselin 24 adeti tescilli, 98 adet eski eser görünümlüdür; tescili önerilen 106 adet parselle korunması gerekli yapıların bütüne oranı %17’e ulaşmaktadır (Şekil 3.114). Çalışma alanında tescilli ve eski eser görünümlü olarak belirtilen yasal koruma altındaki yapılar ve tez çalışması kapsamında yapılan tespit edilen korunmaya değer yapılar arazide dağınık biçimde yer almaktadır (Şekil A.5). Bu yapılar dışında kalan parsellerde (%83) ise 1950’lerde çok katlı betonarme apartmanlar yapılmıştır. Çalışma alanındaki yapılar yapım tekniği açısından incelendiğinde de betonarme yapıların çoğunlukta olduğu ve bölgenin bir dönüşüm içinde ve yasal koruma altındaki yapıların alandaki oranının düşük olduğu görülmektedir (Şekil A.6, A.7). Çalışma alanındaki yapıların % 14’ü kagir, % 3’ü ahşap, %83’ü betonarmedir (Şekil 3.115).

Bölgede günümüze ulaşmış korunmaya değer nitelikteki yapılar bakımsızlık nedeniyle onarıma gerek duymaktadır. Şehir merkezinde yer alan semt düşük kira

bedelleri nedeniyle yoksul kesimin tercih ettiği bir bölge haline gelmiştir⁹⁶ (Akalın, 2003, s.102).



Şekil 3.114 : Çalışma alanındaki %17 oranındaki korunmaya değer yapıların dağılımı.



Şekil 3.115 : Çalışma alanındaki yapıların yapım tekniğine göre dağılımı.

Çalışma alanı genelinde yapıların konut olarak kullanıldığı, Dolapdere Caddesi ve Büyük Akarca Caddesi'nde yer alan yapıların zemin katlarının işyeri olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Dolapdere Caddesi'nden kuzeybatı yönünde yükselen topoğrafyadaki sokak aralarında da yer yer imalathanelere rastlamak mümkündür. Yenişehir Mahallesi Muhtarlığı'ndan alınan bilgiye göre, bölgede yaşayan halkın büyük çoğunluğu Doğu Anadolu Bölgesi'nden gelmiştir. Çalışma alanının fiziksel yapısı incelendiğinde, çevrenin kirli, bakımsız, donatılarının yetersiz olduğu

⁹⁶ Konumu nedeniyle ulaşım maliyetinin minimum olduğu semtte yaşayanların bölgeyi tercih sebepleri arasında akraba veya hemşehrilerinin burada oturması ve ulaşım kolaylığı da etkilidir.

görülmektedir. Çalışma alanında özel mülkiyete ait parseller çoğunluktadır⁹⁷ (Akalin, 2003, s.82).

İstanbul'un 19. yüzyıl kentsel mirasının bir parçası olan Dolapdere'nin korunması için kısa ve uzun vadeli öneriler geliştirilmiştir. Alanda eski eser görünümlü olarak belirtilen 98 adet yapıdan 19 tanesi, korunmaya değer olarak tespit edilen 106 adet yapıdan 17 tanesi tescillenmesi öncelikli yapı olarak seçilmiştir (Şekil A.8). Böylece ilk adım atılmış, seçilen yapıların envanter fişleri hazırlanmıştır. Atılan ikinci adım ise semtin tarihi gelişim süreci konusunda yapılan araştırmalar kapsamında Tatavla bölgesinin ve cemaatinin tarihiyle ilgili en kapsamlı eser olan "Ta Tatavla - İstoria Ton Tatavlan Konstantinupoli" isimli kitaba dikkat çekilmesidir. Kitap Aya Tanaş Ayios Dimitrios Aya Lefter Rum Ortodoks Kilisesi ve Mektebi Vakfı tarafından günümüzde faaliyette olmayan Kurtuluş Fukaraperver Derneği'nin 150. Kuruluş yılına ithaf edilerek, Türkçe ve Rumca olarak 2013 yılında yeniden basılmış; kitabın çok sayıda araştırmacıya ulaşması imkanı sağlanmıştır.

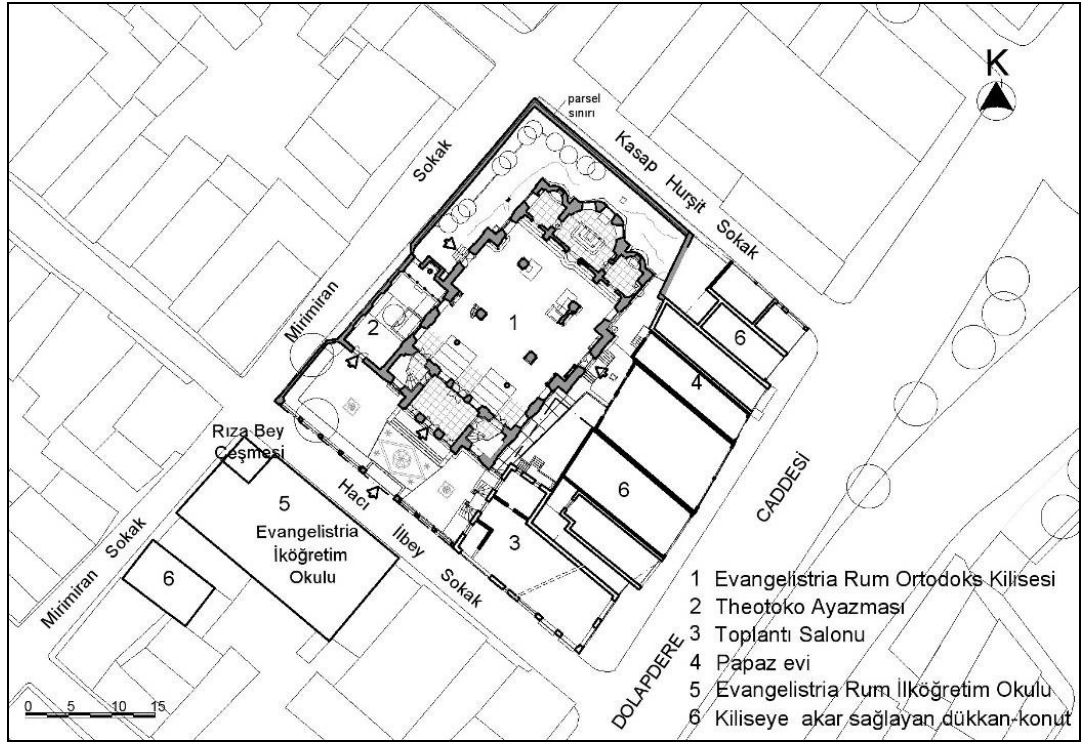
Fiziksel olarak yıpranmış, bakım ve onarıma ihtiyacı olan tarihi kent dokusuna sahip, çevresinde başka kentsel dönüşüm projeleri süregelen, kent merkezinde konumu nedeniyle dönüşümün eşiğindeki Dolapdere'de mevcut tarihi ve kültürel değerlerin korunarak yaşatılması için acilen harekete geçilmesi gerekmektedir. Restorasyonu ve iyileştirilmesi gereken yapılar için müdahale yöntemlerinin belirlenmesi, gereken finans kaynağı konusunda öneriler oluşturulması gerekeği saptanmıştır. Dolapdere Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi'nin özgünlüğü bozulmadan, çevresiyle birlikte korunarak yaşatılmasının, semtin tarihi ve kültürel değerlerinin korunması için bir örnek oluşturacağı düşünülmektedir. Anıta dikkat çekilerek semtin tarihi ve kültürel değerlerinin yaşatılması için çabaların arttırılması amaçlanmıştır.

⁹⁷ Güvenli olmayan semtin sakinleri de sosyal yapıdan memnun değildir. Bölge sakinlerinin çoğunluğu yerleşmenin eski kullanıcısı olmamakla birlikte, uzun yıllardır bölgede yaşayanlar da mevcuttur.

4. DOLAPDERE EVANGELİSTRİA RUM ORTODOKS KİLİSESİ

4.1 Konumu

Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi Tatavla'nın güneydoğu eteklerindeki Yenişehir Mahallesi'nde, Dolapdere Caddesi'nin kuzeyinde, eski adı Kilise, bugünkü adı Hacı İlbey olan sokaktan girilen 1371 ada 1 parselde yer almaktadır (Şekil 4.1). Avluda kuzey yönünde kiliseye bitişik olarak Theotoku Ayazması, güneydoğu yönünde toplantı binası ve kilise hizmetlilerinin yaşadığı konut bulunmaktadır. Toplantı binası ile kilise arasındaki açıklıktan arka bahçeye geçiş sağlanmaktadır.



Şekil 4.1 : Evangelistria Kilisesi Vaziyet Planı

Tatavla'nın 1912 yılındaki dini lideri Pamfilu Melisinos Hristodulu, kilisenin Tatavla tepesinin eteklerinde, Rıza Paşa arazisi içinde inşa edildiğini belirtmiştir (Hristodulu, 1913, s.115). 1913 ve 2013 yıllarına ait fotoğraflarda Dolapdere Caddesi silüeti içindeki Evangelistria Kilisesi görülmektedir (Şekil 4.2).



Şekil 4.2 : Evangelistria Kilisesi / 1913-2013.

4.2 Tarihsel Gelişim

İstanbul'daki Rum Ortodoks Kiliseleri hristiyanlık dinince kutsal kabul edilen azizler, peygamberler, din büyükleri ve İncil'de yer alan konulara ithaf edilerek adlandırılmıştır (Karaca, 2006, s.73). Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi adını Hz.Meryem'in hamile olduğunun müjdelendiği (Şekil 4.3) Evangelizmos Yortusu'dan almaktadır (Aleksandru, 1996, s.148). Ortodoks Kilisesi'nin büyük bayramlarından biri olan Evangelizmos (Meleğin Müjdesi) 25 Mart'ta kutlanmaktadır. Kilisenin adı çeşitli kaynaklarda Evangelistrias Kilisesi, Panayia Evangelistria Kilisesi, Panagia Evangelistria Kilisesi, Meryem Ana Kilisesi, Evangelismos tis Theotoku olarak geçmektedir. Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi "Beyoğlu Yenişehir Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı"na aittir.

İlk Evangelismos Kilisesi'nin Tatavla eteklerinde 1857 yılında inşa edildiği bilinmektedir. Agios Dimitrios Kilisesi'ne bağlı olan Yenişehir Mahallesi'nde etrafı bostan ve bahçelerle çevrili geniş alanda inşa edilen küçük ve ahşap kilise "Tahta Kilise" olarak anılmıştır (Hristodulu, 1913, s.115). 15 Ağustos 1857 tarihli Patrikhane'nin mühürünü taşıyan "Sigillion"u (sicil) Evangelismos Kilisesi cemaatinin kuruluş evrakıdır (Şekil 4.4). XXIX numaralı Patrikhane defterinde yer alan belge Patrik Kyrillos ve 10 Metropolit'in imzalarını taşımaktadır. Patrik Kyrillos idaresinde toplanan Ruhani Meclisi tarafından onaylanan sicil belgesinde yeni inşa edilen Evangelismos Kilisesi bölgesinin sınırları tanımlanmış; bu sınırlar içinden sağlanacak gelirlerin Kilisenin kullanımına ait olduğu belirtilmiştir.

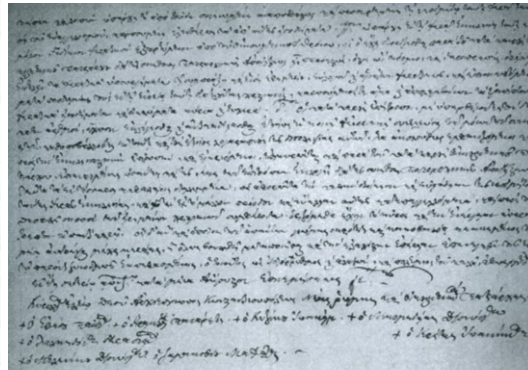
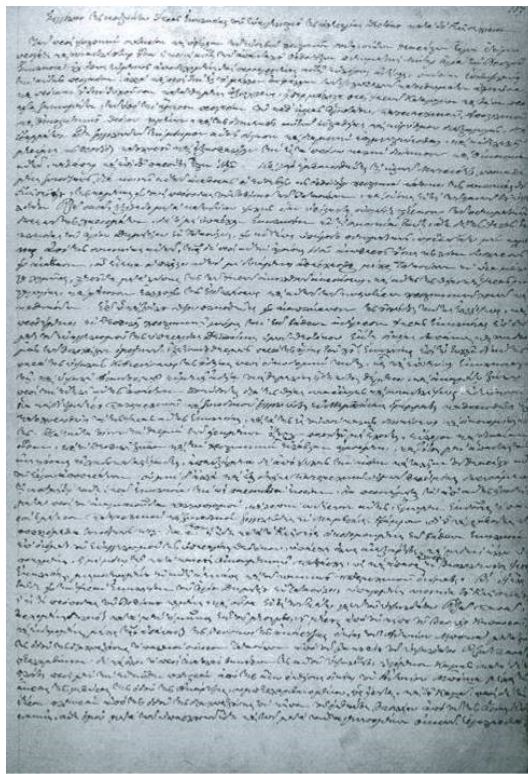


Şekil 4.3 : Evangelismos İkonası.

Sigillion belgesinde kilise bölgesinin sınırları şöyle tanımlanmaktadır:

Günümüze kadar Tatavla'daki mukaddes Ayios Dimitrios Kilisesi'nin cemaatine dahil olan Yenişehir bölgesinin Ali Rıza Paşa'nın tepe altındaki bahçelerinden başlayarak, güneyde Bahçıvan Vasillios'un bahçesine kadar uzanan ve karşıdaki Akarca denin bölgenin çeşmesinin bulunduğu yerdeki Antonios Baka'nın evine kadar devam eden yerleşim semti ile eski Tatavla cemaatinin sınırı arasındaki kısım ve doğuda Rıza Paşa Vakfı'nın Kaya denin mevki'den iç tarafa bakan saha ile kuzey yukarıda zikredilen Antonios Baka'nın evinden Akarca köprüsünün bulunduğu noktaya kadar uzanan ve karşı taraftan Kaya denin mevki içerir ve Vasillios denin şahsa ait bahçeyi Aya Kyriaki den ayıran caddeyi içeren bölgedeki evler, iş yerleri, bahçeler ve diğer yerleşim yapıları.

Kilisenin sicil belgesinde belirtilen sınırlar esas alınarak Tatavla eteklerinden başlayıp, Pangaltı Caddesi'ne kadar uzanan alanı kapsayan Evangelistria Kilisesi Cemaati sınırları Pervititch haritası üzerinde belirtilmiştir (Şekil 4.5).



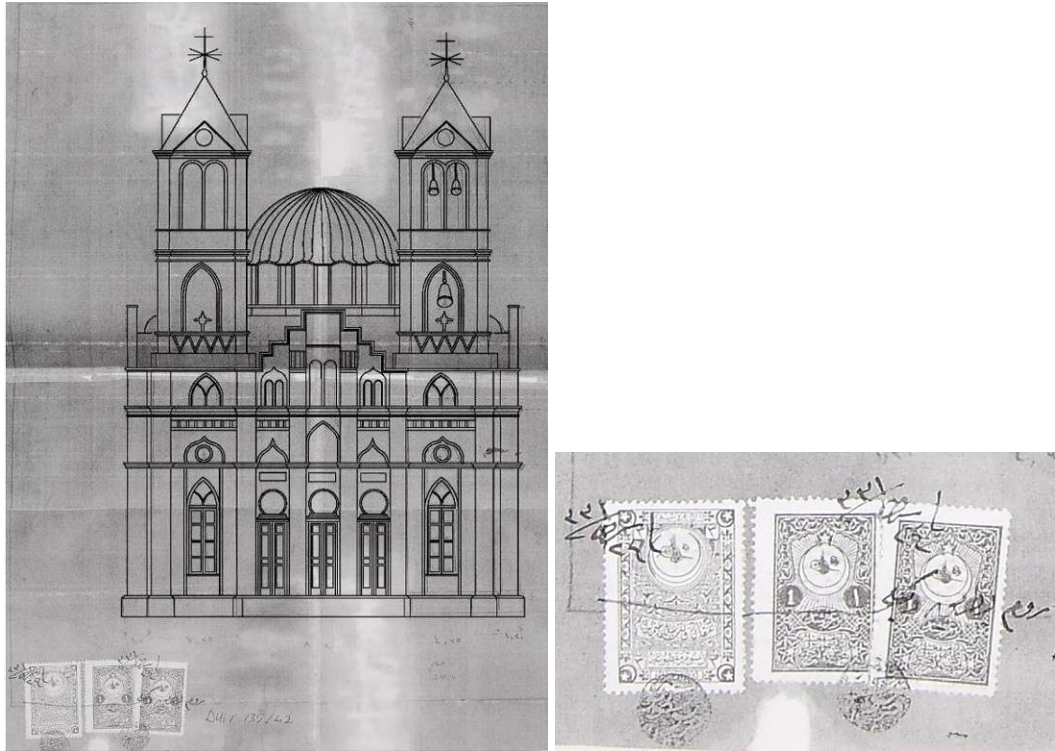
Şekil 4.4 : Evangelistria Kilisesi'ne ait “Sigillion” belgesi.



Şekil 4.5 : Evangelistria Kilisesi Cemaati sınırları.

İstanbul'daki Rum Ortodoks kiliseleri Osmanlı dönemi boyunca kente gelen ziyaretçilerin notlarında yer almış; bu kayıtlar kiliseler hakkında bilgi sağlayan kaynaklar olmuştur. Dolapdere Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi hakkında gezginlerden ulaşılabilen en eski kaynak Skarlatos Tu Vizantios'un 1862 tarihli İ. Konstantinopolis isimli kitabıdır. Yazar Evangelistria Kilisesi'nden, "Tatavla tepesinin eteklerinde Kutsal Meryem adına küçük bir kilise" olarak söz etmiştir (Vizantinos, 1862, s.30).

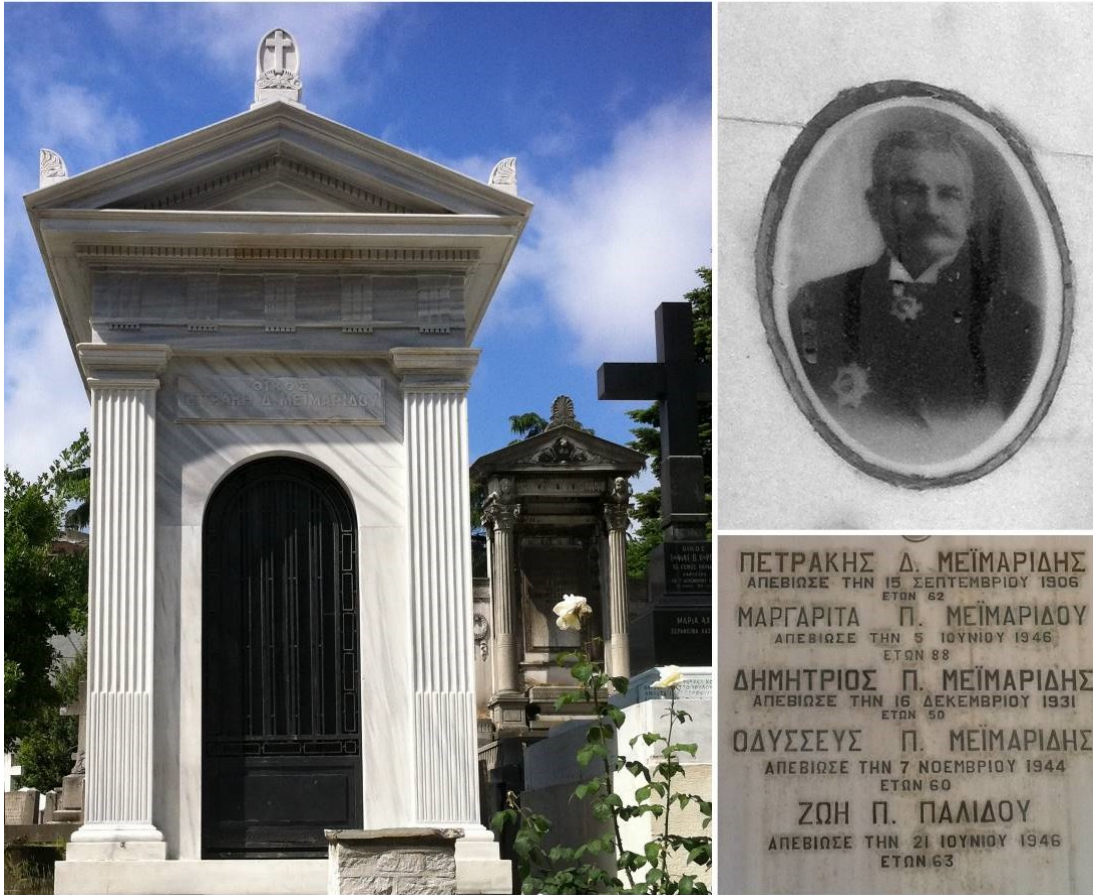
1872 yılında temelleri atılmaya başlanan mevcut kâgir kilisenin yapımına 28 Şubat 1875'te padişah Sultan Abdülaziz tarafından izin verilmiştir⁹⁸. T.C. BOA'nda yer alan belgede Tatavla / Yenişehir'de yer alan Rıza Paşa Vakfı'na bağlı Evangelistria Kilisesi ve müstemilatının önceden Padişah iradesiyle verilen arsa ile arsa çevresinde yer alan Rum cemaatine ait arsalar birleştirilerek yapılmasına izin verildiği yer almaktadır (T.C. BOA, İ.DUİT 135/42, 1875). Rum Patrikliğinin 1912 yılında onayladığı kilisenin plan, dış görünüş ve yükseklik ölçülerinin yazılı olduğu çizimler belgenin ekindedir (Şekil 4.6).



Şekil 4.6 : Evangelistria Kilisesi cephe çizimi, 1912 (T.C. BOA İ.DUİT 135/42).

⁹⁸ Rum semt sakinleri Sultan Abdülaziz'den izin aldıktan sonra, muhteşem kubbesi ve çan kulesi olan Evangelistria Kilisesi inşa edilmiştir (İstekli, N., 2011, s.307).

Evangelistria Kilisesi'nin Tatavla'nın ünlü mimarı Petraki D. Meimaridis tarafından yönetilen inşaatına Patrik II. İoakim (1873-1878) zamanında başlanmıştır (Ekatontaetiris, 1994, s.15). İstanbul'un önemli Rum mimarlarından biri olan Petrakis Meimaridis 1824 yılında doğmuş, 15 Eylül 1906'da 82 yaşında İstanbul'da vefat etmiştir (Papazoğlu, 2005, s.145). Petrakis Meimaridis'in mezarı Şişli Rum Ortodoks Mezarlığı'nda bulunmaktadır (Şekil 4.7). Mezarın iç kısmında yer alan mermer üzerindeki yazıdan⁹⁹ aynı mezara Petraki Meimaridis'in oğullarının ve eşinin de defnediliği anlaşılmaktadır.¹⁰⁰



Şekil 4.7 : Petraki D. Meimaridis'in mezarı (E.Aşık).

⁹⁹ Mezarın iç kısmında yer alan yazılar şöyledir: Petraki D. Meimaridis 15 Eylül 1906'da vefat etmiştir. Yaşı 82 , Margarita P. Meimaridu 5 Temmuz 1946'da vefat etmiştir. Yaşı 88, Dimitrios P. Meimaridis 16 Aralık 1931'de vefat etmiştir. Yaşı 50, Odisefs P. Meimaridis 7 Kasım 1944'de vefat etmiştir. Yaşı 60, Zoi Palidu 21 Haziran 1946'da vefat etmiştir. Yaşı 63.

¹⁰⁰ 6 Kasım 1910 tarihinde yayımlanan cenaze ilanından, Petraki Meimaridis'in kız kardeşinin İstanbul Beyoğlu'nda yaşadığı anlaşılmaktadır (Papazoğlu, 2005, s.145). İlanı "Petraki Kalfanın" oğulları olan ve İstanbul'da yaşayan vefat edenin yeğenleri Aleksandros P. Meimaridis ve Georgios P. Meimaridis ve Selanik'te yaşayan Dimitrio K. Meimaridi, Anastasio K. Meimaridi ve Maria K. Meimaridi adlı akrabalarının vermiş olduğu tahmin edilmektedir.

Evangelistria Kilisesi'nin çizimleri yapan mimar “Petraki D. Meimaridis” Burgaz Ada'da bulunan Prodromos Kilisesi inşaatının kontrolünü de yapmıştır.¹⁰¹ Meimaridis Zografyon Lisesi'nin inşaat sürecinde çalışmış ve Periklis Fotiadis'in hazırlamış olduğu planları uygulayan teknik kurul'da yer almıştır (Ekatontaetiris, 1994). 1875-1878 yılları arasında başlayan Evangelistria Kilisesi'nin inşaatı maddi sıkıntılar nedeniyle ancak 1893'te tamamlanmıştır. Yapımı için 15000 Lira harcanan kilisenin resmi açılışı 27 Kasım 1894 yılında yapılmış (Hristodulu, 1913); açılış ayinini Patrik 27. Neofitos yönetmiştir (Ekatontaetiris, 1994, s.15). Kilisenin inşaatının tamamlanması için yerli yabancı Ortodoks hristiyanlar, Evangelismos, Zoodohu Pigi, Aziz Pandleimonos ve Aziz Nikolaos yardımlaşma derneklerinin katkıları olmuştur (Millas, 1996, s.407).

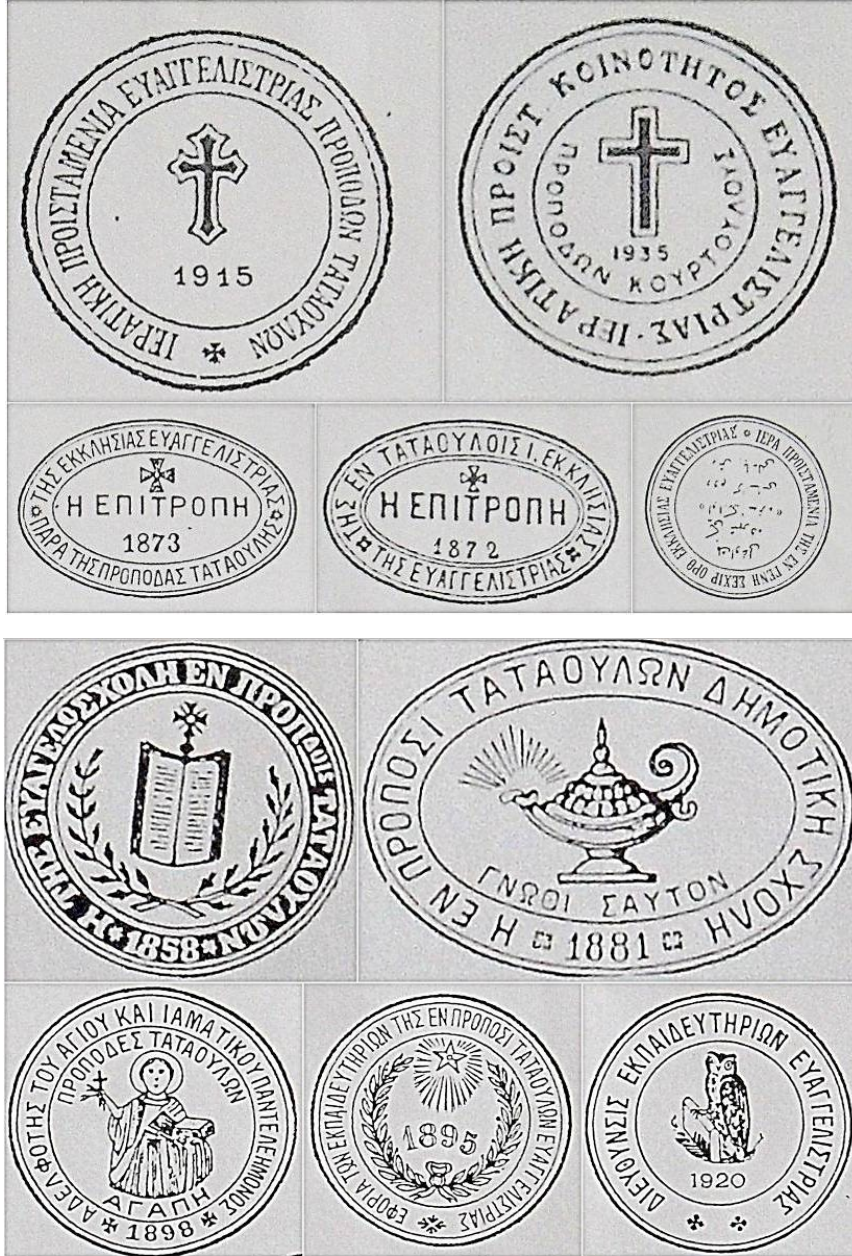
Ekklesiastiki Alitheia (EA) 1880-1923 yılları arasında Patrikhane'nin resmi yayın organı olarak basılan bir dergidir¹⁰² (Çilenis, 2010, s.46). “Dinsel Gerçek” anlamına gelen “Ekklesiastiki Alithia” adlı derginin 18 Kasım 1894 tarihli 37.sayısında Evangelistria Kilisesi'nin açılışı ile ilgili haber şöyledir: “İki sonraki Pazar 27 Kasım günü Tatavla eteklerinde bulunan Evangelistria kilisesinin açılış töreni için kilisenin Kayyum heyeti, Patrikhanenin vekili olan Bursa Metropoliti Sayın Nathanail açılış ayinini kılmak üzere davet edilmiştir.” (Ekklesiastiki Alithia, 1894, s.1). Her hafta cuma günü yayınlanan gazetenin 25 Kasım 1894 tarihli 38. sayısında ise yeni inşa edilen Evangelistria Kilisesi'nin açılışına Nikopoli ve Preveze Metropoliti Kostandinos, Durres Metropoliti Vissarionos ve Mira Metropoliti Yermanos'un katılacağı belirtilmiştir (Ekklesiastiki Alithia, 1894, s.1).

Evangelistria Kilisesi İstanbul'da Yunanca basılan diğer süreli yayınlarda kilisenin yapımında Petraki Meimaridis ile birlikte Petraki Kalfa Adamandidis'in çalıştığı, planlarının yapımından yirmi yıl önce hazırlandığı, tasarımının kurallara uygunluğu ve dış görünüşünün Bizans tarzında olması ile seçkinleştiği yer almıştır (Çilenis, 2010, s.50).

¹⁰¹ Petraki D.Meimaridis Burgazada'da bulunan Prodromos kilisesi denetiminde “malzeme ve günlük yevmiye olarak” 11.622 kuruş almış ve kilisenin açılışı 11 Temmuz 1899 tarihinde gerçekleşmiştir. İstanbul'un Yunan Edebi Derneğinin aktif üyelerinden olan Meimaridis 1888 senesinde derneğin daimi üyeleri arasına seçilmiştir (Papazoğlu, 2005, s.145).

¹⁰² Tarih araştırmacısı Manuil İ. Gedeon Ekklesiastiki Alitheia'da Rum mimarlar hakkında bilgiler içeren makaleler yazmıştır. Gedeon'un değindiği mimarlar arasında Petraki Meimaridis yer almamakta, Mustafa Fazıl Paşa'nın pek çok işini yapan babası “Dimitris”ten söz edilmektedir (Çilenis, 2010, s.40).

Evangelistria Kilisesi Tatavla Cemiyeti'ne ait mühürler 1872, Evangelistria Kilisesi'ne ait cemaat derneklerine ait mühürler (Şekil 4.8) ise 1881 yılından başlamaktadır. (Millas, 1996, s.407).

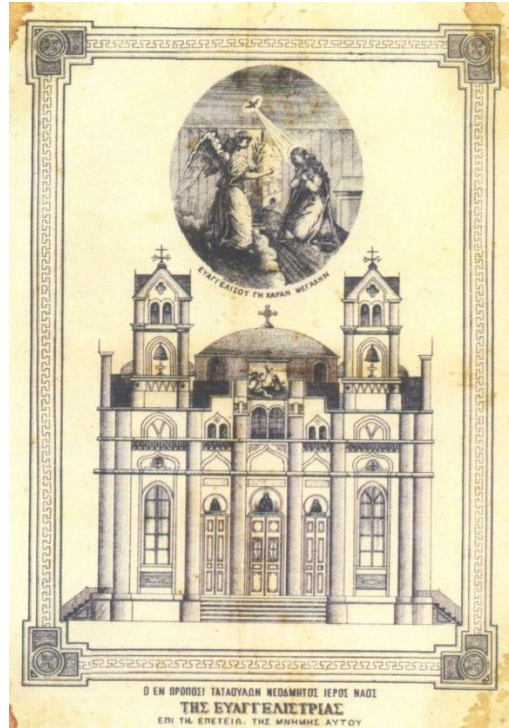


Şekil 4.8 : Evangelistria Kilisesi, Evangelistria İlkokulu ve yardımsever derneklerine ait mühürler (Millas, 1996, s.407).

Baskı kalıbı olarak kullanılmak üzere hazırlanan taş üzerine Evangelistria Kilisesi'nin giriş cephesi ve Evangelismos İkonası çizilmiştir (Şekil 4.9). Vasillis Colonas'ın "Greek Architects in Ottoman Empire" adlı kitabında Evangelistria Kilisesi'nin kutsanmasını gösteren bakır üzerine işlenmiş çizimde de (Şekil 4.10) taş baskı üzerindeki cephe ve ikona bulunmaktadır (Colonas, 2005, s.34).



Şekil 4.9 : Evangelistria Kilisesi'nin, 1894 öncesinde hazırlanan 1/100 ölçekli taşbaskı kalıbı (Evangelistria Kilisesi Arşivi).



Şekil 4.10 : Evangelistria Kilisesi, cephe çizimi (Colonas, 2005, s.34).

Kilisenin narteksindeki duvarda bulunan mermer kitabesinde “ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΦΙΛΟΤΙΜΩ ΠΑΝΤΩΝ ΤΩΝ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΞΕΝΩΝ ΤΕ ΚΑΙ ΑΣΤΩΝ ΚΑΙ ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΩΝ, ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΟΥΝΤΟΣ ΤΟΥ ΠΕΤΡΑΚΗ Δ. ΜΕ Ι ΜΑΡΙΔΟΥ, ΗΧΘΗ ΕΙΣ ΠΕΡΑΣ Ο ΣΕΠΤΟΤΑΤΟΣ ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΕΝ ΕΤΕΙ 1893. ΕΝΕΚΑΙΝΙΑ- ΣΘΗ ΕΝ ΕΤΕΙ 1894 ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΥΟΝΤΟΣ ΝΕΟΦΥΤΟΥ ΤΟΥ Η'” yazmaktadır.

Metnin Türkçesi şöyledir: “Meryem Ana’nın hamile kalmasının müjdesine ithaf edilen bu kutsal kilise, tüm yerli ve yabancı Ortodoks Hristiyanların ve de hayır derneklerinin katkıları ile 1893 yılında Mimar Petraki D.Meymaridu” tarafından tamamlanmış ve 1894 yılında 8. Neofitos’un Patrikliği sırasında onarılmıştır”. Kitabesinden de anlaşıldığı gibi, aslında kilise 1893 yılında tamamlanmış ancak 14 Temmuz 1894’te yaşanan deprem¹⁰³ hasarı nedeniyle 1894 yılında onarılması gerekmiş; onarım sonrasında 27 Kasım 1894’te ibadete açılmıştır (Hristodulu, 1913, s.116).

T.C. BOA’nde yapılan araştırma sonucunda Evangelistria Kilisesi ile ilgili çeşitli belgelere ulaşılmıştır. 16 Mayıs 1878 (Hicri 1297) tarihli belgede (T.C. BOA, YPRK. ZB 1 / 49, 1878) pazar günü Beyoğlu, Dolapdere, Tatavla Yenişehir’deki Evangelistria kilisesinin zangocunun vurularak yaralama suretiyle öldürüldüğü, Kilise’ye ve Beyoğlu Karakoluna haber verilmesi üzerine, hemen tahkikat yapılmak üzere yetkililerce hareket edildiği yer almaktadır. Mevcut kilisenin inşasının 1871-1893 yılları arasında devam ettiği bilindiğinden, söz konusu zangoç önceki “Tahta Kilise” olarak adlandırılan kilisenin görevlisi olmalıdır. Kilisenin inşaatının devam ettiği 1 Ağustos 1890 tarihinde Beyoğlu Sancağı tarafından Tatavla’da bulunan Evangelistria Kilisesi’nin eksiklerini tamamlamak için erkek ve kadınlardan oluşan bir kardeşlik (Beroftila adlı) cemaati kurulmuştur¹⁰⁴ (T.C. BOA, Y. PRK. ZB 5 / 88, 1890). 14 Temmuz 1894’de İstanbul’da olan deprem sebebi ile, Beyoğlu ilçesindeki bulunan Tatavla Kilisesi’nin müracaatı ve Dolapdere Polis Komiserliğinin de onayı üzerine, kilise ve ahalinin istediği miktarda çadırın verilmesine dair Beyoğlu Mutasarrıflığına yazılan bir belge bulunmaktadır (T.C. BOA, Y. PRK. ZB 13 / 41, 1894).

Akilas Millas’ın Sfragides Konstantinopolis (İstanbul’un Mühürleri) adlı kitabında kilisenin Dolapdere Caddesi’nden silüetine ait çizim yer almaktadır (Şekil 4.11). Millas’ın kilisenin farklı tarihlerdeki fotoğraflarını değerlendirerek 1994 yılında hazırladığı ve “Tatavla’nın eteklerinde bulunan Evangelistria Kilise Bölgesi” olarak

¹⁰³ 19. yüzyılın son büyük depremi 10 Temmuz 1894’te yaşanmıştır (Özkılıç, 2015, s.9).

¹⁰⁴ 1878 tarihli belgede cemaatin kilisede toplanarak Patrikhane’den memur olarak gelen Despot Ağnatyos Efendi gözetiminde yapılan dualardan sonra eksiklikler için para topladıkları; tekrar 5 Ağustos’ta toplanmak üzere dağıldıkları belirtilmiştir (T.C.Başbakanlık Osmanlı Arşivi, YPRK. ZB 1 / 49, 1878).

tanımladığı çiziminde, Evangelistria Kilisesi ve arkasında yükselerek tepeye ulaşan bitişik nizam konut dokusu görülmektedir (Millas, 1996, s.406).

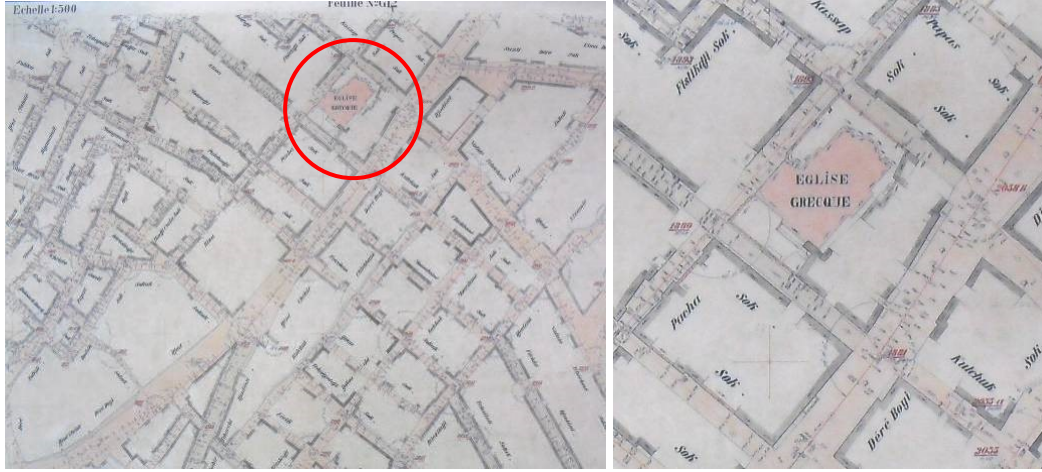


Şekil 4.11 : Evangelistria Kilisesi (Millas, 1996, s.406).

4.3 Arşiv belgelerinde Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi

Evangelistria Kilisesi'nin tarihi hakkında veri toplamak amacıyla arşiv belgeleri, haritalar ve eski fotoğraflar araştırılmıştır. “Alman Mavileri” olarak anılan, bir Alman Şirketi tarafından 1914-1918 tarihleri arasında üretilmiş olan 1/500 ölçekli haritada Evangelistria Kilisesi “Eglise Greque” olarak gösterilmiştir (Şekil 4.12). Haritada avlu içinde yer alan kilise ve ayazmasının dış ölçüleri belirtilmiş; aynı adada yer alan diğer yapıların konturları çizilmiştir.

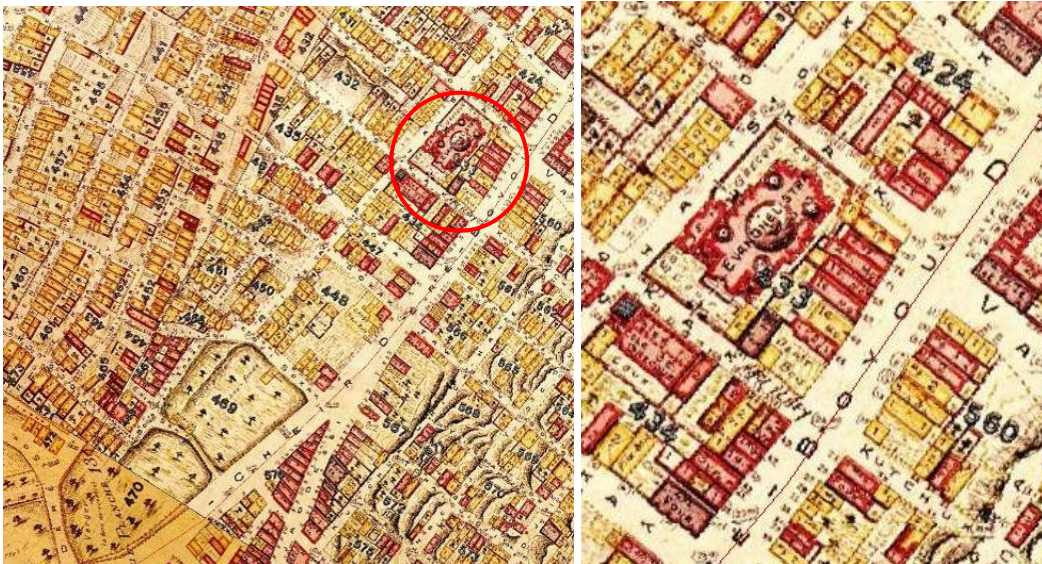
1922 tarihli Tatavla tepesini ve Dolapdere Caddesini gösteren (Şekil 4.13) 1/5000 ölçekli yapı adaları ve anıtsal yapıların belirtildiği haritada kilise yer almıştır (T.C. BOA, HRT.h.2130,.1922). 1925 tarihli Pervititch Haritası'nda Evangelistria Kilisesi, Theotoko Ayazması ve Evangelistria Okulu görülmektedir (Şekil 4.14).



Şekil 4.12 : Alman Mavisi, Evangelistria Kilisesi (1914-1918).



Şekil 4.13 : Evangelistria Kilisesi (T.C. BOA, HRT.h.2130, 1922).



Şekil 4.14 : Pervititch Haritası, Evangelistria Kilisesi (1925).

1870 yılında İstanbul’da doğan Achille Samandji padişah ve Osmanlı şehzadelerinin fotoğrafçısı olarak çalışmıştır (Stamatopoulos, 2007, s.9)¹⁰⁵. Achille Samandji’nin mahallesi olan Tatavla’ya dair fotoğrafları, bölgeye dair en ayrıntılı görsel belgelerdir. Achille Samandji Tatavla/Yenişehir bölgesi kiliselerine de yer vermiştir. Dolapdere Caddesi’ni gösteren fotoğrafta Evangelistria Kilisesi’nin çan kuleleri görülmektedir (Şekil 4.15). Fotoğrafların 1900’lü yılların başına tarihlenmesi mümkündür.



Şekil 4.15 : Yenişehir / Dolapdere Caddesi 1936 öncesi (Achille Samandji).

Sadece Rumların yaşadığı, arnavut kaldırımı kaplı Dolapdere Caddesi’ni detaylı gösteren fotoğraf ise Evangelistria Kilisesi’nin sonradan eklenen saat kulesinin henüz bulunmadığı bir anda çekilmiştir (Şekil 4.16). Yenişehir mahallesi yerleşiminin başladığı diğer bir fotoğrafta Mirimiran Sokak’tan Evangelistria Kilisesi ve kiliseyi çevreleyen ahşap evler görülmektedir (Şekil 4.17). Beyoğlu Yenişehir Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı başkanı Kozma Kozmaoğlu’nun arşivinden sağlanan

¹⁰⁵ 1918 yılına kadar saray fotoğrafçısı olarak, sonrasında ise serbest fotoğrafçı olarak İstanbul’da birçok fotoğraf çeken Achille Samandji, 1936 yılında İstanbul’dan ayrılıp, Atina’ya yerleşmiştir. Achille Samandji’nin kızı ile evlenen araştırmacı tarihçi Marios Eugene Dalleggio fotoğrafları toplayarak ve kendisine ait birçok fotoğrafı da ekleyerek arşivi düzenlemiştir. Dalleggio’nun oğlu Marios Dalleggio bu albümü Prof. Konstantinos M. Stamatopoulos editörlüğünde yayınlamıştır (Stamatopoulos, 2007, 11).

1949 tarihli fotoğrafta ise Dolapdere Caddesi ve Kilise'nin çevresi görülmektedir (Şekil 4.18).



Şekil 4.16 : Dolapdere Caddesi / Evangelistria Kilisesi (Achille Samandji).

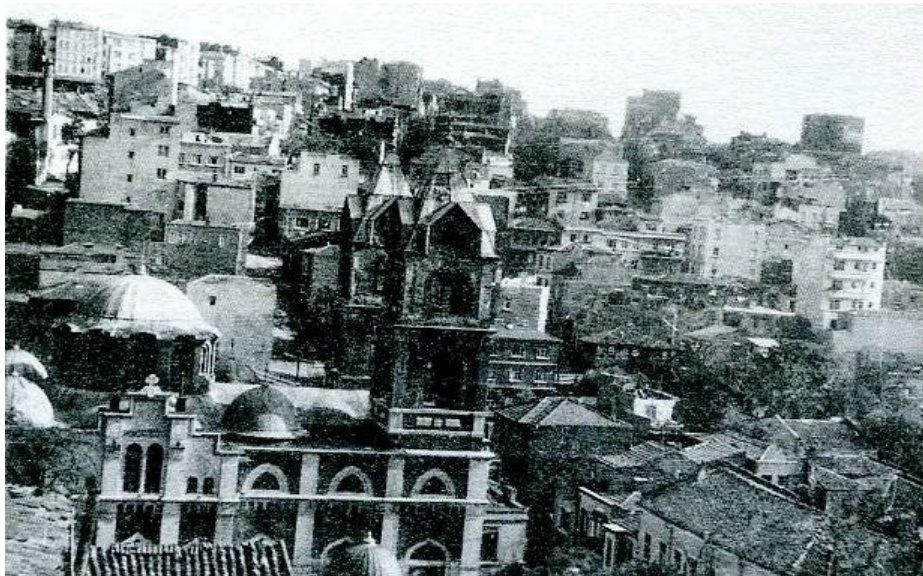


Şekil 4.17 : Evangelistria Kilisesi (Achille Samandji).



Şekil 4.18 : Dolapdere Caddesi, 13.09.1949 (Kozma Kozmaoğlu).

Tatavla – Yenişehir bölgesi İstanbul’a gelen gezginlere, fotoğrafçılara konu olduğu gibi, birçok yazar ve şairin kitabında da yer almıştır. Şair Ece Ayhan 1943-44 yılları arasında Evangelistria Kilisesi’nin yandığını bizzat görmüştür: “...kulelerini cayır cayır alevler sarmış Evangelistria kilisesi! Yanıyor! Bütün ahali evlerden dışarı uğramıştı: Rum, Ermeni, Yahudi, Türk, Kürt, Ortodoks, Katolik, Protestan, Zaza, Yezidi, Yehova Şahitleri, Süryani, Keldani, Romanlar vs.” (Söğüt, 2009, s.75). Yorgo Valasiadis’in “Tatavla’ya Kar Yağıyor” adlı kitabında, Valasiadis “mahallem” olarak tanımladığı Tatavla’da geçen anılarını anlatmaktadır. Kitapta Evangelistria Kilisesi kuzeybatı cephesini içeren bir fotoğraf da yer almaktadır (Şekil 4.19) (Valasiadis, 2005, s.111).



Şekil 4.19 : 1950’li yıllarda Evangelistria Kilisesi (Valasiadis, 2005, s.111).

1953 sonrasına tarihli başka bir fotoğrafta Dolapdere Caddesi ve arka planda çan kuleleri arasına eklenen saat kulesiyle Evangelistria Kilisesi (Şekil 4.20) görülmektedir (Gülersoy, 1999, s.186).



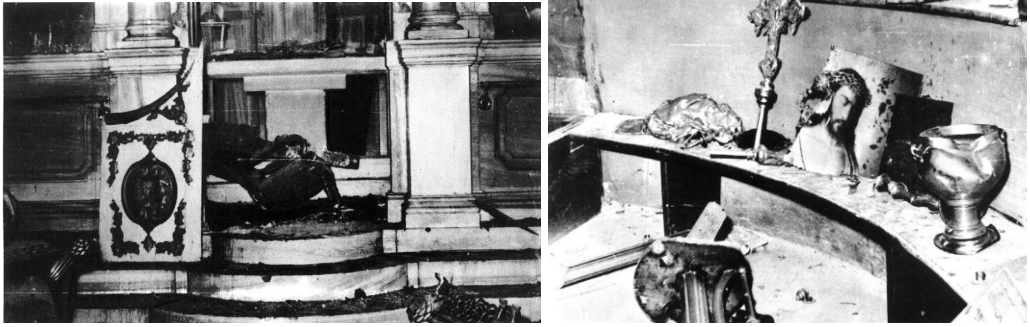
Şekil 4.20 : Dolapdere Caddesi ve Evangelistria Kilisesi, (Gülersoy, 1999, s.186).

Rum Ortodoks Patrikhanesi fotoğrafçısı Dimitrios Kalumenos¹⁰⁶ (1912-2006) 6-7 Eylül 1955 olayları sonrasında Dolapdere, Tatavla ve Şişli'yi dolaşmış, kilise ve mezarlıklardaki durumu fotoğraflarla tespit etmiştir (Bali, 2010, s.162). Belgelediği yapılar arasında Evangelistria Kilisesi de bulunmaktadır (Kaloumenos, 1991, s.185). Kilisenin girişine, ana mekanına ve apsis bölümüne ait fotoğraflarda 1955 olayları sonrasında kilisenin durumu görülmektedir (Şekil 4.21, 4.22, 4.23). D. Kalumenos Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi'ni anlatırken geniş bir kubbesi, iki çan kulesi ve iki katlı galerisi olduğunu ve özellikle gümüş kandillik ve avizeler üzerine gelen güneş ışığının mekanı ziyaret edenlerin ruh halini etkilediğini belirtmiştir (Kaloumenos, 1991, s.147). Nikolaous İstekli ise 1964-1972 yılları arasında Evangelistria Kilisesi'ndeki ayinlerin çok duygulu geçtiğini belirtmiştir (İstekli, 2011, s.305).

¹⁰⁶ 1912 yılında İstanbul'da doğan Dimitrios Kalumenos, 1940 yılında Patrik Veniamin'in talebi ile Ekümenik Patriklik fotoğrafçısı olarak işe alınmış, 1940-1958 yılları arasında Patriklik'in resmi foto-habercisi olarak çalışmıştır (Korucu, 2015, s.11).



Şekil 4.21 : Evangelistria Kilisesi naos, 1955 (Kaloumenos, 1991, s.192).



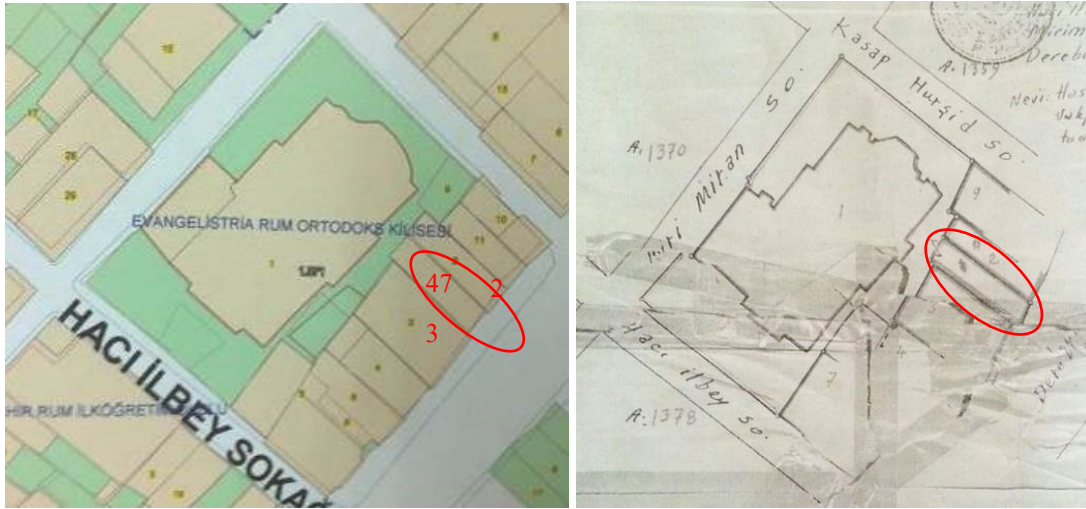
Şekil 4.22 : Evangelistria Kilisesi apsis, 1955 (Kaloumenos, 1991, s.192,185).



Şekil 4.23 : Evangelistria Kilisesi giriş ve apsis bölümü, 1955 (Url-1).

4.4 Geçmişte Yapılan Onarım ve Müdahaleler

Beyoğlu İlçesi, 1371 ada 1 parsel üzerinde yer alan Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi'ne ait 1958 tarihli çaplı tapu senedinde, Kiliseye ait olan, 2 ve 3 parsellerin arasında kalan 47 sayılı (eski 73) bölüm kilise mülkiyet sınırları içinde gösterilmemiştir. Beyoğlu Yenişehir Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı mütevelli heyeti başkanı Dimitri Tarinas, 8.12.1958 tarihinde Beyoğlu Tapu Sicil Muhafızlığı'na başvurarak mülkiyetlerinde olan kilisenin tapusu ekindeki çapın bu bölümünün incelenmesi ve söz konusu taşınmazı gösterir belgenin kadastroya bildirilmesini ve düzeltilmesini talep etmiştir. 10.1.1958 tarihinde Beyoğlu Tapu Fen Amirliği söz konusu 47 sayılı bölümü 1 parsel dahil ederek, pafta ve tasarruf krokisine işlemiştir (KTVKKBK) (Şekil 4.24). Günümüzde Kilisenin üzerine bulunduğu 1 parselin sınırları içinde Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi, bitişiğinde konumlanan Theotoko Ayazması ve Dolapdere Caddesi'ne cephesi olan kâgir 2 katlı bir konut bulunmaktadır.

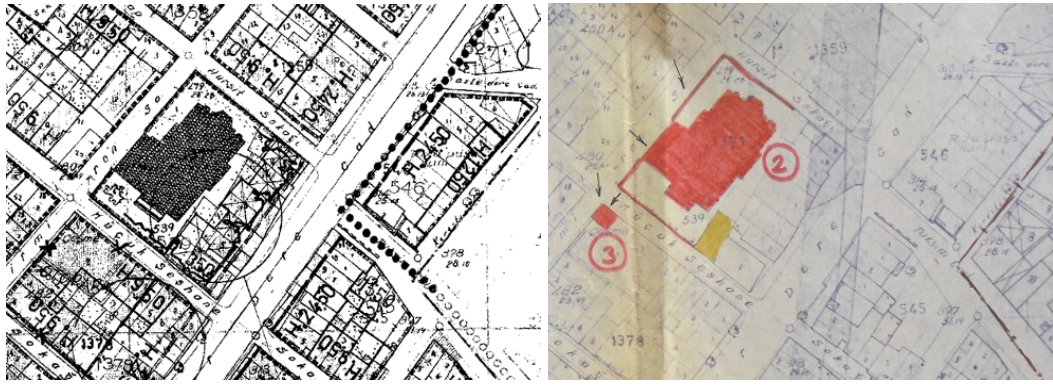


Şekil 4.24 : Evangelistria Kilisesi vaziyet planı ve tapu belgesi (KTVKKBK).

İstanbul, Beyoğlu İlçesi Yenişehir Mahallesi 1371 ada 1 parsede yer alan Evangelistria Rum Kilisesi ve Theotoko Ayazması GEEAYK'nun 12.5.1979 gün ve 1158 sayılı kararı ile tescillenmiştir. 34.05.00/2 envanter numaralı Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi ve Ayazması, “anıtsal yapı” olarak tanımlanmıştır (Şekil 4.25). Evangelistria Kilisesi 9.9.1966 Dolapdere I. Etap Uygulama İmar Planı'nda da anıt yapı olarak belirtilmiştir (Şekil 4.26).



Şekil 4.25 : Evangelistria Kilisesi, anıt fişinde yer alan fotoğraf (KTVKKBK Arşivi).



Şekil 4.26 : Evangelistria Kilisesi, İmar Planı (KTVKKBK Arşivi).

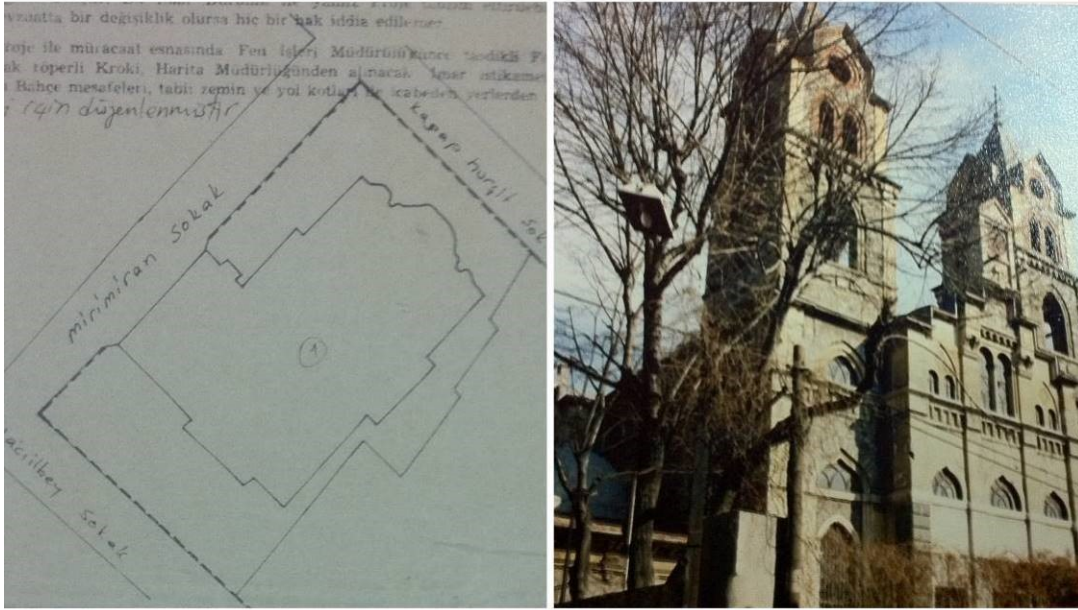
Anıt fişinde yapının genel tanımı “Kesme taşlarla inşa edilmiş, bazilika planlı bir kilisedir. Aynı avlu içinde bir ayazma ve meşrutası vardır. Yapının ön iki köşesinde iki çan kulesi ve merkezi yerinde bir kubbesi vardır” şeklinde yapılmıştır. Yapım tarihi 1894, yaptıran Rum Cemaati olarak gösterilen anıt fişi ekinde Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi’nin 1979 yılı durumunu gösteren fotoğraflar yer almaktadır (KTVKKBK) (Şekil 4.27).

Beyoğlu Yenişehir Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı adına 21 Şubat 1990’da Evangelistria Kilisesi’nin çatısında kurşun değiştirme işlemi için Beyoğlu Belediye Başkanlığı’ndan iskele ruhsatı talep edilmiştir. Talep üzerine Beyoğlu Belediyesi III Nolu KTVKKBK Müdürlüğü’nden sakınca olup olmadığı konusunda bilgi istemiştir. Bilgi talebi yazının ekinde kilisenin 1990 tarihli imar durumu ve

fotoğrafı yer almaktadır (Şekil 4.28). İmar durumunda kilisenin tescilli eski eser olduğu, kontur ve gabarisinin aynen muhafaza edilmesi gereği belirtilmiştir.



Şekil 4.27 : Evangelistria Kilisesi, 1979 (KTVKBK Arşivi).



Şekil 4.28 : Evangelistria Kilisesi'nin imar durumu belgesi ve fotoğrafı (KTVKBK Arşivi).

23 Şubat 1990 tarihinde III Nolu KTVKBK Müdürlüğü Evangelistria Kilisesi'nin çürüyen elemanlarının (kapı, pencere, kepenk, merdiven korkuluğu, parmaklık, dolap v.s.) aslına uygun olarak (detayların) aynı malzeme ile değiştirilmesi, bozulan çürüyen üst yapı elemanlarının aynı plan, biçim, renk ve malzeme ile onarılıp tamamlanması; bozulan iç sıvalar (bezemeli duvar ve tavanlar hariç) ile

kaplamaların, renk, malzeme, ölçü ve biçim uyumu sağlanmak koşullarıyla, aslına sadık kalınarak yenilenmesi gibi basit onarımlarının yapılmasına 4.3.1988 gün ve 10 sayılı ilke kararına göre sakınca bulunmadığına; esaslı onarım ve tadilat yapılmak istenmesi halinde, rölöve ve onarım projelerinin KTVKKB'na sunularak onay alınması gerektiğine, basit veya esaslı onarımlar sırasında ilgili Belediyesince denetim sağlanmasına, onarım sonrasını gösteren ayrıntılı fotoğrafların KTVKKB'na verilmesinin zorunlu olduğuna karar vermiştir (266 sayılı, 23.02.1990 tarihli karar). Karar sonrasında iskele kurulmamış, anıtın kubbe ve tonozlardan oluşan örtüsüyle ilgili onarım yapılmamış; kurşun kaplamadaki hasarlar nedeniyle yağmur suyu yapı içine sızmıştır. 3 Mayıs 1999 tarihli Hürriyet gazetesinde, kilisenin İstanbul'un kültürel kimliği içinde yer alması ve tamiri için yatırım yapılması gereğini anlatan bir yazı yayınlanmıştır (Yavuz, 1999, s.15). Sevinç Yavuz haberde Evangelistria Kilisesi'nin Dolapdere Caddesi'nden çekilmiş bir fotoğrafına da yer vermiştir (Şekil 4.29).



Şekil 4.29 : Evangelistria Kilisesi, Hürriyet Gazetesi (3 Mayıs 1999).

23 Ağustos 2000'de Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı Beyoğlu Belediye Başkanlığı'na başvurarak Kilisenin dış cephe temizliği, sıva onarımı ve çatı kaplamasının tamir edilmesi için iskele ruhsatı istemiştir. Beyoğlu Belediye Başkanlığı bu talebi iletilerek T.C. Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü konu hakkındaki görüşlerini sormuştur. Kültür Bakanlığı

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü sıva ve çatı kaplaması tamiratının yapılması konusunda Dış İşleri Bakanlığı'ndan görüş talep etmiştir. 24 Kasım 2000'de Dış ilişkiler ve Avrupa Topluluğu Koordinasyon Genel Müdürlüğü Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi binasında onarım çalışmalarında binanın tarihi yapısını bozmayacak şekilde, yeni bölümler eklenmemesi ve söz konusu çalışmaların ilgili Koruma Kurulu gözetiminde yürütülmesi koşullarıyla, bir sakınca olmadığını bildirmiştir. 8 Aralık 2000'de T.C. Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü, Kilisenin Rölöve Restitüsyon Restorasyon projelerini, Dış ilişkiler ve Avrupa Topluluğu Koordinasyon Genel Müdürlüğü'nün onay yazısını İstanbul I Numaralı KTVKKB'na gönderdiğini bildirmiştir.¹⁰⁷ 10 Ocak 2001'de Evangelistria Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı Kozma Kozmaoğlu kilisenin cephe temizliği, sıva onarımı ve çatı kaplamasının tamir edilmesi için İstanbul I Numaralı Kurul'dan tekrar izin istemiştir. İzin talebi ekinde onarımı talep edilen cephenin fotoğrafları yer almaktadır (Şekil 4.30).



Şekil 4.30 : Theotoko Ayazması ve Evangelistria Kilisesi, 2001 (KTVKKBK).

16 Ocak 2001'de Kurul'un yaptığı yerinde incelemede Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nden izin alınmadan kilisede iskele kurulduğu, cephe temizliği ve boya çalışmalarının başlatıldığı tespit edilmiş ve raporlanmıştır. Yerinde yapılan incelemede çekilen fotoğraflar KTVKKBK dosyasında yer almaktadır (Şekil 4.31).

¹⁰⁷ Ancak belirtilen yazı ekinde Rölöve, Restitüsyon, Restorasyon projeleri bulunmamaktadır.

Yerinde yapılan inceleme sonrasında, 6 Şubat 2001’de İstanbul I Numaralı KTVKBK Müdürlüğü Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi hakkında İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü’nden görüş istemiştir. 18 Nisan 2001’de Vakıflar Bölge Müdürlüğü, yerinde yaptığı incelemede, Kilisenin ön cephesinde İdarenin bilgisi ve KTVKBK izni olmadan imitasyon taş uygulamaları yapıldığının tespit edildiğini ve fotoğraflandığı bildirmiştir (Şekil 4.32).



Şekil 4.31 : Evangelistria Kilisesi, 2001 (KTVKBK).



Şekil 4.32 : Evangelistria Kilisesi, 2001 (KTVKBK).

9 Mayıs 2001’de I numaralı KTVKBK Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi binasının KTVKBK izni olmadan yapılan onarımları nedeniyle 2863 sayılı yasanın

65. maddesine göre suç duyurusunda bulunulmasına ve yapılacak onarımlar ile ilgili Restorasyon projesi ve raporunun Vakıflar Genel Müdürlüğü görüşü ile Kurul'a getirilmesine karar vermiştir. 03 Ağustos 2001'de Vakıflar Bölge Müdürlüğü Kilisede Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı tarafından Kurul onayı olmadan yapılan onarımlar nedeni ile yöneticileri hakkında 2863 sayılı yasanın 65.maddesi gereğince yasal işlem yapılması konusunda Beyoğlu Cumhuriyet Başsavcılığına suç duyurusunda bulunmuştur. Beyoğlu Yenişehir Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı Kozma Kozmaoğlu 2863 sayılı kanuna muhalefet suçundan Beyoğlu 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nde yargılanmış; mahkeme onarımlara yönelik restorasyon projesi ve kararını İstanbul I Numaralı Kurul'dan talep etmiştir. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü anıtın Rölöve-Restitüsyon-Restorasyon projelerinin bulunmadığını bildirmiştir (21.03.2002). 9.03.2009 tarihinde Yenişehir Mahallesi 1371 Ada 1 Parsel hakkında Kozma Kozmaoğlu hakkında 2863 sayılı yasaya muhalefet nedeniyle Beyoğlu 1.Ağır Ceza Mahkemesinde açılan ceza davası sonuçlanmış; Kozmaoğlu beraat etmiştir. KTVKKBK izni olmadan, restorasyon projesi hazırlanmadan yapılan müdahaleler yapının özgün detaylarının kaybolmasına neden olmuştur.

5 Şubat 2001'de İstanbul Konseyi Derneği'nin¹⁰⁸ fiziksel çevre ve kültürel değerler ile ilgili komisyonu Evangelistria Kilisesi'nin Dolapdere Caddesi yönünde, önünde bulunan dükkânlardan (Şekil 4.33) arındırılmasıyla kilisenin açığa çıkarılması için kilise önündeki dükkânların istimlak edilmesini Kültür Bakanlığı'ndan talep etmiştir (KTVKKBK Arşivi). 20 Nisan 2001'de Kültür Bakanlığı ve Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü, Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi önünde yer alan (12-5-4-3-2-10-11 parseller) dükkânların istimlak edilerek kaldırılması konusunda İstanbul I Numaralı KTVKKBK'ndan bilgi istemiştir. 12 Temmuz 2001'de İstanbul I Numaralı KTVKKBK, Evangelistria Kilisesi sit alanı dışında kaldığından, 2863 sayılı yasanın 17. maddesine göre ancak "sit alanı" ilan edilen yerlerdeki belli koşulların gerçekleşmesi halinde Koruma Kurullarınca istimlak kararlarının alınabileceğine; sit alanı dışında kalan yerlerde

¹⁰⁸ İstanbul'un tarihi kimliğini koruyarak, sağlıklı gelişimi için çalışmalar yapmak amacıyla 1997 yılında örgütlenmiş bir dernektir. Derneğin kurucuları: Y. Kim. Müh. Nejat Büyük Köksal, Prof. Dr. Cengiz Eruzun, Prof. Güngör Satıroğlu, Başhekim. Hüsamettin Canöztürk, Prof. Necla Giritlioğlu, Y. Mim. Turhan Giritlioğlu, Araştırmacı yazar Orhan Erdenen, Em. Tekel Baş. Müfettişi Sait Sungur, Em. Banka Müdürü Fettah Begeçarlan, Prof. Dr. Yücel Ünal, Dr. Zeynep Güç (Url-2).

kamulaştırmanın belediyesince hazırlanacak İmar Planıyla gerçekleşebileceği görüşünü bildirilmiştir (12987 sayılı karar).



Şekil 4.33 : Evangelistria Kilisesi, 2001 (KTVKKBK Arşivi).

İl Genel Meclisi üyesi Yrd.Doç. Dr. İsmet Kahraman Arslan 09.06.2006 tarihinde Dolapdere Caddesi, Hacı İlbey Sokağı'nda tamirhanelerin arasına sıkışmış Evangelistria Kilisesi'nin kaderine terk edilmiş olduğunu belirterek; Valilikten kilisenin çevresini saran tamirhanelere başka yer bulunarak, kilisenin önünün açılmasını, ışıklandırılmasını ve kilisenin kente kazandırılması için girişimde bulunulmasını istemiştir.¹⁰⁹

Evangelistria Kilisesi 15.02.2002 tarihli 1/5000 ve 28.11.2002 tarihli 1/1000 Beyoğlu Dolapdere Piyalepaşa Bulvarı ve Çevresi Uygulama İmar Planı sınırları içindedir. Mütevazı bitişik nizam konutlardan arasında yer alan Evangelistria Kilise'sinin Dolapdere Caddesi yönünde bulunan dükkanların kaldırılması özgün dokudaki anıt – sokak ilişkisini bozacağından, adanın dükkanlar kaldırılmadan sağlıklılaştırılması doğru olacaktır.

29 Nisan 2004 gecesi saat 02 civarında Kilisenin bahçe duvarı dibine atılmış çöpleri yakmak üzere alevli bir bez atılması ile başlayan yangının yayılmasıyla Kilisenin

¹⁰⁹ Valiliğin başvurusu üzerine İstanbul II Numaralı KTVKKBK, Evangelistria Kilisesi hakkında 2001 yılında bildirdiği görüşü tekrar etmiştir.

bitişiğinde yer alan ayazmanın çatısının bir kısmı yanmıştır. 25 Mayıs 2004 tarihinde Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi ve Okulları Vakfı adına Vakıf Başkanı Kozma Kozmaoğlu İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü'ne yangını anlatan ve hasarın giderilmesi gerektiğini bildiren bir yazı yazmıştır. İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, yangın hasarını fotoğraf (şekil 4.34) ve rapor ile belgeleyerek 24.06.2004'de İstanbul 1 Numaralı KTVKBK'dan onarım izni talep etmiştir. 14.07.2004'de alınan kararda KTVKBK 1371 ada 1 parselde bulunan Kilisede önceden yapılan izinsiz uygulamalara ilişkin suç duyurusunda bulunulmasına ve hazırlanacak Restorasyon projesi ve raporunun Vakıflar Genel Müdürlüğü görüşü ile Koruma Kuruluna getirilmesine karar vermiştir. İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün 1 Numaralı KTVKBK'dan onarım izni talebi sonrasında; 10.08.2004 tarihinde I Numaralı KTVKBK Ayazma'nın Rölöve, Restitüsyon ve Restorasyon projelerinin Kurula iletilmesi sonrasında konunun değerlendirilebileceğine karar vermiştir.



şekil 4.34 : Theotoko Ayazması, 2001 (KTVKBK Arşivi).

1 Temmuz 2005 gecesi Evangelistria Kilisesi'nin çanı çalınmıştır. Beyoğlu Yenişehir Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı Başkanı, Rus yapımı ve yaklaşık 100kg ağırlığında olan çanın Türkiye'deki en güzel sesli çan¹¹⁰ olduğunu, ve 110 yıl önce Rusya'da dökülüp getirilmiş olduğunu belirtmiştir (Günel, 2005). Kilisenin 80 kg ağırlığında ve 80 yıl önce Türkiye'de dökülmüş olan diğer çanı da ertesi gece çalınmıştır (Söğüt, 2009, s.73). Çalınma olayından sonra Beyoğlu Emniyet Amirliği'ne başvurulmuş ancak sonuç alınamamıştır. İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) Kimya Metalurji Fakültesi öğretim üyelerinden Prof. Dr. İsmail Duman Radikal Gazetesinde yayınlanan haberde (2005) şöyle demiştir:

Çanların metal değeri en fazla 400 dolar eder. Hurdacıya satılsa 200 dolara ancak satılır. Ancak özellikle Rusya'da yapılanın o tınıyı vermesi için çok özel teknikle yapıldığı için değeri çok yüksek. Bu tınıyı sağlamak için yapımında ayın yapar gibi çok özel teknikler kullanıyorlar. Çanları döktükten sonra da çeşitli otların öz suları ile soğutma işlemi yapılıyor. Dünyada bu işi yapan artık yalnızca 3-5 kişi kaldı. Tekniğini de söylemezler. Böyle bir çanı 100 bin dolar verseniz alamazsınız (Günel, 2005, s.1).

Peder Dositheos Anağnostopulos 2005 yılından bu yana Evangelistria Kilisesi'nin papazıdır. Yapılan kişisel görüşmede, Peder Dositheos Anağnostopulos 1955-56 yıllarında Kiliseye 6000-7000 kayıtlı cemaat olduğunu; günümüzde ise kayıtlı cemaatin 23 kişi olduğunu, Pazar ayinlerine 10-12 kişinin katıldığını belirtmiştir. Yunanistan'dan gelen eski İstanbullu Rumlar tarafından ziyaret edilen Kilisenin n 100. Yılı 1994'te törenle kutlanmış; bu kapsamda “İeros Naos Evangelistrias Propodon Tataulon / Ekantontaeris 1894-1994” isimli bir kitapçık yayınlanmıştır.

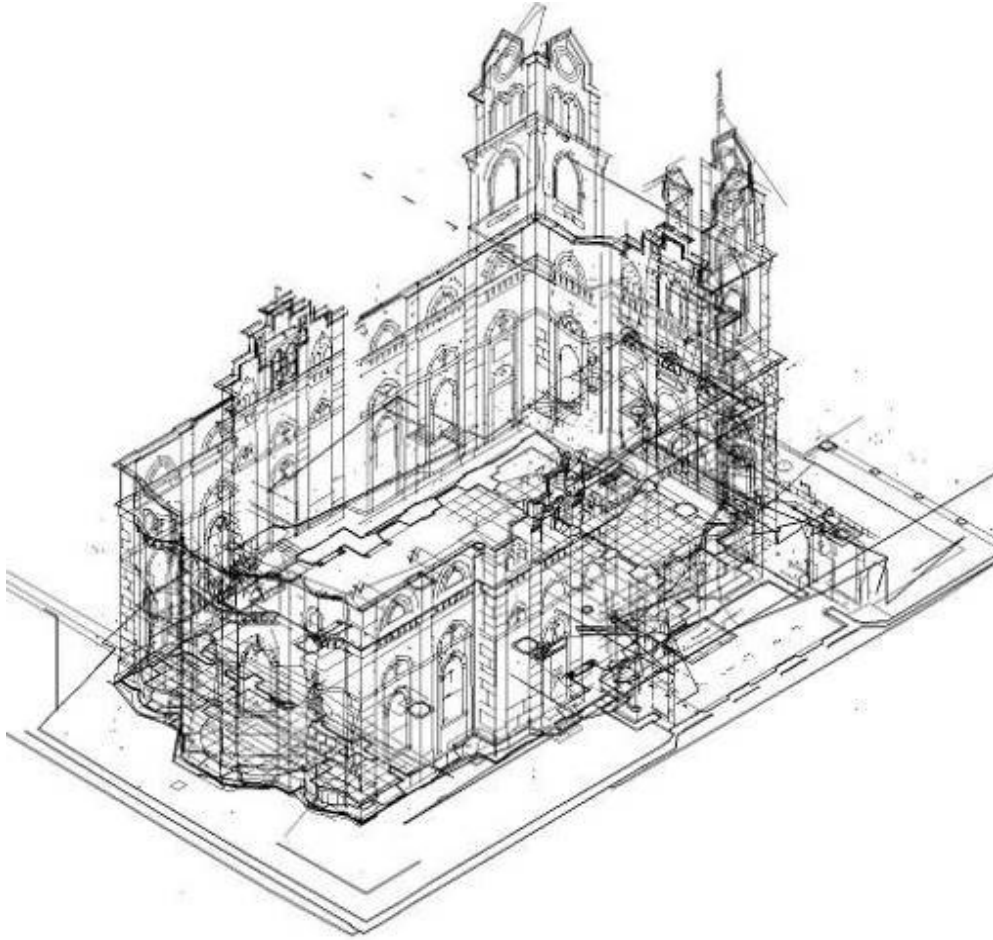
4.5 Belgeleme Yöntemi

19. yüzyıl'da İstanbul'da inşa edilen anıtsal kiliselerden biri olan Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi'nin uygun tekniklerle belgelenecek mevcut durumunun tespit edilmesi ve restorasyon önerisinin hazırlanabilmesi için gerekli olan ayrıntılı rölövenin hazırlanmasında çağdaş belgeleme yöntemleri kullanılmıştır. Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi rölövesi, laser total station ve laser scanner kullanılarak; gerekli mimari detaylar elle ölçülerek elde edilen veriler birlikte değerlendirilerek elde edilmiştir.

¹¹⁰ Bakır çinko ve kalay karışımı çanın sesinin güzel olması amacıyla içine döküm aşamasında altın ve gümüş gibi kıymetli metaller de katılmıştır (Günel, 2005).

Yapının konumu, boyutları, cephe ve iç mekan dokusu ve detaylarının zenginliğini gözetilerek belgelemenin ilk aşamasında fotogrametrik yöntem kullanılmasına karar verilmiştir (Şekil B.1). Yapının rölöve ölçümleri laser total station kullanılarak yürütülmüştür. Yapı üzerinde gerekli görülen noktalar optik olarak ölçülerek, noktaların x,y,z koordinatları Cad ortamına aktarılıp değerlendirilmiştir (Şekil 4.35). Elde edilen verilerden plan, kesit ve görünüşler çizilmiş; gerekli mimari detaylar elle ölçülerek eklenmiştir. Cephelerin taş dokusu ise perspektifi düzeltilmiş ve ölçeklendirilmiş fotoğraflar üzerinden çizilmiştir (Şekil 4.36).

Yapının kubbe ve çapraz tonozlardan oluşan ve sıva üzeri geometrik bezemeli tavanının doğru ve ayrıntılı belgelenmesi için, lazer tarayıcı kullanılarak nokta bulutu üzerinden 3D modelleme yöntemi tercih edilmiştir. Kilisenin tavanı 3 boyutlu lazerle taranmış (Şekil 4.37), lazer tarama sonrası nokta bulutu oluşturulmuştur. Çizimler için gereken seviyeler tespit edilerek, tavan ortofotoları hazırlanmıştır.



Şekil 4.35 : Evangelistria Kilisesi laserli total station ile ölçülen noktaların x,y,z koordinatlarının Cad ortamında değerlendirilmesini gösteren çizim.



Şekil 4.36 : Laserli total station kullanılarak yürütülen ölçümler sırasında çekilen fotoğraflar ve ölçümleri izleyen çizim aşaması.



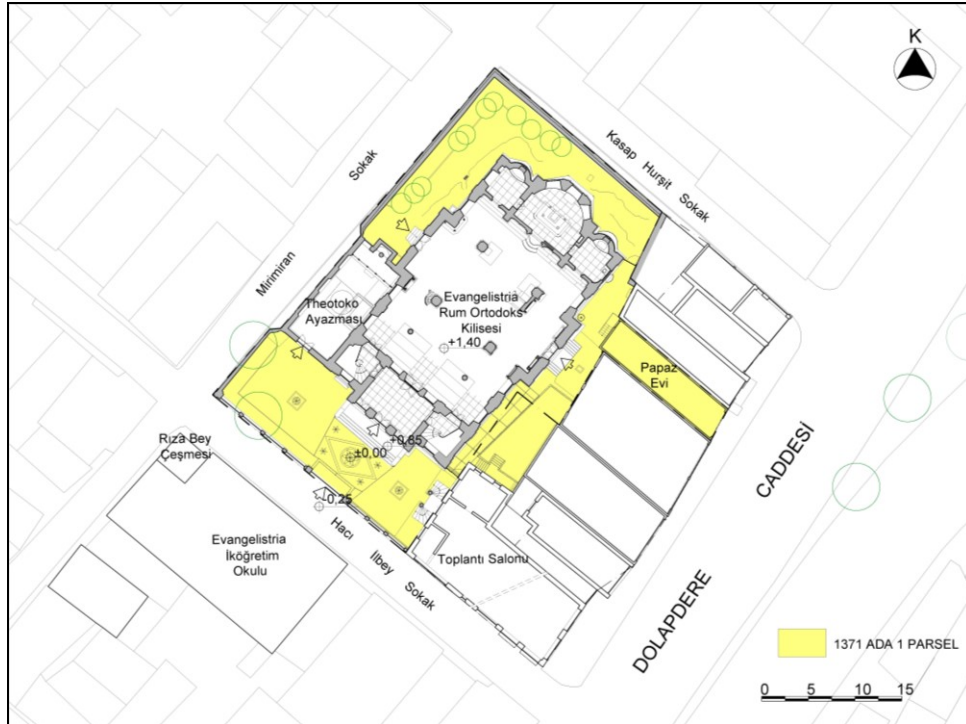
Şekil 4.37 : Evangelistria Kilisesi’nde 3 boyutlu lazer tarama yöntemi ile yapılan tonoz – kubbe izdüşüm ölçümleri sırasında çekilen fotoğraflar ve tavandan ortofoto detayı.

4.6 Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi'nin ayrıntılı tanımı

Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi belgelenmesi ile eşzamanlı olarak plan, litürjik ögeler, cepheler ve taşıyıcı sistem ve örtü sistemi başlıkları altımda ayrıntılı olarak tanımlanmıştır.

4.6.1 Plan

Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi ile bitişigindeki yan kolu Theotoko Ayazması Dolapdere Caddesi ile Hacı İlbey Sokağının kesiştiği kavşağın kuzeyinde, 29 m. x 46 m. boyutlarında bir avlu içinde konumlanmıştır (Şekil 4.38). Avluya Hacı İlbey Sokak üzerinde yer alan demir kapıdan girilmektedir. Avlu içinde, kuzeydoğu - güneybatı yönünde uzanan kilisenin anıtsal girişi güneybatı cephesindendir. Dört mermer basamakla çıkılan, +0.85 kotundaki mermer sahanlıktan üç adet çift kanatlı demir kapı ile kiliseye girilmektedir (Şekil 4.39).



Şekil 4.38 : Vaziyet Planı.

Evangelistria Kilisesi'nin planı yaklaşık 17.03 m. x 29.52 m. ölçülerinde bir dikdörtgendir. Kapalı Yunan haçı plan şemasına sahip olan Kilise'nin zemin katında narteks, naos, bema, apsis, prothesis, diakonikon bölümleri bulunmaktadır (Şekil B.2). Yapının iki galeri katı bulunmaktadır.



Şekil 4.39 : Evangelistria Kilisesi giriş kapıları.

Narteks

Evangelistria Kilisesi'nin, plan ölçüleri 6.83 m. x 4.54 m. olan narteksi yapının güneybatısındadır (Şekil 4.40). +1.12 kotunda olan döşemesi 0.74 m. x 0.74 m. ölçülerinde Marmara mermeri levhalarla kaplıdır. Aslında sıvalı olan narteks duvarları, kuzeydoğu yönü dışında 2006 yılında 1.78m. yüksekliğinde kırmızı granit levhalarla kaplanmıştır (Şekil 4.41). Narteksin duvarları granitin sonlandığı seviyeden tavan silmesine kadar Marmara mermeriyle kaplıdır.



Şekil 4.40 : Evangelistria Kilisesi planı, zemin kat planı.



Şekil 4.41 : Evangelistria Kilisesi, narteksten merdiven bölümüne geçiş.

Narteksin kuzeybatı ve güneydoğusunda bulunan çan kulelerinin içinde galeri katına ve çan kulelerine çıkışı sağlayan merdivenler yer almaktadır. Narteksten iki yandaki çan kulelerine çift kanatlı demir kapılarla geçilmektedir. Kiliseye giriş narteksi naostan ayıran kuzeydoğu duvarındandır. Simetri eksenini üzerinde yer alan kapı 1.78m (Şekil 4.42), iki yanda çan kulelerine açılan kapılar ise 1.45m ve 1.46m genişliğindedir. Naosa girişte çift kanatlı, dışta ahşap ve içte demir olmak üzere çift kapı; kapının iki yanında demir parmaklıklı, ahşap, telaro pencereler bulunmaktadır. Narteks duvarları alçı silme ile sonlanmaktadır. Tavanda geometrik şekillerden oluşan, sıva üstü kalem işi bezemeler bulunmaktadır. Tavanda volta kiriş izleri gözlenmektedir (Şekil 4.43).

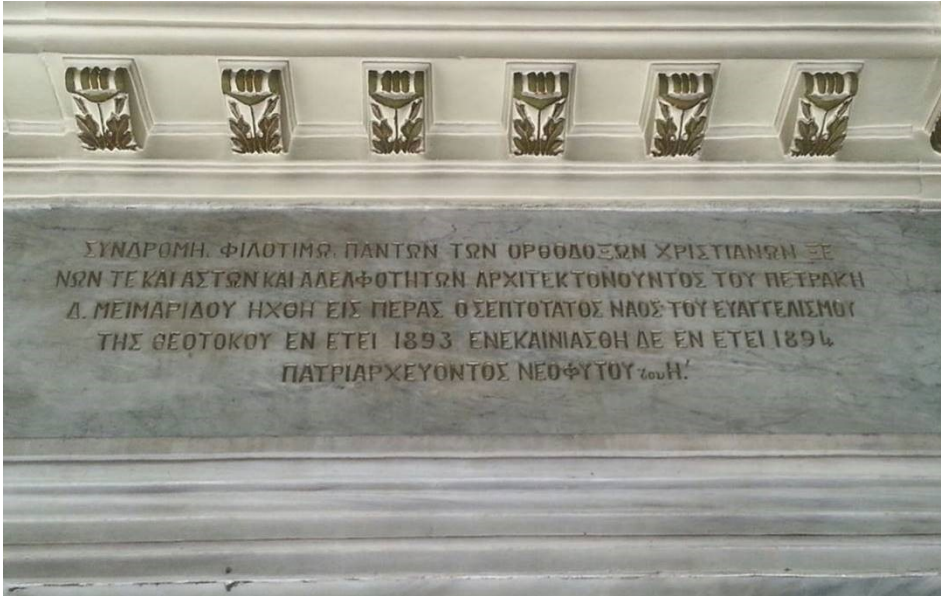


Şekil 4.42 : Evangelistria Kilisesi, narteksten naosa giriş.



Şekil 4.43 : Kalem işi bezenmiş narteks tavanı.

Evangelistria Kilisesi'nin 1893 yılında tamamlandığı, ancak açılış öncesi yaşanan deprem hasarı nedeniyle 1894 yılında onarılarak 27 Kasım 1894'te ibadet açıldığı belirtilen mermer kitabesi narteksten naosa geçiş sağlayan kapının üzerinde yer almaktadır (Şekil 4.44). Narteks Kuzeybatı duvarı üzerindeki mermer levhada saat kulesinde yer alan saatin İoannu Vuta tarafından yapıldığı ve Konstantinu Theodoropoulou tarafından 1953 yılında kiliseye hediye edildiği belirtilmektedir (Şekil 4.45).



Şekil 4.44 : Naos giriş kapısı üzerinde yer alan kitabe.



Şekil 4.45 : Kiliseye hediye edilen saatle ilgili narteks kuzeybatı duvarındaki mermer levha.

Çan kuleleri

Narteksin kuzeybatı ve güneydoğusunda, plan ölçüleri 3.68m x 3.20m olan, çan kuleleri yer almaktadır. Narteksten bir basamak yüksekte +1.30 kotunda yer alan kule girişlerinin zemini 74m x74m boyutlarında mermer levhalarla kaplıdır. Duvarları sıva üzeri badanalı olan mekanlarda bulunan ahşap merdivenlerle 1.galeri katına ulaşılmaktadır (Şekil 4.46).



Şekil 4.46 : Galeri katına çıkan ahşap merdiven.

Ahşap bölücü ile kapatılarak merdiven altlarında oluşturulan mekanlar depo olarak kullanılmaktadır. Her iki kulede de kilisenin giriş (güneydoğu) cephesine açılan sivri kemerli birer pencere bulunmaktadır. Merdiven bölümlerinden naosa geçiş çift

kanatlı ahşap çarpma kapılar ile sağlanmaktadır (Şekil 4.47). Merdiven altlarında depo olarak kullanılan mekânların döşemesinde bodrum kata iniş için delikler mevcuttur (Şekil 4.48). Dereyatağı üzerine yapılmış olan kilise, moloz taş yığma temel duvarları üzerine örülen tuğla (7x11.5x23,5cm) tonozlarla oluşturulan bir altyapıya oturmaktadır.



Şekil 4.47 : Zemin kat seviyesinde çan kulelerinden naosa açılan kapılar.

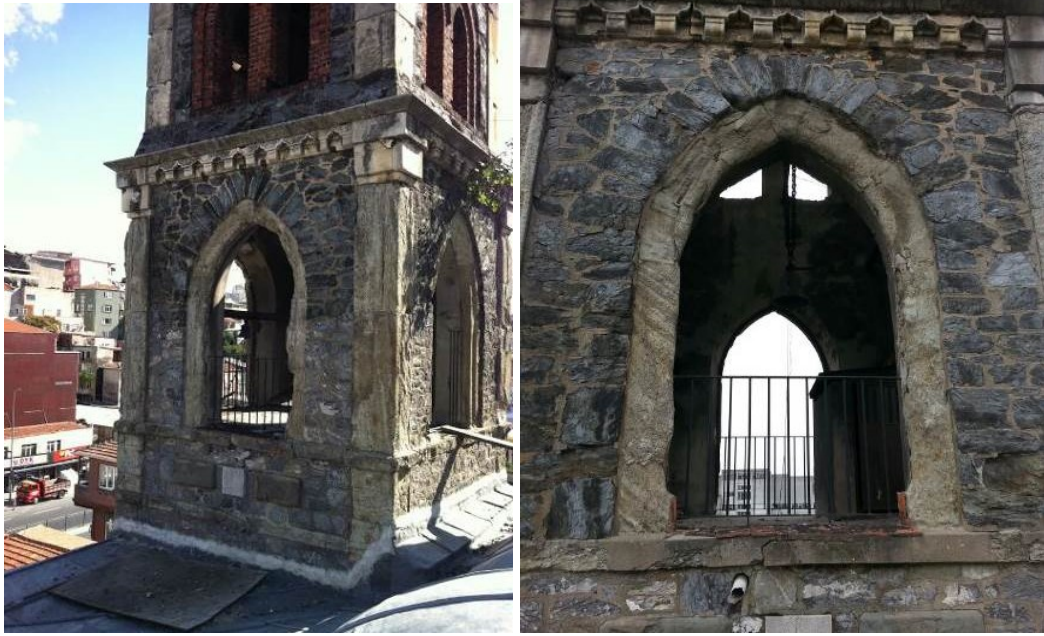


Şekil 4.48 : Bodrum kata iniş ve bodrum kat.

Çan kulelerine ikinci galeri katı merdiven sahanlığından başlayan oldukça dik ahşap merdivenlerle çıkılmaktadır (Şekil 4.49). Kare planlı çan kulelerinin her kenarında açıklığı 1.50-1.60 m. ölçülerinde sivri kemerli pencereler bulunmaktadır (Şekil 4.50). Doğu kulesindeki çan kulesine çıkışta +14,99 kotunda bir kapak bulunmaktadır (Şekil 4.51). Batıda, çan kulesinin çatı seviyesine ulaştığı +15,02 kotundaki çıkışa sonradan eklenen duvarlarla bir ek bölüm oluşturulmuş ve üzeri oluklu levha ile örtülmüştür (Şekil 4.51). Çan kulelerinin zemini ve iç duvar yüzeyleri çimentolu harçla sıvanmıştır.



Şekil 4.49 : Çan kulesine çıkan ahşap merdiven.



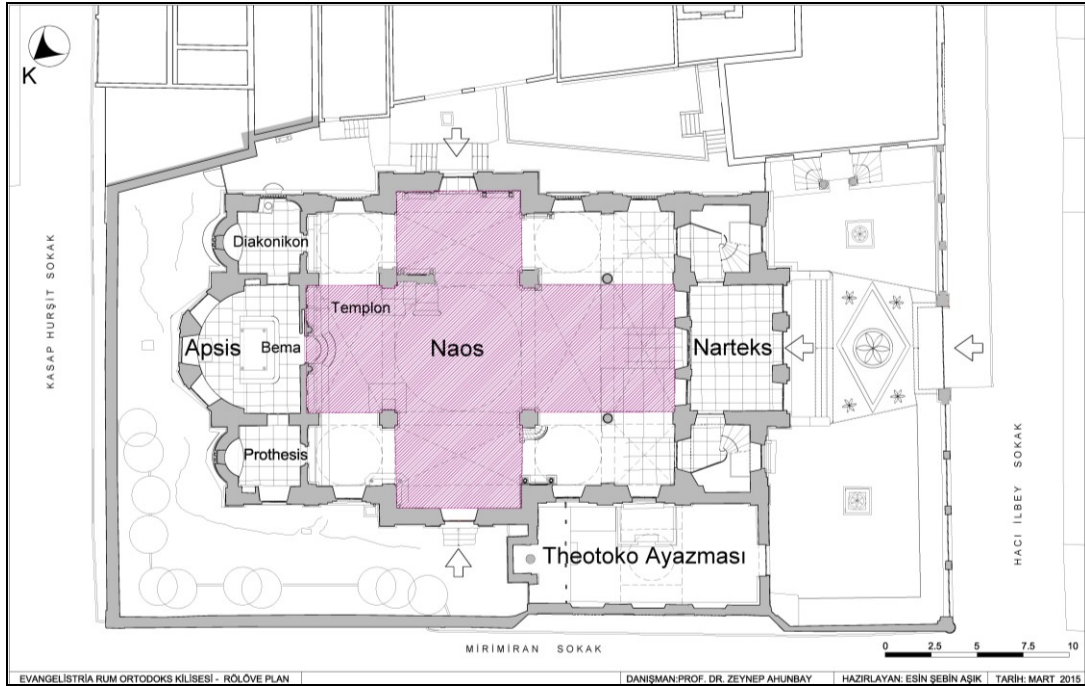
Şekil 4.50 : Çan kulelerinin her kenarında yer alan sivri kemerli pencereler.



Şekil 4.51 : Doğu ve batı çan kulelerinin çatı seviyesine çıkış bölümleri.

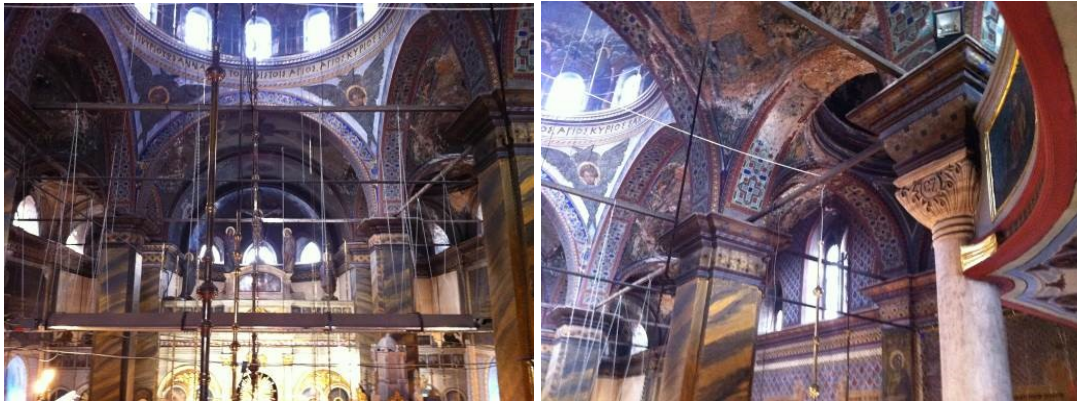
Naos

Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi'nde naos kapalı Yunan haçı plan şemasındadır (Şekil 4.52). Plan ölçüleri 15x20 m olan naos, merkezi alan ile çevresindeki haç kolları ve köşe mekanlardan oluşmaktadır. Kuzeybatı-güneydoğu yönlerinde çıkıntılarla genişleyen haç kolları birer kapı ile yan avlulara açılmaktadır.

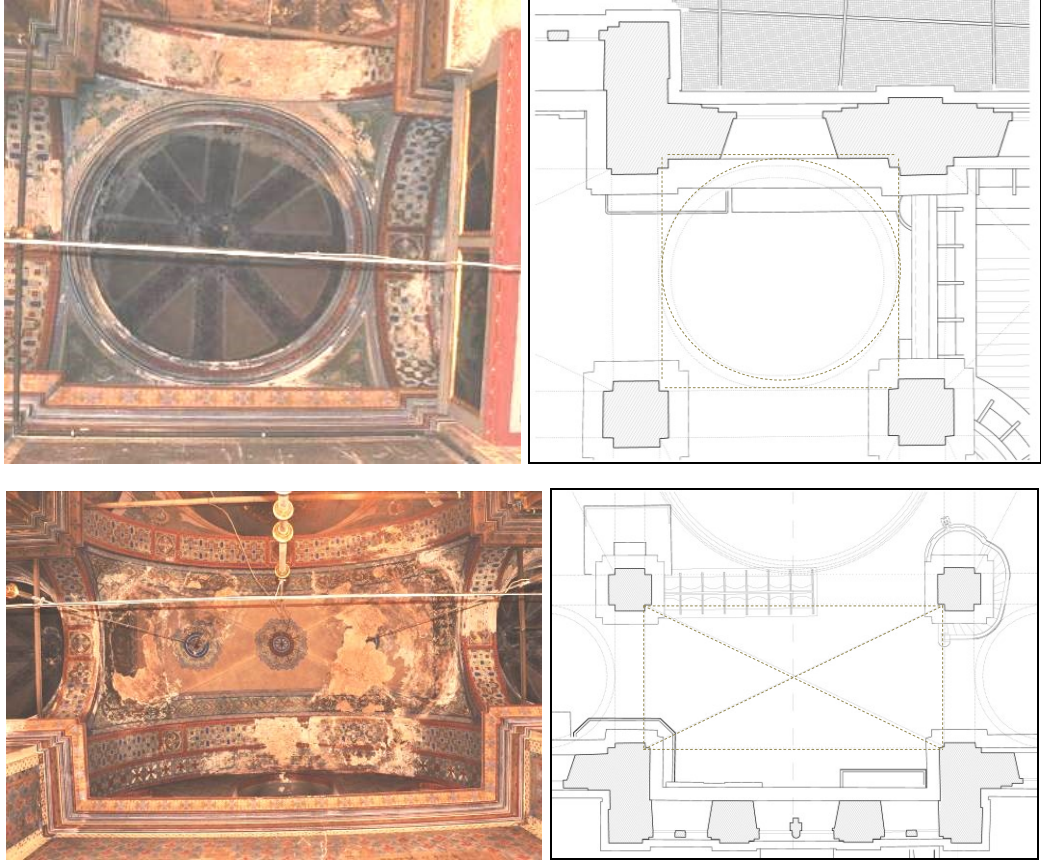


Şekil 4.52 : Evangelistria Kilisesi, kapalı Yunan haçı plan düzeni.

Apsise uzanan orta nefin yanlarında kubbeyi taşıyan ayaklar ve narteks yönünde galeri katını taşıyan sütunlar yer almaktadır (Şekil 4.53). Naos duvarlarının taşıyıcı ayak ve sütunlarının hizasına gelen noktalarında pilastırlar bulunmaktadır (Şekil 4.54) . Planın Yunan haçı dışında kalan birimleri kubbe veya çapraz tonoz örtülüdür.



Şekil 4.53 : Naostaki düşey taşıyıcılar: ayaklar ve sütunlar.



Şekil 4.54 : Naos duvarları ile ayakların çevrelediği birimler.

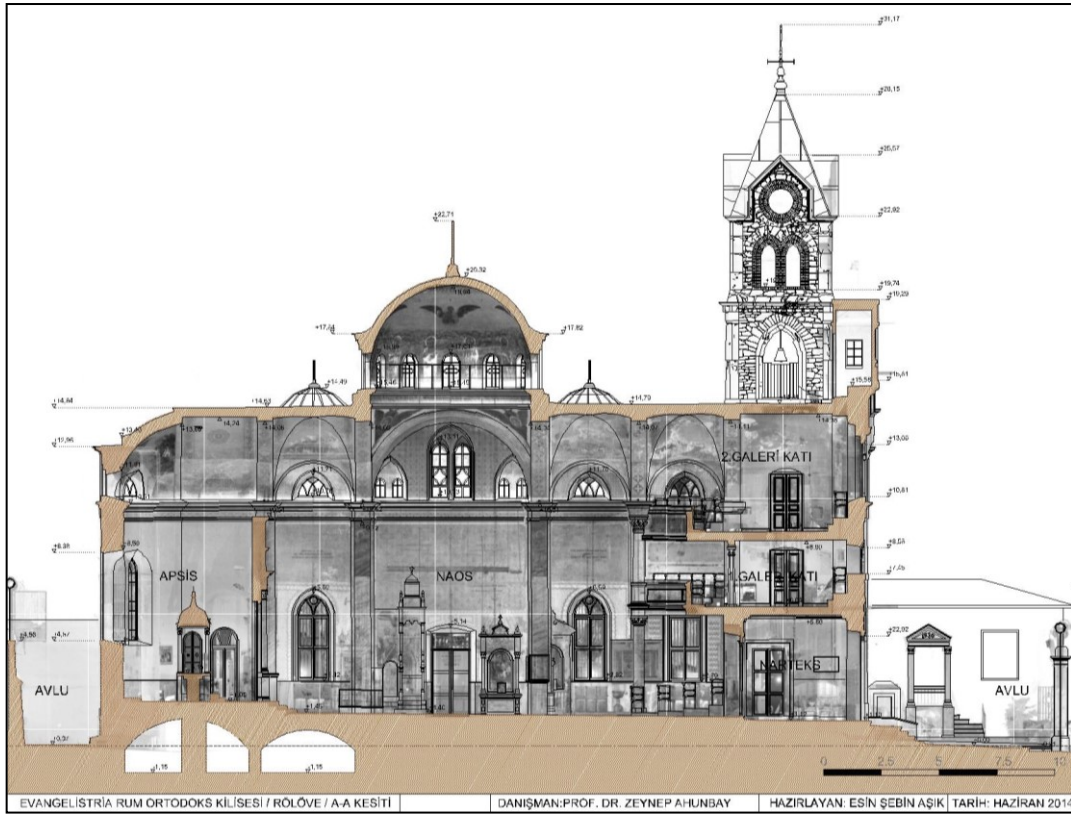
Naos kuzeybatı (Şekil 4.55) ve güneydoğu duvarları üzerinde pilastırlar arasında (Şekil 4.56) üçer adet sivri kemerli pencere yer almaktadır (Şekil 4.57). Her iki yan duvar üzerinde galeri katının naosa taşan bölümünde yer alan pencereler kemer üzengi seviyesinde galeri katı döşemesi ile kapanmıştır (Şekil 4.55, 4.56).



Şekil 4.55 : Naos kuzeybatı duvarı üzerindeki pencereler.



Şekil 4.56 : Naos güneydoğu duvarı üzerindeki pencereler.



Şekil 4.57 : Evangelistria Kilisesi A-A kesiti, rölöve.

Bema

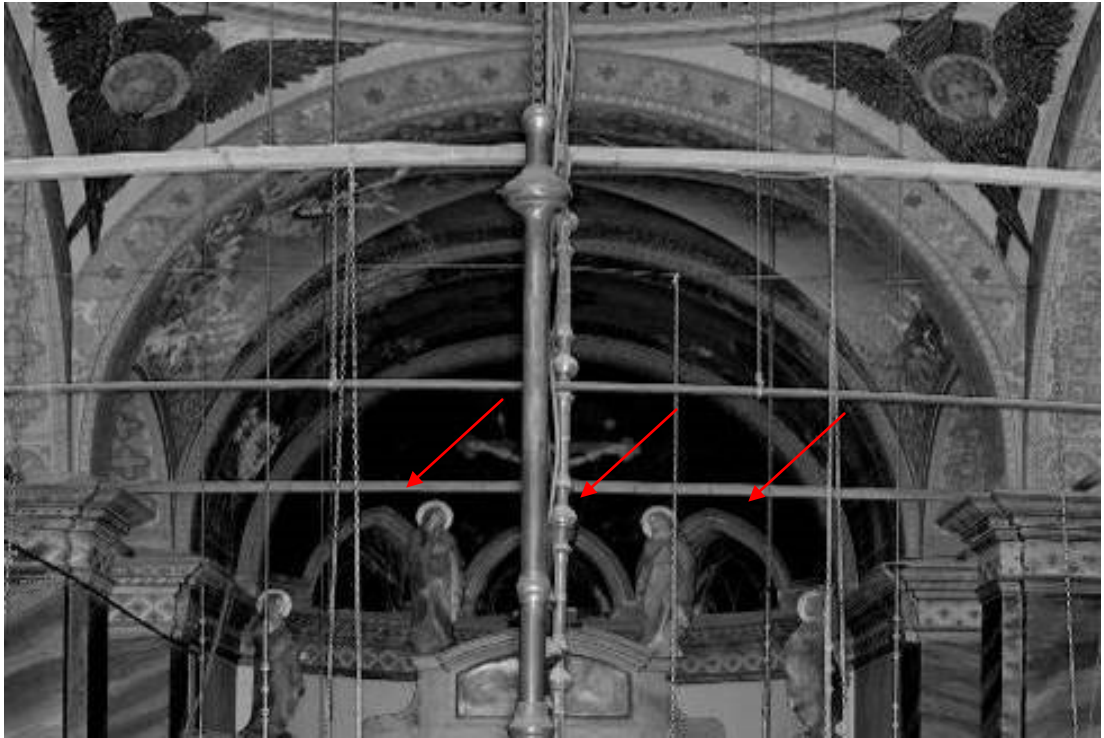
Kilisenin doğusunda ve simetri ekseninde yer alan bema ayinin gerçekleştiği bölümdür. Naostan templon ile ayrılan bema, apsis, prothesis ve diakonikon mekânları, üç mermer basamak ile yükseltilmiştir. Bemanın genişliği 6.98m, derinliği 3.07m'dir (Şekil 4.58).



Şekil 4.58 : Evangelistria Kilisesi, bema ve apsis bölümü.

Apsis

Bemanın doğusunda 6.43m açıklığında ve 2.55m derinliğindeki apsis yer almaktadır. Apsis içte dairesel, dışta çokgen planlıdır. Apsis duvarında 1.seviyede üç adet sivri kemerli pencere ve pencerelerin üzerinde tüm kilisede devam eden profilli silme yer almaktadır (Şekil 4.58). Her bir pencerenin üzerinde silme ile üst örtü arasında sivri kemerli ikinci seviye pencereleri bulunmaktadır (Şekil 4.59).



Şekil 4.59 : Evangelistria Kilisesi apsis pencereleri.

Prothesis

Bemadan karşılıklı iki kapı ile kuzeybatıdaki “Prothesis”e ve güneydoğudaki “Diakonikon”a geçilmektedir. Doğu uçları içte dairesel planlı olan mekânlar ana küttleden doğuya doğru çıkıntı yapmaktadır. 3.33 m. x 3.39 m. boyutlarında, yaklaşık kare planlı prothesisin apsisi 0.75m derinliğindedir (Şekil 4.40). Kuzeybatı duvarı üzerinde sivri kemerli bir pencere ve ayinle ilgili hazırlık işlemlerinin yapıldığı, ekmek ve şarabın muhafaza edildiği bir niş bulunmaktadır (Şekil 4.60). Kuzeydoğu duvarı üzerindeki apsis içinde, üzerinde ayinde kullanılan ekmek ve şarabın hazırlandığı masa yer almaktadır. +1.94 kotundaki zemini 0.74 m x 0.74 m boyutlarında Marmara mermeri levhalarla kaplıdır. Duvarlar 0.87 m. seviyesine kadar mermer kaplı, pencere üzenği seviyesine kadar sıva üzeri kalemşi bezemeli ve üzeri badanalıdır. Zeminden 3.72 m yükseklikte üç bölmeli bir pencere bulunmaktadır.



Şekil 4.60 : Evangelistria Kilisesi, prothesis.

Diakonikon

Diakonikon, 3.34 m. x 3.39 m. boyutlarında yaklaşık kare planlı bir alan ile ona doğu yönünde eklenen 2.05m açıklığında 0.80m derinliğindeki apsisten oluşmaktadır. Mekan papazın ayin öncesinde törene hazırlık işlemlerini yaptığı yerdir. Kuzeydoğu duvarı üzerindeki apsis içinde mermer bir masa yer almaktadır (Şekil 4.61). Aynı duvar üzerinde zeminden 3.72 m yükseklikte üç bölmeli bir pencere bulunmaktadır (Şekil 4.62). Güneydoğu duvarı üzerinde yer alan sivri kemerli bir pencere önünde mermer tezgah ve lavabo sonradan eklenmiştir. +1.93 kotunda olan mekanın zemini

0.74 m x 0.74 m boyutlarında Marmara mermeri levhalarla kaplıdır. Duvarları 1.00 m. seviyesine kadar Marmara mermeri kaplı, üstü badanalıdır.



Şekil 4.61 : Evangelistria Kilisesi diakonikon.



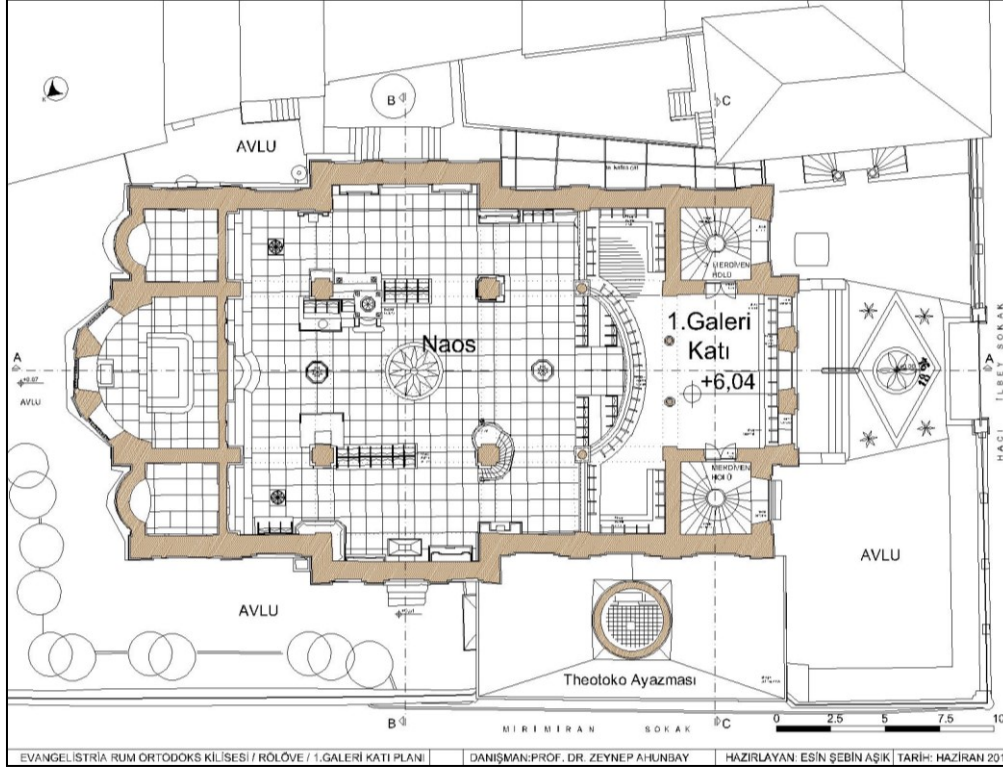
Şekil 4.62 : Evangelistria Kilisesi, diakonikon.

Galeriler

Naosun güneybatısında iki galeri katı yer almaktadır (Şekil 4.57). Galeri katlarına¹¹¹ çıkış sağlayan merdivenler narteksin iki yanındadır. Ahşap merdivenlerle önce +6.04 kotundaki birinci galeri katına, daha sonra devam eden merdivenlerle ise +9.29 kotundaki ikinci galeri katının sahanlığına çıkılmaktadır. Birinci galeri katı narteks

¹¹¹ Erken Bizans kaynaklarında geçen "gynaikontis"e dayandırılarak, kilisenin mekansal düzeni içinde galerinin kadınlara ayrıldığı kabul edilmiştir (Ahunbay, 1997, s.1015).

güneybatı duvarı ve naostaki iki sütun üzerine oturmakta; narteksin üstünü örterek naosa doğru çıkıntı yapmaktadır (Şekil 4.63). Galeri katının orta bölümü eliptik planlı bir kavisle içeri doğru çekilmektedir (Şekil 4.64).

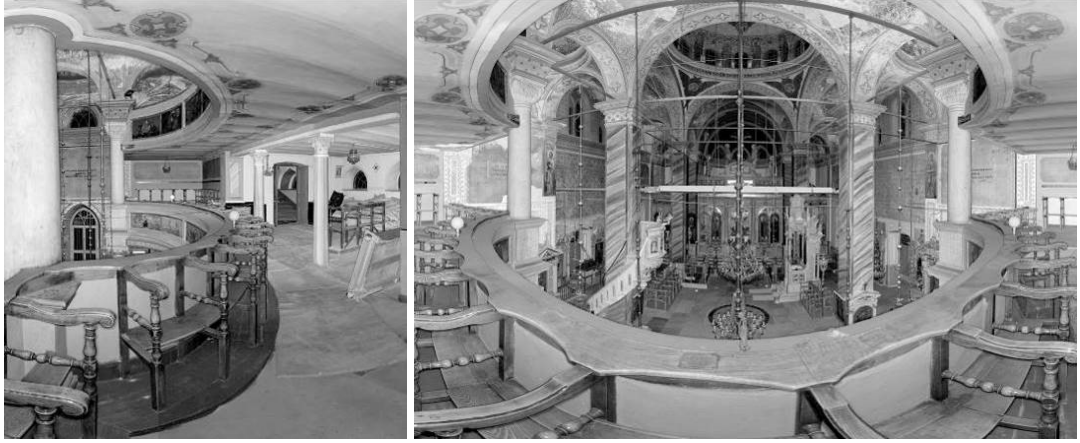


Şekil 4.63 : Evangelistria Kilisesi, 1. galeri katı planı.



Şekil 4.64 : Galeri katının eliptik bir kavisle geriye doğru çekilen bölümü.

1.galeri katının zemin kat narteks duvarı üzerine gelen kısmında sekizgen planlı iki mermer sütun bulunmaktadır. 1.galeri balkonunun naosa açılan cephesi boyunca ahşap oturma sıraları yer almaktadır (Şekil 4.65). Birinci galeri giriş cephesine açılan 3 sivri kemerli pencereden ışık almaktadır (Şekil 4.66).



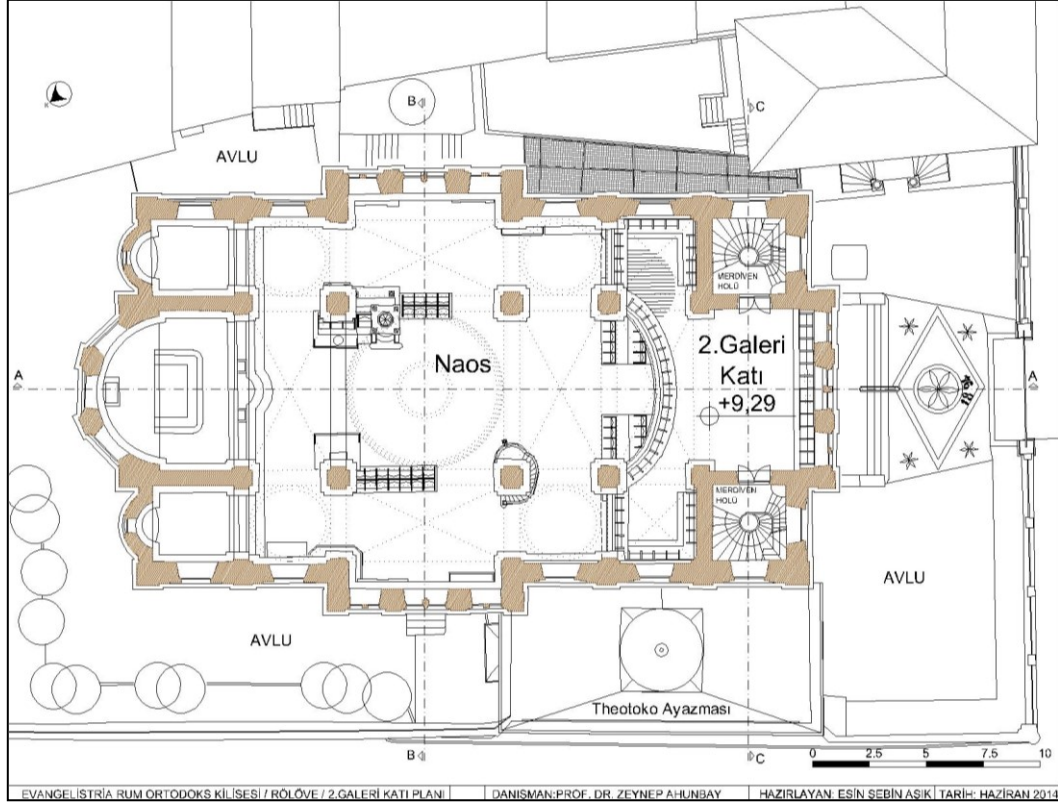
Şekil 4.65 : 1.galeri katında balkon sınırı boyunca yer alan ahşap oturma sıraları.



Şekil 4.66 : 1.galeri katı pencereleri.

İkinci galeri katına iki yanında kuleler içinde yer alan ahşap merdivenlerle ulaşılmaktadır. Plan olarak birinci ile aynı düzene sahip olan ikinci galeri katı da kuzeydoğu sınırında yer alan iki sütun arasında eliptik bir kavisle geri çekilmektedir (Şekil 4.67).

Galeri katı planını oluşturan kuzeybatı, güneybatı ve güneydoğu yönündeki duvarları önünde iki sıra, balkonun naosa taşan sınırında ise bir sıra ahşap basamak bulunmaktadır (Şekil 4.57). Döşeme kotu yükseltilerek oluşturulan basamaklardan ikincisi üzerine ahşap oturma sıraları yerleştirilmiştir. Galeriyi taşıyan sütunların başlıkları ikinci galeri katı parapet seviyesinde sonlanmaktadır (Şekil 4.68).



Şekil 4.67 : Evangelistria Kilisesi, 2.galeri katı planı.



Şekil 4.68 : Evangelistria Kilisesi, 2. galeri katı.

İkinci galeri katında güneybatı (giriş cephesi) cephesine açılan yuvarlak kemerli altı pencere mevcuttur (Şekil 4.69). Ortada ve simetrik olarak iki yanda yer alan sivri kemerler içinde ikiz pencereler bulunmaktadır. İkinci galeri katı güneydoğu ve kuzeybatı yönlerinde birer sivri kemerli pencereden ışık almaktadır (Şekil 4.70).



Şekil 4.69 : 2. galeri katında güneybatı yönünde yer alan pencereler.

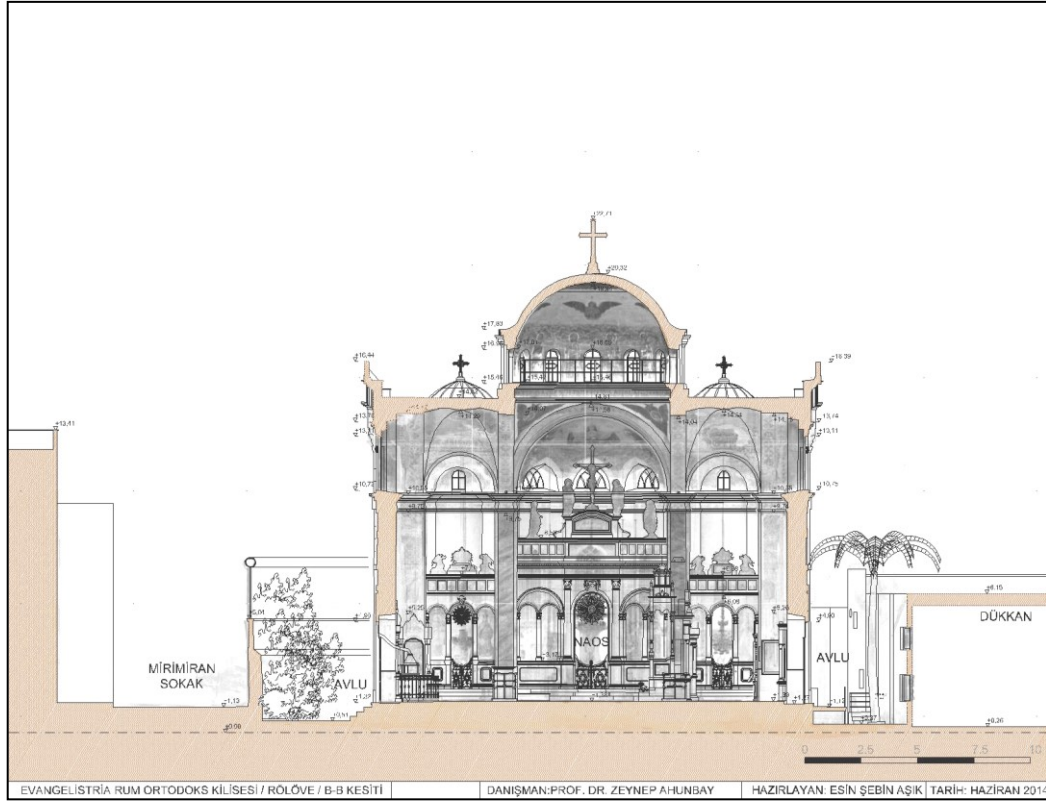


Şekil 4.70 : 2. Galeri, güneydoğu yönündeki pencere.

4.6.2 Litürjik Öğeler

Templon

Apsis bölümünü halktan ayıran ve üzerinde ikonaların bulunduğu templon naosun kuzeydoğu sınırında, kilise genişliğince uzanmaktadır. Naos zemininden üç mermer basamak ile yükseltelen (Şekil 4.71) mermer templon taşıyıcı ayaklar ile üçe bölünmüştür. Orta bölümü daha yüksek olan templonun her bölümünün ekseninde bir giriş bulunmaktadır (Şekil 4.72).



Şekil 4.71 : Evangelistria Kilisesi A-A kesiti, rölöve.



Şekil 4.72 : Templon üzerinde yer alan üç bölüm ve girişleri.

Orta ekseninde yer alan ve “Güzel Kapı”¹¹² olarak nitelendirilen girişin iki yanında korint başlıklı birer mermer sütun bulunmaktadır (Karaca, 2008, s.618) (Şekil 4.73).

¹¹² Güzel kapı açıklığının kemeri içinde yer alan altın yaldız boyalı “Işın Demeti”, “Kutsal Ruh”u simgelemektedir. Açıklık altın varaklı bitkisel motifler ile sınırlandırılmıştır. Kutsal kapının ipek örtüsünde Meryem Ananın Hazreti İsa’yı doğurmasını sembolize eden figürler ile cennet kapısı ikonu yer almaktadır (Karaca, 2008, s.618).

Mermer sütunların iki yanında, yuvarlak kemerler içine yerleştirilen ikiz kemerlerin altında ikonalar bulunmaktadır. Yuvarlak kemerler, korint başlıklı pilastırlara oturmaktadır.



Şekil 4.73 : Üç bölüme ayrılmış templonun orta bölümü.

Templonun prothesis ve diakonikon önünde yer alan bölümleri simetrik düzendedir (Şekil 4.74). Yuvarlak kemerli üç açıklığın ortasında kapılar, iki yanda ikonalar yer almaktadır. Templonun +6.20 - +6.82 kotları arasında yedişer adet aziz ikonası bulunmaktadır. Her iki bölüm ikona dizisi üzerinde, eksende yer alan mermer bir çerçeve ile sonlanmaktadır (Şekil 4.74).

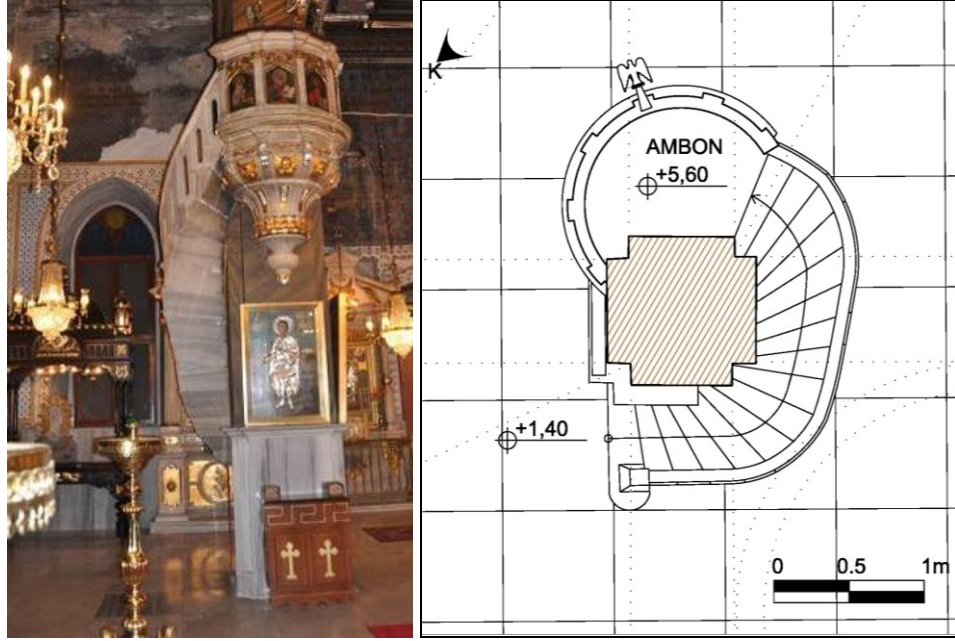
Orta açıklık kemerleri içinde altın yaldızlı “Işın Demeti” bulunmaktadır. Pilastırlarda altın varaklı bitkisel başlıklar; giriş kapısı üzerinde altın varaklı rozetler kullanılmıştır. En üstte iki yanda ahşap üzerine yağlıboyayla boyanmış bezeme elemanları ortada ise mermer bir çerçeve içinde ikona bulunmaktadır.



Şekil 4.74 : Templonun prothesis ve diakonikon önünde yer alan bölümleri.

Ambon

Üzerinde İncil okunan, halka dini konularda bilgi verilen, dini görüşlerin açıklandığı kürsü olan “ambon” kuzeybatıdaki ayak üzerine yerleştirilmiştir (Şekil 4.75). Kilisenin litürjik öğelerinden biri olan ambon dür. Mermer ambona çıkış taşıyıcı ayağa dolanarak yükselen bir mermer merdiven ile sağlanmıştır. Düşey taşıyıcının yaklaşık yarı yüksekliğinde yer alan (+5.60) ambon doğuya naosa bakacak şekilde yönlendirilmiştir. Beş yüzlü ambon korkuluğunun üzerinde İsa ve İncil Yazarları’nın tasvirleri bulunmaktadır. Pilastırlarla birbirinden ayrılan tasvirler altın varaklı bitkisel motiflerle bezelidir. 80cm. yüksekliğindeki korkuluğun altında kabartma tekniğinde altın varak kaplı bitkisel motifler ve melek figürleri bulunmaktadır. Ambonun batı yönündeki yüzünde “Tanrısal Söz”ün kutsallığının simgesi olarak (Karaca, 2008, s.168) ahşaptan kanatları açık 20 cm. x 20 cm. boyutlarında, 18cm. yüksekliğinde bir güvercin bulunmaktadır (Şekil 4.76).



Şekil 4.75 : Ambon genel görünüm ve plan.

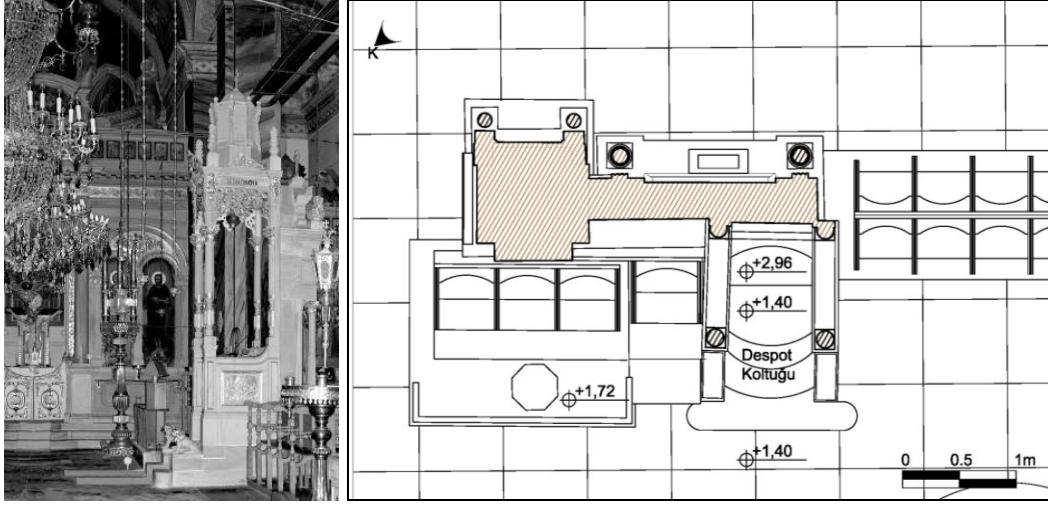


Şekil 4.76 : Ambonda bulunan ahşap üzeri gümüş kaplı güvercin.

Despot Koltuğu

Mermer despot koltuğu¹¹³ güneydoğu yönündeki ayak önünde, naosa bakacak biçimde konumlanmıştır (Şekil 4.77). Her yıl 25 Mart'ta Patrik Bartholomeos Evangelistria Kilisesi'nin despot koltuğundan ayini yönetmektedir (Şekil 4.78).

¹¹³ Despot koltuğu Patrik'in ayin yönettiği kilisede "Patrik Tahtı" olarak da anılmaktadır (Karaca, 2008, s.619).



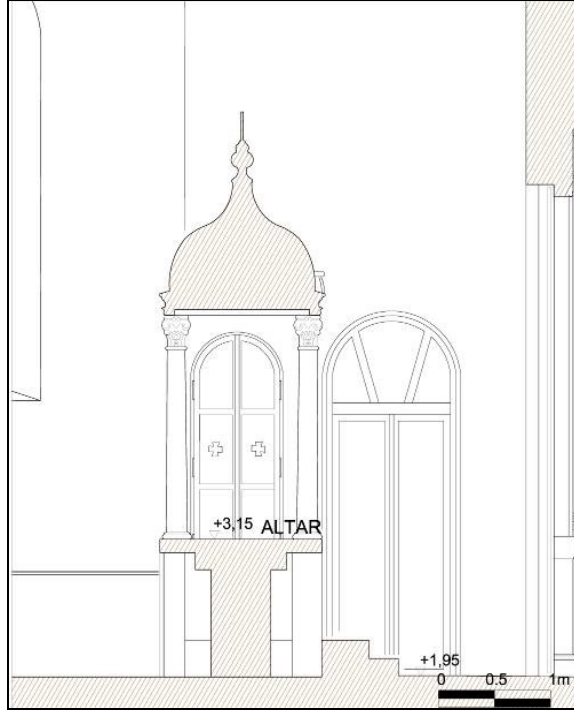
Şekil 4.77 : Evangelistria Kilisesi, despot koltuğu.



Şekil 4.78 : Patrik Bartholomeos Evangelistria Kilise'sinin despot koltuğunda, 2012.

Altar

Hız İsa'nın mezarını simgeleyen ve ayinle ilgili kutsal malzemelerin konulduğu altar bemada yer almaktadır. 53cm x 62cm x 94.5cm boyutlarında bir mermer ayak üzerine, 82cm x 103cm x 15cm boyutlarında bir mermer levha üst eleman yerleştirilmiştir (Şekil 4.57, 4.79). Altarın üç tarafı mermer basamaklar ile çevrilidir.



Şekil 4.79 : Evangelistria Kilisesi bema bölümünde yer alan “altar”.

Altarın ayağını oluşturan mermer bloğun üst yüzeyinin ortasında bir çukur bulunduğu, çukurun içinde rölik¹¹⁴ bulunan bir kutunun gömülü olduğu ve üzerinin balmumu ile kaplı olduğu bilinmektedir (Dositos Anağnostopulos, kişisel görüşme, 2011). Ortodoks geleneğine göre röliğin kilisenin ismini aldığı aziz veya azizeye ait olması gerekmektedir (Karaca, 2008, s.620). Adını Hz.Meryem’in hamile olduğunun müjdelendiği Evangelizmos Yortusu’dan alan Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi’nde, Aziz İakovos’a ait röliğin gömülü olduğu ileri sürülmektedir (Dositos Anağnostopulos, kişisel görüşme, 2011). İlk kilise inşa edildiğinde yapılan altarın üzerine, tarihi bilinmemekle birlikte, sonraki dönemde 145 cm. x 230 cm boyutlarında mermer levha ve onu taşımak üzere dört ayak eklenmiştir (Şekil 4.80). Masayı taşıyan dört ayak ise Matta, Markos, Luka ve Yuhanna tarafından kaleme alınmış dört İncil’i¹¹⁵ temsil etmektedir. Altar üzerinde dört mermer sütunla taşınan kiborion¹¹⁶ bulunmaktadır. Ahşap kiborionun bitkisel ve geometrik motifleri altın yaldızla boyalıdır (Şekil 4.81).

¹¹⁴ Hristiyanlıkta Hz.İsa, aziz, ya da azizelerle ilişkili, ya da onlardan arta kalan kutsal eşya veya parçalara “rölik” denir (Ahunbay, 1997, s.1012).

¹¹⁵ Hristiyan din adamlarınca Hristiyanlığın kutsal kitabı olan ve kabul edilen bu dört İncil’e “kanonik İnciller” denir (Harman, 2000, s.270).

¹¹⁶ Bazı kiliselerde altarın önemini vurgulamak için, altarın üzerini kaplayacak biçimde dört sütuna oturan baldaken veya kubbe biçimindeki örtüye verilen addır (Karaca, 2008, s.620).



Şekil 4.80 : Evangelistria Kilisesi bema bölümünde yer alan iki “altar”.



Şekil 4.81 : Altar üzerinde yer alan kiborion.

Proskynetarion

Çeşitli biçim ve boyutlardaki ikonların sergilendiği sehpa olan proskynetarionlar İstanbul'daki Rum Ortodoks kiliselerinde naos ve narteksin çeşitli yerlerinde konumlandırılmıştır (Karaca, 2008, s.621). Evangelistria Kilisesi'nde, nartekste ahşap, naos kuzeybatı ve güneydoğu duvarı üzerinde mermer proskynetarionlar mevcuttur (Şekil 4.82).



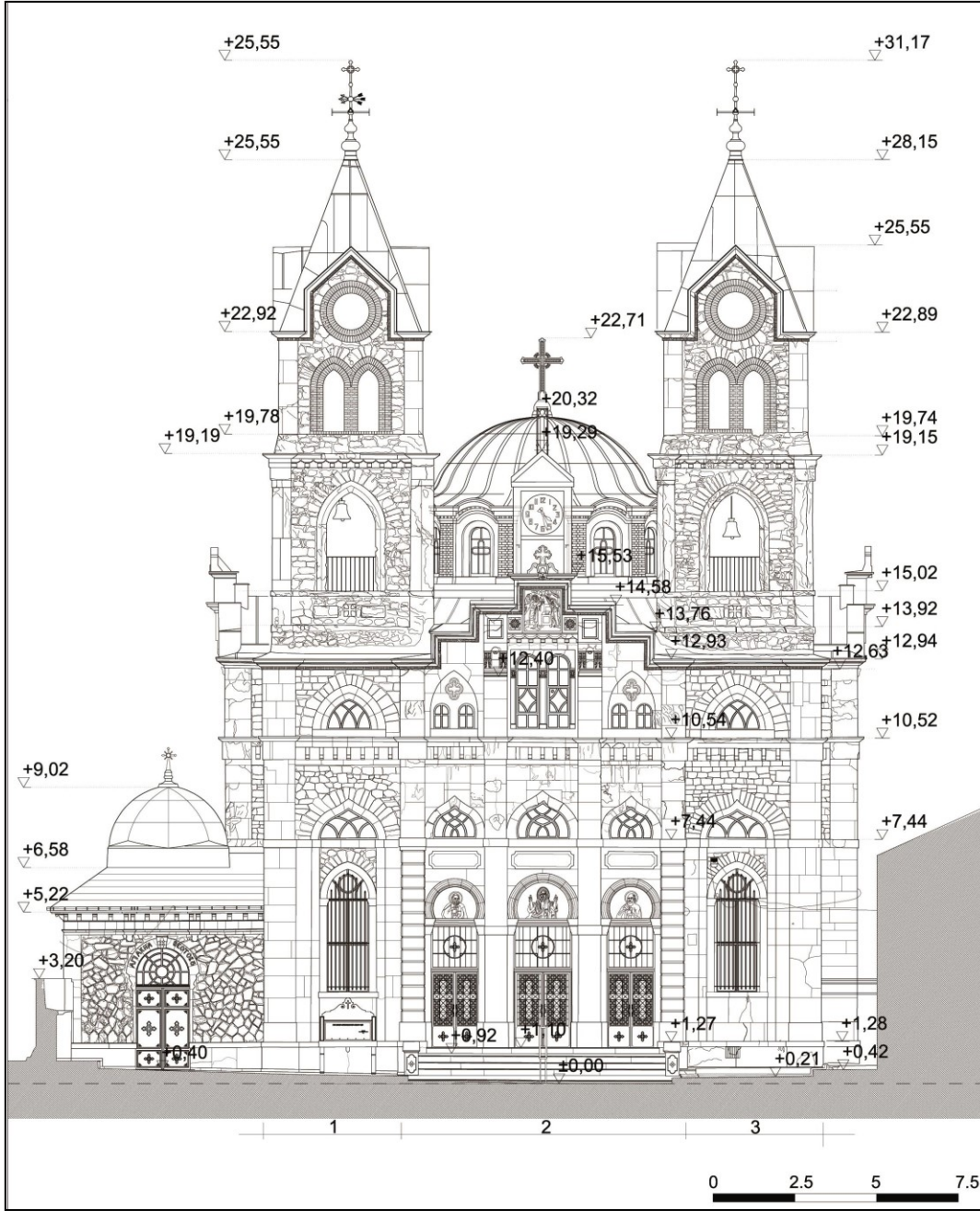
Şekil 4.82 : Naos duvarı üzerindeki mermer ikona sehpaları.

4.6.3 CEPHELER

Cephelerin genel tasarımı 19. yüzyılda geçerli olan seçmeci üslubu yansıtmaktadır. Yapı bütün olarak ele alındığında, giriş cephesinin iki yanında yükselen kuleler, pilastırlar arasında sıralanan pencere dizileri ve tüm cephelerde geriden görünüşe katılan tuğla kasnaklı orta kubbe öne çıkan öğelerdir. Evangelistria Kilisesinin güneydoğu ve kuzeybatı cepheleri (yan cepheler) simetrik düzendedir. Kilisenin naos ve iki galeri katından oluşan üç katı cephelere yansıtılmıştır. Cepheler +12.94 kotundaki saçak silmesi altına +7.44 ve +10.52 kotlarındaki silmelerle yatayda üçe ayrılmıştır. Her bir yatay bölümde bir sıra kemer veya pencere dizisi bulunmaktadır. Güneybatı, güneydoğu ve kuzeybatı cephelerde pilastırlar arasında duvar yüzeyine iç içe kemerli yüzeylerle derinlik verilmiştir.

Güneybatı Cephesi

Kilisenin Dolapdere Caddesi'ne paralel konumu nedeniyle girişi güneybatıdandır. +12,93, +13,76, +14.58 ve +18,58 kotlarında kademeli olarak yükselen orta bölümün iki yanında kuleler bulunmaktadır (Şekil 4.83). +7.44 ve +10.52 kotlarındaki yatay silmeler arasında pencere açıklıkları yer almaktadır. Öne çıkan orta bölüm simetrik bir düzen gösteren cepheyi düşeyde, silmeler ise yatayda üç parçaya bölmektedir. Güneybatı cephesinin düşey orta bölümü (2) altta narteks, üstte galeri katları duvarlarından oluşmaktadır (Şekil 4.83).



Şekil 4.83 : Evangelistria Kilisesi, Güneybatı Cephesi.

Narteks ve üzerinde yer alan galeri katları dışa taşırılarak plandaki kapalı Yunan haçı cepheye yansıtılmıştır. Cephenin orta bölümü +7.44 kotundaki silmeye kadar mermer kaplıdır. Burada nartekse açılan üç kapı bulunmaktadır (Şekil 4.84). Orta kapı daha geniş ve yüksek tasarlanarak vurgulanmıştır. Her kapı açıklığı üzerinde atnalı biçiminde, profilli mermer kemerler yer almaktadır. Kemer aynalarında aziz kabartmaları bulunmaktadır. Narteks cephesi pah verilerek derinlik kazandırılmış köşe pilastılarıyla sınırlandırılmıştır (Şekil 4.84).



Şekil 4.84 : Evangelistria Kilisesi, nartekse giriş ve köşe pilastırından detay.

+7.44 kotundaki silmenin üzerinde düzgün kesme taş kaplı olan cephede 1.galeri katına ait üç flamboyant kemerli pencere yer almaktadır. Demir pencere doğramaları da birbiri içine geçen flamboyant kemerlerden oluşmaktadır (Şekil 4.85).



Şekil 4.85 : Güneybatı Cephesi orta bölümdeki üç flamboyant kemerli pencere.

Pencerelerin üzerinde 2. yatay bölümü sınırlayan +10.54 kotundaki silme ve silme altında profilli konsol dizisi görülmektedir. Silmenin üzerindeki üç bölümden orta alanda duvar yüzeyinden 5cm geri çekilen iki pencere yer almaktadır (Şekil 4.86). İkiz pencereleri ayıran sütunda pencere kemerlerinin üzengi seviyelerinde korint sütun başlıkları bulunmaktadır.



Şekil 4.86 : Güneybatı Cephesi orta bölümdeki ikiz pencereler.

Güneybatı cephesinin orta bölümünü üçe bölen pilastırlar +12,40 kotunda bitkisel motiflerle bezeli taş konsollarla öne çıkmakta ve tüm yapıyı dolaşan saçak profili altında sonlanmaktadır. Pilastırların iki yanında duvar yüzeyi 5cm çöktürülerek oluşturulan sivri kemerler altında yuvarlak kemerli iki pencere ve haç motifi yer almaktadır (Şekil 4.87).



Şekil 4.87 : Güneybatı Cephesinin Evangelismos İkonası ile sonlanan orta bölüm.

Cephenin orta bölümündeki ikiz pencerelerin üzerinde konsol dizisinden oluşan bir korniş yer almaktadır. Kademeli olarak yükselen kuzeybatı cephesinin orta bölümü kiliseye adını veren Evangelismos İkonası ile sonlanmaktadır (Şekil 4.88). İkonanın üzerindeki saat kulesi sonradan eklenmiştir. Mermer ikonanın iki yanında, üzerinde kabartma çiçek motifleri bulunan kare biçiminde mermer levhalar yer almaktadır

(Şekil 4.88). Ana kubbe Güneybatı cephesinin girişin anıtsallığını vurgulayan orta bölümü gerisinde cepheye dahil olmaktadır (Şekil 4.83).



Şekil 4.88 : Üzerinde kabartma çiçek motifleri bulunan kare biçiminde mermer levhalar ve bitkisel motif içeren taş konsollar.

Güneybatı cephesinin iki yanındaki çan kuleleri +28.15 kotuna kadar yükselmektedir (Şekil 4.89). Kulelerin alt kısmı silmelerle yatayda üç parçaya ayrılmıştır. Cephenin zeminden +7.44 kotundaki 1.yatay silme seviyesine kadarki bölümünde sivri kemerli, demir parmaklıklı bir pencere bulunmaktadır. +7.44 kotundaki silme üzerinde yer alan flamboyant kemerli ve +10.52 kotundaki silme üzerinde bulunan sivri kemerli pencerelerle merdiven aydınlanmaktadır. +12.94 kotundaki saçak silmesi üzerinde çan kulesi yükselmektedir.

4.77 m. x 4.78 m. ve 4.72 m. x 4.81 m. ölçülerindeki çan kulelerinin çatı üzerinde yükselen gövdelerinin dört cephesi de aynı düzenlemeye sahiptir (Şekil 4.90). +19.15 kotundaki korniş ile yatayda iki bölüme ayrılan kule cephesinin alt bölümünde köşeler düzgün kesme taşlar ile sınırlanmış, geri kalan yüzeyler gri kalkerden kabayonu dokuyla oluşturulmuştur. +15.02 kotundaki silmenin altında, taş dokuda kare biçimli mermer bir levha üzerinde kabartma haç motifi bulunmaktadır (Şekil 4.91). Silme üzerinde kumtaşı söveli sivri kemerli pencereler bulunmaktadır. Pencerenin alt kısımlarındaki demir korkuluk sonradan yenilenmiştir.



Şekil 4.89 : Güneybatı Cephenin iki yanında yer alan çan kuleleri.



Şekil 4.90 : Güneybatı Cephesi çatı üzerinde yükselen çan kuleleri.

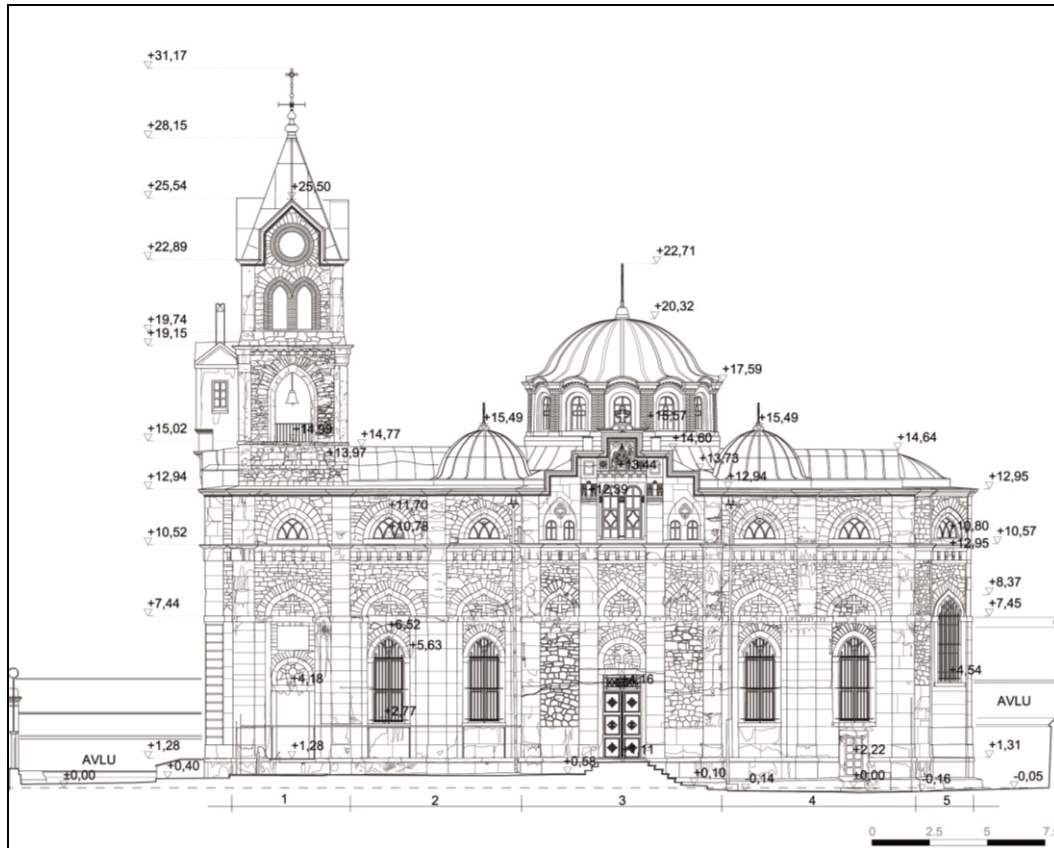


Şekil 4.91 : Güneybatı Cephesi çan kulesi haç motifi detayı.

Kule gövdesi +19.15 kotundan +19.74 kotuna kadar daralarak yükselmektedir. +19.74 - +22.61 kotları arasında köşeleri düzgün kesme taşlarla oluşturulan bölümde cepheler kabayonu taş örgülüdür. Üzerinde tuğladan sivri kemerli ikiz pencereler bulunan bu seviyede çan asıdır. İkiz pencereler üzerinde iç içe 2 sıra tuğla örgüyle çevrelenen yuvarlak bir pencere mevcuttur. Kulenin orta bölümü önce düşey olarak yükselmekte, daha sonra +25.55 kotunda sonlanan bir üçgen alınlık oluşturmaktadır. +28.15 kotuna kadar yükselen kulenin piramidal çatısı kurşun kaplıdır. Çan kulesi bronz haç ve alemle bitirilmiştir.

Güneydoğu Cephesi

Simetrik düzendeki dikdörtgen planın uzun kenarlarını oluşturan yan (güneydoğu ve kuzeybatı) cephelerinin genel tasarımı birbiriyle benzerlik göstermektedir. Cephe +7.44, +10.52 ve +12.94 kotundaki silmeler ile yatayda üçe ayrılmıştır. Kilisenin güneydoğu cephesini düşey parçalara ayıran kesme taş pilastırlar +12.94 kotundaki saçak silmesine kadar devam etmektedir. Pilastırlar arasındaki yüzeylerde cepheye, iç içe iki kemerden oluşan düzenle derinlik kazandırılmıştır. Güneydoğu cephe kule, naos ve diakonikon bölümlerini kapsamaktadır. Cephe kurgusuna bağlı olarak, Güneydoğu cephesi beş bölümde incelenmiştir (Şekil 4.92):



1 numaralı kule bölümünün +12.94 kotundaki saçak silmesine kadar yükselen bölümü silmelerle yatayda üç parçaya ayrılmıştır. Merdiveni kapsayan bu bölümün zemin kat seviyesinde pilastırlar arasında profilsiz iki söve ve +1.28 - +4.18 kotları arasındaki açıklık sonradan kapatılarak çimentolu harç ile sıvanmıştır (Şekil 4.93). Düz atkılı açıklık üzerinde atnalı kemer içinde bir haç yer almaktadır. Kemerin üzerinde kabayonu taş duvar yüzeyine derinlik veren, dikdörtgen biçiminde bir niş bulunmaktadır.

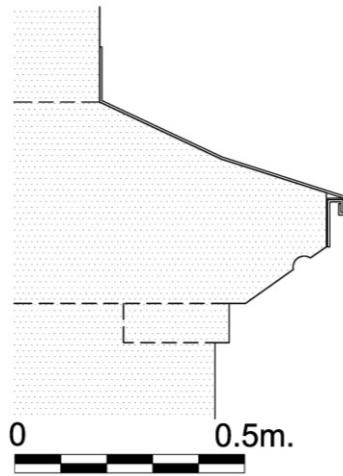
+7.44 kotundaki silme üzerinde iç içe iki flamboyant kemer, içteki kemer aynasında taş kaide üzerine oturan bir haç yer almaktadır. +10.52 kotundaki silmenin altında taş konsol dizisi, üzerinde merdiveni aydınlatan sivri kemerli pencere bulunmaktadır (Şekil 4.94). Pencere doğraması da birbiri içine geçen sivri kemerlerden oluşmaktadır. Cephenin 3. yatay bölümü bir sıra delikli tuğla üzerinde devam eden profilli saçak silmesi ile sonlanmaktadır (Şekil 4.95).



Şekil 4.93 : +1.28 - +4.18 kotları arasında sonradan kapatılmış açıklık ve üzerinde yer alan atnalı kemer.



Şekil 4.94 : +10.52 kotundaki silmenin üzerinde yer alan sivri kemerli pencere.



Şekil 4.95 : Güneydoğu Cephesinden saçak detayı.

+12.94 kotundaki saçak silmesinden sonra çan kulesi daralarak yükselmektedir (Şekil 4.92). Çan kulesini +13.97 ve +14.99 kotlarında saran silmeler arasındaki duvar yüzeyinden öne çıkan iki dikdörtgen taş ve aralarında üzerinde haç kabartmalı kare bir mermer blok bulunmaktadır (Şekil 4.96).



Şekil 4.96 : Güney kule Güneydoğu Cephesi'nde haç kabartmalı blok.

+19.15 kotundaki silme kule gövdesini yatayda iki parçaya ayırmaktadır (Şekil 4.92). +15.02 - +19.15 kotları arasındaki 1.yatay bölümde kulenin köşeleri düzgün kesme taşlar ile sınırlanmış, aradaki yüzeyler kabayonu taşlarla oluşturulmuştur. Cephede sivri kemerli bir açıklık bulunmaktadır. Açıklığın demir korkuluğu yenilenmiştir. Çan kulesinin 2. yatay bölümü +19.15 - +19.74 kotları arasında 12-15cm daralarak +22.89 kotuna kadar yükselmektedir. Bu bölümde Gotik üsluba uygun ince, yüksek sivri kemerli ikiz açıklıklar bulunmaktadır (Şekil 4.97). İç içe iki sivri kemerle sınırlanan bu açıklıklar üzerinde çift sıra tuğla örgü ile çevrelenen yuvarlak bir pencere mevcuttur. Çan kulesinin saçak silmesi bir üçgen alınlıkla +25.50 kotunda sonlanmaktadır (Şekil 4.97).

Cephenin 2 ve 4 numaralı bölümleri (Şekil 4.92) küçük farklılıklarla aynı düzendedir. Her iki bölümdeki cephe pilastırlar arasındaki yüzeylerde, iç içe iki kemerden oluşan düzen tekrar etmektedir. 2 numaralı bölümde pilastırlar arasında sivri kemerli, demir parmaklıklı pencereler yer almaktadır (Şekil 4.98). +7.44 kotundaki silme üzerinde flamboyant kemerler ve kemer aynalarında taş kaideler üzerinde duran haçlar vardır. +10.52 kotundaki konsol dizisinden oluşan silmenin üzerinde ise doğramaları birbiri içine geçen sivri kemerlerden oluşan sivri kemerli

pencereler bulunmaktadır. Cephe +12.94 - +12.95 kotlarındaki Malta taşından yapılan, profilli saçak silmesi ile sonlanmaktadır.



Şekil 4.97 : Güneydoğu Cephesi, çan kuleleri ve piramidal çatıları.



Şekil 4.98 : Güneydoğu Cephe, güney yönü.

Güneydoğu cephesinin, planda haç kolu üzerinde yer alan 3 numaralı bölümü 1.22m. dışa taşmaktadır (Şekil 4.99). Orta bölümün aksından düz atkılı, 2.88m. yüksekliğinde demir bir kapı ile Kiliseye giriş sağlanmıştır. Kapı üzerinde yer alan atnalı kemerin aynasında kabartma bir haç yer almaktadır. Pilastırlar arasında +10.23 kotuna kadar kaba yonu taş örgü bulunmaktadır. +7.44 kotundaki silmenin üzerinde pilastırlar arasında flamboyant kemerler ve aynalarında taş kaideler üzerine oturan birer haç bulunmaktadır (Şekil 4.100, 4.101).

+10.56 kotunda 2. yatay bölümü sınırlayan taş konsol dizili silme yer almaktadır. Silmenin üzerinde pilastırlar arasındaki orta bölümde 5cm geri çekilen cephe üzerine iki pencere açılmıştır (Şekil 4.102).



Şekil 4.99 : Güneydoğu Cephe, dışarı taşan bölüm ve avluya açılan kapı.



Şekil 4.100 : Güneydoğu Cephe, silmenin (+7.44) üzerindeki flamboyant kemerler.



Şekil 4.101 : Flamboyant kemer ve aynasında taş kaide üzerine oturan haç.



Şekil 4.102 : Güneydoğu Cephesinin orta bölümünde yer alan ikiz pencereler.

Yuvarlak kemerli pencerelerin üzengi seviyelerinde ve pencereleri ayıran sütunda korint sütun başlıkları bulunmaktadır. İkiz pencerelerin üzerinde konsol dizisi ve +13.73 kotunda mermer bir silme yer almaktadır. Saçak silmesi kademeli olarak yükselen güneybatı cephesinin orta bölümü “Diriliş İkonası” ile sonlanmaktadır (Şekil 4.103). Mermer ikonanın iki yanında çiçek kabartmalı levhalar yer almaktadır.



Şekil 4.103 : Güneybatı cephesinin kademeli olarak yükselen orta bölümü.

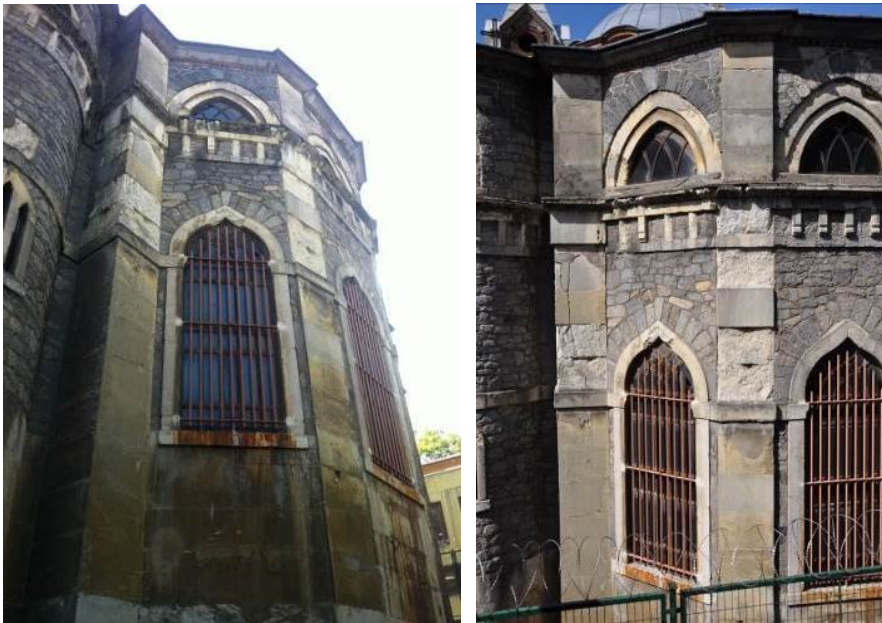
Güneybatı cephesinin orta bölümünde yer alan iki pilastır +12.39 kotunda bitkisel motif içeren taş konsollarla öne taşmakta ve +14.29 kotunda saçak profili altında sonlanmaktadır. Pilastırların iki yanında duvar yüzeyinde sivri kemerlerin altında 5cm. çökertilmiş yüzeylerde yuvarlak kemerli iki pencere ve üzerlerindeki alanda, simetri ekseninde bir haç motifi yer almaktadır. Orta bölüm saçak silmesi

seviyesinde güneybatı cephesini tekrar ederek kademeli olarak yükselmektedir (Şekil 4.102). Cephenin 4 numaralı bölümünde, (Şekil 4.92) diakonikona ait pencerenin altında, apis ve bemanın altında bulunan kriptâ bölümüne ve diakonikona giriş sağlayan kapı günümüzde kapatılmıştır. Düz atkılı olan kapı bahçe kotundan yüksekte, +0.50 m. kotundadır (Şekil 4.104).



Şekil 4.104 : Güneydoğu Cephesi, doğu yönünde yer alan giriş kapısı.

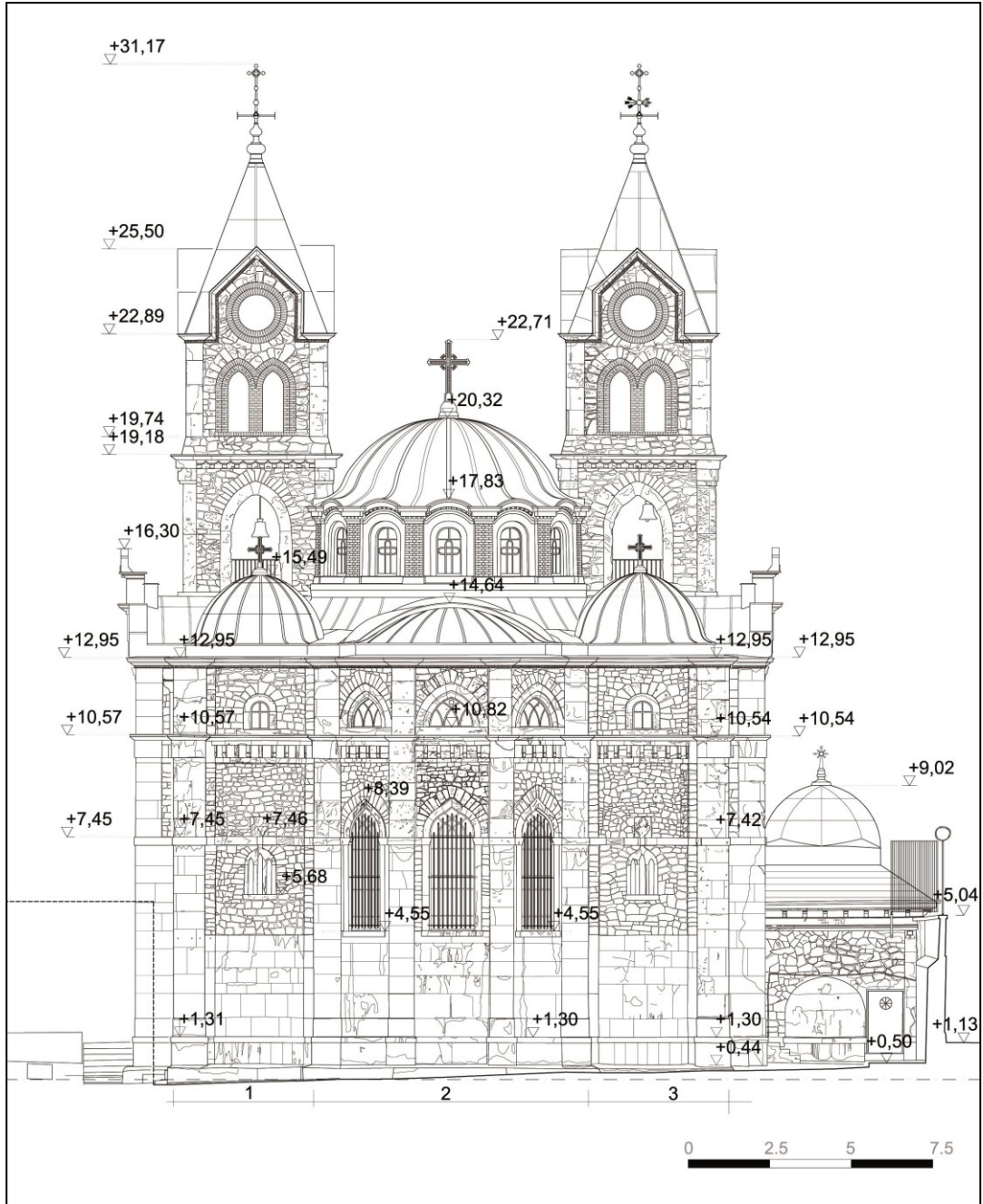
Güneydoğu cephesinin 5 numaralı bölümü apsisin dışta 3 kenarlı olan cephesinin bir kenarını kapsamaktadır. +10.56 kotundaki taş konsol dizili silme bu bölümü yatayda ikiye ayırmaktadır. Apsis çıkıntısının köşelerinde yer alan pilastırlar arasında +4.55 kotundan başlayan 6.26m. yüksekliğinde flamboyant kemerli ve +10.80 kotundan başlayan 0.93m. yüksekliğinde sivri kemerli pencereler bulunmaktadır (Şekil 4.105).



Şekil 4.105 : Apsisin güneydoğu cephesine geriden giren bölümü.

Kuzeydoğu Cephesi

Kuzeydoğu cephesi prothesis, apsis ve diakonikon bölümlerini kapsamaktadır (Şekil 4.106, Şekil 4.107). Ana kubbe ve çan kuleleri geriden kuzeydoğu cephesine katılmaktadır. Simetrik düzene sahip olan cephenin iki yanında, yan cephelerin dışa taşan bölümleri yer almaktadır.



Şekil 4.106 : Evangelistria Kilisesi, Kuzeydoğu Cephesi.



Şekil 4.107 : Kuzeydoğu Cephesi genel görünüm.

Cephenin iki kenarı saçak kotuna kadar yükselen kesme taş pilastırlar ile sınırlanmıştır. Cephe +7.45 ve +10.57 ve +12.95 kotundaki silmeler ile yatayda üçe ayrılmıştır. Cephe kurgusu bakımından kuzeydoğu cephesi üç bölümde incelenmiştir (Şekil 4.106).

Cephenin doğu yönündeki zemin kotu -0,16 kotuna düşmekte, +0.44 kotundaki subasman duvarları açığa çıkmaktadır (Şekil 4.108). Kesme taş beden duvarı +4.55 kotuna kadar devam etmektedir. Prothesis bölümüne ait dairel planlı apsisin kaba yonu taş cephesi +12.95 kotundaki saçığa kadar yükselmektedir. +7.44 kotundaki silmenin altında apsis eksenini üzerinde yanyana üç sivri kemerli pencere açıklığı bulunmaktadır (Şekil 4.109). Doğal taş söveli pencereler 15, 22 ve 15 cm. genişliğindedir. +7.46 kotundaki silmenin üzerinde 0.50m x 0.60m boyutlarında bir taş mevcuttur (Şekil 4.109). Dairesel planlı apsis duvarı üzerinde +10.57 kotundaki silmenin altında bir konsol dizisi yer almaktadır. Silmenin üzerinde yuvarlak kemerli, doğal taş söveli bir pencere bulunmaktadır.



Şekil 4.108 : Subasman, Kuzeydoğu Cephesi.



Şekil 4.109 : Kuzeydoğu Cephesi prothesis bölümündeki üç sivri kemerli pencere.

Üç kenarlı apsisin duvarlarının köşelerinde saçak kotuna kadar yükselen kesme taş pilastırlar yer almaktadır (Şekil 4.110). Pilastırlar arasında kalan duvarlar +4.55m kotuna kadar kesme taş, üzeri ise kaba yonu taş örgülüdür. Apsisin çokgen kenarlarına ait cephelerde +4.55m kotundan başlayan 6.26m. yüksekliğinde flamboyant kemerli pencereler bulunmaktadır. +10.57 kotundaki konsol dizisi üzerinde herbir pencerenin üzerinde gelecek şekilde konumlanan sivri kemerli pencereler bulunmaktadır. +10.80 kotundan başlayıp, +11.73 kotunda sonlanan pencerelerin demir doğramaları birbiri içine geçen sivri kemerlerden oluşmaktadır.

Kuzeydoğu cephesinin prothesise ait (3) olan bölümündeki zemin kotu +0,27'dir (Şekil 4.111). Cephenin kuzey kenarı saçak kotuna kadar yükselen kesme taş pilastır ile sınırlanmıştır. Subasman üzerindeki dairesel planlı apsisin kaba yonu taş örgülü duvarı + 12.95 kotundaki saçak kotuna kadar yükselmektedir. +7.42m kotundaki silmenin altında simetri ekseninde üç sivri kemerli bir pencere bulunmaktadır.

+7.44 kotundaki silmenin üzerinde 0.50m x 0.60m boyutlarındaki palmet kabartmalı taş mevcuttur (Şekil 4.112). +10.57 kotundaki konsol dizisinden oluşan silmenin üzerinde yuvarlak kemerli bir pencere bulunmaktadır.



Şekil 4.110 : Kuzeydoğu Cephe, apsis bölümü.



Şekil 4.111 : Kuzeydoğu Cephe, prothesis bölümü.



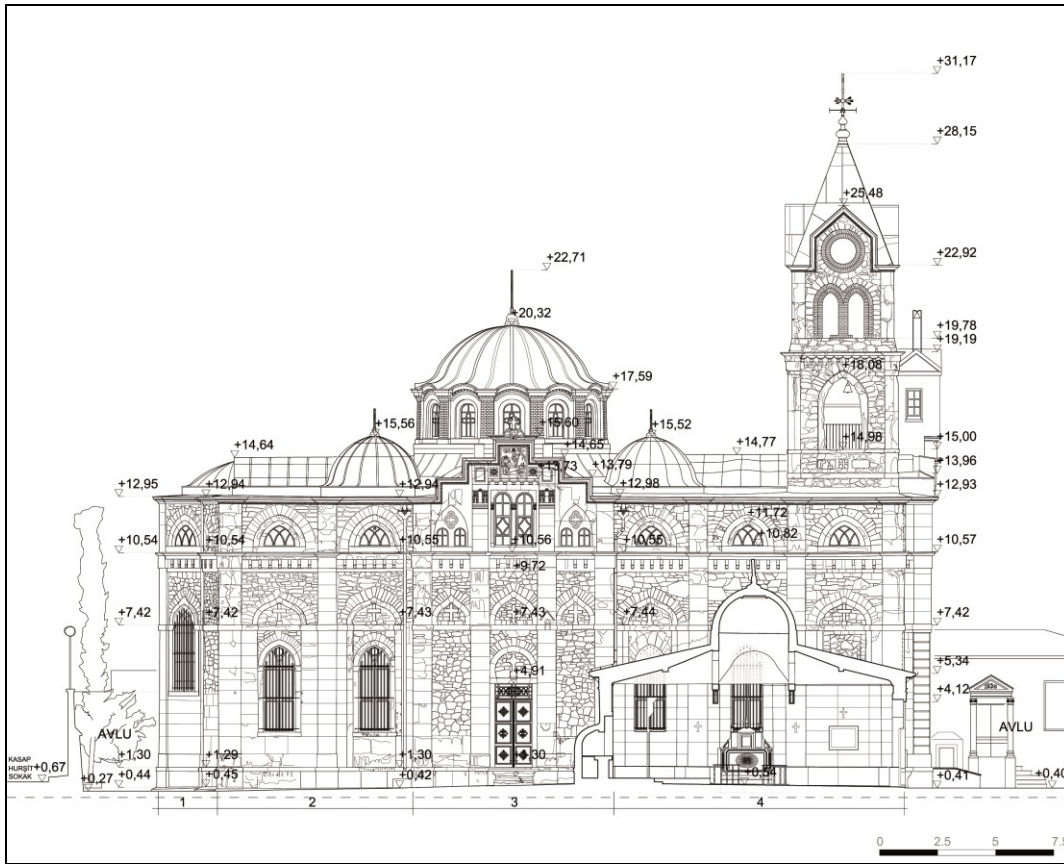
Şekil 4.112 : Kuzeydoğu Cephesi, palmet kabartmalı taş.

Kuzeybatı Cephesi

Kuzeybatı cephesi prothesis, naos, kule bölümlerini ve cepheye bitişik Panayia Theotokos Ayazmasını kapsamaktadır (Şekil 4.113). Genel tasarımı güneydoğu cephesiyle benzerlik göstermektedir. +12.94 kotundaki saçak silmesine kadar yükselen pilastırlar arasında duvar yüzeyine derinlik verilerek iç içe iki kemerden oluşan düzen oluşturulmuştur. +7.42, +10.54 ve +12.95 kotundaki silmeler ile yatayda üçe ayrılan cephe kurgusu bakımından dört bölümde incelenmiştir (Şekil 4.114).



Şekil 4.113 : Kuzeybatı Cephe, genel görünüm.



Şekil 4.114 : Evangelistria Kilisesi, Kuzeybatı Cephesi.

Rölövede 1 numara ile gösterilen cephenin kuzey ucunda, apsis ve prothesis çıkıntıları yer almaktadır (Şekil 4.115). Apsis çıkıntısı üzerinde +4.55 kotundan başlayan flamboyant kemerli ve +10,81 kotundan başlayan sivri kemerli pencereler bulunmaktadır.

Cephenin 2 numaralı bölümünde pilastırlar arasında sivri kemerli, demir parmaklıklı pencereler yer almaktadır (Şekil 4.116). +7.42 kotundaki silme üzerinde flamboyant kemerler ve kemer aynalarında taş kaideler üzerinde birer haç mevcuttur. +10.54 kotundaki konsol dizili silmenin üzerinde sivri kemerli pencereler bulunmaktadır. Pencere doğramaları birbirini içine geçen sivri kemerlerden oluşmaktadır. Cephe profilli saçak silmesi ile sonlanmaktadır.

Simetriği güneydoğu cephesinde olduğu gibi, kuzeybatı cephesinde de planda haç kolu üzerinde yer alan 3 numaralı bölüm dışa taşmaktadır (Şekil 4.117). Orta bölümün simetri aksında yer alan düz atkılı, demir kapı ile kiliseden avluya çıkış sağlanmıştır. Kapı üzerinde yer alan atnalı biçimli kemer aynasına bir haç yerleştirilmiştir (Şekil 4.118).



Şekil 4.115 : Apsis ve prothesis Kuzeybatı Cephesi.



Şekil 4.116 : Kuzeybatı Cephesi.



Şekil 4.117 : Kuzeybatı Cephesi'nde dışa taşan orta bölüm (3).



Şekil 4.118 : Kuzeybatı Cephesi’nde avluya açılan kapı üzerindeki atnalı kemer.

Cephenin 3 numaralı bölümünde pilastırlar arasında +9.72 kotuna kadar gri kalker kaba yonu duvar örgüsü bulunmaktadır. +7.43 kotundaki silmenin üzerinde pilastırlar arasındaki flamboyant kemer aynalarına taş kaideler üzerine haçlar yerleştirilmiştir. +10.55 kotunda konsol dizili silmenin üzerinde orta aksta, pilastırlar arasında duvar yüzeyinden 5cm geri çekilen yüzey üzerinde, yuvarlak kemerli iki pencere yer almaktadır (Şekil 4.119). Bir sütun ile ayrılan ve üzengi seviyelerinde korint sütun başlıkları bulunan ikiz pencerelerin üzerinde +13.73 kotunda bir mermer silme bulunmaktadır. Kademeli olarak yükselen güneybatı cephesinin orta bölümü “Diriliş İkonası” ile sonlanmaktadır (Şekil 4.120).



Şekil 4.119 : Kuzeybatı Cephesinin kademeli olarak yükselen orta bölümü.



Şekil 4.120 : Kuzeybatı Cephesinin orta bölümünde yer alan “Diriliş İkonası”.

İkonanın iki yanındaki kare biçimli mermer levhalara alçak kabartma tekniğinde çiçek motifleri işlenmiştir. Kuzeybatı cephesinin 3 numaralı orta bölümünü düşeyde üçe bölen pilastırların üst seviyesinde yer alan taş konsollar bitkisel motiflerle bezelidir. Pilastırlar tüm yapıyı dolaşan saçak profili altında sonlanmaktadır. Pilastırların yanlarında, sivri kemerler yer almaktadır. Kemerlerin altında yuvarlak kemerli iki pencere ve pencerelerin üzerinde haç motifi yer almaktadır (Şekil 4.119). Cephenin bu bölümü +12.94 kotundaki saçak silmesiyle sonlanmaktadır.

Cephenin batı ucunda kiliseye bitişik Theotoko Ayazması bulunmaktadır (Şekil 4.121). Kiliseden sonra inşa edilen ayazma kuzeybatı cephesini +7.44 kotundaki silmeye kadar kapatmıştır. Cephenin 4 numaralı bölümünü üçe ayıran pilastırlar arasında +7.44 kotuna kadar kaba yonu taş duvar örgüsü mevcuttur. Birinci aksta duvarın alt kısmında yer alan sivri kemerli pencerenin üst kısmı görülmektedir. İkinci akstaki pencere Ayazmanın çatısı ile; üçüncü akstaki açıklık ise ayazmanın iç mekanında önüne bir duvar örülerek kapanmıştır.



Şekil 4.121 : Kuzeybatı Cephenin batı ucunda Theotoko Ayazması.

Pilastırlar ile üçe ayrılan cephenin her bölümünde +7.44 kotundaki silme üzerinde iç içe iki flamboyant kemer bulunmakta, içteki kemerin aynasında birer haç yer almaktadır (Şekil 4.122). +10.52 kotundaki konsollu silme üzerinde sivri kemerli pencereler bulunmaktadır. Bu pencerelerin doğramaları da birbiri içine geçen sivri kemerlerden oluşmaktadır. Cephe bir sıra delikli tuğla üzerinde profilili saçak silmesi ile sonlanmaktadır (Şekil 4.123).



Şekil 4.122 : Kuzeybatı Cephesi, batı ucu.



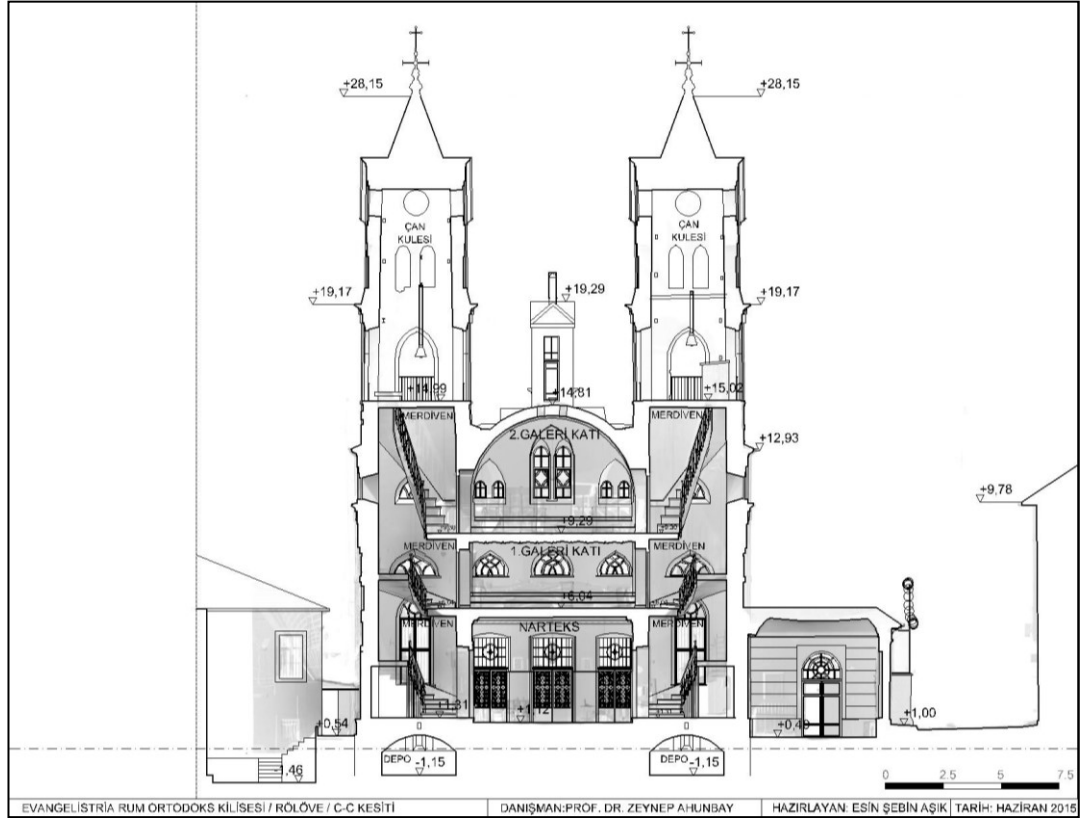
Şekil 4.123 : Kuzeybatı Cephesi, batı ucundan saçak detayı.

+12.94 kotundaki saçak silmesi üzerinde çan kulesi yükselmektedir (Şekil 4.124). Çan kulesi cephesini +13.96 ve +14.98 kotlarında dolaşan silmeler arasında iki dikdörtgen taş ve aralarında üzerinde haç kabartmalı kare mermer blok bulunmaktadır (Şekil 4.114). +19.19 kotundaki silme ise kule kütlesini yatayda ikiye ayırmaktadır. Alt bölümde kulenin köşeleri düzgün kesme taşlar ile sınırlanmış, geri

kalan yüzeyler kabayonu taşla oluşturulmuştur. Bu bölümde demir korkuluklu, sivri kemerli bir açıklık bulunmaktadır (Şekil 4.125).



Şekil 4.124 : Kuzeybatı Cephe, kule bölümü.



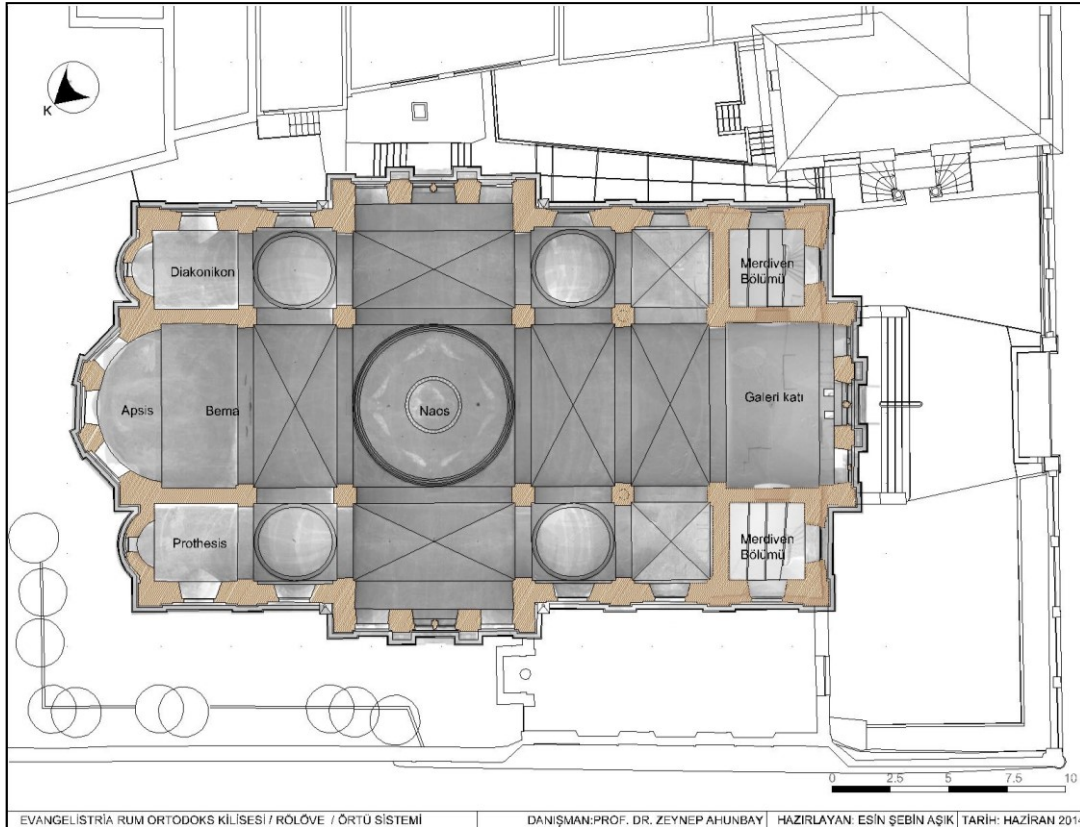
Şekil 4.125 : Evangelistria Kilisesi, C-C kesiti.

Çan kulesinin üst bölümü +19.19 - +19.78 kotları arasında 12-15cm daralarak +22.92 kotuna kadar yükselmektedir. Köşeleri düzgün kesme taşlar ile sınırlanan bu bölüm kabayonu taş örgülüdür. Cephede sivri kemerli ikiz pencereler ve üzerinde çift sıra tuğla ile çevrelenen yuvarlak bir pencere mevcuttur. Çan kulesinin saçak silmesi +25.48 kotunda sonlanan bir üçgen alınlık oluşturmaktadır. +28.15 kotuna kadar yükselen kulenin kurşun kaplı piramidal çatısı bronz bir alemle bitirilmiştir.

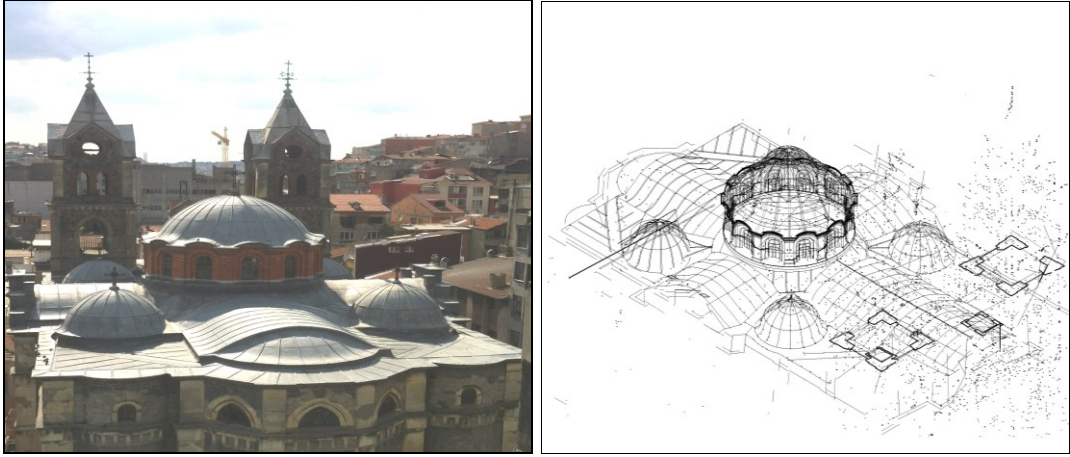
4.6.4 Taşıyıcı sistem ve örtü

Naosta sütunlara, kare planlı ayaklara, pilastırlara ve duvarlara oturan kemerler üzerinde yükseltile bir orta kubbe, çapraz tonozlu kollar ve köşelerde küçük kubbelerden oluşan bir örtü sistemi mevcuttur (Şekil 4.126). Kilisenin kapalı Yunan haçı plan düzeni çatı planından da izlenebilmektedir (Şekil 4.127, 4.128).

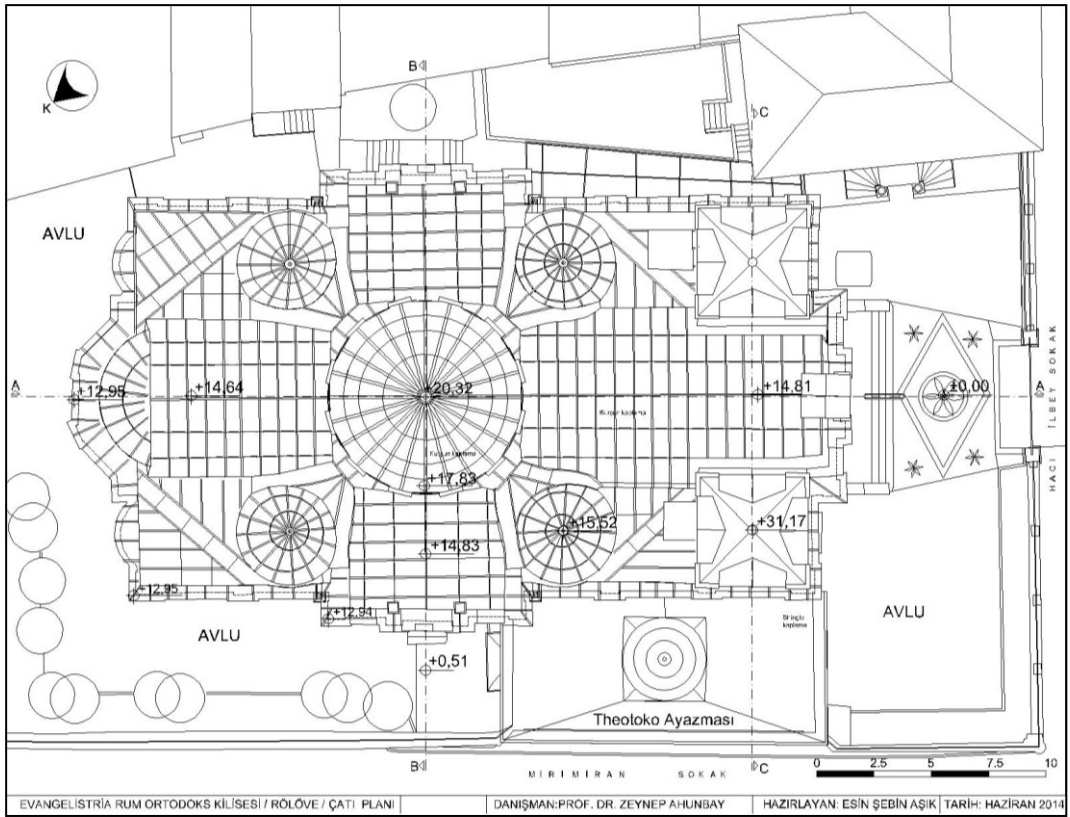
Kapalı Yunan haçı plan şemasındaki naos ortasında yer alan yaklaşık 1.00m x 1.00m boyutlarında, 9.15m yüksekliğinde dört ayak ana kubbeyi taşımaktadır. Kubbeyi taşıyan ayakların güneybatı yönünde galeri katını taşıyan sütunlar bulunmaktadır (Şekil 4.67).



Şekil 4.126 : Evangelistria Kilisesi, örtü sistemi.



Şekil 4.127 : Evangelistria Kilisesi örtü sistemini gösteren fotoğraf ve çizim.



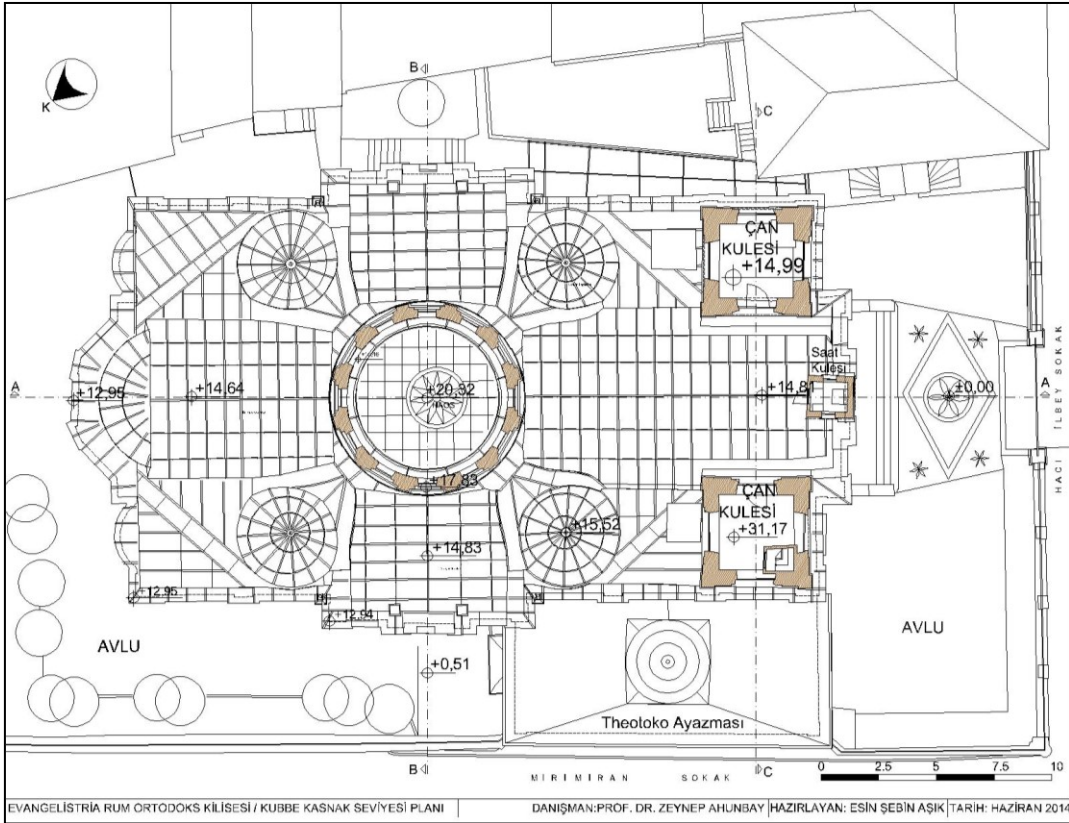
Şekil 4.128 : Evangelistria Kilisesi, çatı planı.

Ayakları birbirine bağlayan kemerlerin oluşturduğu kare plandan kubbeğe geçiş pandantiflerle sağlanmıştır (Şekil 4.129). Örtünün çatıda en önemli ögesi merkezi kubbedir. Plan ölçüleri 6.94m x 6.94m olan orta mekânın üzerinde yükselen kubbenin iç çapı 6.84m'dir (Şekil 4.130). Kubbe +17.59 ve +17.82 kotlarından başlayıp +20.32 m.'ye erişmektedir. Kubbe ve çevresindeki çapraz tonozlar ile oluşan mekan, Pevsner'in kubbenin mekanı merkezileştirmesi fikrini doğrulamaktadır (Pevsner, 1970, s.33). Ana kubbenin tuğla kasnağı dıştan

pilastırlarla desteklenmiştir. Pilastırlar arasında üzerinde oniki pencere bulunmaktadır (Şekil 4.130, 4.131).



Şekil 4.129 : Kare plandan kubbeye geçişi sağlayan pandatifler ve ana kubbe.



Şekil 4.130 : Evangelistria Kilisesi, kasnak seviyesi planı.



Şekil 4.131 : Evangelistria Kilisesi naos ve ana kubbe.

Kubbe 4 yönde çapraz tonozlarla çevrelenmiştir.Çapraz tonozlar arasında kalan köşeler ise küçük kubbelerle örtülmüştür (Şekil 4.132). Bema beşik tonoz, apsis yarım kubbe (Şekil 4.133), prothesis ve diakonikon beşik tonoz ile örtülüdür (Şekil 4.134).



Şekil 4.132 : Çapraz tonozlar arasında kalan köşelerde yer alan küçük kubbeler.



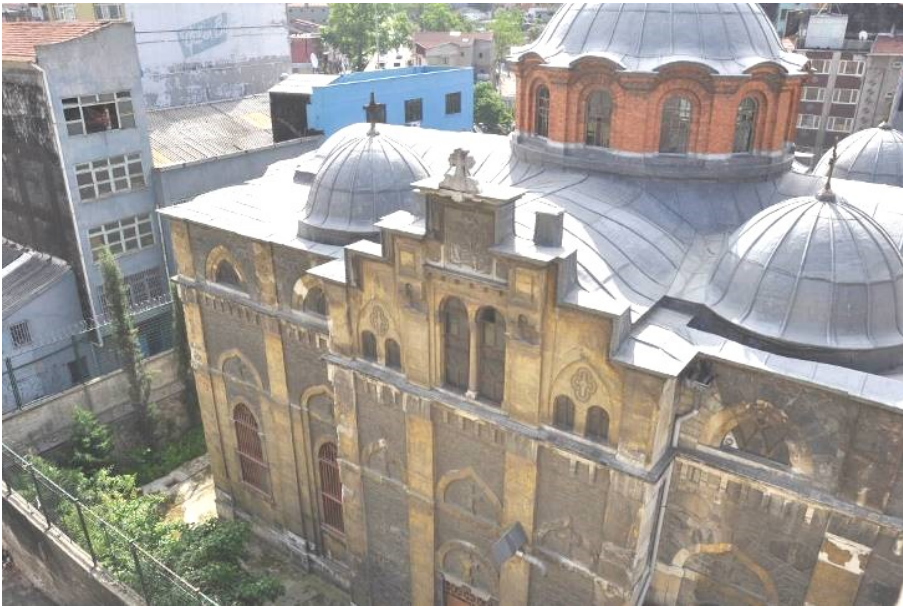
Şekil 4.133 : Apsis ve bemanın örtü sistemi.



Şekil 4.134 : Diakonikon ve prothesis'in beşik tonoz örtüleri.

4.7 Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi'nde Kullanılan Yapım Teknikleri ve Malzemeler

Evangelistria Kilisesi yığma tekniğinde inşa edilmiş kârgir bir yapıdır. Ana malzeme olan kireçtaşı ve koyu gri renkli grovak yanında, Kilisenin yapımında Marmara mermeri, od taşı, tuğla, demir, kurşun kullanılmıştır (Şekil 4.135). Kilise, moloz taş yığma temel duvarları üzerine örülen tonozlarla oluşturulan bir altyapıya oturmaktadır. Duvarlar kaba yonu taş, tuğla ve bağlayıcı olarak kireç harcı kullanılarak inşa edilmiştir. Kilisenin yapımında kullanılan ana malzemeler ve kullanıldıkları yerler şöyledir:



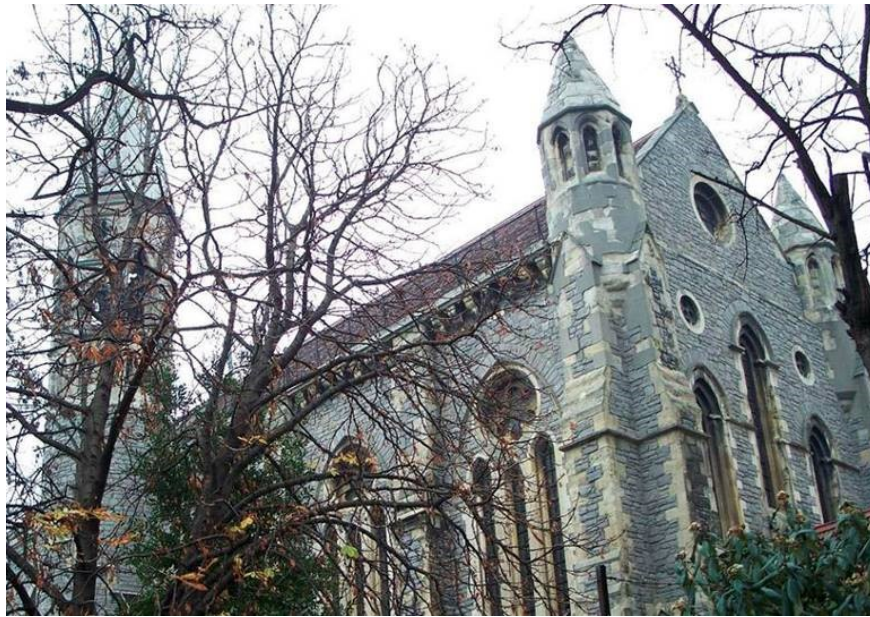
Şekil 4.135 : Evangelistria Kilisesi kuzeybatı cephesi.

Taş

Duvarların dış cephesinde 53-60cm yüksekliğinde, değişken uzunluklarda düzgün kesme taş bloklar (kireçtaşı) ve kaba yonu taşlar bulunmaktadır. Düzgün kesme taş pilastırlar ise zeminden saçak seviyesine kadar yükselmektedir. Pencere ve kapı açıklıkları da düzgün kesme taş sövelidir.

Cephelerde, pilastırlarda krem veya sarı renkli, pilastırlar arasındaki duvar yüzeylerinde koyu gri renkli taş kullanılarak kontrast yaratılmış; dikey etki güçlendirilmiştir. Galata'da 1858-1868 yılları arasında Neo-gotik üslupta inşa edilen Kırım Kilisesi'nde de iki renkli taş kullanımı - gri kalker ve Malta taşı - dikkati çekmektedir (Şekil 4.136). Mimari öğelerin malzeme renk ve dokusu ile vurgulandığı bir diğer yapı, A. Vallaury ve R. D'Aronco tarafından tasarlanan, yapımına 1895'te başlanan Haydar Paşa Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane binasıdır. Günümüzde Marmara Üniversitesi Haydarpaşa yerleşkesinin parçası olarak hizmet veren yapının duvarlarında pembe gri, pencere söve ve kemerlerinde sarı renkli taş kullanılmıştır (Şekil 4.137).

Saçak üzerinde yükselen ve cepheleri yatayda iki bölümden oluşan çan kulelerinin alt bölümlerinde kulelerin köşeleri düzgün kesme taşlar (kumtaşı) ile aralar grovak kabayonu örgüsüyle inşa edilmiştir (Şekil 4.124). Çan kulelerinin üst bölümlerinde köşeler düzgün kesme taşlarla (kireçtaşı) sınırlanmış, aralarında kabayonu taş örgü kullanılmıştır.



Şekil 4.136 : Kırım Kilisesi, Beyoğlu (1858- 1868).



Şekil 4.137 : Haydarpaşa Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane (1895).

Tuğla

Kilisenin tüm cepheleri bir sıra tuğla üzerinde taş saçak silmesi ile sonlanmaktadır (Şekil 4.123). Çan kuleleri cephelerinin yatayda ikinci bölümlerindeki sivri kemerli, ikiz pencereler ve üzerlerindeki yuvarlak pencereler çift sıra tuğlayla (5x19x11cm) çerçevelenmiştir (Şekil 4.124).

Mermer

Yapının tüm cephelerinden farklı olarak ana girişin yer aldığı güneybatı cephesinde zemin kat seviyesindeki narteks bölümü Marmara mermeri kaplanarak vurgulanmıştır (Şekil 4.138). Kilisenin zemini özgün malzemesi olan 74 x 74cm boyutlarında mermer levhalarla yenilenmiştir. Kilisenin litürjik öğeleri olan ikonastasis, ambon, despot koltuğu, altar Marmara mermerindendir (Şekil 4.139). Naosun güneybatı yönünde galeri katını taşıyan sütunlar ve 1.galeri katının zemin kat narteks duvarı üzerine gelen kısmında sekizgen planlı iki sütun da Marmara mermerindendir. 1. ve 2. galeri katı seviyesindeki sütun başlıkları da mermerdir (Şekil 4.64).



Şekil 4.138 : Güneybatı cephesinin narteks girişi.



Şekil 4.139 : Mermer ikona sehpaları.

Sıva

Dış cephesi doğal taşlarla kaplı kilisenin duvarları iç mekanda sıva üzeri boyalıdır. Zemin katta tüm mekânların duvarları sonradan (2006) pencere başlangıç seviyesine kadar Marmara mermeri kaplanmıştır. Pencere denizlik seviyesi üzerinde yükselen duvar yüzeyleri, kilise bütününde devam eden +9.74m kotundaki profilli silme seviyesine kadar sıva üzeri badana ve bezemelidir (Şekil 4.140). Naosta ana kubbeyi taşıyan dört ayak ise mermer taklidi sıvalıdır.



Şekil 4.140 : Bitkisel ve geometrik motiflerle bezeli kilise iç mekan duvarı.

Evangelistria Kilisesi ana kubbesi, etrafındaki tonozları ve küçük kubbeleri genel olarak geometrik şekillerden oluşan kalem işleri ile bezelidir. Bezemenin altlığı olarak katkısız kaymak kirecin karbonatlaşmış üst yüzeyinden sıyrılarak alınmış kısmı ile hazırlanmış olan nefaset sıvasının kullanıldığı gözlem yoluyla tespit edilmiştir. Ortalama 2mm. kalınlığındaki bitim sıvası üzerine bezemeli kısımlarda kalem işi boyası, bezemesiz kısımlarda fon boyası uygulanmıştır. Tavanın yüksek olması nedeniyle dokunulmayacağı düşünülerek tavan örtüsünde nefaset sıvası üzerinde bağlayıcısız suluboya kullanılmıştır (Güleç, kişisel görüşme, 2015).

Ahşap

Galeri katları ve çan kulesine çıkış sağlayan merdivenler ve giriş kapıları ahşaptır (Şekil 4.141). Galer katlarının zemini de ahşap kaplıdır.

Demir

Kilisenin giriş kapıları, birinci seviye pencere parmaklıkları, ikinci ve üçüncü seviye pencere doğramaları ve tuğla kubbe kasnağı üzerindeki pencere doğramalarında demir kullanılmıştır (Şekil 4.142).



Şekil 4.141 : Ahşap galeri katı merdiveni ve giriş kapısı.



Şekil 4.142 : Demir parmaklıklar ve pencere doğramaları.

Kurşun

Orta kubbe, çapraz tonozlu kollar ve köşelerde küçük kubbelerden oluşan örtü sistemi ve çan kulelerinin piramidal çatısı kurşun kaplıdır (Şekil 4.143).



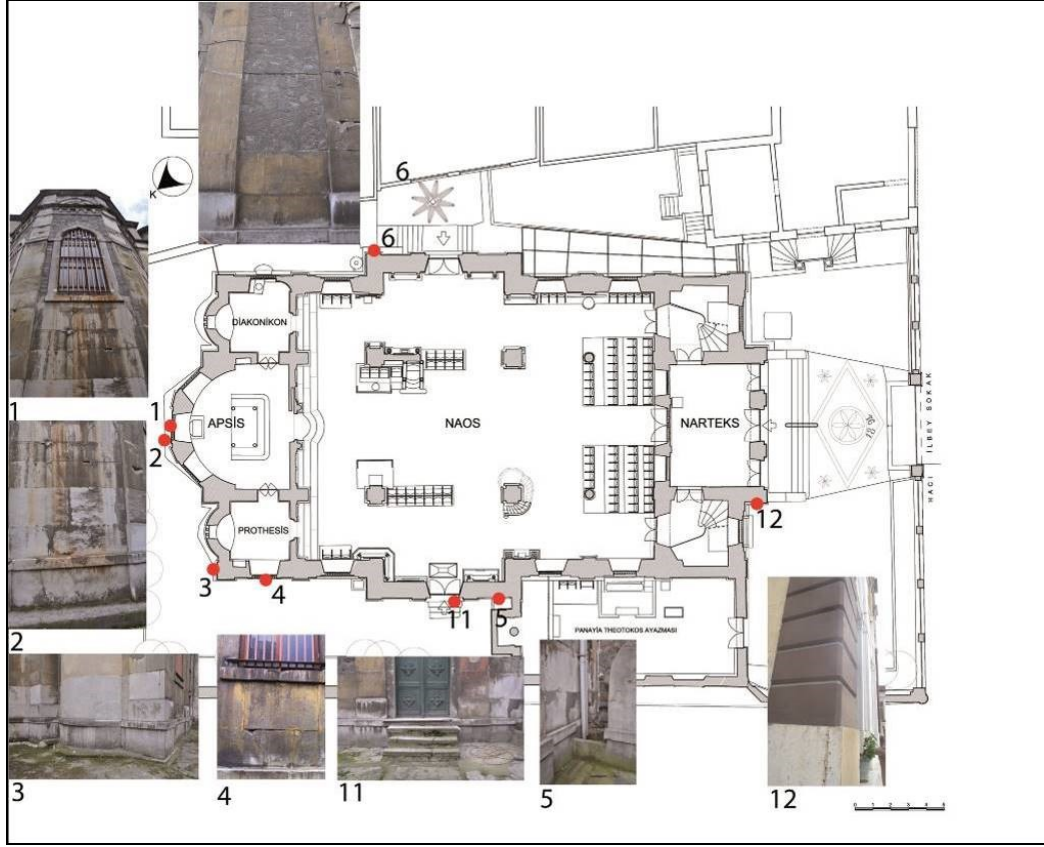
Şekil 4.143 : Kurşun kaplı kubbe, tonoz ve çan kulesi çatısı.

4.7.1 Malzeme karakterizasyonuna yönelik laboratuvar çalışmaları

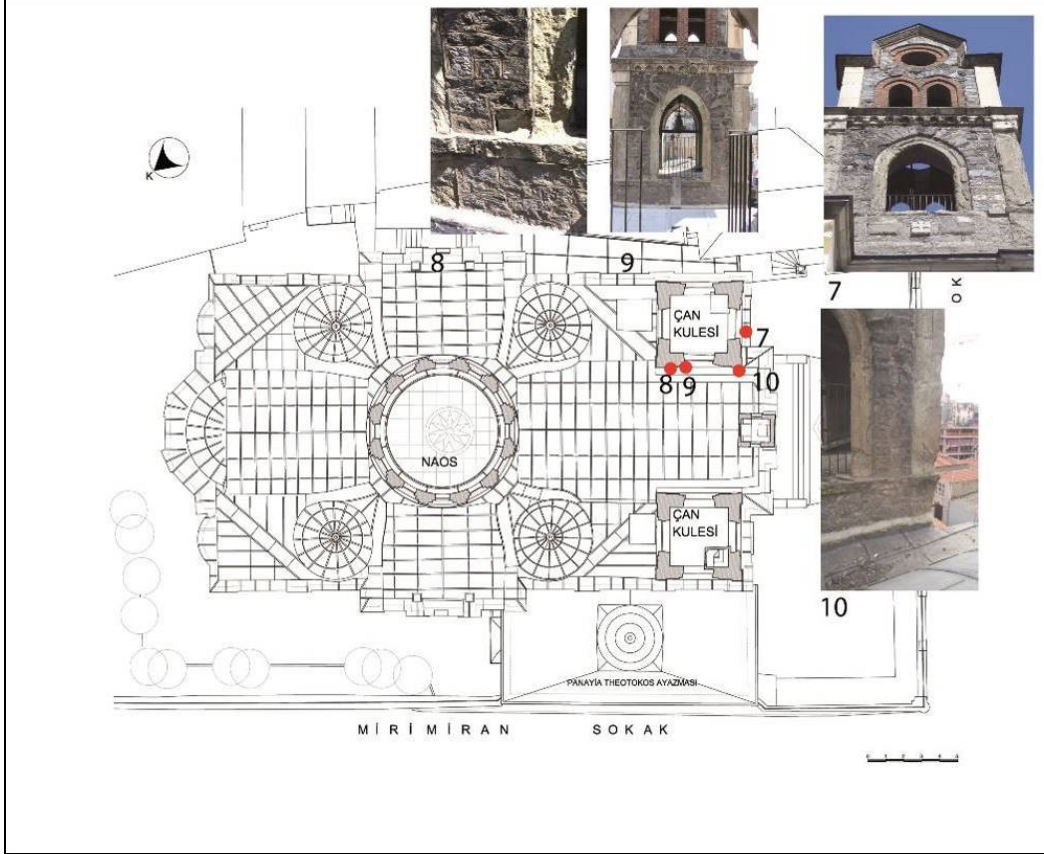
Mevcut cephe malzemelerinin cinslerinin belirlenmesinde makroskopik gözlemlere ek olarak laboratuvar çalışmaları yapılmıştır. İstanbul KUDEB Konservasyon ve Restorasyon Laboratuvarı uzmanları ile birlikte anıtın acil müdahale gerektiren cephelerinden farklı taş ve harç türlerini temsil edecek şekilde örnekler alınmıştır (Şekil 4.144). Örnekler yapının tüm cephelerinde kullanılmış farklı taş ve harç türlerini temsil edecek şekilde seçilmiştir (Şekil 4.145, 146).



Şekil 4.144 : Yapıdan malzeme örneklerinin alınması.



Şekil 4.145 : Zemin kat planı, malzeme örneği alınan noktalar.



Şekil 4.146 : Kasnak seviyesi planı, malzeme örneği alınan noktalar.

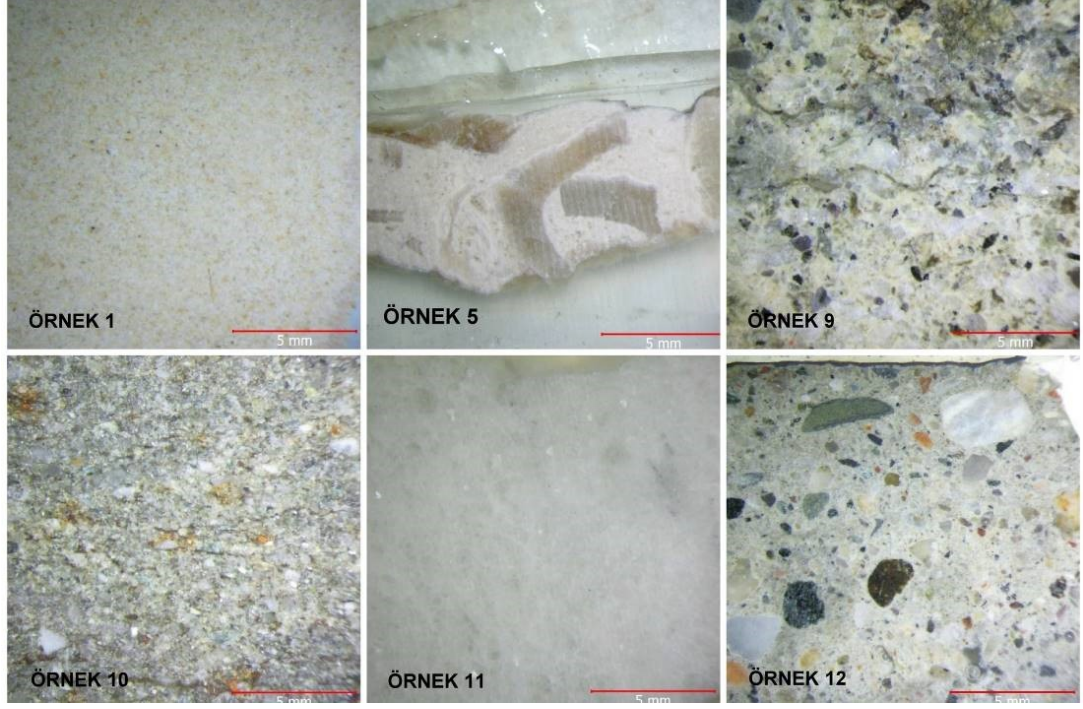
Cephelerden alınan 11 adet doğal taş örneğinin ve güneybatı cephenin köşe pilastırına ait 1 adet harç örneğinin suda çözünebilir tuzlar ile yağ analizi ve kızdırma kaybı, asitle muamele analizleri ve harç örneğinin elek analizleri yapılarak kimyasal ve fiziksel özellikleri incelenmiştir (Şekil 4.147, 148). Örnekler stereo-mikroskopla incelenmiş, petrografik analizleri yapılmıştır (Şekil 4.149, 150).

Örnek No	TUZ							
	CT	SO ₄ ²⁻	CO ₃ ²⁻	NO ₃ ⁻	İLETKENLİK (μS)	% Tuz Miktarı	PROTEİN	YAĞ
1	-	+	-	-	44	0,29	+	-
2	-		-	-	73	-	+	-
3	-	-	-	-	44	-	+	-
4	-	+	-	+	218	1,56	+	-
5	-	+	-	+	284	2,03	+	-
6	-	+	-	-	282	1,84	-	-
7	-	-	-	+	115	0,87	-	-
8	-	-	-	-	110	-	-	-
9	-	++	-	+	332	2,37	+	-
10	+	-	-	+	125	0,77	+	-
11	++	-	-	-	100	0,50	-	-
12	-	++	-	+	397	2,84	+	-
-: Yok; +: Az var; ++:Var; +++:Fazla var; ++++: Çok Fazla var								

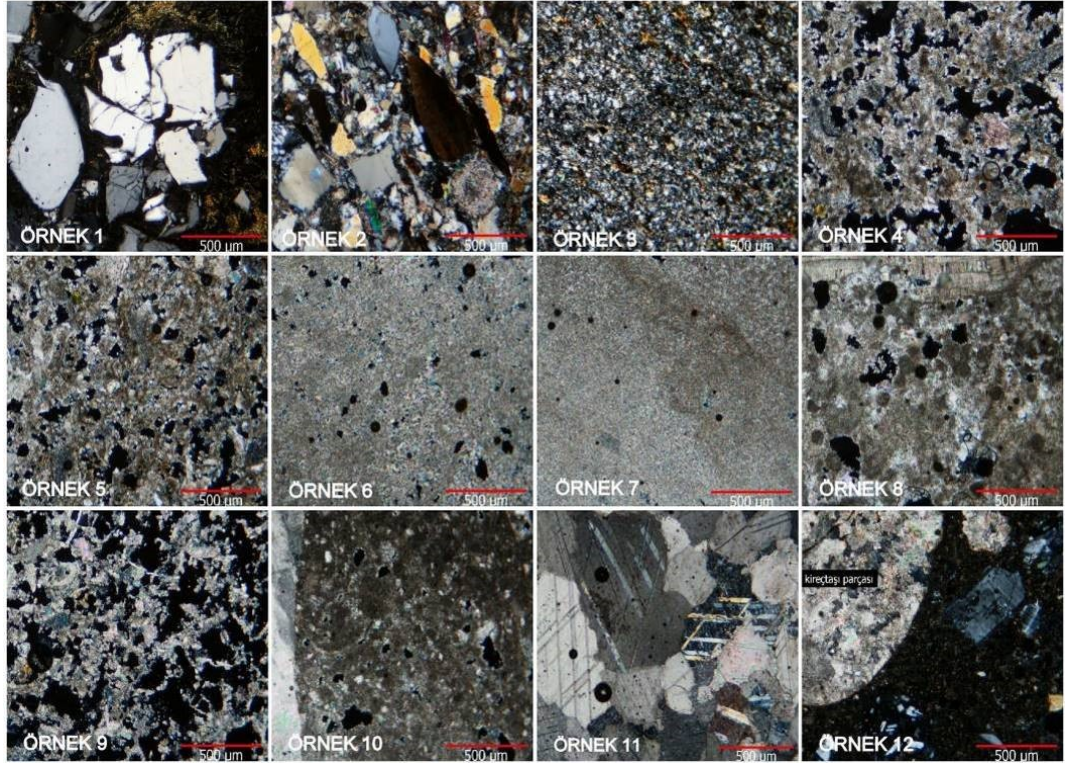
Şekil 4.147 : Suda çözünebilir tuzlar ile protein ve yağ analizleri tablosu

Örnek No	Kızdırma Kaybı (%)			Asitte (%)		Elekte Kalan (%)							
	Nem	550°C	CaCO ₃	Kayıp	Kalan	5000μ	2500μ	1000μ	500μ	250μ	125μ	63μ	<63μ
1	1,35	0,62	6,97	3,30	96,70	Taş örneği olduğundan elek analizi yapılmamıştır.							
2	0,50	0,74	10,66	4,27	95,73	Taş örneği olduğundan elek analizi yapılmamıştır.							
3	0,34	0,35	8,94	1,60	98,40	Taş örneği olduğundan elek analizi yapılmamıştır.							
4	0,41	0,71	93,33	95,75	4,25	Taş örneği olduğundan elek analizi yapılmamıştır.							
5	2,83	0,64	92,61	95,41	4,59	Taş örneği olduğundan elek analizi yapılmamıştır.							
6	1,18	2,61	96,94	99,79	0,21	Taş örneği olduğundan elek analizi yapılmamıştır.							
7	0,13	0,43	96,97	99,70	0,30	Taş örneği olduğundan elek analizi yapılmamıştır.							
8	0,19	0,47	97,05	99,76	0,24	Taş örneği olduğundan elek analizi yapılmamıştır.							
9	1,01	1,64	86,46	95,56	4,44	Taş örneği olduğundan elek analizi yapılmamıştır.							
10	0,13	0,45	98,16	99,73	0,27	Taş örneği olduğundan elek analizi yapılmamıştır.							
11	0,03	0,26	92,80	99,76	0,24	Taş örneği olduğundan elek analizi yapılmamıştır.							
12	1,41	2,26	29,13	42,82	57,18	0,00	3,53	19,39	31,59	23,84	9,66	5,99	5,99

Şekil 4.148 : Kızdırma kaybı ve elek analizi sonuç tablosu.



Şekil 4.149 : Örneklerin polarizan mikroskop altındaki görüntüleri.



Şekil 4.150 : Örneklerin stereo mikroskop altındaki görüntüleri.

4.7.2 Kilisenin cephelerinde kullanılan taş türleri ve harç

Yapı cephelerindeki hava kirliliği, yoğun trafik ve çevredeki çeşitli atölyelerin kimyasal atıklarına bağlı olarak oluşan siyah kabuk ve renklerinin benzerliği

nedeniyle, taşların cinsinin gözle ayırt edilmesi mümkün olamamaktadır. Yerinde yapılan gözlemler ve KUDEB uzmanları tarafından kiliseden alınan örnekler üzerinde yürütülen analiz sonuçları değerlendirilerek, kilisenin mevcut cephelerinde kullanılan malzeme türleri belirlenmiştir:

Kilise cephelerinde kullanılan krem veya sarı renkli kesme taşlardan alınan 7adet örneğin analiz sonuçlarına göre 1 numaralı örnek sarı renkli **biyomikritik kireçtaşı**, 2 numaralı örnek açık krem renkli **biyomikritik kireçtaşı**, 3 numaralı örnek açık krem renkli **mikritik kireçtaşı**, 4 numaralı örnek koyu bej renkli **biyomikritik kireçtaşı**, 5 numaralı örnek açık renkli **biyomikritik kireçtaşı**, 6 numaralı örnek sarımsı krem renkli **killi biyomikritik kireçtaşı**, 7 numaralı örnek krem renkli **kumlu biyomikritik kireçtaşı** olarak tanımlanmıştır. KUDEB uzmanları benzer özellikleri¹¹⁷ ile bir grup oluşturan bu örneklerden 1, 6 ve 7 numaralı taş örneklerinin ‘Malta Taşı’ olarak bilinen ithal kireçtaşı olduğunu saptamıştır. 2, 3, 4 ve 5 numaralı taş örneklerinin ise Trakya bölgesindeki ocaklardan çıkarılan bir kireçtaşı olduğu belirlenmiştir. Farklı cins kireçtaşlarının gözlemle ayırt edilmesi mümkün olamamaktadır (Şekil 4.151). Cephe pilastırlarında esas olarak krem veya sarı renkli Malta taşı kullanıldığı; bu malzemenin yeterli olmadığı yerlerde benzer renk ve özelliklere sahip kireçtaşı cinslerinin kullanıldığı düşünülmektedir.

8 numaralı örnek kilise cephelerinde kullanılmış olan gri renkli doğal taşı temsil etmektedir. Koyu gri renkli, asitle reaksiyon vermeyen örneğin, görüntü olarak Devon kalkerine benzemekle birlikte, Trakya Formasyonunda bir kumtaşı cinsi olan **“Kuars Vake”** (grovak) olduğu tespit edilmiştir (Şekil 4.152). Bu taş kuvars mineralinden oluşan, yer yer manyetit ve hematit içeren, ince taneli, matriks oranı %15’den fazla olan, % 10 civarında kalsit içeriği bulunan bir kayadır (Şekil 4.148).

¹¹⁷ 1, 2, 3, 4, 5, 6 ve 7 numaralı örneklerin %3-5 oranında kuvars, az miktarda kil ve yer yer erime boşluklarında ikincil kalsit dolguları içeren ve fosil kavkı parçaları içeren (7 numaralı örnek dışında), açık krem veya sarımsı krem renkli, asitle reaksiyon veren kireçtaşı türü oldukları tespit edilmiştir.



Şekil 4.151 : Cephenin açık bej veya sarı renkli biyomikritik / mikritik / killi biyomikritik veya kumlu biyomikritik kireçtaşı bölümlerinde görülen kirlenme ve kabuk oluşumu.



Şekil 4.152 : Moloz taş duvar örgüsünde kullanılan kuvars vake (grovak).

Doğu çan kulesinin sivri kemerli pencere sövesinden alınan 9 numaralı örneğin yeşilimsi gri renkli, iri kristalli, asitle reaksiyon vermeyen kristalce zengin **od taşı** (dasitik-riyodasidik tüf) olduğu tespit edilmiştir (Şekil 4.146). Yapıda sadece çan

kulesi pencere sövelerinde kullanılan od taşının Karamürsel bölgesinden getirildiği düşünülmektedir.

Çan kuleleri köşe pilastırları ve döşeme seviyesindeki kat silmesinde kullanılan doğal taşı temsil eden 10 numaralı örnek, doğu çan kulesi kuzeybatı cephesi batı yönündeki köşe pilastırından alınmıştır (Şekil 4.146). Koyu gri renkli, ufak kristalli, asitle kısmen reaksiyon veren örnek; genel olarak feldispat minarellerinden oluşan, yer yer kuvars ve mika minerali bulunan kaya kırıntıları da içeren **arkozik kumtaşı**dır (Şekil 4.153). Şile Gresi olarak bilinen taşlara benzediği tespit edilmiştir.



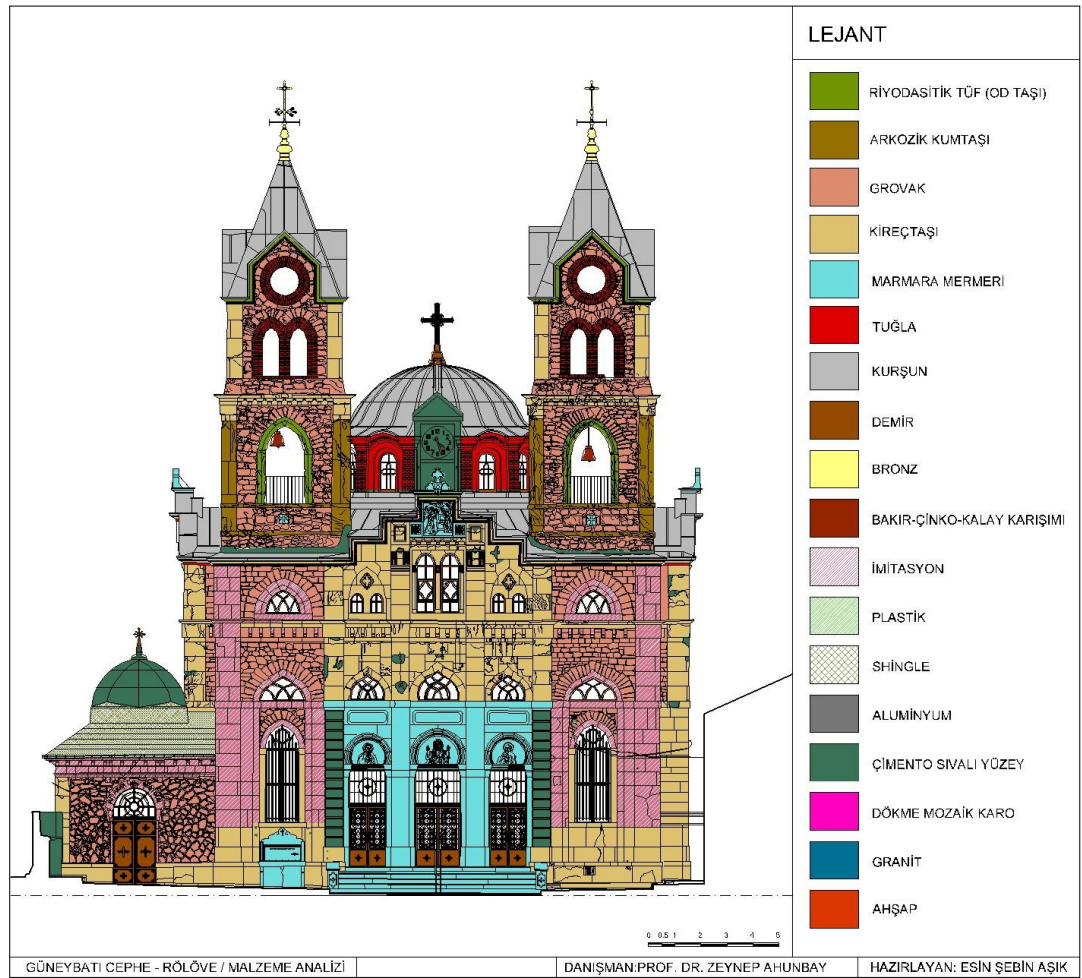
Şekil 4.153 : Çan kulesi köşe pilastırlarında kullanılmış olan arkozik kumtaşı.

Kuzeybatı cephesi girişi kapı eşiğinden alınan beyaz renkli, asitle reaksiyon veren 11 numaralı örneğin “**Marmara mermeri**” olduğu tespit edilmiştir. Yapının güneybatı cephesi narteks bölümü köşe pilastırları sıvalıdır. Batı yönündeki köşe pilastırlarından alınan 12 numaralı gri renkli harç örneğinin içinde 2-3mm. boyutlu kayaç parçaları ve minerallerden oluşan agregalar ve tek tük beyaz kütleler bulunan, yaklaşık 400 dozlu Portland çimento bağlayıcı kullanılarak üretilmiş harç olduğu tespit edilmiştir¹¹⁸. Portland çimentolu harç örneğinin 20.yy ortalarına ait harçlarla

¹¹⁸ 12 numaralı örneğin agregalarının yaklaşık % 5-10'u kireçtaşı kırığı ve tozu; kalan agregaların tamamı (% 90-95) dere kumudur. 125 µ'dan küçük boyutlu agregalarının tek tükü tuğla tozu, % 25-30'u kuvars, mafik mineral ve feldspat olup kalanı kil boyutlu malzemedir. 125-500 µ arası

tam uyum göstermesi nedeniyle, 1950'lerde veya daha sonra yapılmış bir onarıma ait olduğu sonucuna varılmıştır. Narteks bölümü köşetaşlarının¹¹⁹ yapımında kullanılan özgün harçtan örnek alınabilmesi için yapının cephesine iskele kurulması, yüzey kirliliklerinin ve boya katmanlarının uzaklaştırılması beklenecektir.

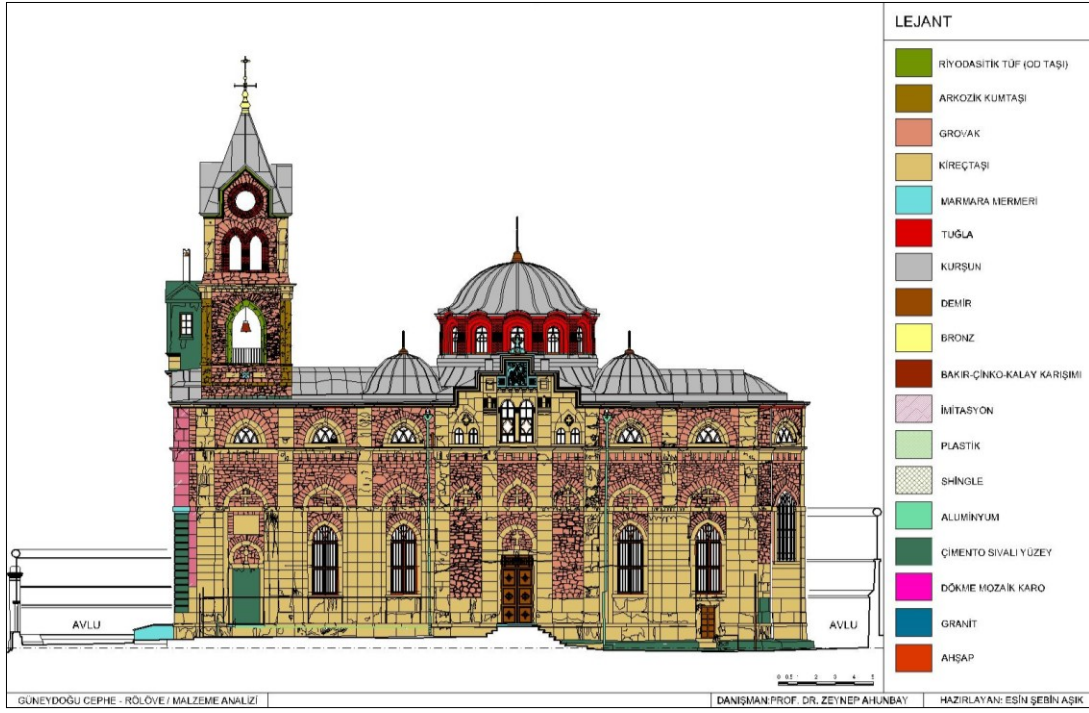
Kilise cephelerinde kullanılan farklı doğal taş türleri, tuğla, demir, kurşun gibi geleneksel malzemeleri malzeme analizi paftalarında gösterilmiştir (Şekil 4.154, 4.155, 4.156, 4.157).



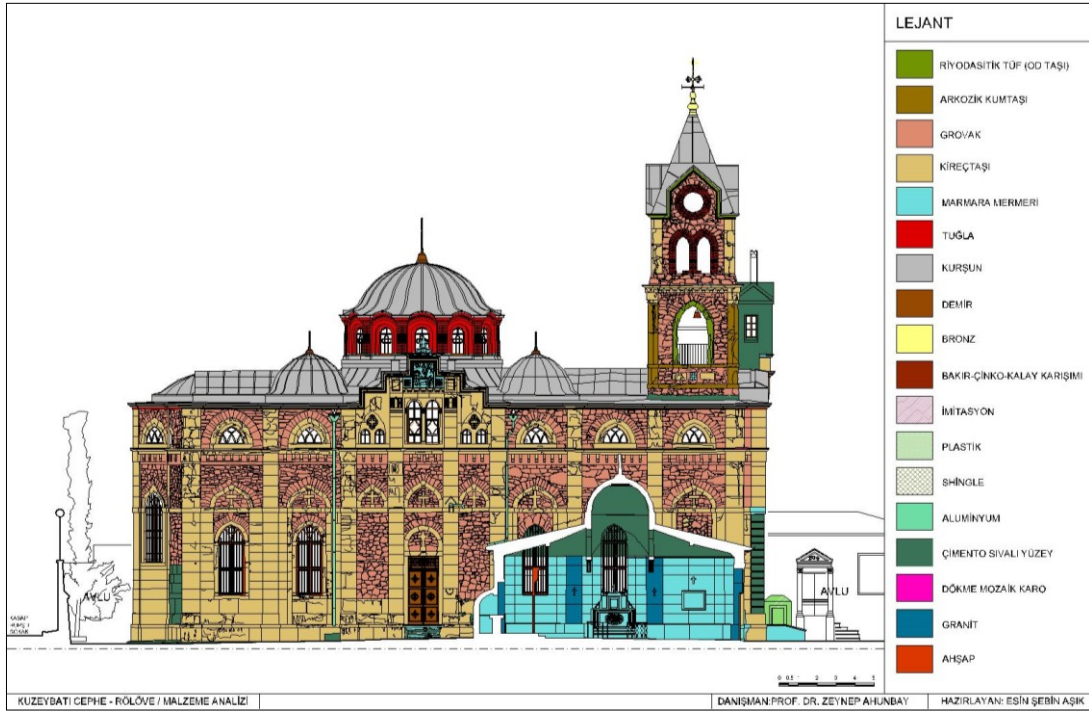
Şekil 4.154 : Evangelistria Kilisesi, güneybatı cephesi malzeme analizi.

agregalarının tek tükü tuğla tozu, % 5-10'u feldspat, % 10-15'i krem renkli dağılmamış kütleler, % 15-20'si kayaç tozu olup kalanı kuvarstır. 500 µ'dan büyük agregalarının tek tükü mika ve tuğla kırığı, % 3-5'i feldspat, % 5-10'u krem renkli dağılmamış kütleler, % 30-35'i kuvars olup, kalanı kayaç parçalarıdır. Agrega boyutu 4 mm elek altıdır (Güleç ve Alkan, 2015).

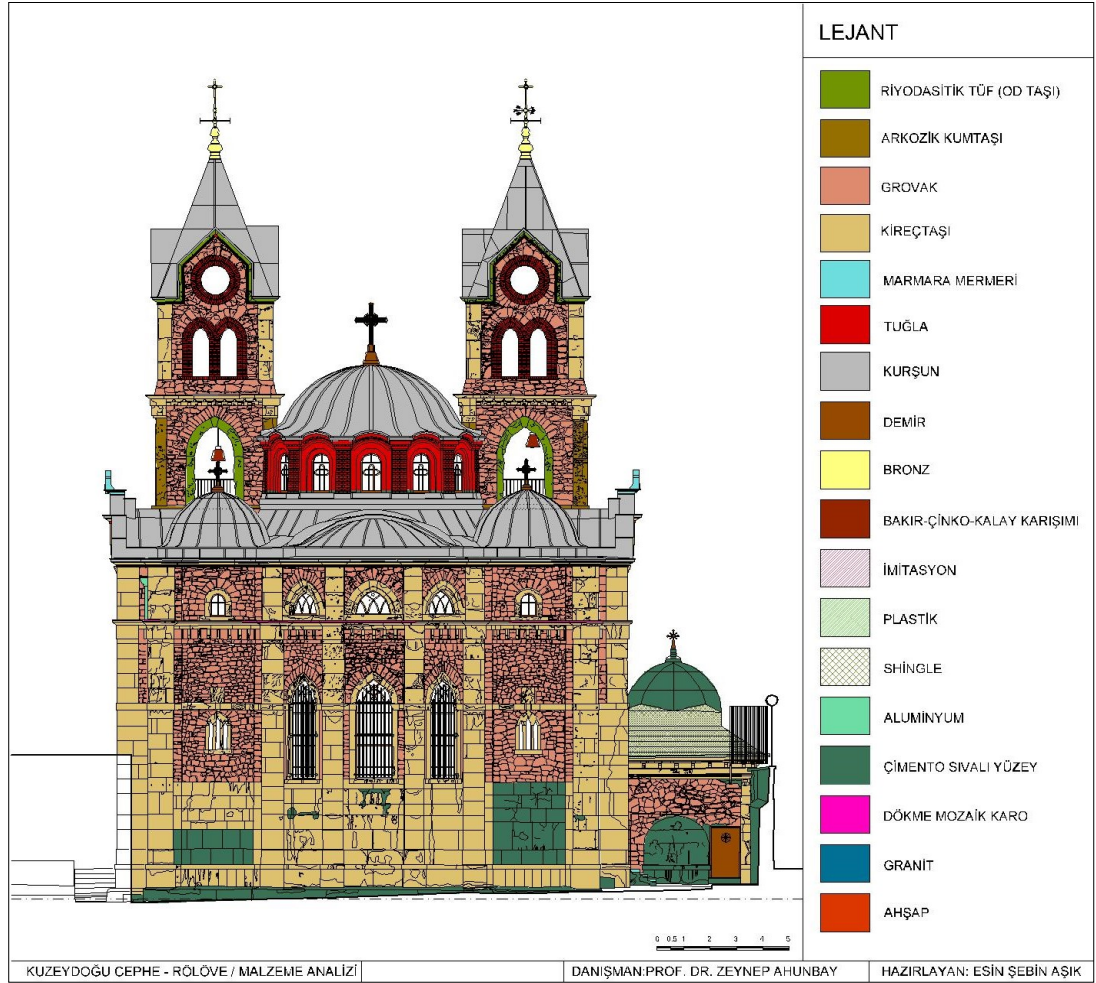
¹¹⁹ 19.yüzyılın ikinci yarısı ile 20.yüzyılın ilk çeyreği arasındaki dönemde Avrupa'da gelişen hidrolik bağlayıcılı harç ile uygulanan yapay taş uygulaması İstanbul'da da kullanılmıştır (Baturayoğlu, 2010, s.111).



Şekil 4.155 : Evangelistria Kilisesi, güneydoğu cephesi malzeme analizi.



Şekil 4.156 : Evangelistria Kilisesi, kuzeybatı cephesi malzeme analizi.



Şekil 4.157 : Evangelistria Kilisesi, kuzeydoğu cephesi malzeme analizi.

4.8 Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi'nin Üslup Özellikleri

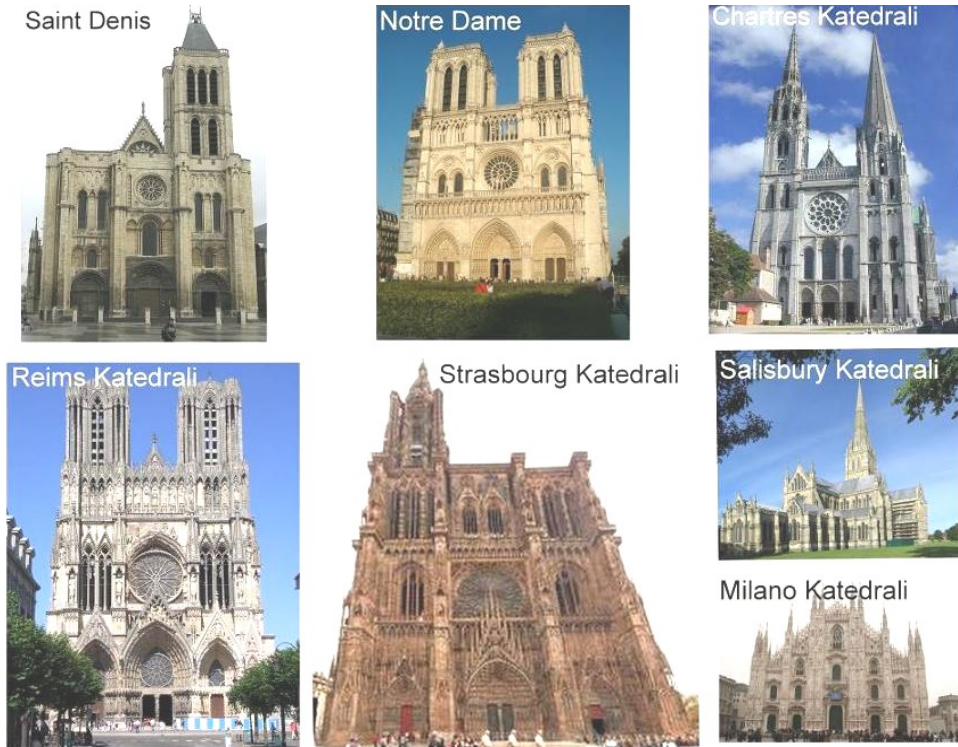
4.8.1 19.yüzyıl kiliselerinde üsluplar

Avrupa'da XII. yüzyıldan XV. yüzyıla kadarki dönemin sanatında beliren üslup Gotik¹²⁰ tir. İlk Gotik mimari örnekler Paris'in kuzeyinde ortaya çıkmış; Fransız şehirleri büyük katedrallerini bu üslupta yapmak için yarışmıştır (Gozzoli, 1982, s.6). Gotik üslup Batı Avrupa'da özellikle dini binalarda kullanılmıştır (Şekil 4.158). Çapraz tonoz, sivri kemer, süslü büyük girişlerin iki yanında bulunan, yukarı doğru

¹²⁰ Gotik üslup tüm Avrupa'da benimsenmiş; İspanya ve İtalya'da kullanılmakla birlikte bazı özelliklerini kaybederek yerel mimari geleneklerle kaynaşmıştır (Gozzoli, 1982, s.6). Gotik stilin özelliklerinin belirlediği ilk yapı Fransa'daki Saint Denis Manastırı'dır. Mimarlık tarihinde önemli bir yeri olan bu kilise, Romanesk üsluptan Gotiğe geçişi temsil eden ilk büyük yapıt olmuş ve 12. yüzyıl sonlarında yapılan birçok Fransız katedraline örnek olmuştur (Pevsner, s.40).

yükselme duygusu veren kuleler, cepheleri bölümlere ayıran yatay kornişler Gotik kiliselerin belirgin özellikleridir (Gozzoli, 1982, s.29).

Gotik üslubun yeniden canlandırılması olan “Gotik Revival”¹²¹, Avrupa’da 19. yüzyılın ortalarında ve sonlarında geniş ölçüde kullanılmıştır (Gozzoli, 1982, s.29). Neogotik akım Gotik üslubun 19.yüzyıla uyarlanması olarak tanımlanmıştır (Gozzoli, 1982, s.30). Avrupa’da gelişen eski üslupları yeniden canlandırma uygulamaları yabancı mimarlar aracılığıyla İstanbul’a da gelmiştir. Bu dönemde, klasik, gotik, rönesans, barok gibi üslupların yeniden yorumlanmasının yanında, farklı üslupların bir arada kullanılmasıyla, "eklektik" olarak tanımlanan seçmeci bir yaklaşım da ortaya çıkmıştır (Kuruyazıcı-Şarlak, 2010, s.82). Tanzimatın gayrimüslimlere sağladığı haklarla yeni kiliselerin yapımı mümkün olunca, tüm Osmanlı topraklarında farklı plan tiplerinde kubbeli ve anıtsal kiliseler yükselmiştir (Aleksandru, 1996, s.21). Çalışma kapsamında Evangelistria Kilisesi ile benzerlik gösteren anıtsal kubbeli Rum Ortodoks kiliseleri incelenmiştir.



Şekil 4.158 : Batı Avrupa'dan Gotik üslupta kilise örnekleri.

¹²¹ Gotik katedrallerde ortak olarak görülen yukarı doğru yükselme etkisi için sivri çapraz tonoz, sivri kemer, destek kemerleri ve ince yüksek kuleler kullanılmıştır. İki yanındaki kuleleri ile Chartres Katedrali (13yy) gotik mimariyi temsil eden en iyi örneklerdendir. 19.yüzyılın ortalarında ve sonlarında Gotik üslup Avrupa'nın birçok yerinde geniş ölçüde taklit edilmiş; ya da esin kaynağı olarak kullanılmıştır (Gozzoli, 1982, s.8-29).

İstanbul’da Tanzimat sonrasında inşa edilen ilk kubbeli anıtsal kilise Kurtuluş’ta yer alan Ayios Athanasios Rum Ortodoks Kilisesi’dir (Şekil 4.159). 1855- 1858 yılları arasında mimar Hacı Kostis Maltezakis denetiminde ve Panayotis Kalfa’nın katkılarıyla inşa edilen dikdörtgen planlı kilisenin yüksek orta kubbesi dikkat çekmektedir (Hristodulu, 1911, s.105). Athanasios Kilisesi üçgen alınlıklı cephesiyle Neo-klasik, çan kuleleriyle Neo-barok, plan şemasıyla Neo-Bizans, litürjik öğeleriyle Barok ve Ampir özellik taşımaktadır (Şarлак, 1996, s.48).

Taksim’de yer alan Aya Triada Rum Ortodoks Kilisesi (1882) Tanzimat sonrası inşa edilen kubbeli anıtsal kiliselerin bir başka örneğidir (Şekil 4.160). Eklektik mimarinin seçkin örneklerinden olan kilisenin giriş cephesinin iki yanında yer alan çan kuleleri Neo-klasik, giriş cephesindeki sütunlu pencere düzeni ve yan cephelerde yer alan gül pencereleri Neo-gotik; kasnak üzerinde yükselen kubbesi Neo-bizans yaklaşımı yansıtmaktadır (Aleksandru, 1996, s.43).

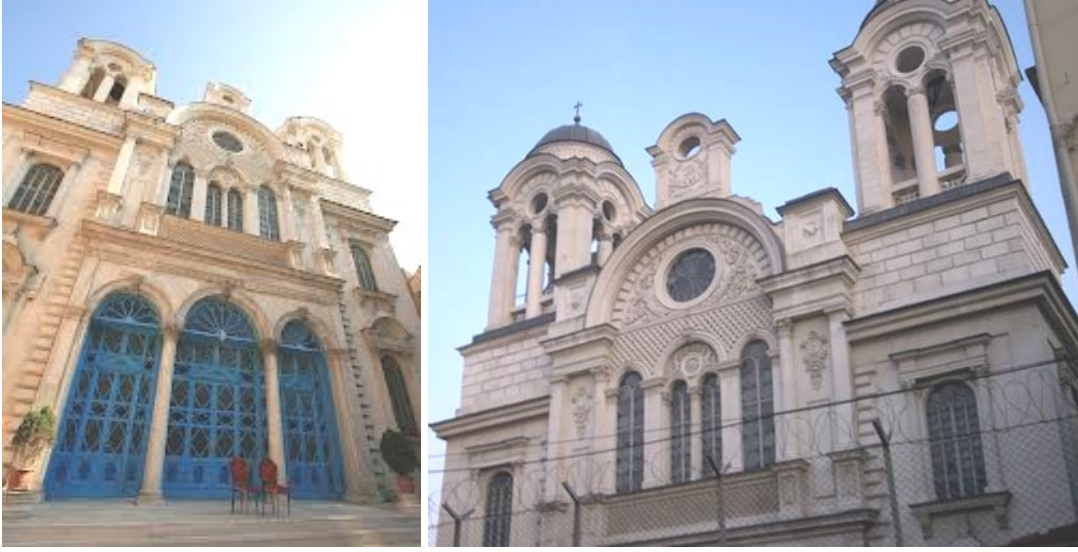


Şekil 4.159 : Ayios Athanasios Rum Ortodoks Kilisesi, Kurtuluş.



Şekil 4.160 : Aya Triada Rum Ortodoks Kilisesi (1882), Taksim.

16. yüzyıldan itibaren varlığı bilinen ve 19. yüzyılda yeniden inşa edilen Panayia Elpida Rum Ortodoks Kilisesi (1895) Kumkapı’da yer almaktadır (Karaca, 2006, s.222). Kapalı Yunan haçı plan şemasında, kubbeli kilisenin, (Şekil 4.161). giriş cephesinin iki yanında yer alan Neo-barok çan kuleleri, Neo-klasik düzendeki giriş cephesi, Neo-klasik ve Oryantalist etkiler taşıyan yuvarlak kemerli alınlıkta yer alan motifleri eklektik üsluptadır. İstanbul’daki eklektik üslupta inşa edilmiş Rum Ortodoks kiliselerinin en çarpıcı örneklerindendir (Aleksandru, 1996, s.145).



Şekil 4.161 : Panayia Elpida Rum Ortodoks Kilisesi (1895), Kumkapı.

Rum nüfusun yoğunluk gösterdiği bölgelerden biri olan Kumkapı’da yer alan ikinci anıtsal kilise Ayia Kiriaki Rum Ortodoks Kilisesi’dir (Şekil 4.162). 16. yüzyılda inşa edildiği bilinen kilise 1894 depreminde yıkıldıktan sonra mimar Periklis Fotiadis’in tasarımı ile yeniden inşa edilerek, 1901’de ibadete açılmıştır (Karaca, 2006, s.216). Cephe ve iç mekan düzeninde Neo-bizans üslup baskındır (Kuruyazıcı-Şarlak, 2010, s.84).



Şekil 4.162 : Ayia Kiriaki Rum Ortodoks Kilisesi (1895), Kumkapı.

Tarlabaşı Ayios Konstantinos ve Eleni Kilisesi (1861), Arnavutköy Taksiarhis Kilisesi (1896-1899), Tarabya Ayia Paraskevi Kilisesi (1868), Moda Ayia Triada Kilisesi (1905) 19. yüzyılda eklektik üslupta inşa edilen diğer kubbeli anıtsal Rum Ortodoks kiliseleridir.

Çalışma kapsamında 19.yüzyılın ikinci yarısında ve 20.yüzyılın başlarında inşa edilen, diğer mezheplere ait eklektik¹²² üslup özelliklerine sahip kiliselere de yer verilmiştir. İstanbul'da Neo-gotik üslup özellikleri gösteren kiliseler arasında Kadıköy'de yer alan Surp Takavor Ermeni Kilisesi (1814), Beyoğlu'nda yer alan Kırım Anglikan Kilisesi (1858) ve Avedaranagan Amenasurp Yerrortutyun Ermeni Protestan Kilisesi (1861), Büyükkada Santa Pasifico Latin Katolik Kilisesi (1866), Balat Bulgar Kilisesi (1871), Moda L'Assomption Fransız Katolik Kilisesi (1865), Büyükdere Surp Boğos Ermeni Katolik Kilisesi (1885) sayılabilir.

Kadıköy'de yer alan Surp Takavor Kilisesi'nin (1814) sivri külahlı ve üçgen alınlıklı çan kulesi Neo-gotik stildedir (Şekil 4.163). Beyoğlu Serdar-ı Ekrem Sokağı üzerinde yer alan Kırım Anglikan Kilisesi'nin (1858-1868) kuleler ile sınırlandırılmış ön cephesi, sivri kemerli pencereleri, gül penceresi ve dik çatısı (Şekil 4.136) Neo-gotik özellik göstermektedir (Oyhan, 2001, s.137).



Şekil 4.163 : Kadıköy Surp Takavor Kilisesi (1814), Kadıköy.

Beyoğlu Aynalıçeşme Avedaranagan Amenasurp Yerrortutyun Kilisesi (1861) sivri kemerli giriş kapısı ve üzerinde yer alan gül penceresi, sivri kemerli pencereleri, pilastırlarla sınırlandırılan cephesi ile Neo-gotik; giriş kapısı üzerinde yükselen çan

¹²² 19. yüzyılda çok yaygın bir biçimde görülen eklektisizm farklı üsluplardan seçilip devşirilen öğelerin yeni bir tasarım ya da ürün oluşturmak için ele alınması olgusunu ifade etmektedir (McNamara, 2011, s.48).

kulesi ile Neo-barok özellikler taşımaktadır (Şekil 4.164). Büyükkada Santa Pasifico Latin Kilisesi (1866) sivri kemerli kapısı, üçgen alınlığı, cepheyi sınırlayan, pilastırların sivri külahlı bitişleri ile Neo-gotik özellik göstermektedir (Şekil 4.165).



Şekil 4.164 : Avendarangan Amenasurp Yerrortutyun Kilisesi (1861), Beyoğlu.

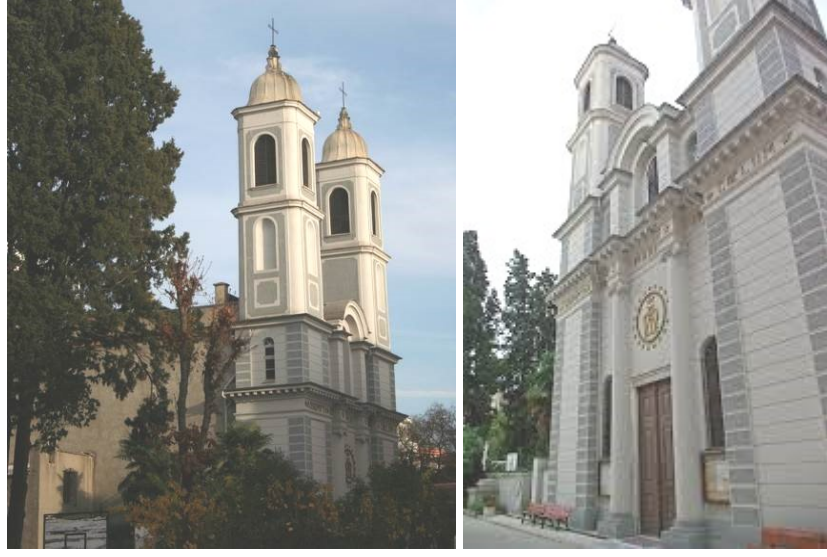


Şekil 4.165 : Santa Pasifico Latin Kilisesi (1866), Büyükkada.

Kadıköy Moda’da bulunan Fransız Katolik Notre Dame de L’Assomption Kilisesi (1865) mimar Giovanni Barborini tarafından inşa edilmişti (Can, 1994, s. 54). İyonik başlıklı iki pilastır arasındaki girişi ve giriş cephesinin iki yanında yer alan kubbe ile örtülü çan kuleleri eklektik üsluptadır (Şekil 4.166).

Bulgar Kilisesi (1871), yan cephede iki bölmeli pencerelerin üzerinde yer alan gül pencereler, transept cephelerindeki üçgen alınlıklar ve yapının yukarı doğru yükselen görünümü ile Neo-gotik etkiler taşımaktadır (Şekil 4.167) (Eker, 1997, s.71). Kilise

Neo-gotik unsurlara, çan kuleleri ve iç mekanında yer alan Neo-Barok detayların eşlik etmesi nedeniyle eklektik bir kilisedir (Şarлак, 2010, s. 32).



Şekil 4.166 : Notre Dame de L'Assomption Kilisesi (1865), Moda.



Şekil 4.167 : Bulgar Sveti Stefan Kilisesi (1865), Balat.

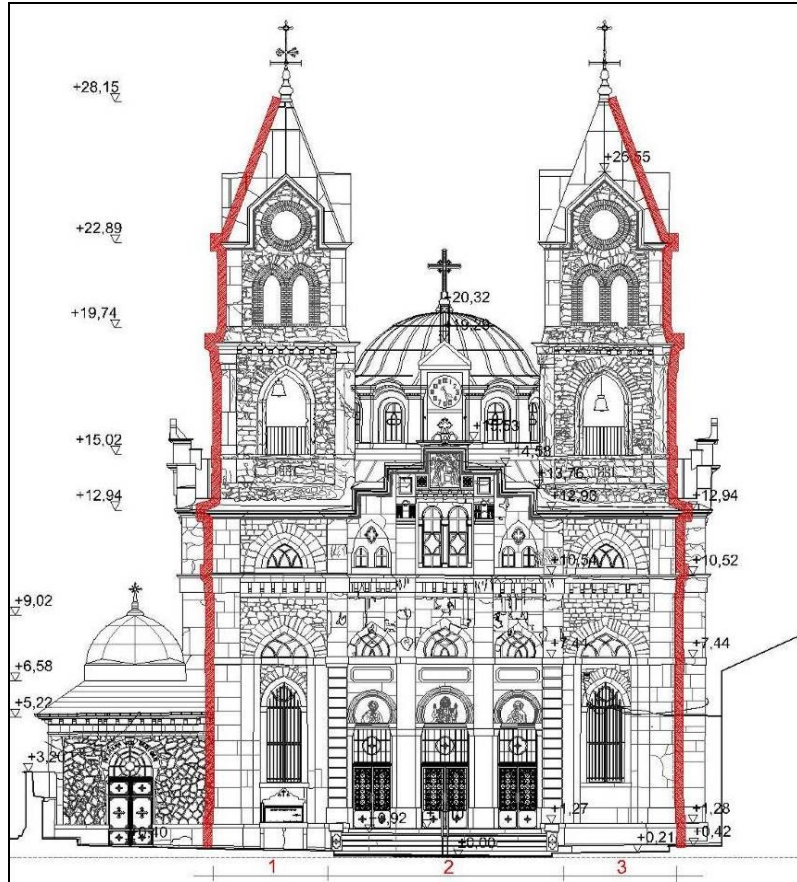
Bir Ermeni Katolik kilisesi olan Büyükdere Surp Boğos Kilisesi'nin (1885) kademeli sivri kemerli giriş kapısı ve üzerinde yer alan gül pencere, üçgen alınlıklı giriş cephesi Neo-Gotik üsluptadır (Şekil 4.168). Gedikpaşa Protestan Kilisesi (1911-1924) üçgen alınlıklı giriş kapısı üzerinde yer alan gül pencere, giriş kapısının dışarı taşıdığı sivri kemerli orta bölüm ile Neo-gotik özellikleri taşımaktadır (Şekil 4.168).

Avrupa'da ve İstanbul'da yapılan küçük dini yapılarda olduğu gibi, Dolapdere Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi'nde de farklı üslup unsurları birlikte kullanılmıştır. Çevresindeki sivil mimarinin mütevazî ölçeğine karşın, kilisenin anıtsal boyutu yapının sembolik değerini vurgulamaktadır. Kilisenin, kademeli olarak yükselen giriş cephesinin iki yanında yükselen kuleler ve piramidal külahları,

sivri kemerli pencereleri Neo-gotik, tuğla kasnaklı orta kubbesi Neo-bizans etki taşımaktadır (Şekil 4.169).



Şekil 4.168 : Büyükdere Surp Boğos Kilisesi (1885) ve Gedikpaşa Protestan Kilisesi (1911).



Şekil 4.169 : Kademeli olarak yükselen güneybatı cephesi.

4.8.2 Evangelistria Kilisesi'nin üslubu ve bezeme öğeleri

Zafer Karaca İstanbul'da Tanzimat sonrasında inşa edilen Rum Ortodoks kiliselerinin tasarımlarında görülen gelişmenin kiliselerin bezeme anlayışında da olduğunu belirtmiştir (Karaca, 2006, s.54). Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi'nin mimari bezeme ve litürjik elemanları bakımından taşıdığı Neo-gotik ve Neo-bizans etki bu görüşü doğrulamaktadır (Şekil 4.170).

Sütun başlıkları Bizans etkisi taşımakta, Ayasofya'nın sütun başlıkları ile benzerlik göstermektedir (Şekil 4.171). Galeri katının kuzeydoğu kenarında korint başlıklı iki sütun bulunmaktadır. Sütunlar birinci galeri katı boyunca, iki çapraz tonuzu birbirinden ayıran kemerin üzengi seviyesine kadar devam etmekte, üzengi seviyesinde ikinci bir başlıkla sonlanmaktadır (Şekil 4.172).



Şekil 4.170 : Stuk bezemeli mermer taklidi kubbe ayakları ve ana kubbe pandantiflerindeki melekler.



Şekil 4.171 : Evangelistria Kilisesi ve Ayasofya galeri katı sütun başlıkları.



Şekil 4.172 : 1 ve 2. galeri katı seviyesindeki sütun başlıkları.

Kilisedeki ikona ve freskler arasında, özellikle kiliseye ismini veren Evangelizmos ikonası önemlidir (Şekil 4.173). İç dekorasyonun etkileyiciliği ve naosun güneybatı duvarı önünde yer alan Kutsal Meryem İkonasının varlığı Hristiyan grupların ibadet için Evangelistria kilisesini tercih etmelerine neden olmuştur (İstekli, 2011, s.309).



Şekil 4.173 : Evangelizmos ikonası.

Yunanca kökenli *εἰκὼν* ‘ikon’ kelimesinden türemiş olan “ikona”, Hristiyan inanç ve geleneğine uygun kutsal kişi ve olayların konu edildiği resim, portre ve tasvir anlamını taşımaktadır (Yücel, 1994, s.151). “İkona” terimi duvara bağımlı ve duvardan bağımsız tüm dinsel temalı resimler için kullanılmaktadır. Her iki kategoride yer alan dinsel resim, aynı anlamsal içeriğe sahip olmakla birlikte, teknik özellik açısından birbirinden ayrılmaktadır. Duvara bağımlı dinsel resimler mozaik ve fresk tekniğinde olurken, duvardan bağımsız ikonalar ahşap, mermer, kağıt, metal, keramik, fildişi, tekstil üzerine uygulanır ve taşınabilir sanat eserleridir¹²³ (Şarlak, 2001, s.7).

“İkonanın teolojisi,¹²⁴ Ortodoks öğretisi ve litürjinin bir anlatımıdır. Bu öğretisi sembolizmle ifade edilir” (Şarlak, 2001, s.8). “İkonanın kilise içindeki konumu kilise litürjisiyle bir bütünlük kazanır” (Şarlak, 2001, s.6).

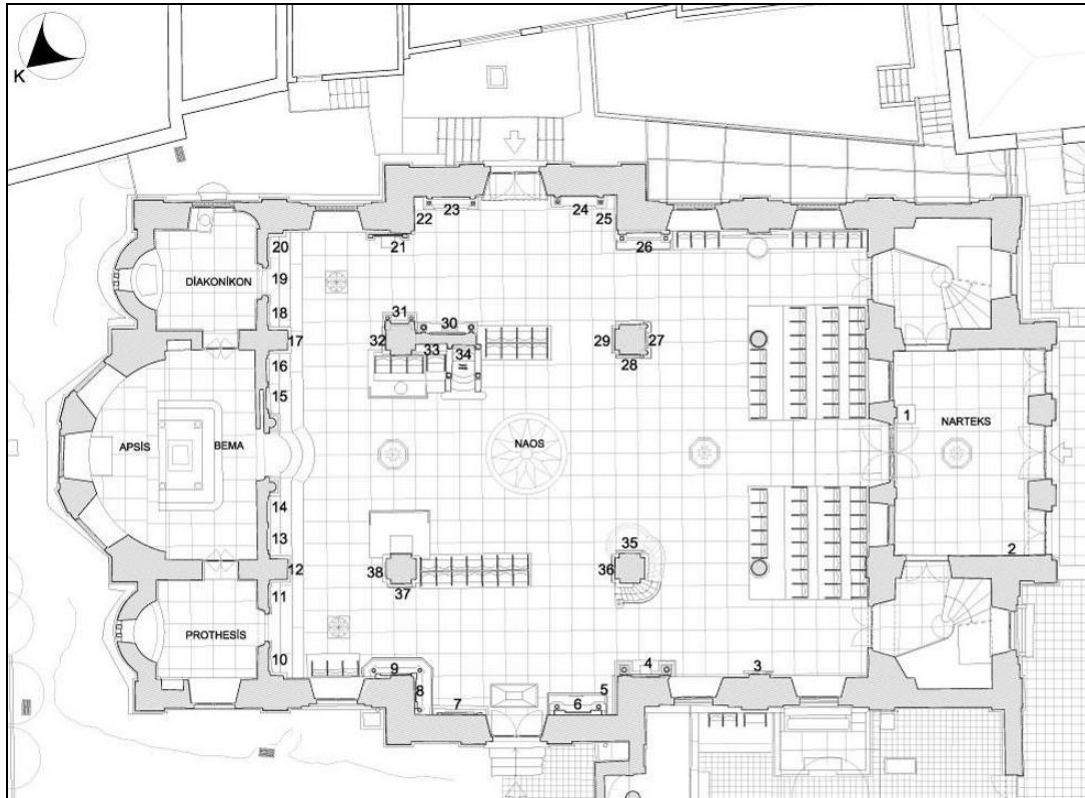
Ortodoks dünyasında tasvirler belirli kurallar çerçevesinde yapılır ve ikonograflar bu kuralların dışına çıkmamaya dikkat ederler (Şarlak, 2001, s.11). Ortodoks ikonaları iki ana grupta değerlendirilmektedir: Birinci grup “ibadet ikonaları”; ikinci grup “tanımlayıcı ve didaktik ikonalar”dır (Akkaya, 2000, s.10). Birinci grupta yer alan ikonalarda yalnızca kutsal şahısların tasvirleri yer alır. Bu gruptaki ikonalar arasında İsa, Meryem ve Aziz Yahya ikonaları büyük önem taşımaktadır (Akkaya, 2000, s.11). Ortodoks inancına göre “Kutsal Ruh” un içinde olduğuna inanılan bu ikonaların kutsal bir işlevleri olduğu kabul edilir (Akkaya, 2000, s.12). İkinci grubu oluşturan didaktik ikonalar genel olarak konularını, Eski Ahid’ten, İncil’den, Meryem ve azizlerin yaşamlarından, yaptıkları işlerden almıştır (Akkaya, 2000, s.10). Bu gruptaki konuların başında İncil’de yer alan olaylardan yaygın olarak tasvir

¹²³ “İkonalar özellikle yöresel olarak seçilen ağaçlardan ve yöreye ait kesme ve birleştirme tekniğine bağlı olarak üretilmektedir. Yanyana getirilen ve teget kesimi olan ahşabın arka tarafına ahşabın dönmesini önleyecek sürgü sistemi uygulanmaktadır. Onbeşinci, onaltıncı ve onyedinci yüzyıl ikonaları genellikle üç aksiyal parçadan oluşmaktadır. Arka taraflarında kızıl ağaç veya mavi çamla geçme sistemi uygulanmaktadır. Rus tekniğinde Rusça ‘kovceg’denilen ve rölik kutucuğu anlamına gelen teknik kullanılmaktadır. Bu teknikte ahşap iç taraftan çerçeve gibi oyulur. Aslında kullanılan teknik çerçeve olarak değil ahşabın dönmesini engellemek nedeniyle yapılmaktadır. Bundan sonraki aşama tasvirin uygulanacağı satıhta ahşabın doğal hareketleri sonucu resmin katmanlarına verilecek zararları en aza indirmek için doğal tutkal, bir başka deyişle, yine yöresel olarak kullanılan tavşan, deri-kemik ve balık tutkalı gibi tutkallar kullanılır. İnce bir tülbent tutkala batırılıp, ahşabın yüzüne yapıştırılır. İkona direkt olarak ahşap üzerine yapılmayıp; tülbentten ketene dek birçok malzeme kullanılmıştır” (Şarlak, 2001, s.54).

¹²⁴ Soyut değerleri somutlaştıran sanat eseri olarak kabul edilen ikonanın teolojisi, ikonografik tasvirlerin içeriği, pagan dünyanın kaynaklık ettiği prototipler değerlendirme kriterleridir. Sanatsal değerlendirmenin çözümlenmesindeki ikincil nokta ikonanın teknik özellikleridir (Şarlak, 2001, s.6-8).

edilen on iki tanesi gelmektedir: Tebşir (haber, müjde), doğum, mabede takdim, vaftiz, suretin değişimi (metamorfosis), Lazarus'un dirilişi, Kudüs'e giriş (vaiforos), çarmıhta İsa (Stavrosis), diriliş (anastasis), göğe çıkış (analepsis), Paskalya (pentekoste), Hz. Meryem'in ölümü (koimesis). Çok figürlü ikonalar olarak da sınıflandırılabilen bu ikonalarla okuryazar olmayan cemaati eğitmek amaçlanmıştır (Akkaya, 2000, s.11).

Osmanlı İmparatorluğu'nun Batılılaşma hareketlerine bağlı olarak inşa edilen kiliseler için sanatçılar ikonalar üretmiştir. Ortodoks kiliselerinde ikonalar nartekste, naosta ve apsisde rastlanmaktadır¹²⁵ (Şarlak, 2001, s.56). Evangelistria Kilisesi'nde narteks ve naosta yer alan toplam 38 ikonanın yapım tekniği, boyutu, konumu, belirlenebilenlerin ressamı ve yapım tarihleri tespit edilmiş; ikonalar numaralandırılmış ve konumları plan üzerinde gösterilmiştir (Şekil 4.174). Ahşap çerçeveli ikonalar, duvarlara asılı veya mermer ikona sehpası üzerinde bulunmaktadır.



Şekil 4.174 : Evangelistria Kilisesi'nde bulunan ikonaların konumları.

¹²⁵ “İoannes Hrisostomos'un "yeryüzündeki göksellik" olarak tanımladığı kilisede "Naos sonsuz evren, kubbe gök ve bölümleri yeryüzünün dört köşesini sembolize eder." (Şarlak, 2001, s.56).

01-Evangelismos (Ευαγγελισμός) – Müjdeleniş: 1 Mayıs 1921 tarihinde Afieroma Efrosinis Ziro tarafından yapılan, 56x39cm boyutlarındaki ikona nartekste ahşap sehpa içinde yer almaktadır. Tamamı gümüş kaplı olan ikonada ressam adı ve tarih tespit edilememiştir (Şekil 4.175).

02-Aziz Haralombos (Ο Αγίος Χαράλαμπος): Ahşap üzerine tempera tekniğinde uygulanmış olan ahşap çerçeveli ikona narteks duvarında asılıdır. İkona üzerinde ressam adı ve tarih bulunmamaktadır. Altın renkli bir fon üzerinde resmedilen, yaşlı, uzun beyaz ve sivri sakallı aziz, karşıya doğru bakmakta; sağ eliyle kutsamakta, sol eliyle bir İncil tutmaktadır. Bir ejderhaya basan azizin üzerinde piskoposların ayin sırasında giydikleri kıyafet bulunmaktadır. Aziz Haralambos'un üzerindeki altın işlemeli epitrahilion¹²⁶ bitkisel motiflerle ve haç motifleri ile bezelidir. Boyun kenarı altın renkli bir işlemeyle biten giysinin, yaka kısmı taşlarla süslenmiştir. (Şekil 4.175).



Şekil 4.175 : Evangelismos (01) ve Aziz Haralombos (02) ikonaları.

03-Azize Anna'ya çocuk doğuracağını müjdeleme - (Ο Συλληψις της Αγίας Άννης): 144x84cm boyutlarında, ahşap üzeri tempera tekniğinde, 1896 tarihli ikona naos kuzeybatı duvarındadır. İkona üzerinde ressamın adı bulunmamaktadır (Şekil 4.176).

04- Zoodoho Pigi (Ζωοδόχου Πηγής): 1 Kasım 1876 tarihli, 135x89cm boyutlarında ahşap üzeri tempera ve gümüş kaplanmış ikona naos kuzeybatı duvarı önünde mermer sehpa içindedir (Şekil 4.176). Ortodoks ikonografisinin en kalabalık

¹²⁶ “Pitrahilion: Ruhani kişilerin giydikleri, arkada boyun kısmında iki tarafı birleşik, boyundan geçen ve önde, aşağıya doğru inen uzun, geniş bir kumaş parçası” (Şarlak, 2001, s.369).

sahnelerinden biri olan Zoodoho Pigi kompozisyonunun yer aldığı bu ikonada figürlerin yüzleri dışında tamamı gümüş kaplandığından detayların tanımlanması zordur. Ressam adı tespit edilememektedir . “İstanbul surlarının önünde mermer ve yükseltilmiş bir tekne içinde Hz. Meryem, kucağında bebek İsa’yı tutmaktadır” (Şarlak, 2001, s.174).



Şekil 4.176 : Azize Anna’ya hamile olduğunu müjdeleme (03) ve Zoodoho Pigi (04) ikonası.

05- Aziz Dimitri (Ο Άγιος Δημήτριος): 1894 tarihli, 190x99cm. boyutlarında ahşap üzeri tempera tekniğindeki ikona naos kuzeybatı duvarı önünde, mermer sehpa içindedir (Şekil 4.177). İkona kompozisyonu Aziz’in yaşamındaki bir sahneden kaynaklanmakta, olay Selanik şehrinde geçmektedir. İkonada genç bir savaşçı olarak tasvir edilen Aziz kahverengi bir at üzerindedir. Yerde yatan dövüşçü, altın renkli gladyatör giysileri içindedir (Şarlak, 2001, s.143). İkona kötü saklama koşulları ve restorasyondan zarar görmüştür.

06- Aziz Minas (Ο Άγιος Μηνάς): 14 Nisan 1864 tarihli, 143x97cm boyutlarındaki ikona naos kuzeybatı duvarı üzerinde mermer ikona sehpası içindedir (Şekil 4.177). Ahşap üzeri tempera tekniğindeki ikonada Aziz Minas ve atı gümüş kaplıdır. Aziz

Minas sol eliyle atın yularını tutmakta, sağ elinde haç şeklinde bir mızrak taşımaktadır (Şarlak, 2001, s.305).



Şekil 4.177 : Aziz Dimitri (05) ve Aziz Minas (06) ikonaları.

07- Maria Theotoku'nun uyuyuşu (Η Κοιμηση της Θεοτοκου) : 1 Ağustos 1864 tarihli, 146x97cm boyutlarında, ahşap üzeri tempera tekniğindeki ikona naos kuzeybatı duvarı üzerinde mermer ikona sehpası içindedir (Şekil 4.178).

08- Evangelizmos (Ευαγγελίσμος) Müjdeleniş: 1 Mart 1913 tarihli ikonada Kiliseye ismini veren müjdeleniş ikonasında Başmelek Gabriel ve karşısında duran Hz. Meryem'in başı dışında yüzey tamamen gümüş kaplıdır (Şekil 4.178). İkona naosun güneybatı duvarı önünde, mermer sehpa içindedir.

09- İsa'nın Dirilişi (Η ανάληψη του χριστου): 153x92cm boyutlarında, ahşap üzeri tempera tekniğindeki yapılmış 1895 tarihli ikona naos kuzeybatı duvarı üzerinde, mermer sehpa içindedir (Şekil 4.178). İkonada Hz.İsa'nın Diriliş sahnesi tasvir edilmektedir. Gökyüzünün temsil edildiği fonun alt bölümünde yeryüzünde, Hz. İsa'nın Dirilişinin gerçekleştiği mezarın bulunduğu yer betimlenmekte; Hz. İsa mezarından yukarıya doğru yükselmektedir.



Şekil 4.178 : Maria Theotoku'nun uyuyuşu (07), Evangelizmos (08) ve İsa'nın Dirilişi (09) ikonaları.

10- Azize Anastasia (Η Αγία Αναστασία): 1895 yılında G. Agrafiotou tarafından yapılan ikona, 78 x 238cm boyutlarındadır. Mermer üzeri yağlı boya tekniğindeki ikona temponun prothesis bölümü girişinin kuzeybatısında yer almaktadır (Şekil 4.179).

11- Aziz İakovos (Άγιος Ιάκωβος): 1895 yılında G. Agrafiotou tarafından yapılan, 77x238cm boyutlarında ve mermer üzeri yağlı boya tekniğindeki ikona temponun prothesis bölümü girişinin güneydoğusunda yer almaktadır (Şekil 4.179). Prof. Dr. Evangelia Aleksandru Şarlak ikonayı şöyle anlatmıştır:

İakovos Adelfotheos başpiskopos giysileri içinde açık yeşil bir fon üzerine tasvir edilmiştir. Sağ eliyle kutsamakta, sol eliyle piskoposluk esasını tutmaktadır (Şarlak, 2001, s.222). En alttaki giysi beyazdır ve etek ucunda altın renkli bir şeritle sona erer. Altındaki giysinin üzerinde yer alan zengin desenli amfion, kol kısımlarında genişlemektedir. Altın işlemeli akanthus yapraklarından oluşan motifler giysinin her tarafında görülür. Üstteki giyside yer alan altın şerit bu giysiyi de çevrelemektedir. Atkı şeklinde olan başka bir litürji giysisi ise epitrahiliondur. Arkadan öne doğru ve sağ tarafı önden atkı şeklinde tekrar sol omuz üzerinden arkaya doğru atılan epitrahilionun kenarları şeritli; ucu püsküllerle sona ermektedir. Omuz ve diz hisasında haç motifleri, haç kolları arasındaki güneş ışınlarına benzer çizgiler göze çarpmaktadır. Sağda bulunan dizlik, epigonation bel hizasında bir ucu amfiona tutturulmuştur. Kare şeklindeki epigonation detaylı motiflere sahiptir. Ortasında madalyon içinde, Hz.İsa sağ eliyle kutsamakta, sol eliyle ise dizine dayadığı küreyi tutmaktadır. Üzerinde yeşil bir himation ve beyaz hiton bulunmaktadır. Başında halesi yer

alır. Epigonationun etrafı altın bitkisel motif işlemelidir. Üç köşesinden püsküller sarmaktadır. Piskoposun başında imparatorluk taçlarına benzer bir mandian¹²⁷ bulunmaktadır. Mandian altın olup ,üzeri gümüş çiçek ve zımbalarla süslenmiştir. Tepesinde bir haç bulunur. Mandian arkasında hale ince altın bir konturla belirginleştirilmiştir. Sol elinde bulunan platin renkli asanın üzerinde altın bombeler görülmektedir. İkona epigrafisi yarım yuvarlak biten çerçeveye paralel olarak üstte ‘ O ΑΓΙΟΣ ΙΑΚΩΒΟΣ ’altta isme paralel olarak ‘Ο Αδελφότης’ yazılıdır (Şarlak, 2001, s.222).

İkonograf Agraftiou’nun ikonayı yüksek Rönesans sanatçılarını örnek alarak ürettiği düşünülmektedir (Şarlak, 2001, s.222).

12- Baş Melek Mikhael (Αρχάγγελος Μιχαήλ): 1895 yılında G. Agraftiou tarafından yapılan, 70x240m boyutlarında, duvar üzerine yağlı boya tekniğindeki ikona templonu üçe bölen düşey taşıyıcı ayaklardan kuzeybatı yönündeki ayağın naosa bakan yüzünde yer almaktadır (Şekil 4.179).



Şekil 4.179 : Azize Anastasia (10), Aziz İakovos (11) ve Başmelek Mikhael (12) ikonaları.

13- Evangelizmos (Ευαγγελίσμος) – Müjdeleniş: 1895 yılında G. Agraftiou tarafından yapılan, 76x249cm. boyutlarındaki ikona, templonun bema bölümü girişinin kuzeybatısında yer almaktadır (Şekil 4.180). Başmelek Gabriel’in Hz.İsa’nın doğacağını müjdelediği sahnede, sol eliyle Hz.Meryem’i kutsamakta, sağ

¹²⁷ “Mandian: Pelerin şeklinde olan, arkada daha uzun bir kesime sahip, piskopos giysisi” (Şarlak, 2001, s.369).

elinde bekâreti simgeleyen bir demet zambak tutmaktadır. Meleğin karşısında bir yastık üzerine diz çökmüş olan Hz.Meryem'in önündeki sehpanın üzerinde Eski Ahid açık olarak durmaktadır.

14- Maria Theotoku ve Mesih İsa (Μαρια θεοτοκου ιησου χριστου): 1895 yılında G. Agrafiotu tarafından yapılan, 76x249cm. boyutlarındaki ikona templonun bema bölümü girişinin kuzeybatısında yer almaktadır (Şekil 4.180).

15- Hz. İsa (ιησου χριστου): 1895 yılında G. Agrafiotu tarafından yapılan, 75x249cm. boyutlarındaki ikona templonun bema bölümü girişinin güneydoğusunda yer almaktadır (Şekil 4.180).

16- Aziz Yahya (Άγιος Ιωάννης): 1895 yılında G. Agrafiotu tarafından yapılan, 75x249cm. boyutlarındaki ikona templonun bema bölümü girişinin güneydoğusunda yer almaktadır (Şekil 4.180).



Şekil 4.180 : Evangelizmos (13), Maria Theotoku ve Mesih İsa (14), Hz. İsa (15) ve Aziz Yahya (16) ikonaları.

17- Baş Melek Gabriel (αρχαγγελος γαβριηλ): 1895 yılında G. Agrafiotu tarafından yapılan, 70x240m boyutlarındaki, duvar üzerine yağlı boya tekniğindeki ikona templonu üçe bölen düşey taşıyıcı ayaklardan güneydoğu yönündeki ayağın naosa bakan yüzünde yer almaktadır (Şekil 4.181).

18- Agios Eleftherios (Άγιος Ελευθέριος): 1895 yılında G. Agraftotu tarafından yapılan, 76x238cm boyutlarında, mermer üzeri yağlı boya tekniğindeki ikona templonun diakonikon bölümü girişinin kuzeybatısında yer almaktadır (Şekil 4.181).

19- Çoban İsa :Templonun diakonikon bölümü giriş kapısında yer almaktadır. Eva Aleksandru Şarlak üzerinde ressam adı ve tarih bulunmayan ikonanın 1895 yılında G. Agraftotu tarafından yapılmış olabileceği belirtilmiştir. Çoban İsa tasvirinde Hz. İsa, önden resmedilmiştir (Şekil 4.181). “Başında halesi, yarım yuvarlak altın renkle belirtilmiştir. Sakin ve huzurlu bir yüz ifadesine sahip olan Hz.İsa sağ eliyle uzun baston şeklindeki çoban asasını tutmakta; arka fonda kuzular görülmektedir. Hz. İsa’nın giymiş olduğu beyaz hitonun altından çıplak ayakları görülmektedir” (Şarlak, 2001, s.308).



Şekil 4.181 : Baş Melek Gabriel (17), Agios Eleftherios (18), Çoban İsa (19) ve Azize Marina (20) ikonaları.

20- Azize Marina (αγίασ μαρίνας): Ressam Yergios Agraftotis¹²⁸ tarafından 1895’te yapılan ikona 76 x 238 cm boyutlarındadır. Mermer üzerine yağlı boya

¹²⁸ İkona ressamı Yergios Agraftotis’in 1850’lerde Midilli’de doğduğu ve 1895’ten sonra öldüğü varsayılmaktadır. Genellikle yağlıboya çalışan Agraftotis, ağırlıklı olarak dini temalı kompozisyonlara imza atmıştır. Yapıtlarında çizim tekniğindeki detaycılığı, doğa gerçekçiliği, ışık gölge oyunlarındaki ahenkli tutumu dikkat çekicidir. Yüksek Rönesans sanatçıları örnek alan, naturalist üslupta sanatçının İstanbul’daki pek çok Rum kilisesinde eserleri yer almaktadır (Saris, 2010, s.25).

teknikindeki ikona temponun diakonikon bölümü girişinin güneybatısında yer almaktadır (Saris, 2010, s.25) (Şekil 4.181).

21- Aya Yorgi (O Άγιος Γεώργιος): 30 Mart 1864 tarihinde Nikolaos Bizandou tarafından yapılan ikona 88x134cm. boyutlarındadır. Ahşap üzeri tempera teknikindeki ikona naos güneybatı duvar üzerinde mermer sehpa içindedir (Şekil 4.182).

22- Aziz Vasileos (Άγιος Βασίλειος Ο Μεγας): 1 Şubat 1894 tarihli, 87x141cm. boyutlarındaki ikona ahşap üzeri tempera teknikindedir. İkona naosun güneybatı yönünde dışa taşıdığı bölümde, mermer bir sehpa içindedir (Şekil 4.182).

23- Hz. Meryem'in Doğumu (Η Γέννηση Της Θεοτοκου): 15 Ağustos 1894 tarihinde K.L. Dimarhopulos¹²⁹ tarafından yapılan ikona 99x158cm. boyutlarındadır. Ahşap üzeri tempera teknikindeki ikona naosun avluya açılan güneybatı kapısının kuzeybatısında yer almaktadır (Şekil 4.182). Hz. Meryem'in doğumunun tasvir ikonanın sol tarafında Azize Anna ve Aziz İoakim bulunmaktadır. Hz.Meryem'in annesi Azize Anna iki eliyle Hz. Meryem'i tutmaktadır. Şarlak'a göre: "Dimarhopoulos ikonada resmettiği mimari detaylarda üslup olarak neo-klasik öğeler kullanmıştır. Tanrı'nın yukarıdan gelişi ve bulutlar Neo-barok özellikler taşımaktadır." (Şarlak, 2001, s.220).

24- İlyas Peygamber (Ο προφήτης Ηλίας): 1893 yılında E. Gramenopulos tarafından yapılan, 92x169cm. boyutlarındaki ikona, ahşap üzerine tempera teknikindedir. İkona naosun avluya açılan güneybatı kapısının batısında yer almaktadır (Şekil 4.183).

25- Aziz Büyük Andon (Ο Μεγας Αντωνιος): 1865 yılında Andoniou Kostandinou tarafından yapılan, 79x135cm boyutlarında, ahşap üzeri tempera teknikindeki ikona naosun güneybatı yönünde dışa taşıdığı bölümde mermer sehpa içindedir (Şekil 4.183).

¹²⁹ "İkonograf Dimarhopoulos'un ikona ürettiği dönemden yola çıkarak ondokuzuncu yüzyıl başı ile yirminci yüzyılın üçüncü çeyreği arasında yaşadığı anlaşılmaktadır. Sanatçının yoğun olarak ikona ürettiği dönemlerin 1885-1956 yılları olduğu tespit edilmiştir. İstanbul'da Yüksek Kaldırım'da atölyesi olduğu bilinmektedir. İkona yapımı dışında ikona restorasyonu ile ilgilendiği yine ikonalar üzerindeki restorasyon imzasından anlaşılır. İstanbul'daki kiliselerinde farklı bölgelerde eserleri bulunmaktadır" (Şarlak, 2001, s.351).

26- Aziz Nikolaos: Tarihi belirlenemeyen, 96x173cm. boyutlarında, ahşap üzeri tempera tekniğinde yapılmış ikona naos güneybatı duvarı üzerinde, mermer sehpa içinde bulunmaktadır (Şekil 4.183).

27- Aziz Pandlemonos: 1904 tarihli, 73x130cm. boyutlarındaki ikona Aziz Pandlemonos'un başı dışında tamamen gümüş kaplıdır. İkona güneydoğu kubbe ayağı üzerinde, mermer sehpa içindedir (Şekil 4.174, 4.183).



Şekil 4.182 : Aya Yorgi (21), Aziz Vasileos (22) ve Hz. Meryem'in doğumu (23) ikonaları.



Şekil 4.183 : İlyas Peygamber (24), Aziz Büyük Andon (25), Aziz Nikolaos (26) ve Aziz Pandlemonos (27) ikonaları.

28- Aziz Vasileios, Aziz Gregorios, Aziz Hrisostomos, Kappadokyalı Üç Aziz Kilise Babası: 1933 yılında, U. Dimarhopulos tarafından yapılan, 79x102cm boyutlarındaki ikona ahşap bir çerçeve içinde, güneydoğu kubbe ayağı üzerindedir (Şekil 4.184).

29- Aziz Ioannis Kapadokyalı Rus (Άγιος Ιωάννης): P.E Lazo tarafından yapılan, 74x64cm. boyutlarındaki ikona ahşap üzeri tempera tekniğindedir. Tarihi belirlenemeyen ikona ahşap bir çerçeve içinde, güneydoğu kubbe ayağı üzerindedir (Şekil 4.184).



Şekil 4.184 : Üç Aziz Kilise Babası Aziz Büyük Andon (28) ve Kapadokyalı Rus Aziz Ioannis (29) ikonaları.

30- Kral Konstantin ve Annesi Eleni: 1894 yılında Dimarhopulos tarafından yapılan, 89x99cm. boyutlarında, ahşap üzeri tempera tekniğindeki ikona ahşap bir çerçeve içinde, kuzeydoğu kubbe ayağı üzerindedir (Şekil 4.185).

31- Aziz Kozma ve Aziz Damianos: A. Simotas tarafından yapılan, 54,5x108cm. boyutlarında, ahşap üzeri tempera tekniğindeki ikona kubbeyi taşıyan doğu yönündeki ayak üzerinde, mermer sehpa içindedir (Şekil 4.185). İkonanın tarihi belirlenememiştir.

32- Aziz Lazarus'un Dirilişi: 1930 yılında Dimarhopulos tarafından yapılan, 63,5x93cm. boyutlarındaki ikona ahşap üzeri tempera tekniğindedir. İkona ahşap çerçeve içinde, kuzeydoğu kubbe ayağı üzerindedir (Şekil 4.185).



Şekil 4.185 : Kral Konstantin ve Annesi Azize Eleni (30), Aziz Kozma ve Aziz Damianos (31) ve Aziz Lazarus’un dirilişi (32) ikonaları.

33- Hz.Davut (Ο Άγιος Δαυίδ): 104,5x253,5cm. boyutlarındaki, ahşap üzeri tempera tekniğindedir. İkona despot koltuğu ile bitişiğindeki kubbeyi taşıyan doğu yönündeki ayak arasında, 30 numaralı ikonaya ait mermer ikona sehпасının arka yüzünde yer almaktadır (Şekil 4.186).

34- Mesih İsa: 1941 yılında Psiahas Aleksandiriudu¹³⁰ tarafından yapılan, 71x172cm. boyutlarındaki ikona ahşap üzeri tempera tekniğindedir. Kuzeydoğu kubbe ayağına bitişik konumdaki despot koltuğunda yer almaktadır (Şekil 4.186).

35- Aziz Fanourios: 1916 yılında Dimarhopulos tarafından yapılan, 65x100cm. boyutlarında, ahşap üzeri tempera tekniğindeki ikona ahşap çerçeve içindedir (Şekil 4.186).

36- Aziz Petros’un Çocuğu Diriltişi: 1910 yılında K.D. Frangopulos¹³¹ tarafından yapılan, 73,5x117cm. boyutlarında, ahşap üzeri tempera tekniğindeki ikona ahşap bir çerçeve içindedir (Şekil 4.187).

¹³⁰ “Psiahas : 1897 yılında İstanbul’da doğmuş ve 1981 yılında Atina’da ölmüştür. 1965 yılında Atina’ya yerleşen ikonografin Athos dağında ikonografi konusunda eğitim aldığı bilinmektedir” (Şarlak, 2001, s.355).

¹³¹ “Frangopoulos Kardeşler : (1909- 1945 sonrası) yıllarında yaşamış olan kardeşler İstanbul Boyacıköy’de ikamet etmişlerdir. Athos dağında, Rusya’da ve Kudüs’de ikonografi konusunda eğitim almışlardır. Taşınabilir ikonalar dışında, duvar ikonaları üzerinde de çalışmaları bulunmaktadır” (Şarlak, 2001, s.352).



Şekil 4.186 : Hz. Davut (33), Mesih İsa (34) ve Aziz Fanourios (35) ikonaları.

37- Tanrı Doğuran Hz Meryem ve Mesih İsa: 1949 yılında Savva D. tarafından yapılan, 62,5x81cm. boyutlarında, ahşap üzeri tempera tekniğindeki ikona ahşap çerçeve içinde, kuzeybatı kubbe ayağı üzerindedir (Şekil 4.187).

38- Evangelismos / Müjdeleniş: 1920’de Dimarhoulos Kostantinos tarafından yapılan, 56x50cm. boyutlarında, ahşap üzeri tempera tekniğindeki ikona ahşap bir çerçeve içinde, kuzeybatı kubbe ayağı üzerindedir (Şekil 4.187).



Şekil 4.187 : Aziz Petros un çocuğu diriltişi (36), Tanrı Doğuran Hz. Meryem ve Mesih İsa (37) ve Evangelismos (38) ikonaları.

Templonun naosa bakan, taşıyıcı ayaklarla üç bölüme ayrılan yüzü ikonalarla kaplıdır. Templonun prothesis (Şekil 4.188) ve diakonikon (Şekil 4.189) önüne rastlayan bölümlerinde büyük ikonaların üzerinde azizlerin küçük ikonaları yer

almaktadır. Aziz ikonalarının üzerinde iki tarafta melek ikonaları bulunmaktadır. Templonun orta bölümünde büyük ikonaların üzerinde İncil'deki olayların tasvir edildiği küçük ikonalar yer almaktadır (Şekil 4.190). Orta bölümün simetri eksenini üzerinde “Son Akşam Yemeği” tablosu yer almaktadır. En üst ise çarmıhta İsa yükselmektedir.



Şekil 4.188 : Templonun prothesis önündeki bölümünde, büyük ikonaların üzerinde yer alan aziz ikonaları.



Şekil 4.189 : Templonun diakonikon önündeki bölümünde, büyük ikonaların üzerinde yer alan aziz ikonaları.

Kilisenin templon arkasındaki bölümlerinden sadece prothesis'in duvarlarında freskler yer almaktadır (Şekil 4.191). Prothesis apsis duvarı üzerinde iki yanda Agios Nikolaos ve Agios Eleftherios, apsis dairesi içinde Hz.İsa'nın Diriliş sahnesi yer almaktadır. Prothesis'in kuzeybatı duvarındaki pencerenin iki yanına Aziz Minas, Baba, Oğul ve Kutsal Ruh (Telsis) ikonaları resmedilmiştir. Kuzeybatı duvarı üzerindeki niş içinde Hz. İsa'nın Doğuşu ikonası bulunmaktadır. Prothesis'in templon duvarı üzerinde Aziz Andon freski yer almaktadır. Prothesis'in giriş

kapısının prothesis yönünde ise Aziz Meryem ve Hz. İsa'nın yer aldığı bir ikona asılıdır. Prothesis ve apsisi ayıran duvar üzerinde ise Evangelismos (Müjdeleniş) freski görülmektedir.



Şekil 4.190 : Templonun orta bölümündeki büyük ikonaların üzerinde yer alan aziz ikonaları ve en üstte çarmıhta İsa ikonası.



Şekil 4.191 : Diakonikonun kuzeydoğu ve kuzeybatı duvarlarındaki freskler.

Prof. Dr. Evangelia Aleksandru Şarlak İstanbul'daki Rum Ortodoks kiliselerindeki ikonaları

- a) Bizans ve Ortaçağ geleneğini devam ettiren ikonalar,
- b) Neo-Rönesans özellikler taşıyan ikonalar,
- c) Farklı bölgelerin yerel özelliklerini taşıyan ikonalar,
- d) Eklektik bir yapıya sahip olan ikonalar olarak sınıflandırmıştır (Şarlak, 2001, s.309). Aleksandru, kilisede yaptığı inceleme sonrasında Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi'ndeki ikonalarda eklektik üslup gördüğünü belirtmiştir.

4.8.3 Evangelistria Kilisesi'nin örtü sisteminde yer alan bezeme ve ikonalar

Tanzimat sonrası inşa edilen Rum Ortodoks kiliseler mimarisi kubbe ve çan kulesi kullanımıyla farklılık göstermiştir. Dönemin etkisiyle kiliselerin mimarisinde eklektik üslup yaygındır. Farklılaşma kiliselerin örtü sisteminin biçimlenişine ve bezeme anlayışına da yansımıştır¹³² (Karaca, 2006, s.54) (Şekil 4.192). Örtü sisteminde uygulanan resim ve tasvirlerde Tanzimat öncesi kiliselerinden önemli farklılıklar görülmektedir (Karaca, 2006, s.54). 1856 sonrasında inşa edilen kubbeli kiliselerin örtü bezemelerinde Orta Bizans'ta görülen ikonografik programı genel hatları ile devam ettirilmiştir (Çavuşoğlu, 1997, s.174).



Şekil 4.192 : Aya Triada Rum Ortodoks Kilisesi (1882), Taksim.

Tanzimat sonrası inşa edilen kubbeli Rum Ortodoks kilisesi örneklerinden biri de Evangelistria Kilisesi'dir. Evangelistria Kilisesi'nin kubbe pandatiflerinde Tanrı'nın

¹³² Beyoğlu Aya Triada Kilisesi tonozlarının biçimleniş ve bezeme anlayışı, templon, ambon, despot koltuğu gibi elemanları yeni dönemin etkisini yansıtmaktadır.

tahtını korumakla görevli 6 kanatlı Serafim meleği bulunmaktadır. Kubbe ortasında Pantokrator İsa¹³³ (Şekil 4.193), çevresinde 4 melek yer almaktadır. Kasnakta yer alan pencerelerin arasına 12 havari resmedilmiştir; apsis yarım kubbesinin içine Hz. Meryem, bebek İsa ve iki yanına melekler yerleştirilmiştir (Şekil 4.194, Şekil 4.195).



Şekil 4.193 : Kubbe ortasında Pantokrator İsa, çevresinde dört melek.

¹³³ “Ortodoks ikonografisinde içerdği teolojik anlam nedeniyle en etkin tasvir Pantokrator İsa - Tanrı’nın, İsa’nın bedeninde insan formu görünümündeki tasvirdir. Burada İsa ‘varlığa hayat veren’ simgeselliğini taşır. Kuvvetli, herşeye hakim olan, hayatın efendisi içerdği anlamlardır” (Şarlak, 2001, s.11).



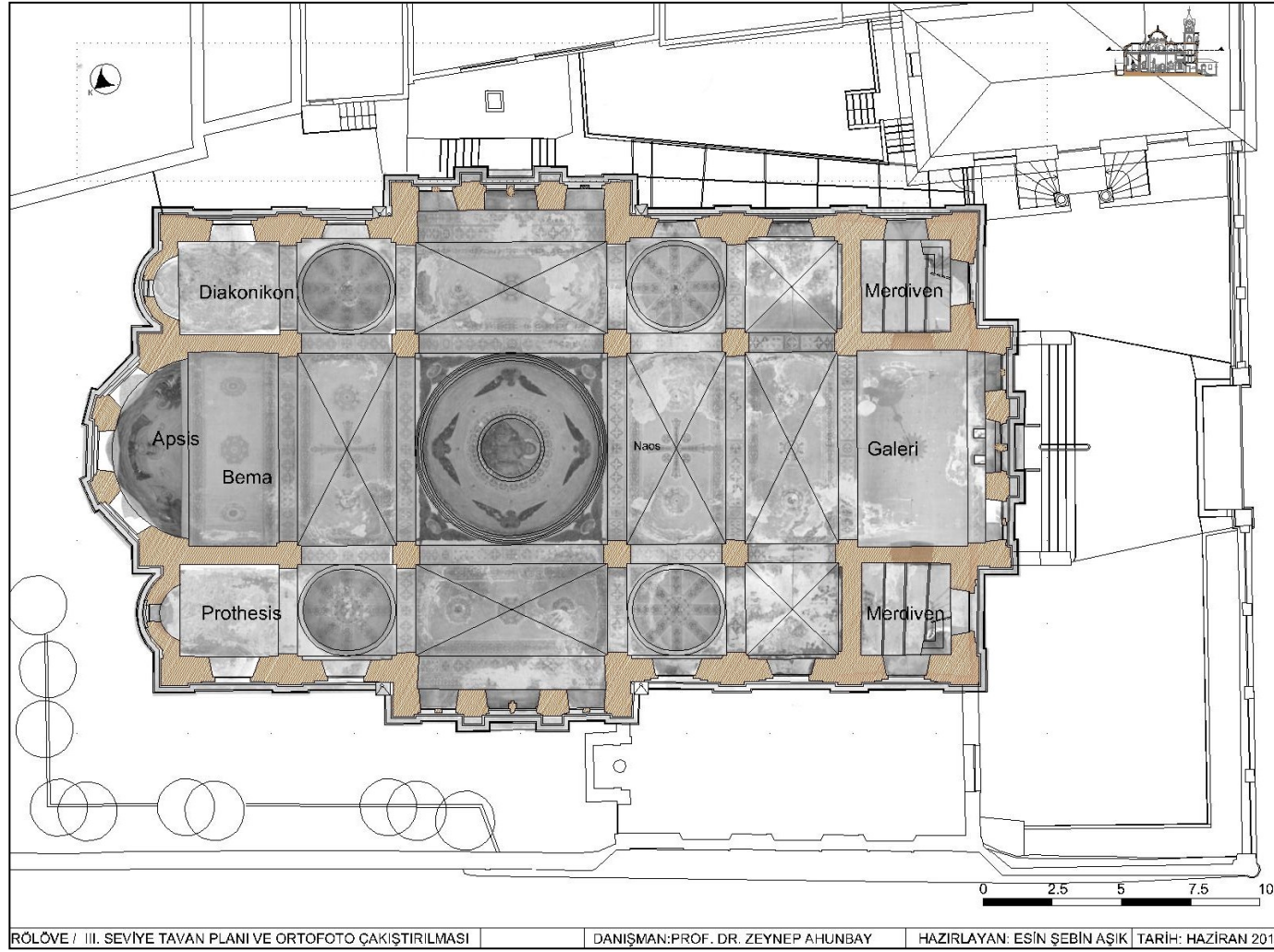
Şekil 4.194 : Kasnak pencereleri arasına yer alan 12 havari figüründen dördü.



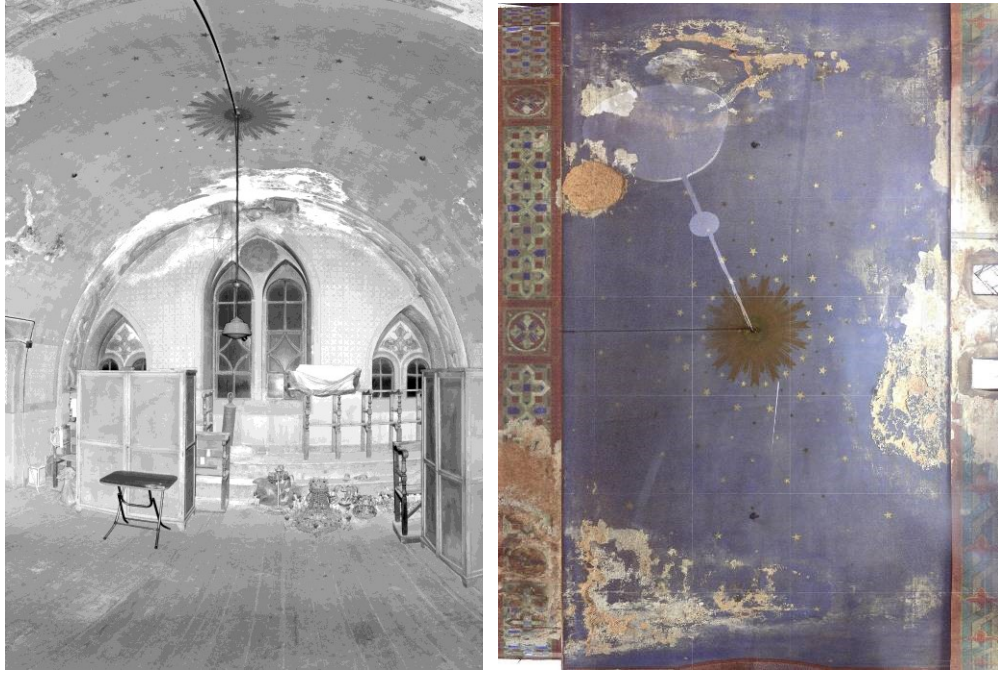
Şekil 4.195 : Apsis yarım kubbesi içinde yer alan Hz. Meryem, bebek İsa ve melekler.

Evangelistria Kilisesi'nde ana kubbeyi çevreleyen tonozlar ve küçük kubbeler genel olarak geometrik desenli kalem işleri ile bezelidir (Şekil 4.196). İkinci galeri katının güneybatı yönünde, çan kuleleri merdivenleri arasındaki, beşik tonoz örtülü bölümün tavanı da geometrik desenli kalem işleriyle bezelidir. Bu bölümün tavanının sonradan maviye boyandığı tespit edilmiş; üzerine yıldız motifleri işlenmiştir (Şekil 4.196, 4.197).

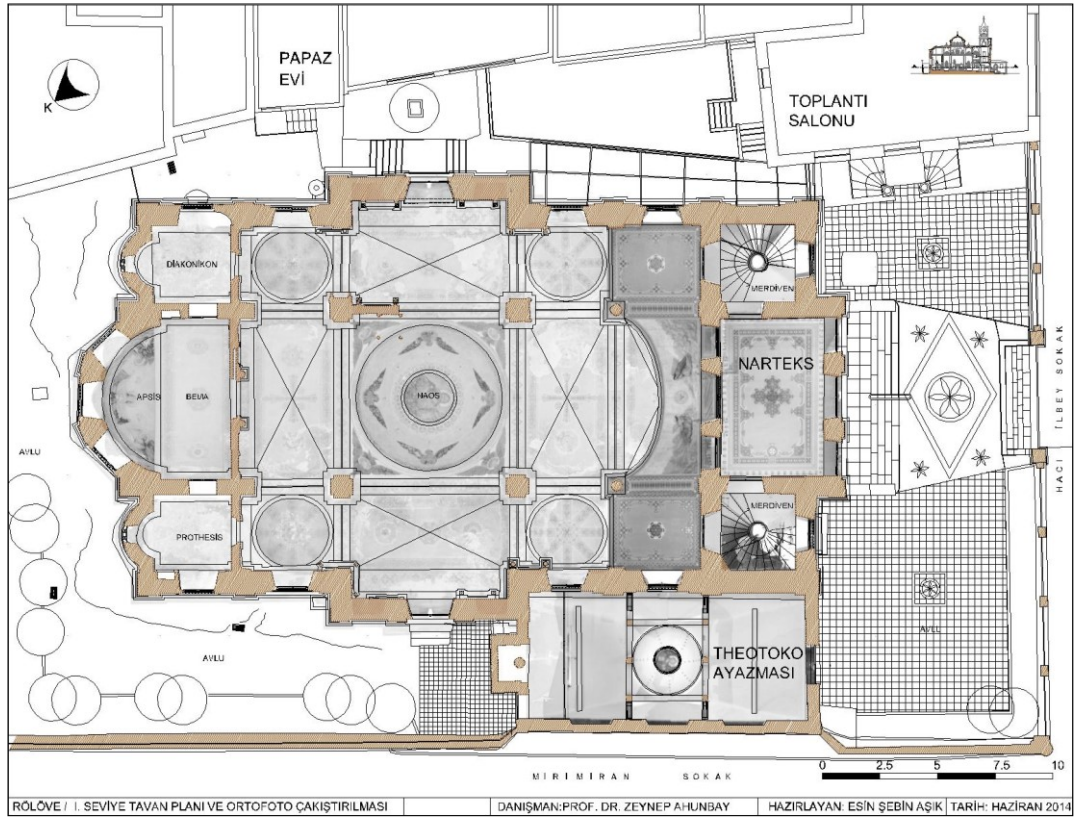
Evangelistria Kilisesi narteks tavanında geometrik şekillerden oluşan kalem işi bir bordür ve göbeğinde bir haç bulunmaktadır (Şekil 4.198, 4.43). 1. galeri katının naosa çıkıntı yapan bölümünün tavanında da geometrik şekillerden oluşan kalem işi bir bordür, orta bölüm göbeğinde ise melek figürleri, (Şekil 4.199) iki yan bölümün göbeğinde köşeli yıldız bulunmaktadır (Şekil 4.200).



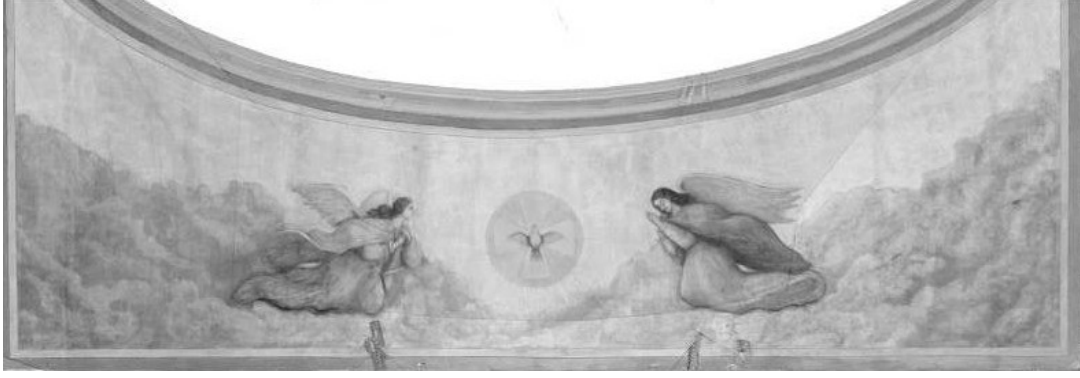
Şekil 4.196 : Evangelistria Kilisesi, III. seviye tavan planı.



Şekil 4.197 : İkinci galeri katının beşik tonozlu bölüm ve tavanı.



Şekil 4.198 : Evangelistria Kilisesi, I. seviye tavan planı.



Şekil 4.199 : Birinci galeri katının naosa taşan orta bölüm tavanında yer alan melek figürleri

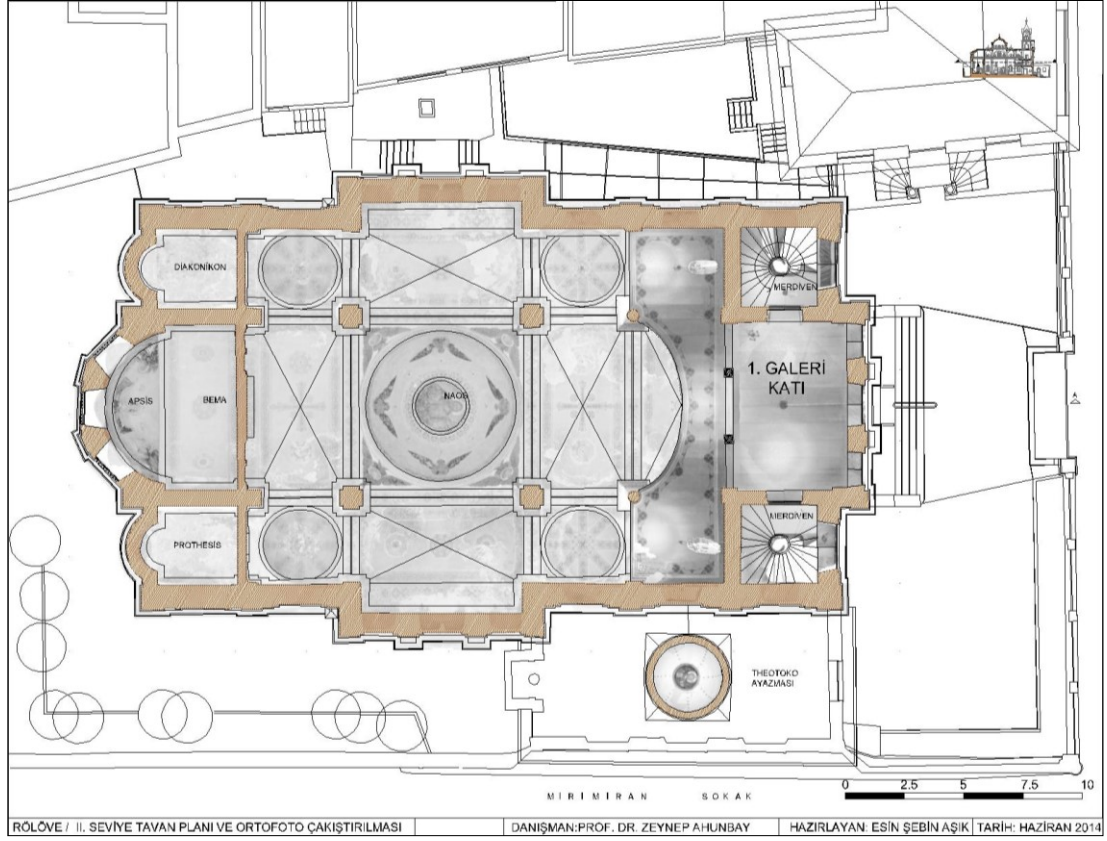


Şekil 4.200 : Birinci galeri katının naosa taşan bölümü ve geometrik desen detayı.

Evangelistria Kilisesi 2. galeri katının naosa çıkıntı yapan bölümün tavanında geometrik ve floral kalemişleriyle oluşturulan bordürler bulunmaktadır (Şekil 4.201, 4.202). 2.galeri katının güneybatısında, girişler arasındaki bölümün tavanında, önceden var olan kalemişlerinin kireç badana ile boyanarak kapatıldığı gözlenmiştir.



Şekil 4.201 : Birinci galeri katı tavanı ve geometrik desen detayı.



Şekil 4.202 : Evangelistria Kilisesi, II. seviye tavan planı.

4.9 Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi’nde Görülen Bozulmalar

İstanbul’daki 19.yy. Rum Ortodoks kiliseleri arasında önemli bir yere sahip olan Evangelistria Kilisesi’nin özgünlüğünün korunması, en az müdahale ile yaşatılması için öncelikle yapıdaki mevcut bozulmaların türlerinin ve nedenlerinin belirlenmesi; daha fazla tahribatın oluşmasının engellenmesi için çalışmalar yapılması gerekmektedir. Kilisede görülen bozulmalar yapısal ve dış etkenlere bağlı olarak iki grupta toplanmış; elde edilen veriler doğrultusunda koruma önerileri geliştirilmiştir.

4.9.1 Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi’nde iç nedenlerden kaynaklanan bozulmalar

Yapıda kullanılan malzemelerden kaynaklanan bozulmalar tespit edilmiştir. Evangelistria Kilisesi’nde yapı malzemesi olarak çeşitli taşlar, tuğla, demir, bronz kurşun kullanılmıştır. Cephelerde kullanılan riyodasitik tuf (od taşı) ve arkoz (kumtaşı) diğer taşlara göre daha fazla bozulmuştur (Şekil 4.203). Volkanik bir kayaç olan riyodasitik tufün gözenekli yapısı hava koşullarına dayanıklı değildir. Malzeme

seçiminden kaynaklanan bozulmalar kumtaşı kullanılan an kulelerinde de görülmektedir. Yapının dereyatağında konumlanması nedeniyle, zeminden yükselen nem de cephelerde hasara neden olmuştur (Şekil 4.204).



Şekil 4.203 : Riyodasitik tf (od taşı) svelerde yüzey kaybı.



Şekil 4.204 : Zeminden yükselen nemin cephelerde oluşturduğu hasar.

4.9.2 Evangelistria Rum Ortodoks Kilise’nde dış etkenlerden kaynaklanan bozulmalar

4.9.2.1 Doğal etkenlerden kaynaklanan bozulmalar

Zemin seviyesinin düşük olduğu kuzeydoğu ve kuzeybatı cephelerinin kuzey, güneydoğu cephesinin doğu yarısında açığa çıkan temel duvarlarında yosunlanma tespit edilmiştir (Şekil 4.205). Yapının yoğun trafikli Dolapdere Caddesi üzerindeki konumu nedeniyle egzoslardan çıkan kükürt dioksit ve kükürt trioksit gazları cephelerde kirli bir tabakanın oluşmasına yol açmıştır. Özellikle kolay şekil verilebilen, hava ile temas ettiğinde sertleşerek dayanıklılık özelliği kazanan, krem ile bal rengi arasındaki Malta taşı yüzeylerde siyah kabuk oluşumu ve çatlaklar gözlenmektedir (Şekil 4.206). Malta taşı bezeme öğelerinde ayrıntıların kaybolduğu gözlenmiştir. Pilastırlar arasındaki kuvars vake (grovak) duvar yüzeylerinde de siyah kabuk tespit edilmiştir (Şekil 4.207).



Şekil 4.205 : Zeminden yükselen suyun cephelerde oluşturduğu hasar.

Kurşun çatı kaplamasının bozulması nedeniyle yağmur suları örtüden içeri sızmış; tavanlar hasar görmüştür. Sıva üstü boyama tekniğinde bezeli kubbe ve tonozların sıvaları kabarmış; yer yer dökülmeler, (Şekil 4.208) çiçeklenmeler tespit edilmiştir. Kilisede uzun süre çatı onarımı yapılamamasından dolayı hasarlar büyümüştür.



Şekil 4.206 : Malta taşı konsol üzerinde ve kaplama taşlarında kabuk oluşumu.



Şekil 4.207 : Grovak duvar yüzeyinde hava kirliliğine bağlı kabuk oluşumu.

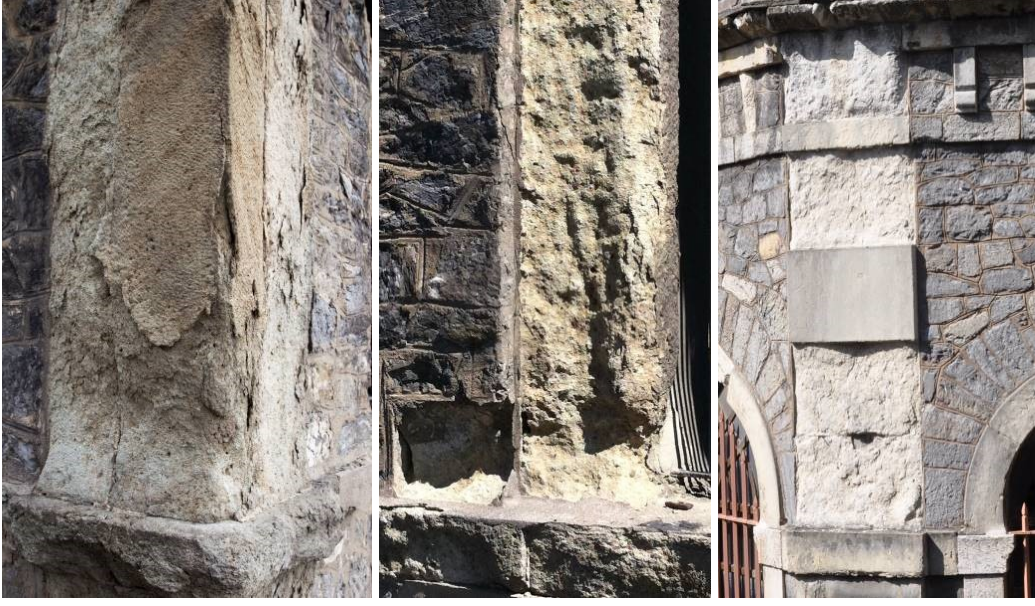


Şekil 4.208 : Sıva üstü kalemişi bezemeli tonozda sıva dökülmesi ve çiçeklenme.

Taş yüzeylerde görülen bozulmalara yönelik yerinde yapılan incelemeler ve KUDEB uzmanları tarafından kiliseden alınan taş örneklerinin analiz sonuçları değerlendirilerek, bozulma ve hasar nedenleri araştırılmıştır. Tuz analizi sonuçlarına göre, yapı taşlarında çok fazla olmamakla birlikte, yer yer çözünebilir ve az çözünebilir tuzlar varlığı tespit edilmiştir. Genelde kirli olan doğal taşlarda az miktarda klorür (Cl) ve sülfat (SO_4^{2-}) tuzları; yağmur sularıyla yıkanmayan kısımlarda hava kirliliği (SO_2 vb) nedeniyle kuvvetli alçıtaşı kabuk ($\text{CaSO}_4 \cdot 2\text{H}_2\text{O}$) oluşumları saptanmıştır. Cephenin yağmurla yıkanan yüzeylerinde kabukların bir kısmı koparak yapıdan uzaklaşmış; uzaklaşırken cephelerde yüzey kayıpları oluşmuştur (Şekil 4.209). Islanma-kuruma / donma-erime döngüleri nedeniyle de mekanik hasar ve yer yer taş kayıpları oluşmuştur (Şekil 4.210). Özellikle moloz taş duvar örgüsündeki taşların kullanımında tabaka düzleminin yapı cephesine paralel olması nedeniyle, mekanik hasar ve taş kayıpları fazladır. Taşların birleşiminde kullanılan kenetlerin korozyonu nedeniyle bazı taşlarda kopmalar ve pas lekeleri olduğu gözlenmiştir (Şekil 4.211). Mermer kemer aynalarında ve bezeme ögelerinde şekersi aşınma, mermer ikonalarında kabuk oluşumu tespit edilmiştir (Şekil 4.212).



Şekil 4.209 : Biyomikritik kireçtaşı kemer taşında görülen yüzey kaybı.



Şekil 4.210 : Kumtaşı köşe pilastırında, grovak duvar yüzeyinde, od taşı sövede ve biyomikritik kireçtaşı pilastırda görülen aşınma ve kayıplar.



Şekil 4.211 : Biyomikritik kireçtaşı pilastırlarda metal korozyonuna bağlı parça kopması ve cephede pas lekeleri.



Şekil 4.212 : Mermer kemer aynası ve bezeme ögesinde görülen şekersî aşınma ve mermer ikonada kabuk oluşumu.

Anıt üzerinde yapılan gözlemler ve laboratuvar çalışmaları sonucunda bozulma türleri tespit edilerek, hasar saptama paftaları hazırlanmıştır.¹³⁴ Mevcut cephelerdeki taşlarda ve diğer malzemelerde görülen bozulmalar (metal korozyonu, sıva dökülmesi) ve geçmişte yapılmış uygun olmayan uygulamalar olmak üzere 3 ana başlık altında toplanmıştır: **Taşlarda görülen bozulmalar** çatlak ve deformasyonlar (kılcal çatlak, kırık), ayrılmalar (şekersi aşınma, kavlanma), malzeme kayıpları (yüzey kaybı, form yumuşaması, form kaybı, parça kopması), renk değişimleri (siyah kabuk oluşumu, renk değişimi, pas lekesi, yüzey kirliliği, nem) ve biyolojik oluşumları içermektedir. **Diğer malzemelerde görülen bozulmalar** başlığı altında demir ve bronz öğelerdeki hasarlar saptanmıştır. Bunlar çan kulesi külahları ve kubbe alemlerinde, demir pencere doğramaları ve parmaklıklarında görülen korozyonları kapsamaktadır. **Uygun olmayan müdahaleler** kullancılar tarafından bilinçsizce yapılan onarım ve eklerdir. Bu kapsamda çimentolu harçla onarılan derzler, çimentolu sıva uygulanan yüzeyler, shingle kaplanmış çatı yüzeyleri, kapatılmış pencereler, Marmara mermeri veya granit ile sonradan kaplanan yüzeyler, imitasyon taş ile yenilenen yüzeyler ve eklenen elektrik kabloları saptanmıştır.

4.9.2.2 İnsanların neden olduğu bozulmalar

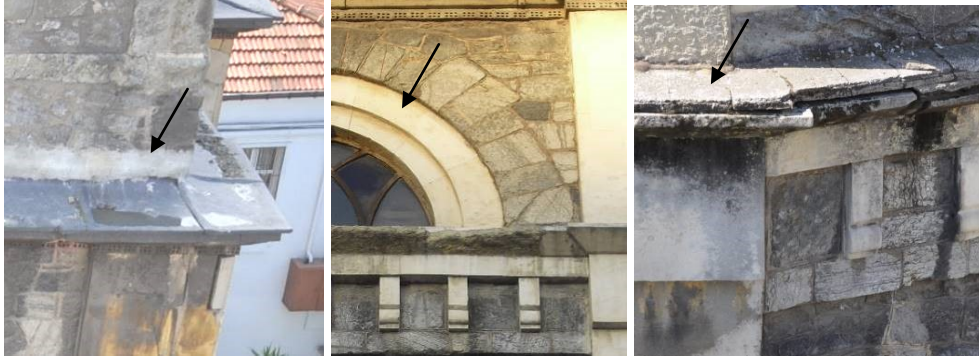
Anıta insanların sebep oluğu bozulmalar kötü onarımlardan kaynaklanan, ek ve değişikliklerden kaynaklanan ve vandalizm nedeniyle oluşan bozulmalar başlıkları altında incelenmiştir.

Kötü onarımlardan kaynaklanan bozulmalar

Niteliksiz ekler ve kötü onarımlar yapıya zarar vermiştir. 2001 yılında restorasyon projesi hazırlanmadan ve Koruma Kurulu izni olmadan, dış cephe temizliği, sıva onarımı, çatı kaplaması yenilenmesi ve imitasyon taş uygulamaları yapılmıştır (KVKBK Arşivi). Çatı kaplamasının yenilenmesi yapının su almasını durdurmakla birlikte, kurşun kaplama yenilenirken çimento bağlayıcılı sıva kullanılmış, özgün detaylar belgelenmeden yok edilmiştir (Şekil 4.213). Restorasyon projesi hazırlanmadan cephede taş onarımları yapılması da özgün detay ve malzemenin yok olmasına neden olmuştur. Güneydoğu, kuzeydoğu ve kuzeybatı cephelerinde +10.52

¹³⁴ Taşlarda görülen bozulmalar için ICOMOS'a bağlı Uluslararası Bilimsel Taş Komitesi (ISCS) tarafından yayınlanmış olan "Illustrated Glossary on Stone Deterioration Patterns" sözlüğü kullanılmıştır (ICOMOS, 2008).

kotundaki silme üzerine çimentolu harç ile 1 sıra karo mozaik denmesi; doğal ta silmenin bozulma sürecinin hızlanmasına sebep olmuştur (Şekil 4.214). Çimento bağlayıcılı sıva uygulanması da özgün yapı elemanlarında hasara neden olmuştur (Şekil 4.215).

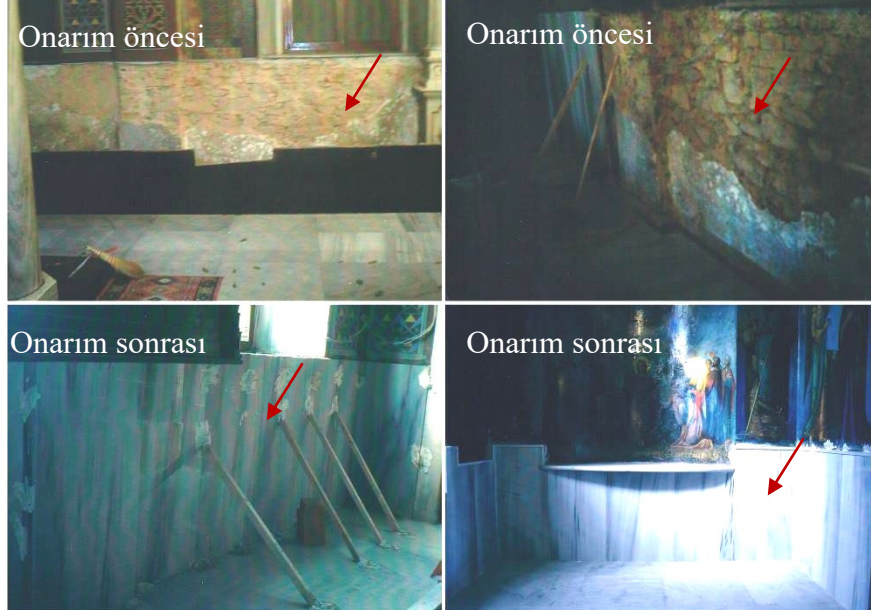


Şekil 4.213 : Kötü onarım örnekleri.

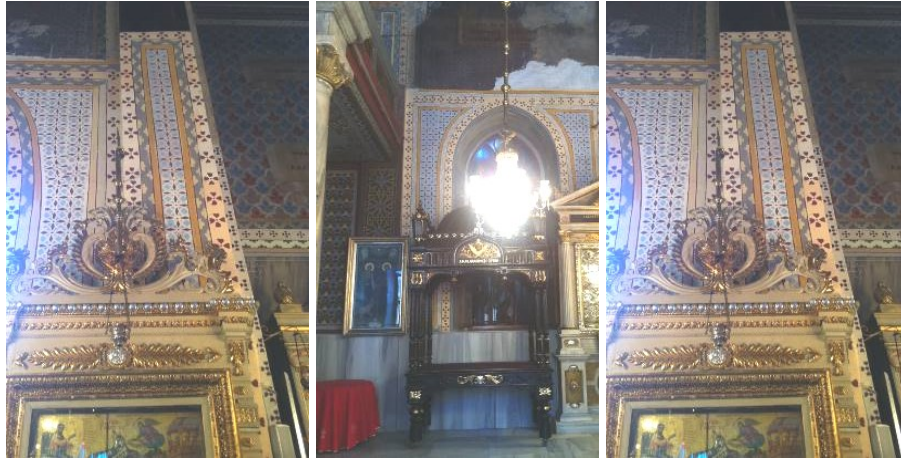


Şekil 4.214 : Çimento bağlayıcılı sıva uygulanan yüzeyler.

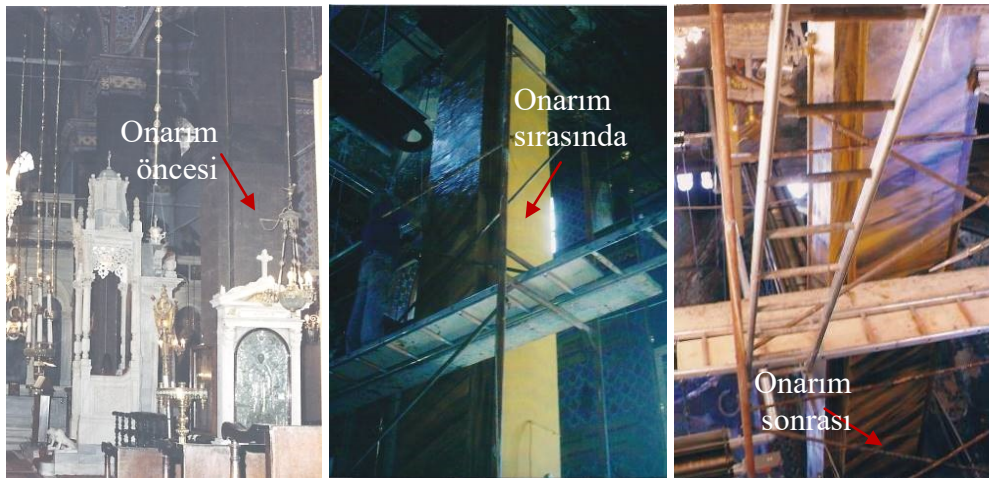
Kilisenin sadece dış ceph ve çatısında değil, i mekânında da kötü onarım uygulamaları yapılmıştır. 2006 yılında anıtın mevcut mermer kaplaması, özgün levhalarla aynı olan 74m x74m boyutlarında mermer levhalarla yenilenmiş, pencere denizlik seviyesine kadar sıvalı olan iç mekan duvarları Marmara mermeri, narteks duvarları kuzeydoğu yönü dışında tavan silmesine kadar kırmızı granit levhalarla kaplanmıştır (Şekil 4.215). Geometrik ve bitkisel motiflerle bezeli duvar yüzeylerinin alt kısımlarına motiflerin özgün biçim ve renklerine uymayan müdahaleler yapılmıştır (Şekil 4.216). Önceden kahverengi boyalı taşıyıcı ayaklar, mermer taklidi sıvanmıştır (Şekil 4.217). Kilisede izinsiz yapılan onarım ve müdahaleler günümüzde de devam etmektedir. 2014 yılında kiliseye klima takılması amacıyla kuzeybatı ve güneydoğu yönlerindeki naos giriş kapılarının söve ve eşik taşlarına zarar verilmiştir (Şekil 4.218). Yapılan uygulama sırasında kablolar dış cepheye ve naos duvarı üzerine dübellerle sabitlenmiştir.



Şekil 4.215 : Sıva dökülmesi sonrasında Marmara mermeri (1.37-1.48m) levhalarla kaplanan iç mekan duvarları (Evangelistria Kilisesi arşivi).



Şekil 4.216 : Bezemeleri yenilenen naos duvarları.



Şekil 4.217 : .Taşıyıcı ayakların mermer taklidi boyanması öncesi ve boyama aşamaları.



Şekil 4.218 : Klima takılması sırasında yapıya verilen zarar.

Ek ve değişikliklerden kaynaklanan bozulmalar

Kilise avlusunu güneybatı yönünden sınırlayan duvarı yükseltilmiş; üzerindeki kapı 1990-95 yılları arasında çevreden gelebilecek tehlikelere karşı kapatılarak duvar yüzeyine çimentolu sıva uygulanmıştır (Şekil 4.219). 2006-2007 yıllarında Theotoko Ayazması'nda restorasyon projesi hazırlanmadan ve Koruma Kurulu izni olmadan esaslı onarım yapılmış; bu uygulama sırasında birçok özgün ayrıntı kaybolmuştur (Şekil 4.220, 221, 222). Onarım sırasında Ayazmanın güneybatı cephesindeki pencereler sokaktan gelebilecek tehlikelere karşı kapatılmıştır (Şekil 4.223).



Şekil 4.219 : Yükseltilen güneybatı avlu duvarı ve üzerindeki kapatılmış kapı.



Şekil 4.220 : Ayazma kubbesinin onarım aşamaları (2006 - 2007).



Şekil 4.221 : Ayazma iç mekânında duvarların Marmara mermeri ve granit kaplanması sırasında (2007) ve sonrasında çekilen fotoğraflar (2014).



Şekil 4.222 : Ayazma apsisinin yenilenme aşamaları (2006-2007).



Şekil 4.223 : Ayazmanın güneybatı duvarındaki pencerelerin kapatılması sırasında (2007) ve sonrasında çekilen fotoğraflar (2014).

Vandalizm

Evangelistria Kilisesi 6-7 Eylül 1955 olayları sırasında yağmalanan kiliseler içinde yer almıştır (Kaloumenos, 1991, s.185, 192), (Şekil 4.21, 4.22, 4.23). 1955'te hazırlanan Sanayi planında, Dolapdere organize sanayi bölgesi olarak planlanmış; bu karar sonrasında semt eskiden konut yerleşiminden otomobil tamircilerinin yer aldığı bir iş çevresine dönüşmüştür. 2004 yılında kilise bahçe duvarı önüne atılan çöplerin

yakılması sonucunda Ayazmanın çatısının bir bölümü yanmıştır (KTVKK Arşivi). Kilisenin yakın çevresindeki mimari ve sosyal çevrenin hızla değişimi anıt üzerinde olumsuz etkiler ve baskı yaratmıştır. 2005 yılında Evangelistria Kilisesi'nin 2 çanı çalınmıştır (Gürel, 2005). Semt sakinlerinin değişimi ile çevres ile bağı kopan kilisenin kubbe camlarında çevreden atılan kurşun delikleri görülmektedir (Şekil 4.224).



Şekil 4.224 : Kubbe kasnak penceresindeki kurşun deliği.

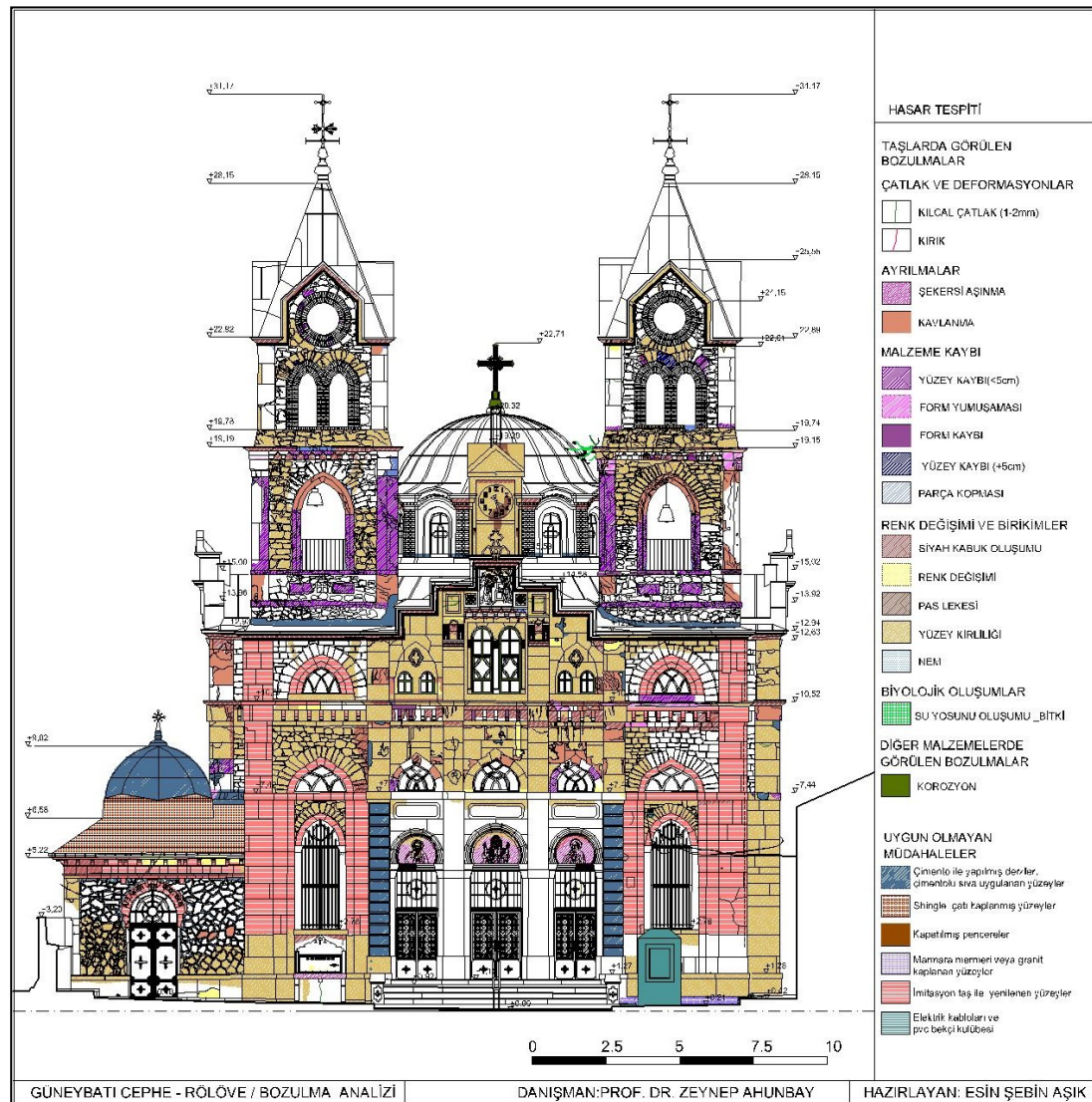
4.9.2.3 Anıtın Cephelerindeki bozulmalar

Yapı cephelerinde yerinde yapılan incelemeler ve analiz sonuçları değerlendirilerek, hasarların zemin suyunun yükselmesine, hava kirliliğine, yoğun trafiğe ve çevredeki çeşitli atölyelerin kimyasal atıklarına bağlı olduğu saptanmıştır. Gözlemler ve laboratuvar çalışmaları sonucunda mevcut bozulma türleri tespit edilerek bozulma analizi paftaları hazırlanmıştır. Hasarlar renk ve taramalarla tanımlanarak oluşturulan hasar tespiti lejantı kullanılarak rölöve çizimleri üzerinde gösterilmiştir (Şekil 4.225).

TAŞLARDA GÖRÜLEN BOZULMALAR		
ÇATLAK VE DEFORMASYONLAR KILGAL ÇATLAK (1-2mm) KIRIK AYRILMALAR ŞEKERSİ AŞINMA KAVLANMA BİYOLOJİK OLUŞUMLAR SU YOSUNU OLUŞUMU BİTKİ UYGUN OLMAYAN MÜDAHALELER Çimento ile yapılmış derzler, çimentolu sıva uygulanan yüzeyler Shingle çatı kaplanmış yüzeyler		
MALZEME KAYBI YÜZEY KAYBI(<5cm) FORM YUMUŞAMASI FORM KAYBI YÜZEY KAYBI (+5cm) PARÇA KOPMASI		
RENK DEĞİŞİMİ VE BİRİKİMLER SIYAH KABUK OLUŞUMU RENK DEĞİŞİMİ PAS LEKESİ YÜZEY KİRLİLİĞİ NEM		
DİĞER MALZEMELERDE GÖRÜLEN BOZULMALAR KOROZYON Kapatılmış pencereler İmitasyon taş ile yenilenen yüzeyler Marmara mermeri veya granit kaplanan yüzeyler Elektrik kabloları ve pvc bekçi kulübesi		

Şekil 4.225 : Hasar tespiti lejantı.

Güneybatı cephesinde hava kirliliğine bağlı olarak genel bir kirlenme görülmektedir (Şekil 4.226). Kilisenin birinci seviye pencerelerindeki dökme demir parmaklıklarında, ikinci ve üçüncü seviye pencere doğramalarında korozyon tespit edilmiştir. Kilisenin demir ana giriş kapılarında ise, üst üste boyama sonucu kalın bir katman oluşmuştur. Güneybatı cephesindeki giriş kapılarının üzerinde yer alan atnalı kemerlerin mermer aynalarında şekersi aşınma tespit edilmiştir (Şekil 4.227).



Şekil 4.226 : Güneybatı cephesi, bozulma analizi.



Şekil 4.227 : Mermer kemer aynalarında görülen şekersi aşınma.

Cephenin orta bölümünde, +7.47 - +7.44 kotları arasındaki silmenin üzerinde, düzgün kesme taş kaplı olan 1.galeri katına ait üç pencerenin kemer taşlarında kavlanma, yüzey kaybı ve kirlenme mevcuttur (Şekil 4.228). +10.52 kotundaki taş konsol dizisinde ise siyah kabuk oluşumu, form yumuşaması, kavlanma saptanmıştır. +10.52 kotundaki kat silmesinin imitasyon taş ile yenilenmeyen bölümlerinde kirlenme, form yumuşaması, yüzey erozyonu ve parça kopması gözlenmiştir. Cephenin Malta taşı kaplı olan orta bölümünde yer yer çatlaklar, kavlanma ve form yumuşaması saptanmıştır (Şekil 4.226).



Şekil 4.228 : +7.44 - +10.52 kotundaki silmeler arasındaki orta bölüm.

Güneybatı cephesinin orta bölümünü taçlandıran mermer ikonanın iki yanında, üzerinde kabartma çiçek motifleri bulunan kare biçiminde mermer levhalarda ve bezemeli taş konsollarda, +12.94 saçak silmesinde, siyah kabuk oluşumu tespit edilmiştir. Cephenin simetri aksında, saçak silmesi üzerinde yer alan saat kulesinin tüm cepheleri çimentolu harçlı sıvalıdır.

Güneybatı cephesini iki yanından sınırlayan köşe pilastırları +2,78 kotundan +12.63 kotundaki saçak silmesine kadar imitasyon taş ile yenilenmiştir. Kulelerin güneybatı

cephesinde yer alan pencere söve ve kemerleri, +10.52 kotundaki taş konsol dizisi de imitasyon taş ile yeniden yapılmıştır. İmitasyon köşe pilastırları ile sınırlanan gri kalker kaba yonu taş duvar yüzeylerinde hava kirliliğine bağlı yer yer yüzey kirliliği ve siyah kabuk oluşumu mevcuttur. Çan kuleleri cephelerinde +12.94 kotundaki saçak silmesi üzerindeki kurşun kaplamaların yenilenmesi sırasında Portland çimento bağlayıcılı harç kullanılmıştır (Şekil 4.226, 4.229). Kulelerinin saçak silmesi üzerinde yükselen bölümünde köşeleri sınırlayan odtaşı elemanlarda kavlanma, yüzey kaybı, parça kopması saptanmıştır (Şekil 4.229).



Şekil 4.229 : +12.94 kotundaki saçak silmesi üzerinde yükselen kulelerin odtaşı köşe taşlarında kavlanma, yüzey kaybı ve parça kopması.

Yatayda iki bölüme ayrılan iki kule cephesinin alt bölümünde +13.96 / +15.00 ve +13.92 / +15.02 kotlarında dolaşan odtaşı silmelerde yüzey kaybı ve form yumuşaması mevcuttur. Gri kalker kabayonu yüzeylerde kirlenme görülmektedir. Sivri kemerli açıklıkların kumtaşı sövelerinde farklı derecelerde yüzey kayıpları belirlenmiştir. Batı kulede +19.19, güney kulede +19.15 kotundaki korniş üzerinden batı kulede +19.78, güney kulede +19.74 kotuna kadar daralarak yükselen kule gövdelerinde kirlenme mevcuttur. Kulenin 2.yatay bölümünü sınırlayan düzgün kesme taşlar yapay taş ile yenilenmiştir (Şekil 4.90). Kule gövdelerinin bir üçgen alınlık oluşturacak şekilde yükselen bölümlerinin saçak silmesinde, hava kirliliğine bağlı olarak siyah kabuk ve yüzey kirliliği bulunmaktadır. Çan kulelerinin kurşun kaplı örtüsü de zamanla kirlenmiştir.

Ana kubbenin pencere kemerlerini izleyen kirpi saçağında siyah kabuk oluşumu ve yüzey kirliliği belirlenmiştir. Tuğla kubbe kasnağı üzerinde bulunan oniki pencerenin etekleri kurşun kaplıdır (Şekil 4.114, 4.224). Kurşun örtü ile tuğla kasnak arasındaki derzin kapatılmasında çimento bağlayıcılı harç kullanılmıştır (Şekil 4.129). Tuğla kubbe kasnağı üzerindeki demir pencere doğramalarında ve kasnağa giriş kapısında yer yer korozyon tespit edilmiştir.

Kilisenin güneybatı yönünde yer alan Ayazmanın güneybatı cephesinde çimento bağlayıcılı derzler tespit edilmiştir. 2006-2007 yılları arasında giriş kapısı kemeri ve saçak silmesi imitasyon taş ile onarılmış; çatı konstrüksiyonu yenilenerek, üzeri shingle kaplanmıştır. Önceden kurşun kaplı olan Ayazma kubbesi, onarım sırasında kurşun örtüsünü yitirmiş; çimentolu harç ile sıvanmıştır (Şekil 4. 121).

Güneydoğu Cephesi bozulma analizi

Cephenin 4 numaralı bölümünde diakonikon penceresinin altındaki duvar yüzeyinde ve bahçeden kısmi bodruma giriş sağlayan kapının sövelerinde siyah kabuk oluşumu mevcuttur (Şekil 4.230). Cephenin 4 numaralı bölümünde açığa çıkan temel duvarlarında çimento bağlayıcılı sıva ile onarım ve yosunlanma tespit edilmiştir.



Şekil 4.230 : Güneydoğu Cephe, doğu yönünde bodruma giriş kapısı.

Dolapdere Caddesi'ne bakan Güneydoğu Cephesi'nde genel olarak zeminden saçak silmesine kadar yüzey kirliliği görülmektedir (Şekil 4.231). Pilastırlar arasındaki gri kalker kaba yonu taş duvar yüzeylerinde, +10.52 kotundaki taş konsol dizisinde, kademeli olarak yükselen güneybatı cephesinin orta bölümünü üçe bölen pilastırların



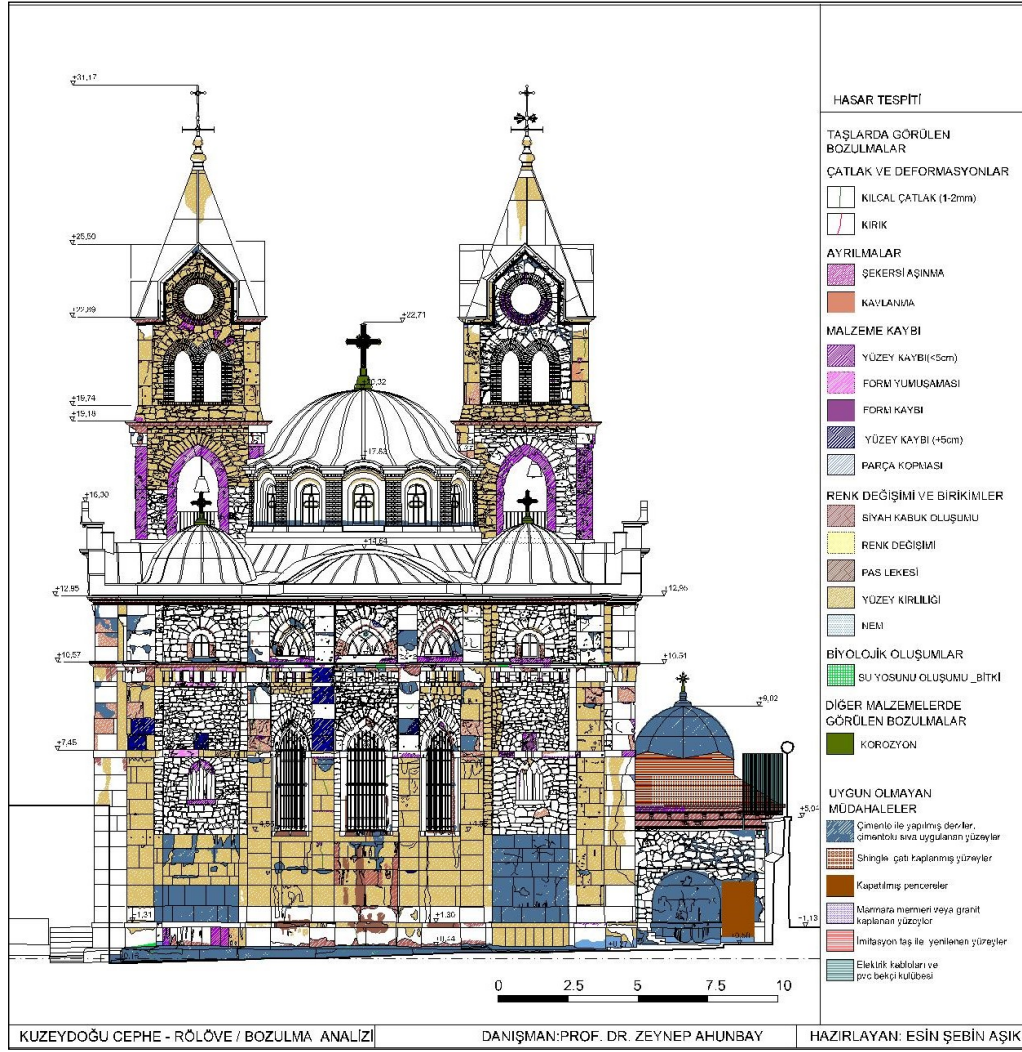
Şekil 4.232 : Kilisenin güneydoğu cephesi önüne eklenen tel kafes koruyucu çatı.



Şekil 4.233 : Özgün ve sonradan eklenen çinko yağmur iniş boruları.

Kuzeydoğu Cephesi bozulma analizi

Kuzeydoğu Cephesi'nde yoğun olarak görülen bozulma türleri yüzey kirliliği, çimentolu harç ile yapılmış müdahaleler, metal korozyonu ve taş yüzeylerde pas lekесidir (Şekil 4.234). Cephenin temel duvarlarında çimentolu harç ile yapılmış onarım ve yosunlanma tespit edilmiştir. Prothesis ve diakonikon apsis çıkıntılarının alt kısımlarında yüzeye çimentolu sıva uygulanmıştır (Şekil 4.235).



Şekil 4.234 : Kuzeydoğu cephesi, bozulma analizi.



Şekil 4.235 : Prothesis ve diakonikon apsis çıkıntıları.

Prothesis ve diakonikon bölümlerine (+5,68 -+5,67) ait üç sivri kemerli pencerenin sövelerinde kılcal çatlaklar, yüzey ve malzeme kayıpları saptanmıştır (Şekil 4.236). +7,46 kotundaki silmenin üzerinde yer alan kireçtaşı palmetlerde yüzey kaybı, form yumuşaması tespit edilmiştir. Üç kenarlı apsis bölümü duvarlarının kenarlarında yer

alan sivri kemerli pencerelerin demir parmaklıklarındaki korozyon denizliklerde ve kesme taş duvar yüzeyinde pas lekelerine yol açmıştır. Demir parmaklıklar 2011 yılında yenilenmiştir (Şekil 4.237). Onarım sırasında pencere sövelerine hasar verilmiştir.



Şekil 4.236 : Prothesis ve diakonikona ait sivri kemerli pencereler.



Şekil 4.237 : Apsis pencerelerinde demir parmaklıkların yenilenmesi, 2011.

+7.45 kotundaki silme seviyesine kadar kesme taş kaplı yüzeylerde kirlenme, siyah kabuk oluşumu, nem ve yüzey kayıpları saptanmıştır. +10.57 kotundaki taş konsollu silmede yer yer kirlenme, form yumuşaması ve yüzey kaybı mevcuttur. Silmeyi onarmak amacıyla üzerine çimentolu harç ile döşenen 1 sıra karo mozaik, kuzeydoğu cephesindeki silme taşlarındaki bozulmayı hızlandırmıştır. +10.57 kotundaki silmenin üzerinde yer alan pencere sövelerinde ve kemer taşlarında kirlenme, yüzey kaybı ve kabuk oluşumu görülmektedir. Malta taşı saçak silmesinde (+12,95) yüzey

kirliliği ve kabuk oluşumu tespit edilmiştir. Kiliseye bitişik Ayazma'nın kuzeydoğu cephesinde çimento harç ile yapılmış derz onarımı, çimentolu sıva uygulanan yüzeyler ve siyah kabuk oluşumu tespit edilmiştir (Şekil 4.238).



Şekil 4.238 : Ayazmanın Kuzeydoğu Cephesi.

Ayazmanın saçak silmesinde ve konsol taşlarında siyah kabuk oluşumu ve yüzey kayıpları tespit edilmiştir. Ayazmanın shingle kaplı çatısı üzerinde yükselen kubbesi çimentolu harçla sıvalıdır.

Kuzeybatı Cephesi bozulma analizi

Kuzeybatı cephesinde zeminden saçak silmesine kadar yükselen Malta taşı pilastırlarda yüzey kirliliği ve yer yer yüzey kaybı görülmektedir (Şekil 4.239). Pilastırlar arasındaki gri kalker kaba yonu taş duvar yüzeylerinde, +7.45 - +10.54 kotlarındaki Malta taşı yatay silmelerde, +10.54 kotundaki silme altında yer alan konsol dizisinde, kademeli olarak yükselen güneybatı cephesinin orta bölümünü üçe bölen pilastırların sonlanıldığı +12,40 kotundaki bitkisel motif içeren taş konsollarda, mermer üzerine kabartma tekniğindeki “Diriliş İkonası” ve çiçek motiflerinde, +12.95 kotlarındaki saçak silmesinde siyah kabuk oluşumu saptanmıştır. Cephenin dışa taşan orta bölümünün iki yanında özgün yağmur iniş boruları iptal edilerek, 2001 yılında çinko iniş boruları eklenmiştir (Şekil 4.240). Theotoko Ayazması (1897-1918) kilisenin kuzeybatı cephesinin 4 numaralı bölümündeki sivri kemerli pencereleri kısmen veya tamamen kapatmıştır (Şekil 4.241).

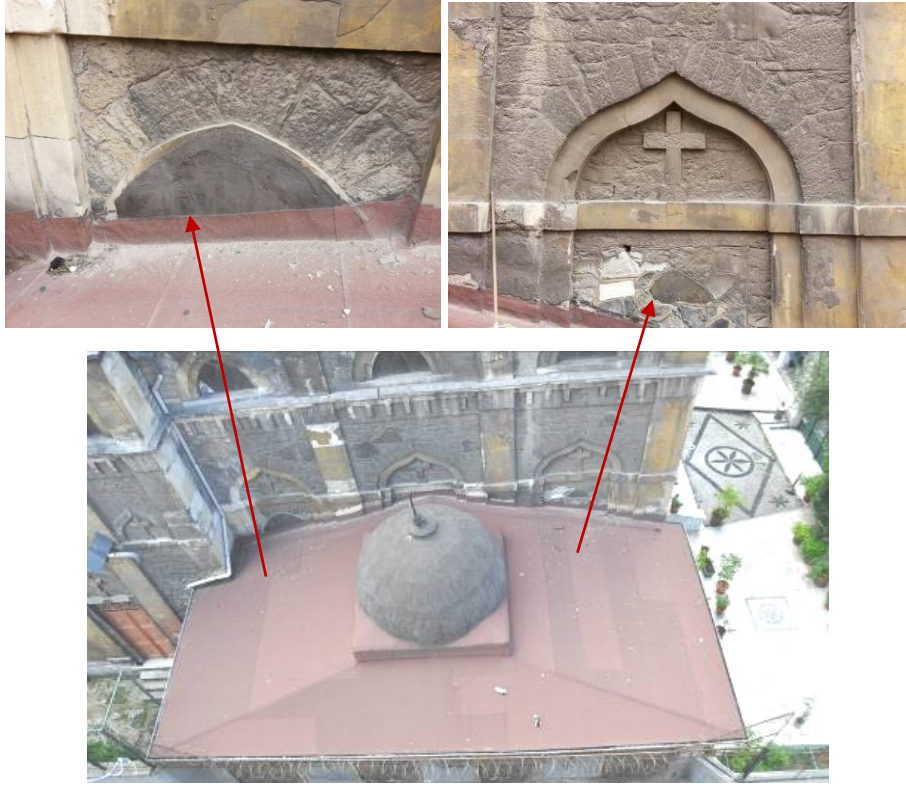


Şekil 4.239 : Kuzeybatı cephesi, bozulma analizi.



Şekil 4.240 : Cephenin özgün ve sonradan eklenen çinko yağmur iniş boruları.

Saçak silmesi üzerinde yükselen kule bölümünde od taşı köşe elemanlarında kavlanma, yüzey kaybı, parça kopması saptanmıştır (Şekil 4.239). Yatayda iki bölüme ayrılan kule cephesinin alt bölümünde +13.96 ve +15.00 kotlarında dolaşan yatay silmeleri oluşturan od taşlarında yüzey kaybı ve form yumuşaması mevcuttur. Gri kalker yüzeylerde kabuk oluşumu görülmektedir. Sivri kemerli açıklıkların od taşı sövelerinde yüzey kayıpları belirlenmiştir (Şekil 4.124). +19.19 kotundaki korniş altındaki konsol dizisinde kabuk oluşumu tespit edilmiştir. Kule gövdesinin +19.19 - +19.78 kotları arasında daralarak yükselen bölümünde kirlenme mevcuttur. Kule cephesinin 2. yatay bölümü bir üçgen alınlık oluşturacak şekilde yükselen saçak silmesinde hava kirliliğine bağlı siyah kabuk oluşumu bulunmaktadır.



Şekil 4.241 : Kuzeybatı Cephede kapatılan pencereler.

Geriden kuzeybatı cephesine katılan ana kubbenin tuğla kasnağı üzerinde bulunan oniki pencerenin etekleri kurşun kaplıdır. Kurşun kaplama ile tuğla kasnak arasında tüm kubbe eteği boyunca çimento bağlayıcı harç kullanıldığı görülmektedir (Şekil 4.124). Tuğla kubbe kasnağı üzerindeki demir pencere doğramalarında yer yer korozyon tespit edilmiştir (Şekil 4.242). Kubbenin pencere kemerlerini izleyen kirpi saçığında yüzey kirliliği ve siyah kabuk oluşumu saptanmıştır (Şekil 4.239).



Şekil 4.242 : Kubbe kasnağındaki pencere doğramalarında ve kapıda korozyon.

4.9.2.4 Örtüdeki bozulmalar

Kubbe ve tonozlardaki kurşun kaplamanın uzun süre bakımsız kalması ve hasar görmesi yağmur sularının örtüden sızmasına, içteki kalem işi bezemelerde hasara neden olmuştur (Şekil 4.243). Bezemeli yüzeylerdeki bozulma türleri tespit edilerek; tavan planı üzerinde gösterilmiştir (Şekil 4.244). Görülen bozulma türleri sıvalarda kılcal çatlaklar, yüzey kirliliği, kabarma, sıva ve boya dökülmesi, çiçeklenme, yüzeylere çimentolu sıva uygulaması, korozyon ve eklenen elektrik tesisat kablolarıdır.



Şekil 4.243 : Kalem işi bezeli tonozlarda oluşan hasarlar.



Şekil 4.244 : Tavan planı, bozulma analizi.

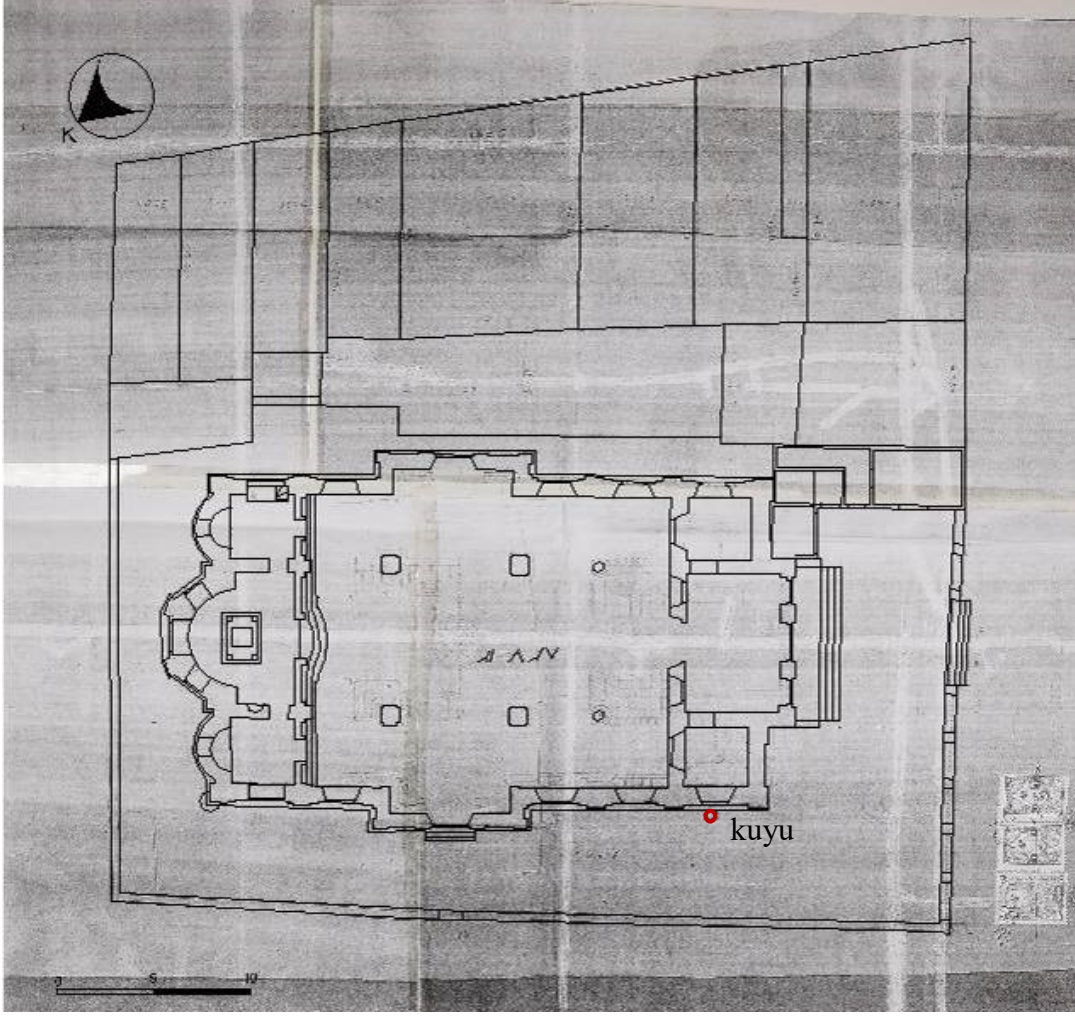
4.10 Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi Restitüsyon Önerisi

Sicil belgesinde günümüzde mevcut Evangelistria Kilisesi'nin bulunduğu arsa üzerine ilk olarak 1857 yılında "Kutsal Meryem Ana Kilisesi"'nin inşa edilmiştir. Yapımına 1875-1878 yılları arasında başlanan mevcut Evangelistria Kilisesi'nin tamamlanması maddi sıkıntılar, sorunlar sebebiyle uzun sürmüştür (Hristodulu, 1913, s.116). Kilisenin narteks duvarında bulunan mermer kitabeye göre, 1893 yılında tamamlanan kilise, henüz açılmadan yaşanan 1894 depremi nedeniyle, 1894 yılında onarılmış ve 27 Kasım 1894'te ibadete açılmıştır (Hristodulu, 1913, s.116). Kilise özgün işlevini günümüze kadar sürdürmüştür. Bazı mimari özelliklerinde değişiklikler olduğu saptanmakla birlikte, farklı bir işlevle zorlanmamış olmasının sonucu olarak, özgün tasarımı büyük ölçüde korunmuştur. Yapının tasarımından günümüze kadar yaşadığı değişim sürecini açıklayan belge, bilgi ve fotoğrafların kilise arşivinde bulunmaması araştırmayı zorlaştırmaktadır. Patrikhane Arşivinde ayrıntılı araştırma yapmak mümkün olamamıştır.

Anıtın mimari değişikliklerinin belirlenmesi, bitişindeki Ayazma'nın tarihlenmesi, aynı ada içinde yer alan yapıların değişim sürecinin belirlenmesi, restitüsyon sorunlarıdır. Restitüsyon önerisi hazırlanırken Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nden elde edilen çizimler, Pervititch haritası verileri ve yapısal veriler kaynak olarak kullanılmıştır.

4.10.1 Vaziyet Planı

Evangelistria Kilisesi cemaati 1857 yılında (Hristodulu, 1913, s.115), etrafı bostan ve bahçelerle çevrili geniş alanda kurdukları ahşap kilisenin yerine 1875 yılında padişah Sultan Abdülaziz'in izniyle yeni bir kilise inşa etmişlerdir (T.C. BOA, İ.DUİT 135/42). Rum Patrikliği'nin onayladığı kilisenin plan, dış görünüş ve yükseklik ölçülerinin yazılı olduğu çizimler izin belgesinin ekinde yer almaktadır (Şekil 4.245). 1912 tarihli, vaziyet planı çiziminde; kilisenin kuzeybatı yönünde bir kuyu bulunmaktadır. (Şekil 4.245). Bu durum, günümüzde kilisenin bitişindeki kutsal suyun Ayazma'dan önce de var olduğuna işaret etmektedir. Kilise yüzyıl önceki sınırlarını koruyarak günümüze ulaşmış, ancak içinde yer aldığı 1371 adadaki diğer yapılarda değişimler yaşanmıştır.

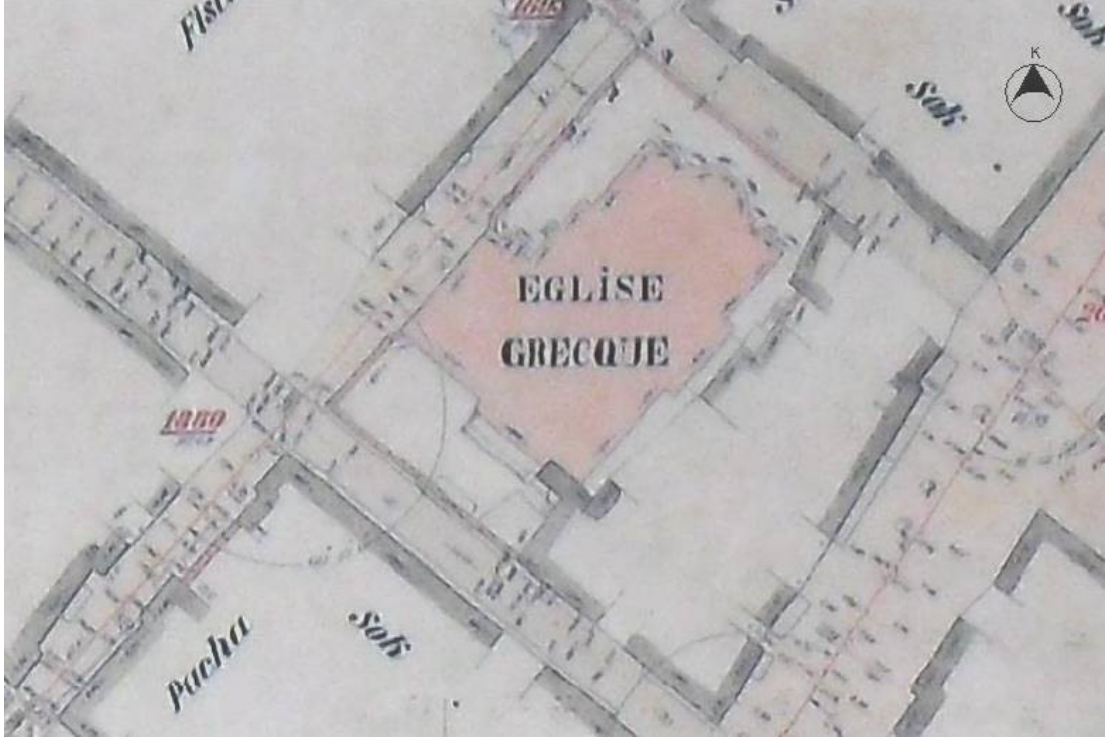


Şekil 4.245 : Vaziyet planı-1912 (T.C. BOA, İ.DUİT 135/42).

Ayazmanın yapım tarihi hakkında Patrikhane ve Kilise arşivinde bilgi bulunamamıştır. Evangelistria Kilisesi papazı Dositheos Anağnostopulos ile yapılan görüşmeden Ayazmanın, önceden kutsal suyun var olduğu yere sonradan yapılmış olduğu bilgisi edinilmiştir. Üzerinde Evangelistria Kilisesi giriş cephesinin yer aldığı taşbaskı kalıbındaki çizim de, kilisenin tek yapı olarak tasarlandığını desteklemektedir (Şekil 4.9). Kilisenin yer aldığı en eski tarihli harita olan Alman Mavileri’nde ise, “Eglise Greque” olarak gösterilen kilisenin güneybatı cephesine bitişik Ayazma mevcuttur (Şekil 4.246). Kuzeybatı cephesinin batı ucuna bitişik konumdaki Ayazma yapısı, Kilise’nin kuzeybatı cephesinin batı yönünde yer alan iki sivri kemerli pencereyi kapatmıştır (Şekil 4.241). 1913-1914 tarihli olan Alman Mavileri ışığında, Ayazmanın 1912’den sonra, kutsal su içeren kuyu üzerine yapıldığı sonucuna varılmıştır.

Kilisenin içinde bulunduğu adayı kapsayan restitüsyon önerisi 1912 öncesine yönelik olarak hazırlanmıştır. Kilisenin içinde bulunduğu 1371 adanın Dolapdere Caddesi

yönünde yer alan diğer yapılar T.C. BOA’de yer alan izin belgesi ekindeki planda (Şekil 4.245) ve Alman Mavileri’nde (Şekil 4.246) mevcuttur. Adadaki yapılar 1925 tarihli Pervititch Haritası’nda daha ayrıntılı olarak belgelenmiştir (Şekil 4.247).



Şekil 4.246 : Alman Mavisi (1914) - Evangelistria Kilisesi.



Şekil 4.247 : Evangelistria Kilisesi- Pervititch Haritası (1925).

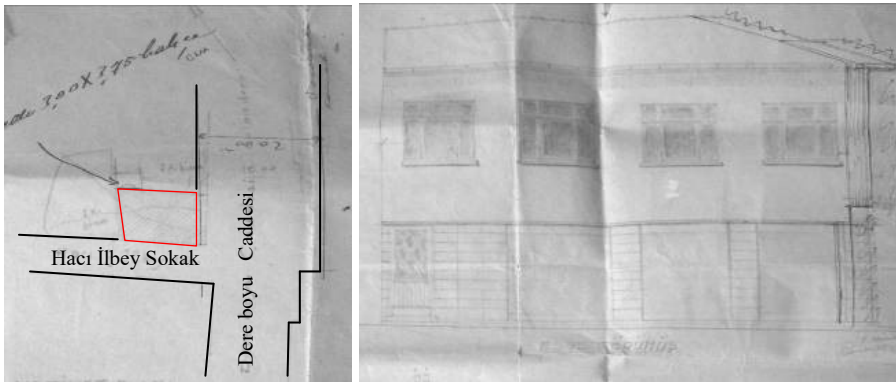
Alman Mavileri ve Pervititch Haritası Ayazmanın yapımı sonrasındaki dönemi göstermektedir. Her iki çizimde de arka bahçeye Mirimiran Sokak üzerindeki kapıdan ulaşılabilirdiği görülmektedir. Günümüzde bu kapının izi avlu duvarı üzerinde gözlenebilmektedir (Şekil 4.219).

Pervititch Haritası'nda arka bahçeye ulaşımı engelleyen ahşap yapı (A) 1925 sonrasında yıkılmış, arka bahçeye geçiş mümkün olmuştur. Söz konusu ahşap yapıya Dolapdere Caddesi yönünde bitişik konumdaki 2 katlı kâgir yapı (B) 1930 yılında toplantı salonu olarak düzenlenmiş; önceden sokak cephesinde olan girişine ek olarak kilise avlusundan bir giriş verilmiştir (Şekil 4.247, 4.248).



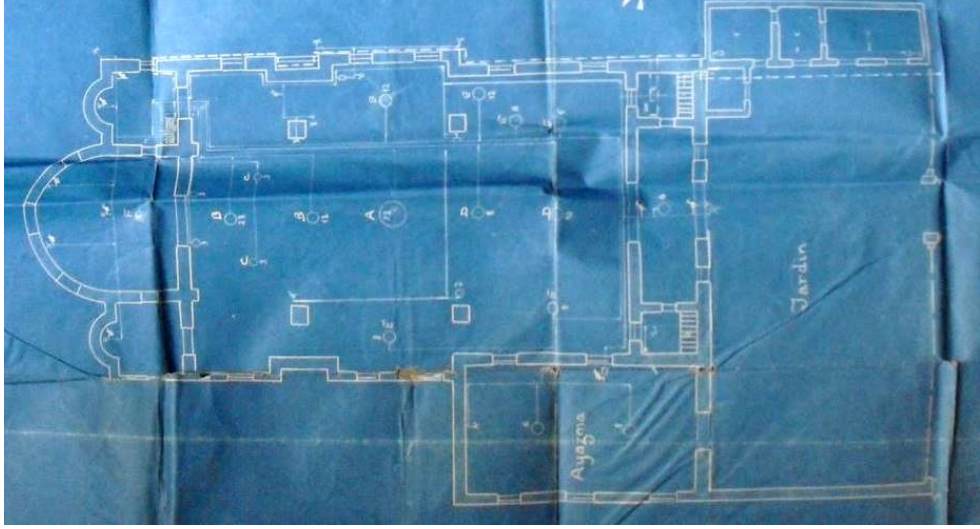
Şekil 4.248 : Toplantı salonu – 1930 (Evangelistria Kilisesi Arşivi).

Mülkiyeti Evangelistria Kilisesi Vakfı'na ait ve adanın köşe parselini oluşturan arsaya 1953 yılında (C) imar planına uygun olarak cadde yönünde yola terki yapılması şartı ile inşaat izni alınmıştır (Evangelistria Kilisesi Arşivi). 13.20m. x 8.15m boyutlarında, zemin katı 3 ayrı dükkan ve birinci katı depo olarak kullanılmak üzere hazırlanan proje onaylanmış ve uygulanmıştır (Şekil 4.249). Aynı yıl iki yapı (B ve C) aralarındaki duvar kaldırılarak birleştirilmiştir.



Şekil 4.249 : Dolapdere Caddesi ve Hacı İlbey Sokak kesişimdeki parsel için önerilen proje (Evangelistria Kilisesi Arşivi).

Tarihi bilinmemekle birlikte, 1925 öncesi yapıldığı düşünülen elektrik projesinde, Kilise, Ayazma ve güneybatısındaki ahşap konutun planı yer almaktadır (Şekil 4.250). Akilas Millas'ın kilisenin Dolapdere Caddesi'nden silüetine ait 1950'li yılları gösterdiğini belirttiği çiziminde, Kilise ve güneyinde (Şekil 4.11) yer alan yapılar görülmektedir (Millas, 1994, s.406).



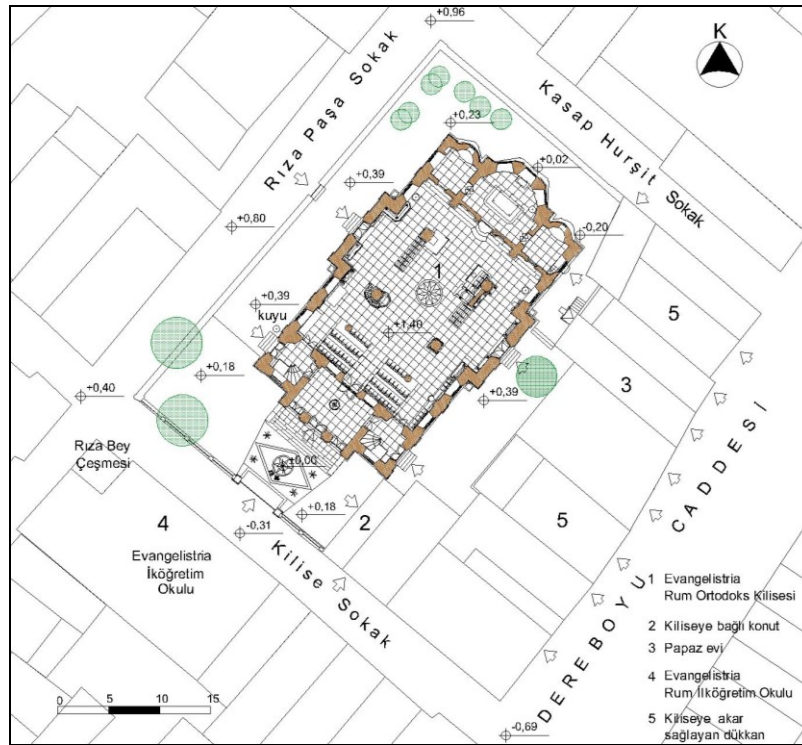
Şekil 4.250 : Dolapdere Evangelistria Kilisesi elektrik projesi (Evangelistria Kilisesi Arşivi).

Mevcut durum analizi, ulaşabilen belge, harita ve bilgiler yardımıyla 1894, 1912 / 1914, 1930, 1953 ve 2000-2013 dönemlerini kapsayan dönem analizi hazırlanmıştır. İstanbul Rum Ortodoks kiliseleri papaz evi, okul, toplantı salonu ve benzeri yapılardan oluşan bir kompleks şeklinde inşa edilmiştir (Karaca, 2008, s.631). Evangelistria Kilisesi'nin de papaz evi, toplantı salonu ve Evangelistria İlköğretim Okulu'ndan oluşan bir kompleks içinde yer aldığı saptanmıştır. Restitüsyon vaziyet planı 1371 adada konumlanan kilise ve yakın çevresini kapsamaktadır (Şekil 4.251).

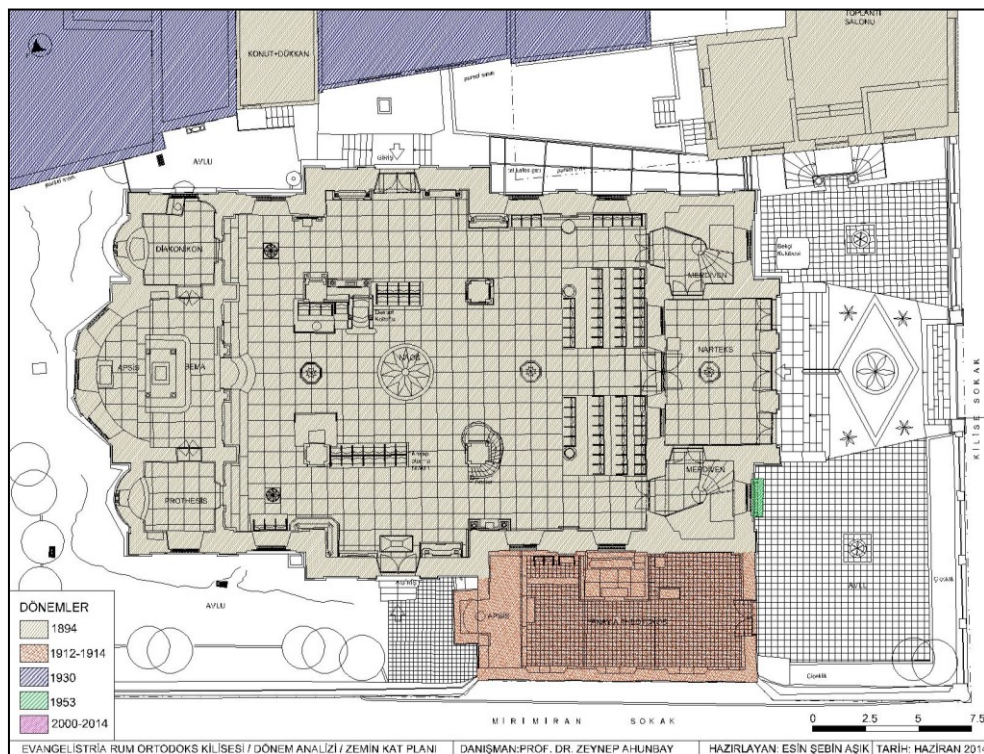
4.10.2 Plan

Kilise ve yakın çevresindeki yapılara ilişkin yapılan dönem analizinde kilise, papazevi ve toplantı salonu 1894, Ayazma 1912-1914, aynı adada yer alan yapılar 1929 yangını sonrasına tarihlenmiştir (Şekil 4.252). Kilise'nin planının özgünlüğünü büyük ölçüde koruduğu, kullanım süreci içinde bazı mimari elemanların değişikliğe uğradığı saptanmıştır. Kilisenin güneydoğu Cephesi'nde kule bölümünde pilastırlar arasındaki iki söve ve +1.28 kotundaki mermer eşik ile +4.18 kotundaki düz atkı ile sınırlanan bölümde çimentolu harç ile sıvalı bir bölüm tespit edilmiştir. Sonradan

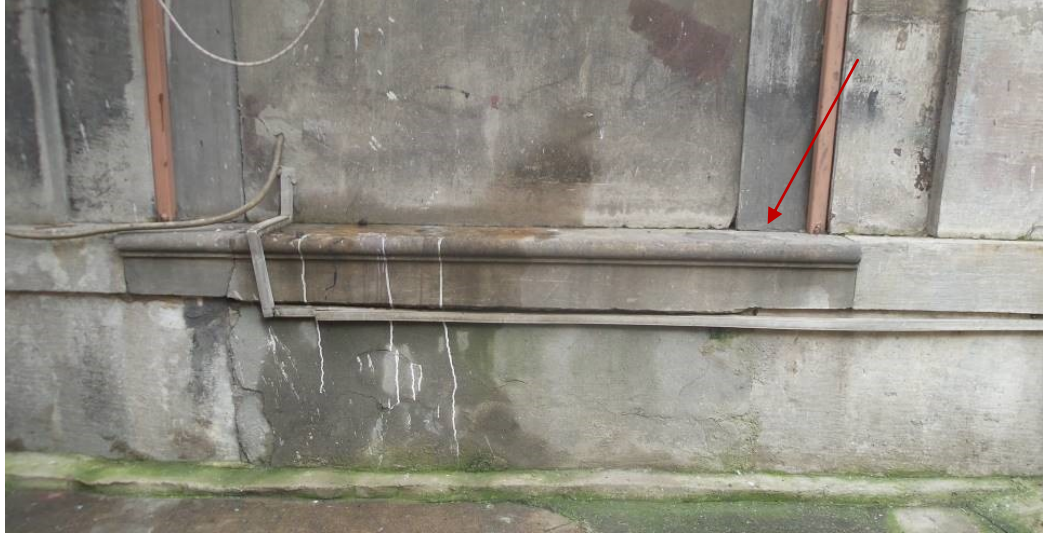
kapatılan bu bölümde +1.28 kotunda kilisenin diğer kapılarında da görülen alan özgün eşik malzeme ve detayı, duvarın iç yüzeyinde açıklık hizasında tespit edilen izler bu açıklığın kapı olduğunu göstermektedir (Şekil 4.253).



Şekil 4.251 : Evangelistria Kilisesi vaziyet planı, restitüsyon.



Şekil 4.252 : Evangelistria Kilisesi zemin kat planı, dönem analizi.

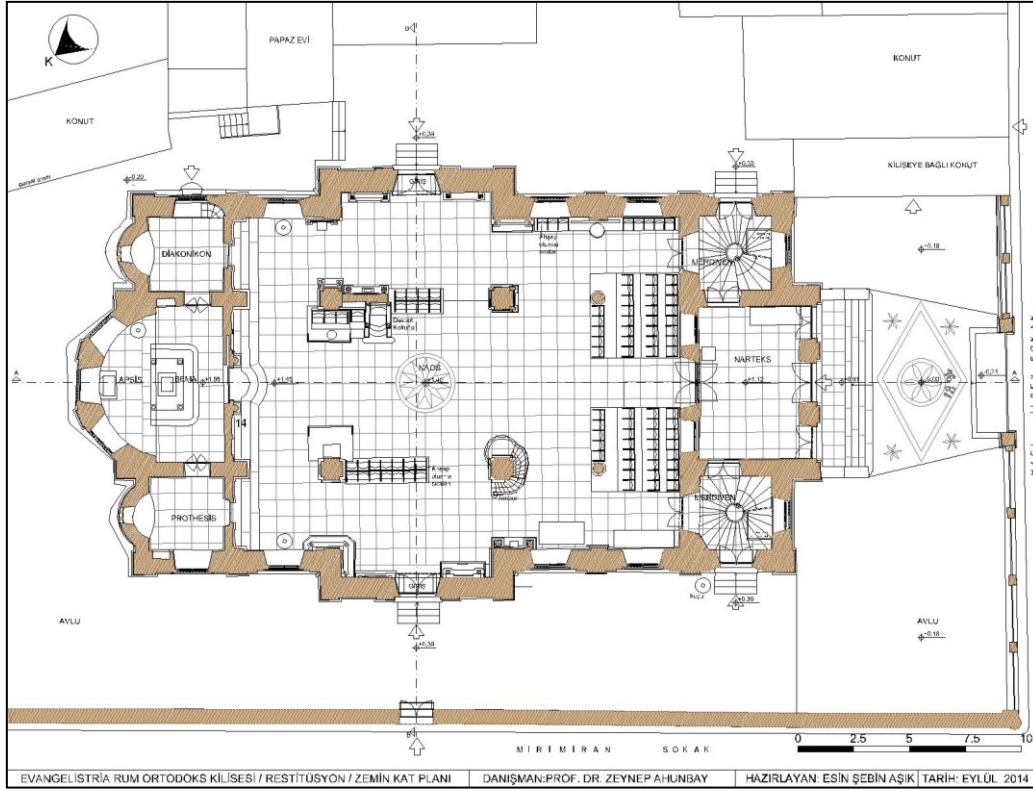


Şekil 4.253 : Kilisenin güneydoğu cephesinde sonradan kapatılan açıklık ve profilli mermer eşik.

Güneydoğu Cephesi'nde sonradan kapatıldığı tespit edilen bu kapının simetriğinde bulunan Kuzeybatı Cephesi kule bölümünde araştırma yapılmıştır. Bitişğine ayazma eklenen kilisenin kuzeybatı cephesinde kule bölümü ayazmanın içindedir. Ayazmanın iç mekanının yenilendiği dönemde bu bölümün delikli tuğla ile duvar örülerek kapatıldığı Kilise Arşivindeki fotoğraflarıyla belgelenmiştir (Şekil 4.254). Kilisenin güneydoğu cephesi kule bölümüne avludan ulaşım imkanı sağlayan kapının özgün tasarımı var olduğu ve sonradan kapatıldığı düşünülmektedir. Restitüsyon planında çan kulelerine güneydoğu ve kuzeybatı yönlerinde avludan giriş kapıları gösterilmiştir (Şekil 4.255).



Şekil 4.254 : Kuzeydoğu cephesinde sonradan kapatılmış kapı açıklığı, 2007 (Evangelistria Kilisesi Arşivi).

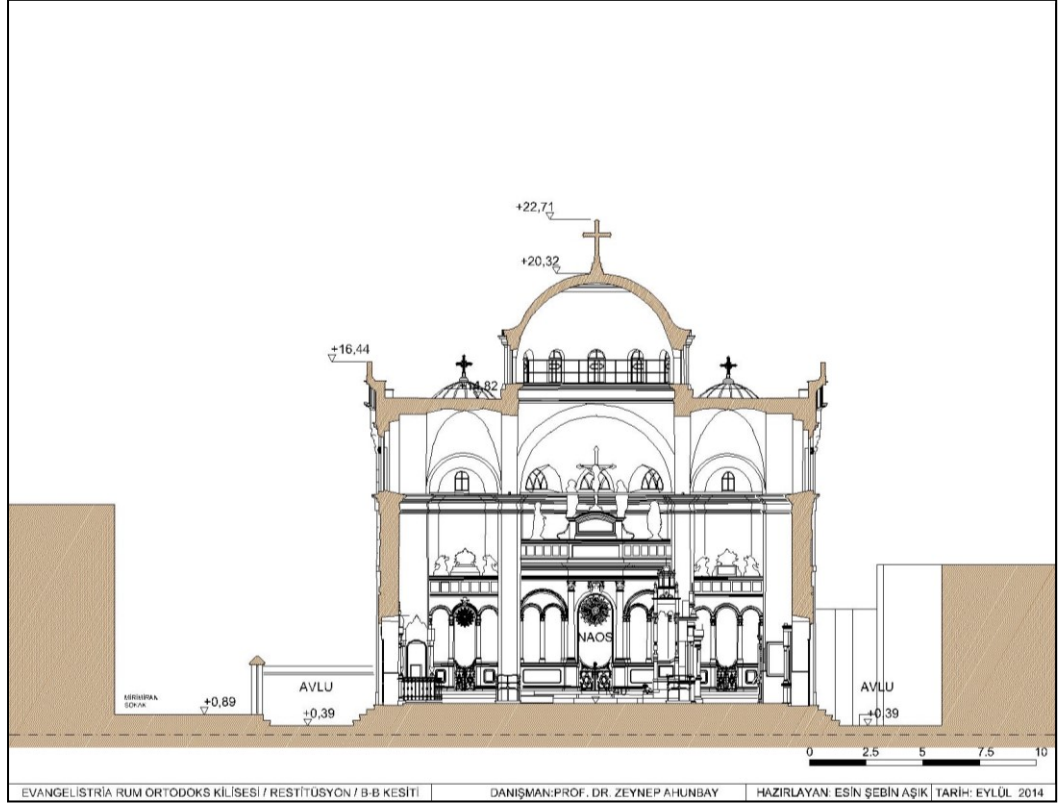


Şekil 4.255 : Evangelistria Kilisesi zemin kat planı, restitüsyon.

Planın kuzeybatı yönündeki genişleyen haç kolu üzerindeki demir kapısı, döşenen mermer kaplama (Şekil 4.256) nedeniyle açılmamaktadır. Restitüsyon önerisinde mermer kaplama özgün sınırında, kapının açılmasına engel olmayacak şekilde gösterilmiştir (Şekil 4.257). 2006 yılında kilise zemin kaplaması yenilenmiş, renkli mermerlerden oluşan motifler eklenmiştir (Şekil 4.258). Yenişehir Evangelistria Kilisesi Vakfı toplantı tutanaklarından sonradan eklendiği belgelenen motifler restitüsyon önerisinde yer almamaktadır.



Şekil 4.256 : Kilisenin kuzeybatısında mermer döşeme kaplaması ile gömülen demir kapı.



Şekil 4.257 : Evangelistria Kilisesi B-B kesiti, restitüsyon.



Şekil 4.258 : Kilisenin zemin kaplamasına eklenen motifler, (2006).

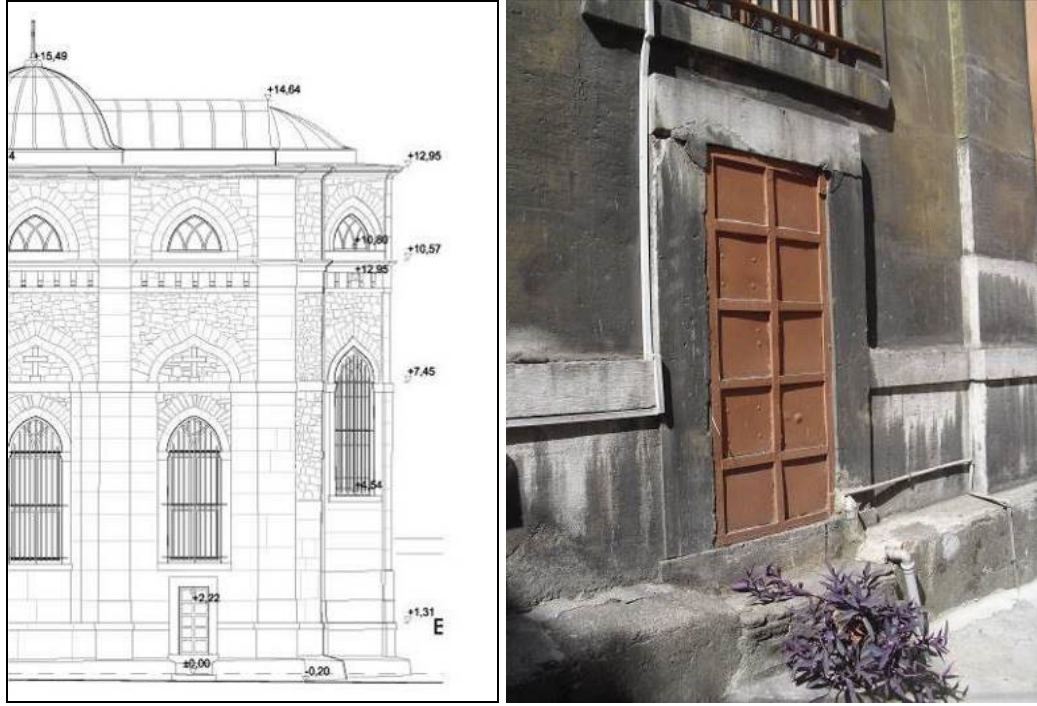
Kilise'nin naos döşemesinde, bodrum kata açılan havalandırma delikleri bulunmaktadır (Şekil 4.259). Bu deliklerden bir kısmı üzerine sonradan eklenen oturma sıraları ile kapatılmıştır. Öneri restitüsyon planında deliklerin üzerinde havalandırmaya imkan veren delikli kapaklar gösterilmiştir (Şekil 4.255).



Şekil 4.259 : Zemin kat döşemesinde havalandırma amaçlı bodruma açılan delik.

Kilisenin güneydoğu cephesinde, papaz evinin karşısında bodrum kat seviyesinde bir kapı bulunmaktadır (Şekil 4.260). 2000 yılı sonrasında kapının açıldığı mekân moloz doldurularak, kapı iptal edilmiştir. Kripta ve diakonikona giriş kapısının din adamları tarafından kullanıldığı düşünülmektedir. Diakonikon zemin kaplamasındaki izler, özgün merdivene ait korkuluğu gösteren fotoğraf, 1912 tarihli kiliseye ait plan çizimi, kilise çalışanlarının verdiği bilgiler diakonikon bölümüne ulaşan merdivenlerin varlığını desteklemektedir (Şekil 4.261). Restitüsyon çiziminde 4 basamak ile diakonikon seviyesine ulaşan bir merdiven önerilmiştir (Şekil 4.255).

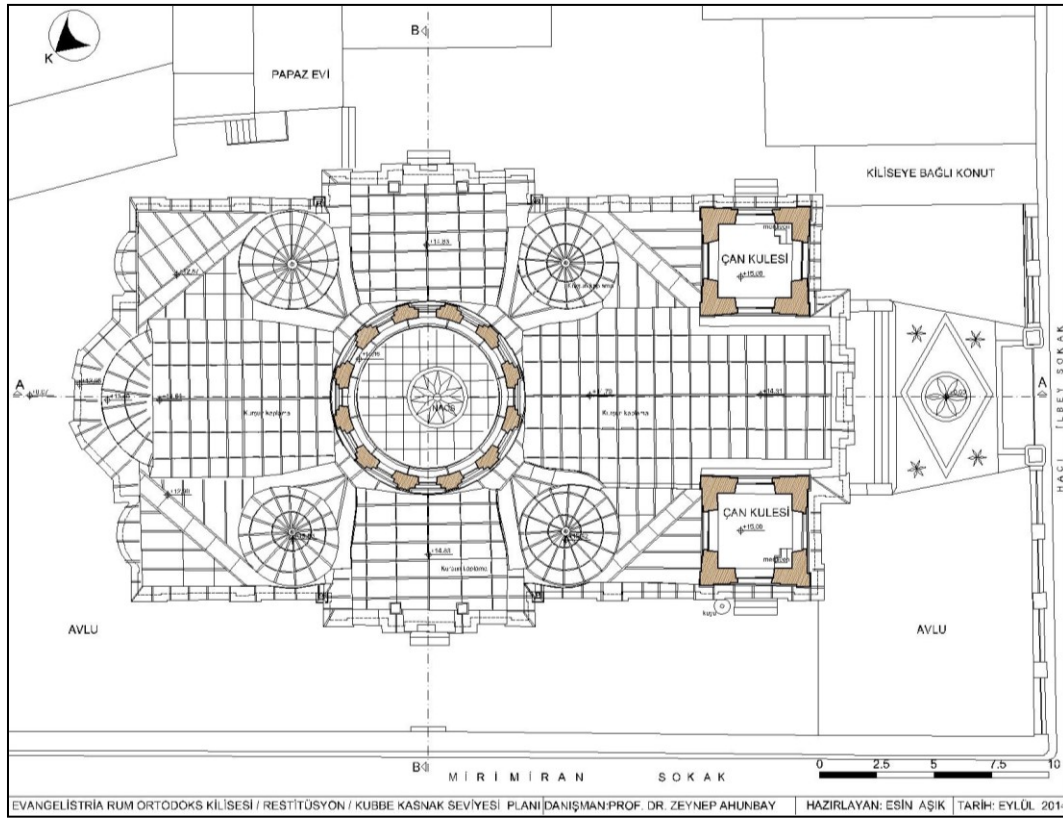
Doğudaki çan kulesi merdiveninin çatıya çıkışı bir kapak ile kapatıldığından (Şekil 4.51); günümüzde doğudaki kuleye ulaşamamaktadır. Batıdaki kulede ise +15,02 kotunda çan kulesine sonradan eklenen duvarlarla oluşturulan çıkış; oluklu levha ile örtülmüştür (Şekil 4.130, 4.51). Restitüsyon önerisinde doğu ve batı çan kulelerinin çatıya çıkışları eklerden arındırılarak gösterilmiştir (Şekil 4.262). 1953 yılında Kiliseye hediye edilen saat için inşa edilen saat kulesi restitüsyon çizimlerinde yer almamaktadır (Şekil 4.263, 4.264).



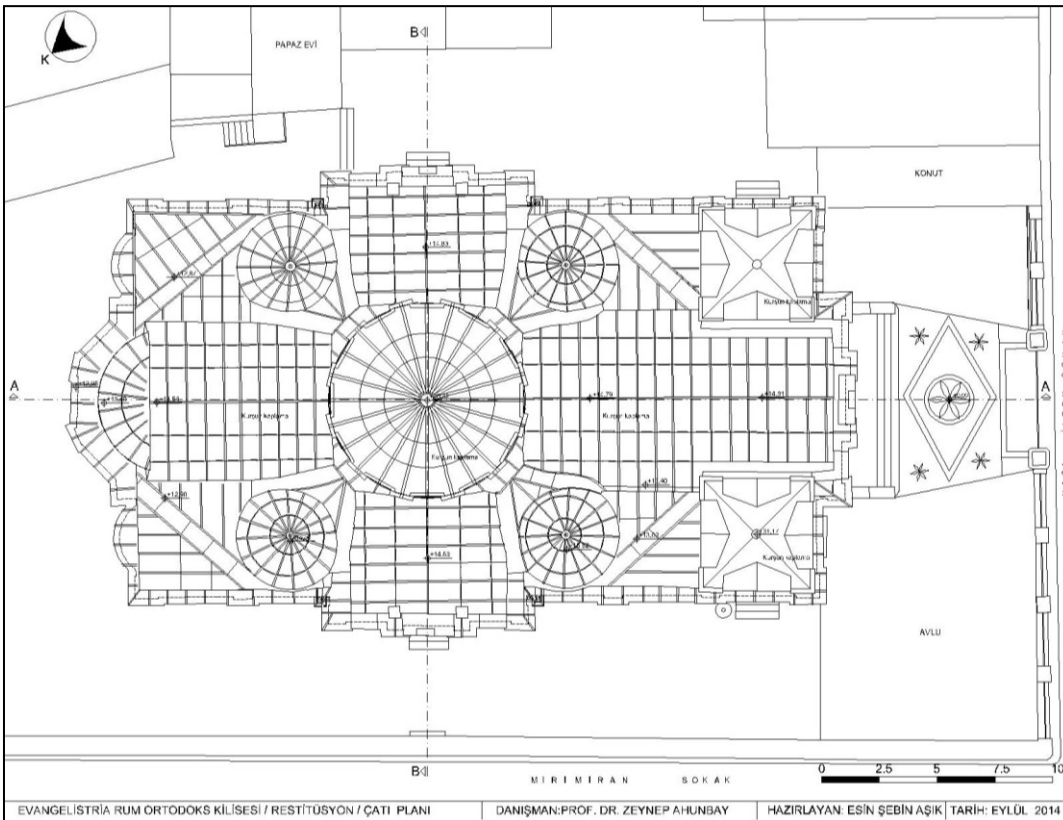
Şekil 4.260 : Güneydoğu cephesi, bodrum kata açılan kapı.



Şekil 4.261 : Diakonikon bölümüne ulaşan özgün kapı açıklığı (1955), merdivene ait korkuluklar (2000) ve sonradan eklenen döşemedeki iz (2015).



Şekil 4.262 : Evangelistria Kilisesi kaskak seviyesi planı, restitüsyon.



Şekil 4.263 : Evangelistria Kilisesi çatı planı, restitüsyon.



Şekil 4.264 : Evangelistria Kilisesi A-A kesiti, restitüsyon.

4.10.3 Cepheler

Güneybatı Cephesi (Şekil 4.265, 4.266)

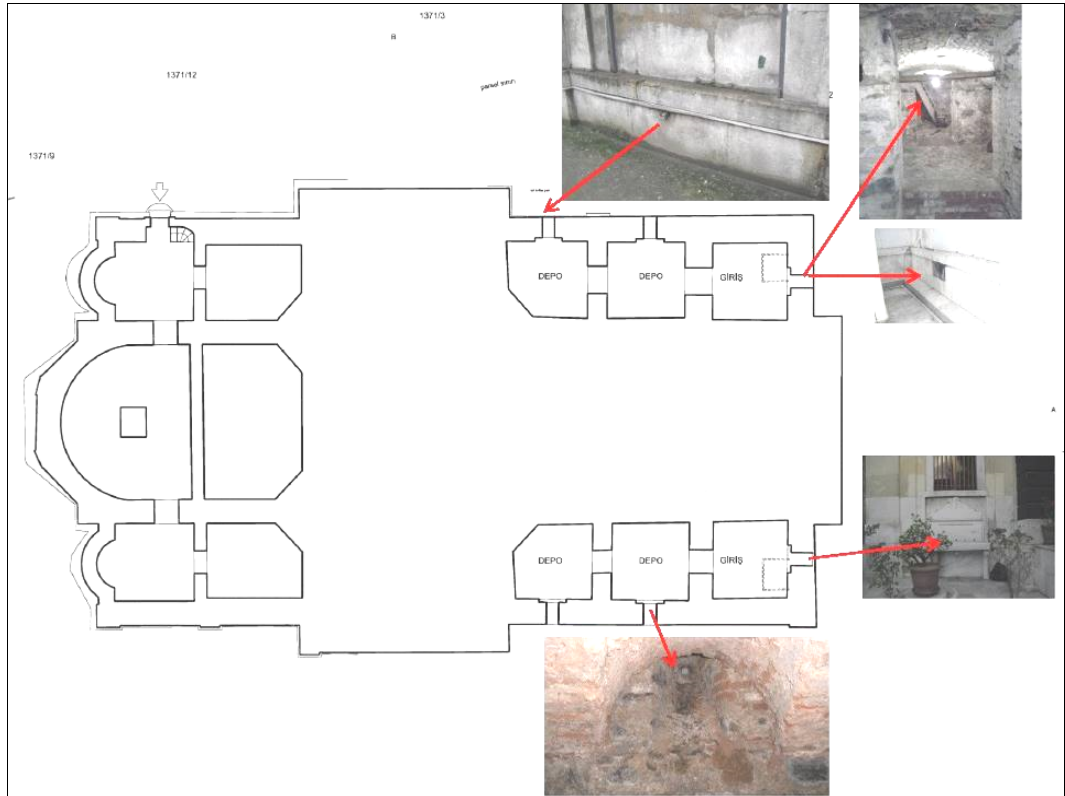
Güneybatı cephesi genel olarak Mimar Petrakis Meimaridis'in cephe çizimi ile örtüşmekle birlikte, elemanların oranlarında ve kubbenin eğriselliğinde farklılıklar saptanmıştır (Şekil 4.10, 4.83). Günümüzde cemaatin sadece giriş avlusunu kullanması nedeniyle güneybatı cephesi en çok göz önünde olan cephedir. Bu nedenle en çok onarım geçiren cepheye yapılan eklerin tarihlenmesi ve özgün duruma ilişkin verilere yönelik belgelere ulaşılması bu cephenin restitüsyon sorunlarıdır.

Güneybatı Cephesi dönem analizinde Ayazma 1912-1914 yılları arasına, Kiliseye hediye edilen saat kulesi (Şekil 4.267) ve üzerinde "bu su ile yüzünü yıka ki, ruhun da yıkansın" yazılı mermer çeşme 1953 yılına tarihlenmiştir (Şekil 4.265). Güneybatı cephesinin ilk tasarımında saat kulesi, cepheye bitişik mermer çeşme ve Ayazma yer almamaktadır (Şekil 4.266).



Şekil 4.267 : Achile Samandji (1918-1936) ve Kilise arşivi (1953) fotoğraflarında güneybatı cephesi.

Bodrum kat seviyesindeki özgün havalandırma deliklerinden kuzeybatı cephesinde ve güneybatı cephesi batı ucundakiler zaman içinde kapatılmıştır (Şekil 4.268, 4.269). Güneybatı cephenin restitüsyon çiziminde özgün havalandırma delikleri gösterilmiştir (Şekil 4.266).



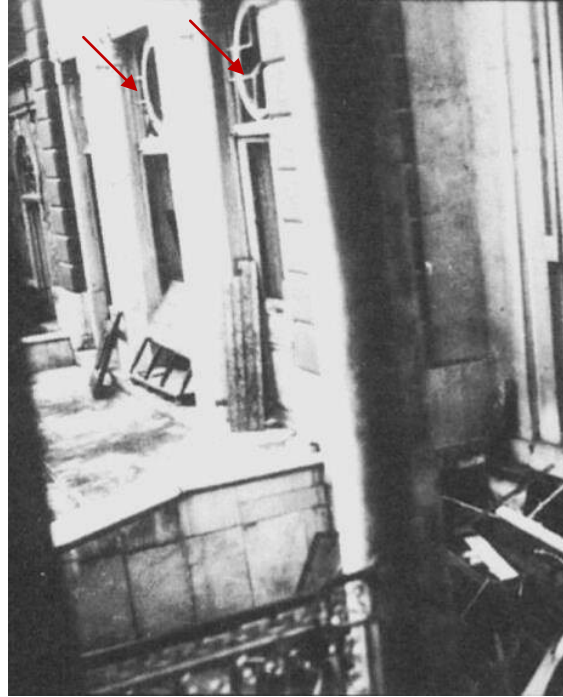
Şekil 4.268 : Bodrum kat planı havalandırma delikleri.



Şekil 4.269 : Eklenen çeşmenin su gideri ile kapanan bodrum kat havalandırma deliği.

Rum Ortodoks Patrikhanesi fotoğrafçısı Dimitrios Kalumenos'un 1955 olayları sonrasında Evangelistria Kilisesi'nin, girişinde çektiği fotoğrafta (Şekil 4.270) Kilisenin ahşap kapıları görülmektedir (Url-1). Güneybatı cephesindeki nartekse giriş kapıları, 1955 fotoğrafı verileri değerlendirilerek restitüe edilmiştir (Şekil 4.266).

2000 yılı sonrasında kilisenin naos pencere doğramaları ahşap, narteks pencereleri alüminyum olarak yenilenmiş, renkli pencere camı kullanmak yerine camlara renkli film yapıştırılmıştır (Şekil 4.271). Restitüsyon önerisinde pencere doğramaları ahşap olarak gösterilmiştir.



Şekil 4.270 : Evangelistria Kilisesi giriş kapıları - 1955 (Url-1).



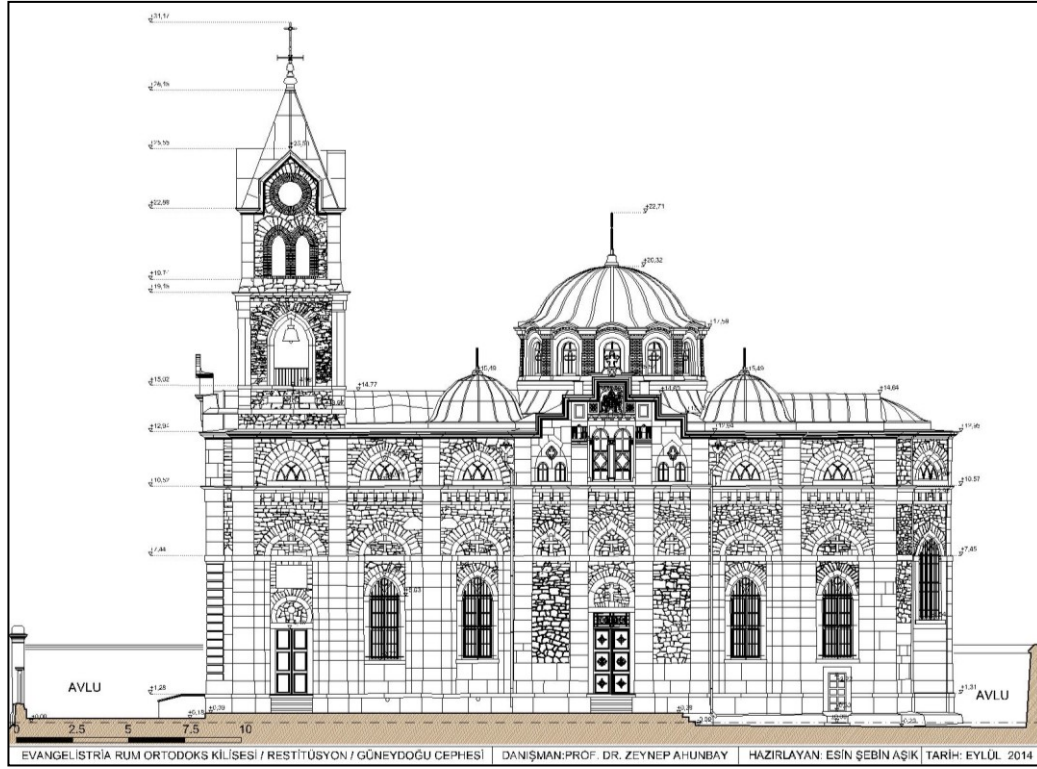
Şekil 4.271 : Yenileme öncesi (2000) ve sonrası naos penceresi (2011).

Güneydoğu Cephesi (Şekil 4.272)

Kilisenin Güneydoğu Cephesi'nde naos girişi önündeki merdivenler değişikliğe uğramış, cephede yer alan diğer iki kapı sonradan kapatılmış veya iptal edilmiştir. Pervititch Haritası'nda arka bahçeye ulaşımı engelleyen ahşap yapının (A) yıkılmasından sonra söz konusu kapının kapatıldığı düşünülmektedir (Şekil 4.219). Kilisenin Güneydoğu Cephesi'nde kule bölümünde çan kulesine avludan ulaşım imkanı sağlayan, ancak sonradan kapatıldığı tespit edilen kapı restitüsyon önerisinde gösterilmiştir (Şekil 4.93, 4.272). Kapı üzerinde kabayonu taş duvar yüzeyindeki dikdörtgen biçimindeki nişin özgün durumuna ait veri bulunamamıştır.

Planın güneydoğu yönünde, haç kolu üzerindeki giriş kapısı, önündeki betonarme sahanlık ve dökme mozaik merdivenlerle avlu zeminine ulaşmaktadır (Şekil 4.240). Güneydoğu girişi üzerindeki merdiven, simetriğindeki esas alınarak restitüe edilmiştir (Şekil 4.255).

Cephenin dışa taşan orta bölümünün iki yanında günümüzde mevcut olan çinko iniş boruları, özgün demir yağmur iniş borularının yerine sonradan konulmuş olduğundan; restitüsyon önerisinde iniş boruları özgün konumunda gösterilmiştir.



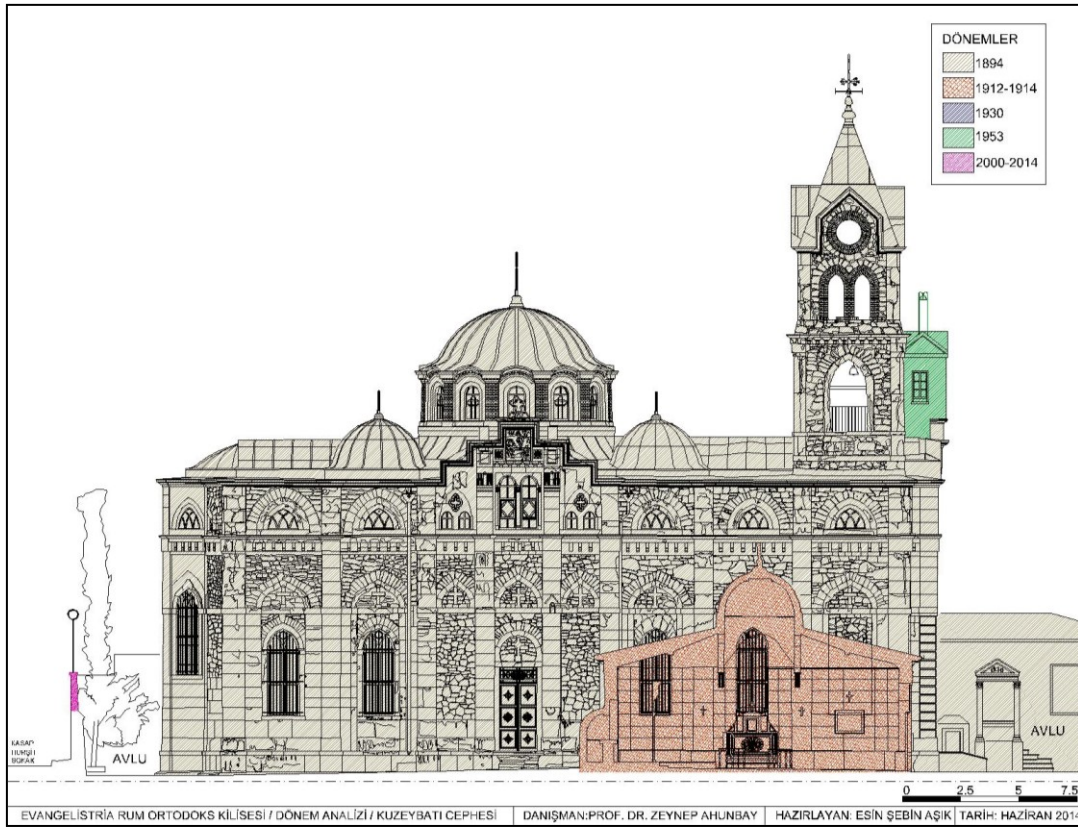
Şekil 4.272 : Evangelistria Kilisesi güneydoğu cephesi, restitüsyon.



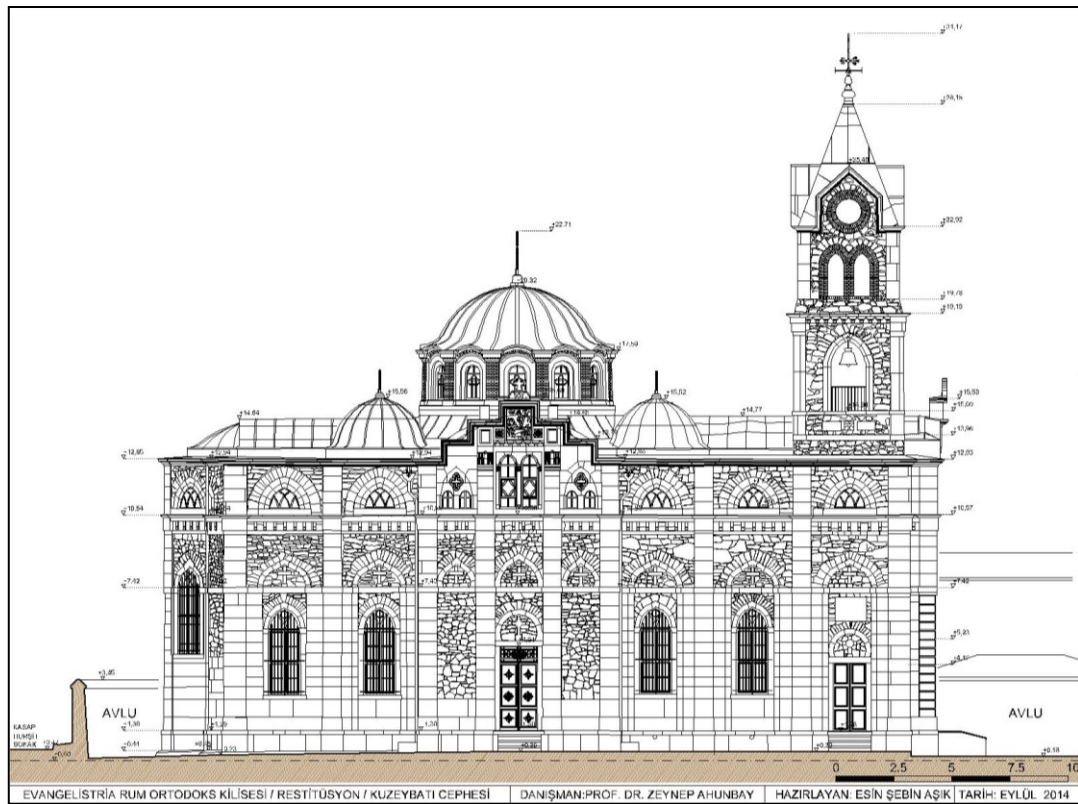
Şekil 4.273 : Güneydoğu cephesindeki dökme mozaik basamaklar ve merdiven sahanlığı.

Kuzeydoğu Cephesi (Şekil 4.274)

Kuzeydoğu cephesi dış etkenlerden kaynaklanan bozulmaların onarımına yönelik müdahaleler geçirmiş olmakla birlikte, büyük değişikliğe uğramadan günümüze ulaşmıştır. Kuzeydoğu cephesi restitüsyon önerisinde kilise cephesine bitişik konumdaki, sonradan eklenen Ayazma yer almamaktadır. Prothesis bölümü +7.44 kotundaki silmenin üzerinde yer alan kireçtaşı palmet diakonikon bölümünde yer alan özgün palmet örnek alınarak restitüe edilmiştir (Şekil 4.274).



Şekil 4.275 : Evangelistria Kilisesi kuzeybatı cephesi, dönem analizi.



Şekil 4.276 : Evangelistria Kilisesi kuzeybatı cephesi, restitüsyon.



Şekil 4.277 : Özgün çörten ve yağmur iniş borusu.

4.11 Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi Koruma Önerileri

Haliç Tersanesi ile bağlantılı ve 19. yüzyıl gayrimüslim yerleşiminin izlerini günümüze taşıyan Dolapdere Senti'nde yer alan Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi döneminin önemli dini yapılarından biri olarak tarihi belge değeri taşımaktadır. İnşa edildiği 1894 yılından günümüze Dolapdere'nin ayrılmaz bir parçası olmuştur. İstanbul'un 19. yüzyıl kentsel mirasının korunması açısından önemli olan Dolapdere semtinde yer alan Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi'nin korunmasına yönelik geliştirilen öneri anıtın estetik ve tarihi değerlerinin yaşatılmasını amaçlamaktadır.

20. yüzyılın ikinci yarısında Tatavla ve Dolapdere'de hızlı bir etnik ve sosyal değişim süreci yaşanmıştır. Sayıları azalan Rum cemaati, kiliseleri, ayazmaları, Rum Okulu ile bu değişime direnmeye çalışmaktadır. Kilise çevresiyle birlikte ele alınarak nüfus artışı, hızlı kentleşme, sosyal yapıdaki farklılaşmalar, fiziksel yıpranma gibi nedenlerden dolayı zarar gören semtin bir bütün olarak korunmasını sağlayacak adımlar atılması amaçlanmıştır. Sadece fiziki koruma değil, sosyo-kültürel-ekonomik yapıyı da içine alan bütünsel koruma yaklaşımıyla kentin kültürel çeşitliliğin korunması ve geliştirilmesi hedeflenmiştir.

4.11.1 Restorasyon teknikleri

Anıtsal nitelik taşıyan Dolapdere Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi'nin cephe taşlarında çatlak ve deformasyonlar, ayrılmalar, malzeme kayıpları ve renk değişimi saptanmıştır. Anıtın özgünlüğünü korumak için cephelerini oluşturan farklı taş türlerinin konservasyonuna yönelik kararlar alınmıştır. Konservasyon ve müdahale kararlarını kapsayan lejant hazırlanmıştır (Şekil 4.278).

RESTORASYON MÜDAHALE ÖNERİLERİ	
NİTELİKSİZ MALZEME VE TESİSAT ELEMANLARININ SÖKÜLMESİ  Portland çimento bağlayıcılı derz ve onarımların, kilise cephelerinde +10.52 seviyesindeki kat silmesi üzerine çimentolu harç ile tespit edilmiş karo mozaiklerin, klima - kablo vb. elemanların sonradan kapatılmış pencere ve nişlerdeki dolguların yapıdan uzaklaştırılması	BÜTÜNLEME  5cm.'ye kadar olan yüzey erozyonu, kırınılanma, form yumuşaması şeklinde görülen doğal taşlardaki kayıp ve boşluklarda taşın kendi tozu ve bağlayıcı olarak hidrolik kireç kullanılarak kozmetik onarım yapılması  Parça kopması ve 5cm.den büyük derin ve geniş yüzey kayıpları görülen görülen doğal taşlardaki kayıpların 10-15cm'ye kadar çürütülerek yerlerine aynı nitelikteki taşlar kullanılarak bütünlenmesi (taşların montajında eski ve yeni taşın darbesiz matkap ile delinerek, açılan deliklere paslanmaz çelik donatının Anchor Bond reçine kullanılarak yapıştırılması)
TEMİZLEME  Sağlam kesme taş ve moloz taş yüzeylerdeki siyah kabuk ($\text{CaSO}_4 \cdot 2\text{H}_2\text{O}$) oluşumu, yüzey kirliliği ve metal elemanların çevresinde oluşan pas lekelerinde kontrollü kumlama ($\leq 1,5\text{atm}$ - garnet kum veya agregalı parçacıklı mlz.) metodu ile temizlik yapılması  Tozuma, kavlanma görülen yüzey erozyonuna uğramış ve uğramaya devam eden doğal taş yüzeylerinde el aletleri (orta - sert fırçalar, bistüri) kullanılarak mekanik olarak kuru temizlik metodu ile temizlik yapılması  Mermer elemanlardaki yüzey kirliliği için 1.aşama: plastik tırnak fırçası ile kuru temizlik yapılması, 2.aşama: non-iyonik deterjanlı su ile ıslatılmış fırça ve bezlerle silinmesi, 3.aşama: uzaklaştıramamış kirler için AB 57 temizlik jeli uygulanması, 4.aşama:3 aşamada da uzaklaştıralamamış kirlerin mekanik yöntemlerle temizlenmesi,  Demir pencere doğrama ve parmaklıklarının varsa üzerindeki yağlı boyanın sökülmesi sonrasında mekanik yöntemlerle temizlenmesi ve boyasız olarak bırakılması için antipas uygulanması  -Su yosunu oluşumları kurutulup, mekanik yöntemler ile temizlenmesi -Doğu çan kulesi silmesindeki incir ağacı kurutulup, mekanik yöntemler ile temizlenmesi	YENİLEME  İmitasyon söveler, pencere kemer elemanları, silmeler ve konsolların yapı taşlarına zarar verilmeden sökümünün yapılması, yerine özgün malzemesi ile aynı nitelikte doğal taşların montajının yapılması,  Kuzeybatı cephenin ayazma içinde kalan duvar yüzeyindeki Marmara mermeri ve granit kaplamaların kaldırılması, açığa çıkan duvar yüzeyinin özgün doğal taş cinsi kullanılarak yeniden kaplanması  Ayazma çatısındaki shingle çatı kaplamasının kaldırılması; yerine marsilya kiremit kaplanması  Ayazma kubbesi üzerindeki portland çimentolu harç ile yapılmış tabakanın raspalanarak yapıdan uzaklaştırılması; yerine kurşun kaplanması  Narteks köşe pilastirlerindeki çimentolu harç ile yapılmış tabakanın raspalanarak yapıdan uzaklaştırılması, analiz sonuçlarında tespit edilen cins ve dozajda üretilcek harç kullanılarak yenilenmesi
SAĞLAMLAŞTIRMA  Kılcal çatlaklara mikro enjeksiyon uygulanarak sağlamlaştırılması  Kesme taş cephe kaplama taşlarındaki kırıkların doğal taşın tozu kullanılarak sağlamlaştırılması	YENİDEN YAPIM  Özgün malzeme ve detayına uygun olarak yeniden yapılması önerilen yapı elemanları  Çan kulesi cephelerinin yeniden boyanması

Şekil 4.278 : Restorasyon müdahale paftaları lejantı.

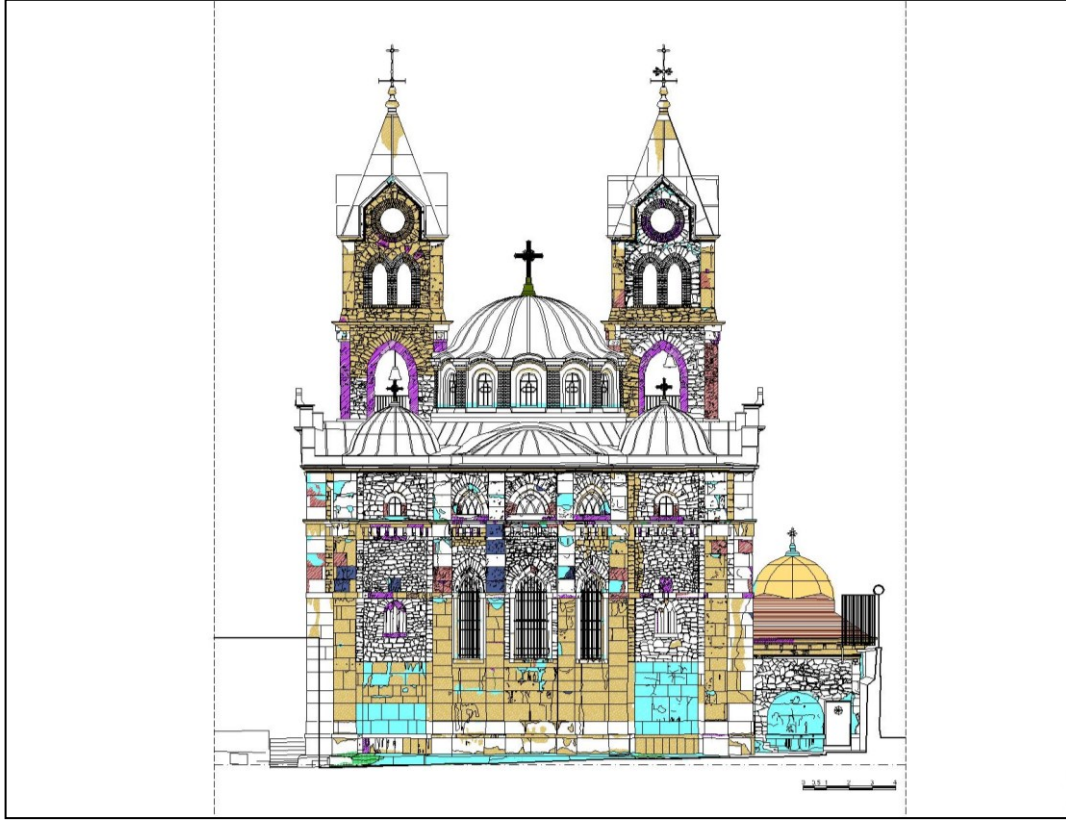
Önerilen müdahaleler temizleme, sağlamlaştırma, bütünleme, yenileme ve yeniden yapım başlıkları altında toplanarak lejant hazırlanmıştır. müdahale paftalarında gösterilmiştir (Şekil 4.279, 4.280, 4.281, 4.282).



Şekil 4.279 : Evangelistria Kilisesi güneybatı cephesi, koruma önerisi.



Şekil 4.280 : Evangelistria Kilisesi güneydoğu cephesi, koruma önerisi.



Şekil 4.281 : Evangelistria Kilisesi kuzeydoğu cephesi, koruma önerisi.



Şekil 4.282 : Evangelistria Kilisesi güneybatı cephesi, koruma önerisi.

Niteliksiz malzeme ve elemanların sökülmesi

İlk aşamada cephelere niteliksiz malzemeler ile yapılan müdahale ve eklerin kaldırılması gerekmektedir. Bu kapsamda Kilise'nin tüm cephelerinde tespit edilen çimentolu harçla yapılan derzlerin boşaltılması, kilisenin ikinci galeri katı seviyesinde, +10.52 kotundaki kat silmesi üzerine çimentolu harç ile tespit edilen karo mozaiklerin, kilisenin kuzeybatı cephesindeki Marmara mermeri ve granit kaplamaların, imitasyon yapı elemanlarının (söveler, pencere kemer elemanları, silmeler ve konsollar), klima kablo vb elemanların, her iki çan kulesinin saçak seviyesi üzerinde yükselen bölümlerinde çimentolu harçla yapılan derzlerin, çan kuleleri duvarlarının iç yüzeyine uygulanan çimentolu sıva tabakasının, çan kulelerinin +15.02 ve +14.99 seviyelerindeki zeminindeki şapın, kiliseye bitişik Theotoku Ayazması kubbesi üzerindeki çimentolu harç ile yapılmış sıvanın, Ayazma çatısındaki shingle kaplamanın ve çimento harçla yapılan sıvanın yapıdan uzaklaştırılması önerilmektedir.

Yapının dere yatağında inşa edilmiş olması nedeniyle, bodrum kata ait güneybatı ve güneydoğu cephesindeki havalandırma deliklerinin, kapatılmış olanları açılacaktır. Kilisenin güneydoğu cephesinde bodrum kat seviyesinde yer alan kapının açıldığı mekândaki moloz dolgunun temizlenmesi gerekmektedir. Narteks bölümü batı yönündeki köşe pilastırında 1950'lerde yapılmış bir onarıma ait olduğu tespit edilen Portland çimentolu sıva katmanının uzaklaştırılması önerilmektedir. Haç kolunun kuzeybatı kolunda yer alan, sonradan yükseltelen mermer döşeme ile açılmaz hale gelen kilise giriş kapısının, dolgu kaldırılarak tekrar açılması, haç kolu üzerindeki girişlerin ikisinin de yeniden kullanımı sağlanacaktır (Şekil 4. 283).

Çan kulelerinin merdivenlerinin sonlandığı (+14.99 ve +15.02) seviyede her iki kule de müdahale görmüştür. Restorasyon önerisinde doğu kulesinden çatıya çıkışı kapatan kapak ve batı kulesi çıkışına eklenen delikli tuğla duvarın kaldırılması önerilmiştir (Şekil 4.154). İşlevini sürdürecektir olan ayazmanın Mirimiran Sokak yönünde sonradan kapatılan pencerelerinin yeniden açılması, kuzeydoğu cephesine sonradan açılan kapının kapatılması, iç mekan duvar yüzeylerindeki mermer ve granit kaplamaların kaldırılması, kilisenin kuzeybatı cephesi önüne eklenen delikli tuğla duvarların kaldırılması önerilmektedir (Şekil 4.40). Böylece kilisenin kuzeybatı cephesinin özgün cephe malzeme ve detaylarının açığa çıkarılması sağlanacaktır.

Kilise ve ayazmanın içinde yer aldığı avlunun duvarları üzerindeki tel örgülerin ve sonradan eklenen bölümün de kaldırılması uygun olacaktır.

Şekil 4.283 : Evangelistria Kilisesi B-B kesiti, koruma önerisi.

Cephe kesme taş duvar örgüsünde kullanılan kireçtaşlarının konservasyonu öncesinde yapı cephesine iskele kurularak yüzey kirliliklerinin uzaklaştırılması gerekmektedir. KUDEB uzmanları yaptıkları tuz analizleriyle yapı taşlarının bünyelerinde çok fazla miktarda olmamakla birlikte, yer yer çözünebilir ve az çözünebilir tuzların varlığını tespit etmişlerdir. Bu nedenle cephelerdeki kirliliklerin orta-sert plastik fırçalar kullanılarak, kuru temizlik yöntemi ile yapılması önerilmiştir.

Sağlam kesme taş ve moloz taş yüzeylerdeki siyah kabuk ($\text{CaSO}_4 \cdot 2\text{H}_2\text{O}$) oluşumu, yüzey kirliliği ve metal elemanların çevresinde oluşan pas lekelerine kontrollü kumlama ($<1,5\text{atm}$ - garnet kum veya agregalı parçacıklı malzeme) uygulanması

önerilmektedir. Uygulama ekibinin deneyimli olması, yüzeyi yıpranmış ve zayıflamış kısımlarda çalışmanın taşlara zarar vermeden yürütülmesi gereklidir.

Yoğun tozuma, kavlanma görülen, yüzey erozyonuna uğramış ve aşınması devam eden taşlarda ise, malzemenin daha fazla hasar görmemesi için el aletleri (orta - sert fırçalar, bisturi) kullanılarak mekanik temizlik yapılması uygun olacaktır. Mermer elemanlardaki yüzey kirliliği için aşamalı bir çalışma önerilmektedir:

1. Plastik tırnak fırçası ile kuru temizlik yapılması,
2. Yüzeylerin non-iyonik deterjanlı su ile ıslatılmış fırça ve bezlerle silinmesi,
3. Uzaklaştırılamayan kirler için AB 57 temizlik jeli uygulanması,
4. Kalan kirlerin mekanik yöntemlerle temizlenmesi.

Demir pencere doğramaları ve parmaklıklarda, üzerlerindeki boya söküldükten sonra, yüzeylerin mekanik yöntemlerle temizlenmesi ve antipas uygulanması önerilmektedir.

Su yosunu oluşumları ve doğu çan kulesi silmesindeki incir ağacı önce kurutulup, sonra mekanik yöntemler ile alınacaktır.

Sağlamlaştırma

Kılcal çatlakların, taşın kendi tozu ve bağlayıcı olarak hidrolik kireç kullanılarak mikro enjeksiyonla sağlamlaştırılması uygun olacaktır. Yapının doğal taş cephe yüzeylerinde mevcut aşınmalara müdahale, yüzey kayıplarının derinliğine bağlı olarak yapılacaktır. Su tuzağı oluşturma riski bulunmayan, yüzeyleri 5cm'ye kadar aşınmış, bütünlüğünü koruyan taşlardaki yüzey kayıplarının oldukları gibi bırakılması önerilmektedir.

Bütünleme

Yüzey aşınması 5cm. ye kadar olan, ancak su alma riski taşıyan, kırıntılanma, form yumuşaması hasarları görülen doğal taşlardaki kayıp ve boşlukların taşın kendi tozu ve hidrolik kireç bağlayıcı kullanılarak, kozmetik onarımı önerilmiştir. Bu uygulamada doğal taş ile renk ve doku uyumu sağlanacaktır.

Parça kopması veya ayrılması şeklinde görülen 5cm'den büyük derin ve geniş yüzey kayıpları görülen doğal taşlarda bütünleme önerilmiştir. Doğal taş blokları 10-15 cm

kadar çürütülerek, kırık veya ayrılmış bölümler yerine aynı cins ve boyutlu taşlar paslanmaz metal donatılar ile montajı yapılarak bütünlenecektir¹³⁵.

Narteks bölümü batı yönündeki köşe pilastırında uygulama sırasında açığa çıkarılacak özgün üretim harcından örnek alınması ve analiz yapılması gerekmektedir. Onarımın analiz sonuçlarında tespit edilen cins ve karışımında üretilecek harç kullanılarak yapılması sağlanmalıdır.

Kuzeybatı cephesi giriş kapısı Marmara mermeri eşiği klima kabloları geçirilmesi amacıyla kırılmış, 5cm.'den büyük kayıplar oluşmuştur. Kırılan kısımların bütünlenmesinde renk, doku gibi estetik özellikleri uygun Marmara mermeri kullanılması önerilmiştir (Şekil 4.218).

Yenileme

Derin ve geniş alanlı yüzey kaybı (>5cm.) tespit edilen taşların, özgün taş cinsi kullanılarak ve özgün yapım tekniğine uygun biçimde yenilenmesi önerilmektedir. Yenilenecek taşların, boş olan veya çürütmeye oluşacak yerinin temizliğinin yapılmasının ardından, montajlarının paslanmaz metal donatı, epoksi reçine ve yapıştırma harcı ile bilimsel metodlar kullanılarak, deneyimli bir ekip tarafından yapılması gerekmektedir.

Yüzey erozyonu ve tahribat nedeniyle fiziksel, mekanik özelliklerini ve bütünlüğünü yitirmiş, işlevini yerine getiremeyen doğal taş bloklarının yenilenmesi önerilmektedir. Taş bloklarının yüzeyden 10-15cm'ye kadar çürütülerek alınması, yerlerine aynı nitelikte taşlar konulması önerilmiştir.

İmitasyon söveler, pencere kemer taşları, silmeler ve konsolların yerine analiz sonuçlarında belirlenen doğal taş cinsi kullanılarak yapılacak yenilerinin konulması uygun olacaktır.

¹³⁵ İBB KUDEB Restorasyon ve Konservasyon Laboratuvarı'na taşların montajında eski ve yeni taş darbesiz matkap ile delinerek, Anchor Bond (3 bileşenli) reçine ile açılan donatı deliklerine paslanmaz çelik donatı konulması önerilmiştir. Anchor Bond reçinenin sadece donatıların yapıştırılmasında kullanılması, taşların birbiri ile yapıştırılmasında kullanılmaması önerilmiştir. Taşların birbirine yapıştırılmasında 1 ölçek hidrolik kireç (NHL 3,5 Mpa\Orta), 2,5 ölçek yapıştırılacak olan taşın 1 mm elek altı tozu, harç suyu, % 3-5 oranında primal AC 33 akrilik emülsiyon ile karıştırılarak hazırlanacak harcın kullanılması önerilmektedir.

1912 yılı sonrasında kilisenin kuzeybatı yönüne bitıştırilen Panayia Theotokos Ayazması'nın, uygun olmayan müdahalelerinden arındırılarak işlevini sürdürmesi önerilmiştir. Kilisenin kuzeybatı cephesine yapılan eklerin uzaklaştırılması sonrasında, ortaya çıkacak taş kayıpları, özgün taş cinsi ve yapım tekniği kullanılarak onarılmalıdır.

Kilise cephelerinde pilastırlar arasında yer alan moloz taş duvar örgüsünde 5cm' den fazla yüzey kaybı, parça kopması saptanan kısımlarda 'Trakya Formasyonu / Alibeyköy taş ocaklarından çıkarılan taşların kullanılması önerilmiştir. Ancak, çıkarılan taşların ocak içindeki konumu, derinliği vb. etkenlere bağlı olarak değişen renk skalası gözönünde tutularak, özgün taşlar ile uyumlu renkte olanların seçilerek kullanılmalarına özen gösterilmelidir. Yenileme gereken kısımlarda Kandıra Bölgesi'nden veya Kırklareli Bölgesi'nden çıkarılan kireçtaşlarının kullanılmasının uygun olacağı düşünülmekle birlikte, malzeme seçimi temizlik sonrası ulaşılabilecek kesin veriler doğrultusunda yapılmalıdır.

Çan kulelerini 1.yatay bölümlerindeki sivri kemerli açıklıkların sövelerinde yapılacak bütünleme ve yenilemelerde, içinde siyah renkli opak mineralleri bulunmayan Karamürsel od taşlarının kullanılması önerilmiştir. Çan kulelerinin köşe pilastırları ve döşeme seviyesindeki kat silmelerinde yapılacak onarımlarda, mevcut arkozik kumtaşıyla renk ve doku uyumu kontrol edilerek seçilecek koyu renkli Şile gresi kullanılmalıdır.

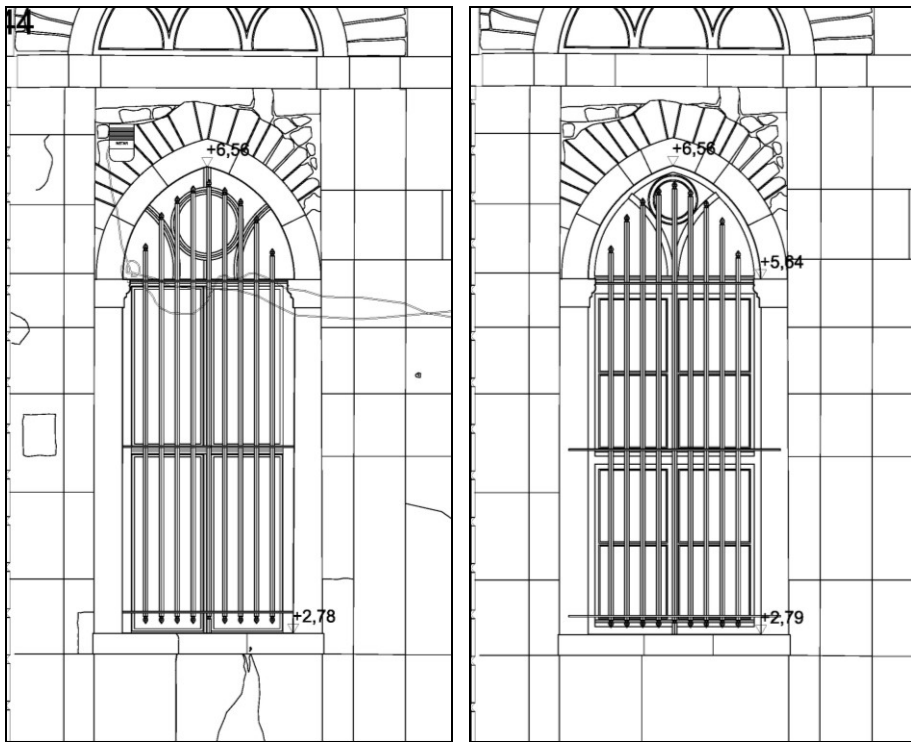
Kilise naos duvarlarındaki mermer kaplamaların kaldırılması ile açığa çıkacak duvar yüzeyinden harç örneği alınarak laboratuvar analizi yapılması; tespit edilecek harç formülü ile naos duvarındaki dökülen sıvanın yenilenmesi gerekmektedir. Ayazma'nın ahşap çatısının yenilenmesi sırasında kaplanan shingle yerine, özgün malzemesi olan Marsilya kiremidile; kubbesinin ise kurşun levhalarla kaplanması önerilmiştir. Kilisenin camları da gözden geçirilecek, camların kırık ve film yapıştırılmış olanları renkli pencere camı ile yenilenecektir.

Kilise iç mekanlarını örten ana kubbe ve çevresindeki çapraz tonoz ve kubbelerin sıva üzeri geometrik ve bitkisel desenlerle bezeli yüzeylerinde kılcal çatlaklar, yüzey kirliliği, sıvalarda kabarma, sıva ve boya dökülmesi, nem, çimentolu yamalar, korozyon ve elektrik kabloları gibi bozulmalar tespit edilmiştir (Şekil 4.208, 4.244). İskele kurularak sıvalardan malzeme örnekleri alınması, alınan örnekler üzerinde

laboratuvar çalışması yapılması, harç karışımının tanımlanması, bozulma nedenlerinin tespitinden sonra restorasyonda kullanılacak malzeme ve yöntemlerin araştırılması önerilmektedir. Konservasyon müdahaleleri yapının içine iskele kurularak yüzeylerin yakından incelenmesi sonrasında belirlenecektir.

Yenileme ve yeniden yapım

Güneybatı Cephesi'nin kule bölümlerinde zemin kat seviyesindeki alüminyum pencere doğramalarının, ahşap olarak yenilenmesi gerekmektedir (Şekil 4.284). Aynı cephede nartekse açılan, sonradan demir olarak değiştirilmiş kilise giriş kapılarının da ahşap ve camlı olarak yeniden yapılması planlanmıştır (Şekil 4.270).



Şekil 4.284 : Mevcut alüminyum pencere ve önerilen ahşap pencere.

Kilisenin güneydoğu cephesinde bodrum kat seviyesinde yer alan kapıdan diakonikona ulaşan basamakların, özgün malzemesi olan mermerle yeniden yapılması önerilmiştir. Kilisenin güneydoğu yönündeki haç kolu üzerindeki giriş kapısına avlu zemininden ulaşan betonarme sahanlık ve dökme mozaik basamaklar yerine simetriğindeki kuzeybatı giriş merdivenleri örnek alınarak, doğal taş merdiven basamaklarının yeniden yapılması önerilmiştir.

Güneydoğu ve kuzeybatı cephelerinin dışa taşan orta bölümlerinin iki yanında kat silmeleri kırılarak eklenen pvc yağmur iniş boruları yerine, doğal taş çörtlenlerden

suyu alacak çinko yağmur iniş borularının yapılması önerilmektedir. Özgün yağmur iniş boruları demirdir; paslanma sorununa karşı yerlerine çinko kullanılması önerilmektedir (Şekil 4.277). Çan kulelerindeki çanların çalınmasından sonra, takılan farklı boyuttaki iki çan yerine, restorasyon uygulaması başladığında Patrikhane arşivlerinden özgün çanların boyutları hakkında bilgi alınarak, iki çan üretilmesi ve takılması önerilmiştir.

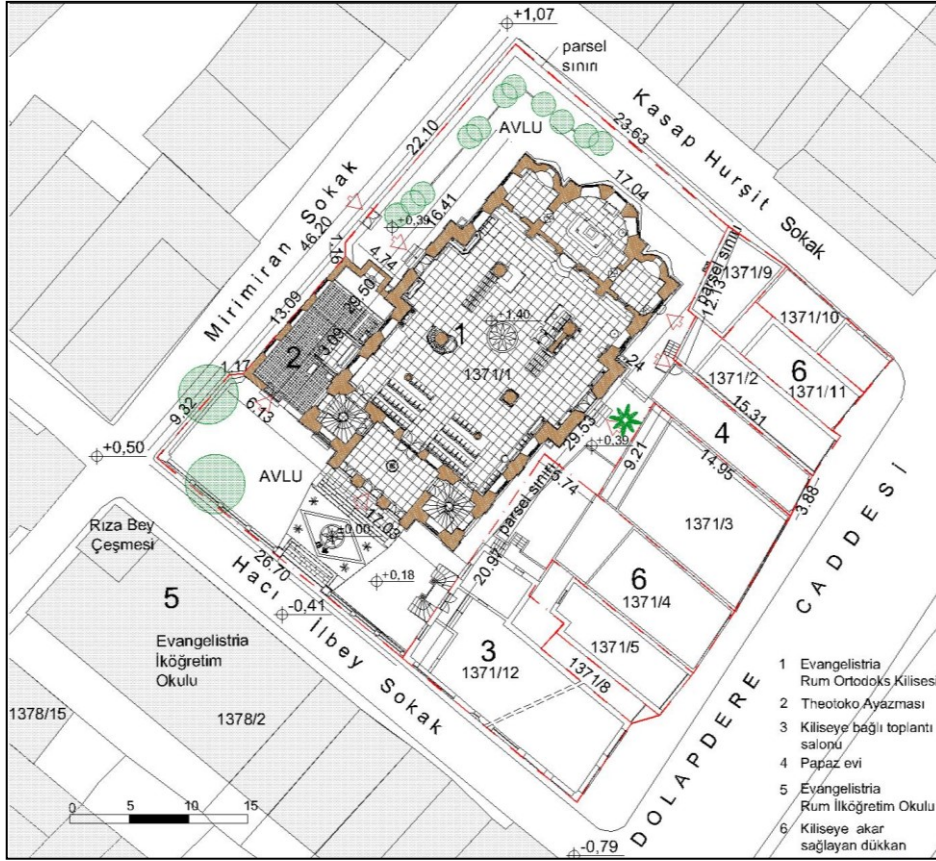
4.11.2 Kullanıma yönelik öneriler

Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesinin, yapının mekansal kurgusuna yönelik bir değişiklik yapılmadan, kilise işlevini sürdürmesi önerilmektedir. Kayıtlı cemaati azalmakla birlikte, anıtsal yapının kent bütününde daha iyi tanınmasıyla, ziyaretçi sayısının artacağı düşünülmektedir.

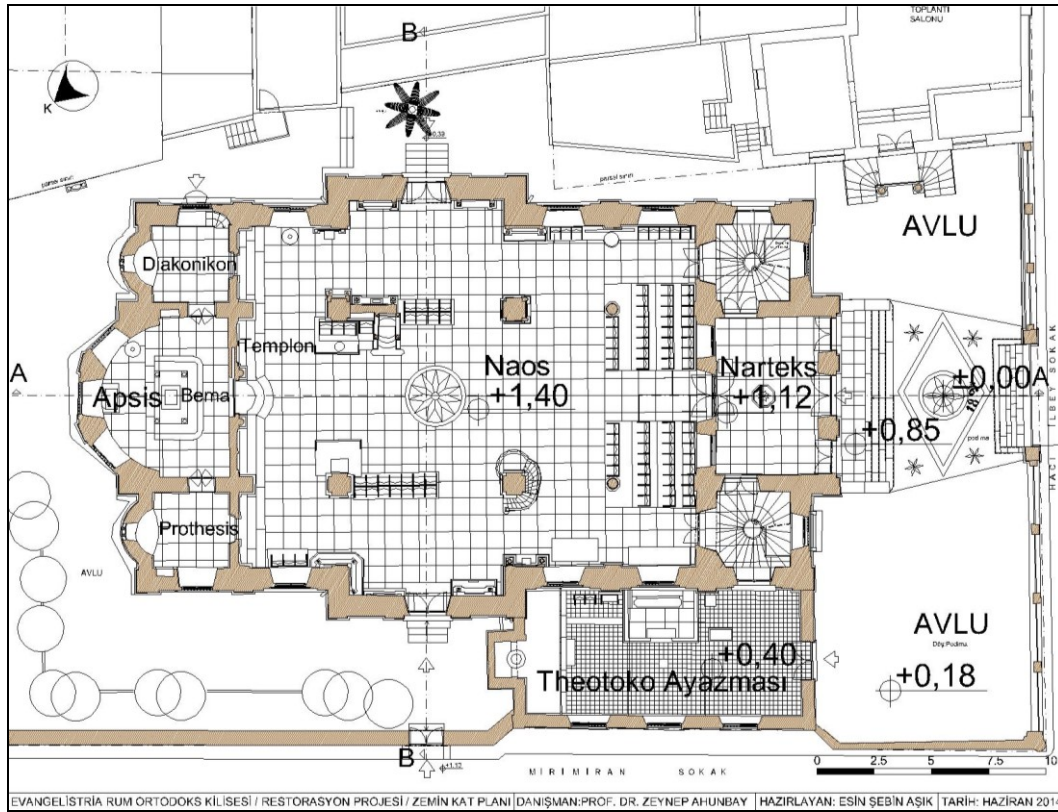
Kilisenin kuzeybatısına 1912 yılı sonrasına eklendiği bilinen ve zaman içinde kilise cemaati için değer kazanan Panayia Theotokos Ayazması restorasyon önerisinde dönem eki olarak korunmuştur (Şekil 4.285). Kilise ile birlikte tescil edilmiş olan Theotoko Ayazma'sının eklerinden arındırılarak işlevine devam etmesi (Şekil 4.286, 4.287, 4.288); avlunun Mirimiran Sokak üzerinde bulunan 1990-95 yılları arasında kapatılan kapısının yeniden açılması önerilmiştir (Şekil 4.283).

Kilisenin güneydoğu cephesinde çan kulesine avludan ulaşım imkanı sağlayan, günümüzde kapatılmış durumda olan kapının dolgusunun yapıdan uzaklaştırılması önerilmiştir (Şekil 4.289). Günümüzde arka avluya geçiş yolu daralmış olduğundan yeniden yapılarak takılacak demir kapıdan bahçe zemin seviyesine ulaşımı sağlayacak basamakların, yeniden yapılması mümkün görülmemektedir.

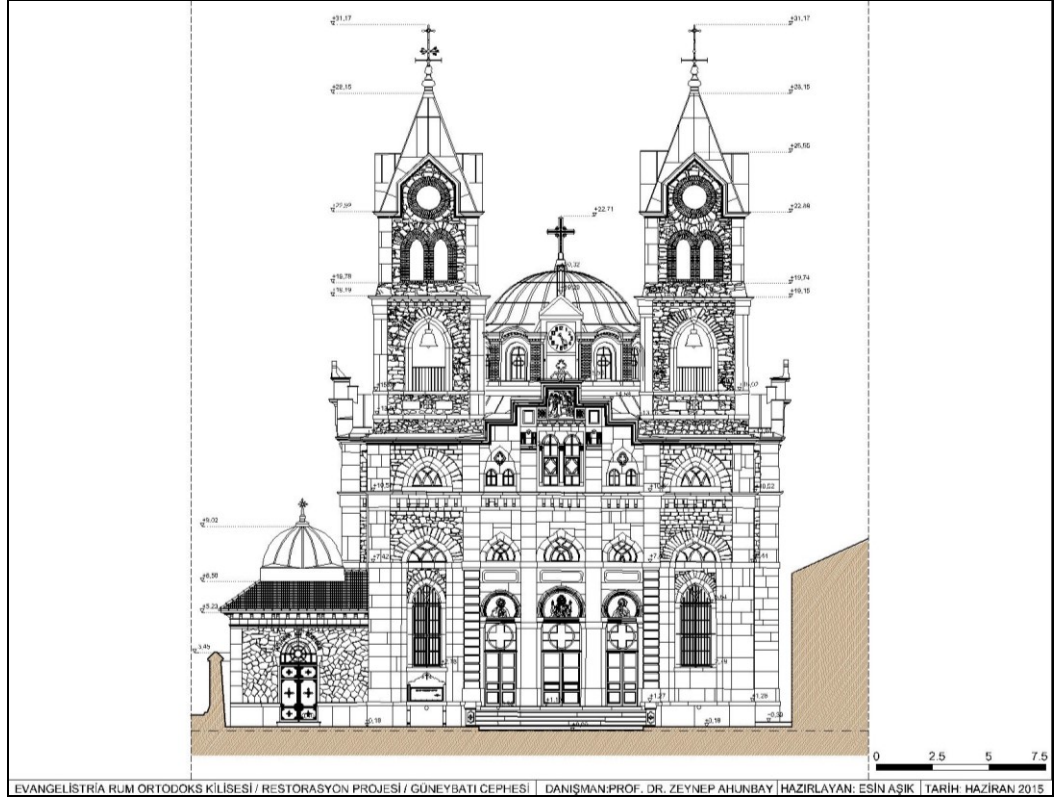
Kilisenin kuzeybatı cephesinde çan kulesine avludan ulaşım imkanı sağlayan kapı ise ayazmanın yapımı sırasında kapatılmıştır. Kapı açıklığı günümüzde ayazma içinde yer aldığı için kilise cephesi önüne eklenen delikli tuğla duvarların kaldırılması, kapı açıklığının cephe yüzeyinden 2cm geriden sıvanarak özgün açıklığın sınırlarının belirgin hale getirilmesi önerilmiştir (Şekil 4.290).



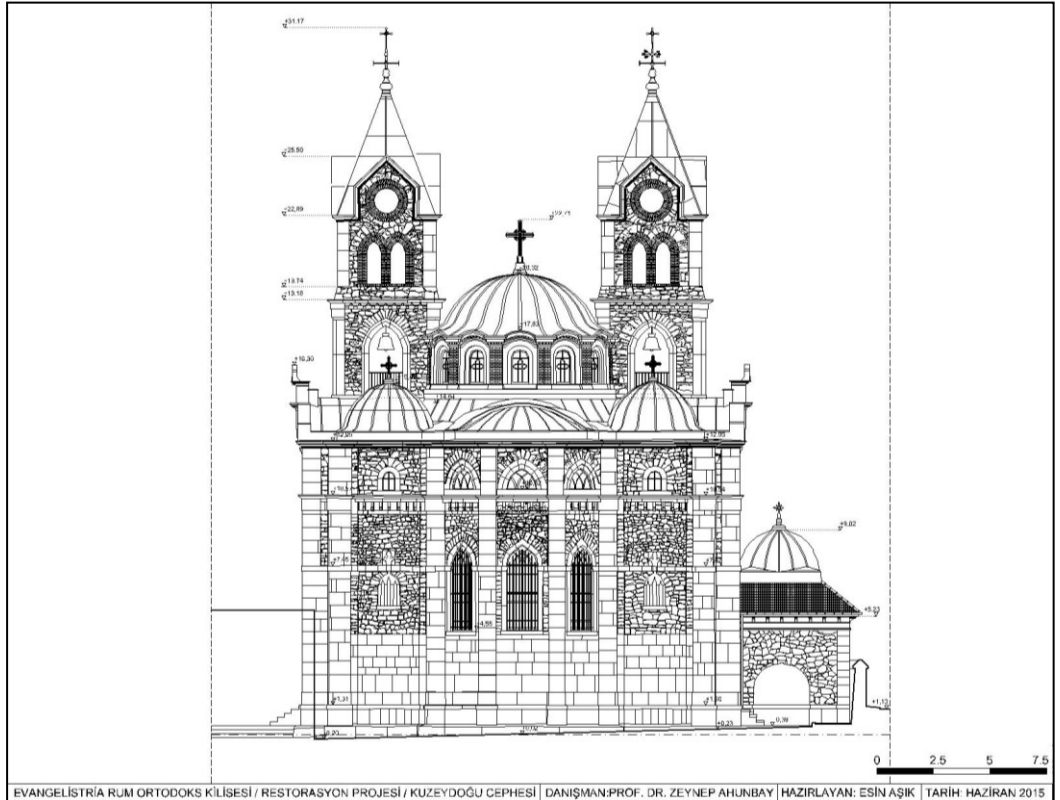
Şekil 4.285 : Evangelistria Kilisesi vaziyet planı, restorasyon önerisi.



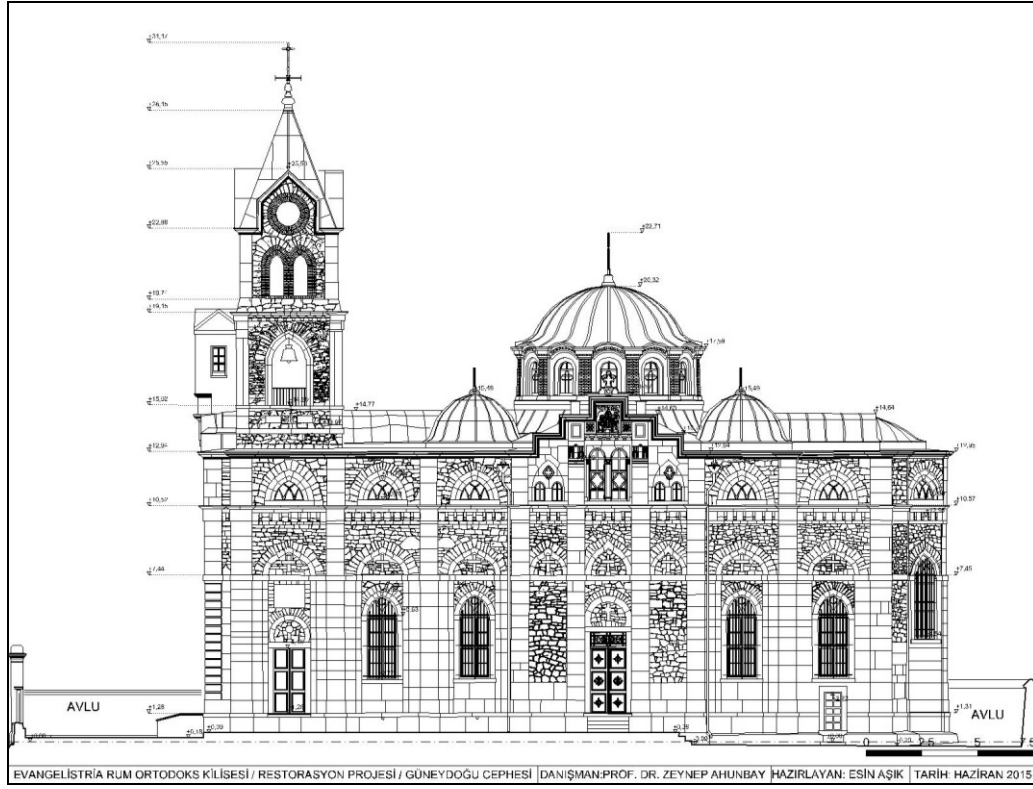
Şekil 4.286 : Evangelistria Kilisesi vaziyet planı, restorasyon önerisi.



Şekil 4.287 : Evangelistria Kilisesi güneybatı cephesi, restorasyon önerisi.



Şekil 4.288 : Evangelistria Kilisesi kuzeydoğu cephesi, restorasyon önerisi.



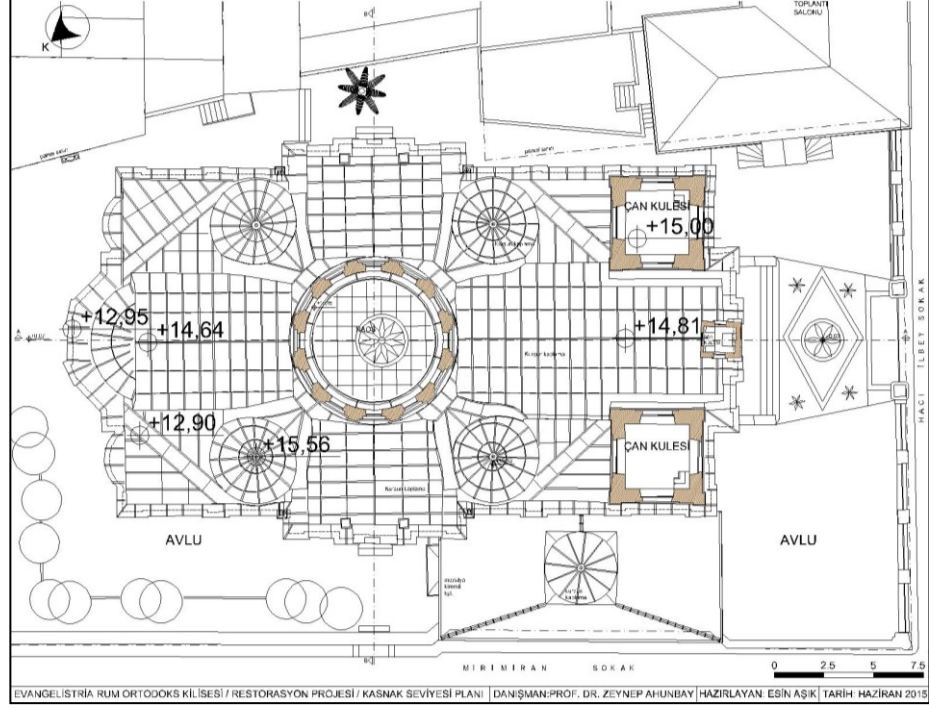
Şekil 4.289 : Evangelistria Kilisesi güneydoğu cephesi, restorasyon önerisi.



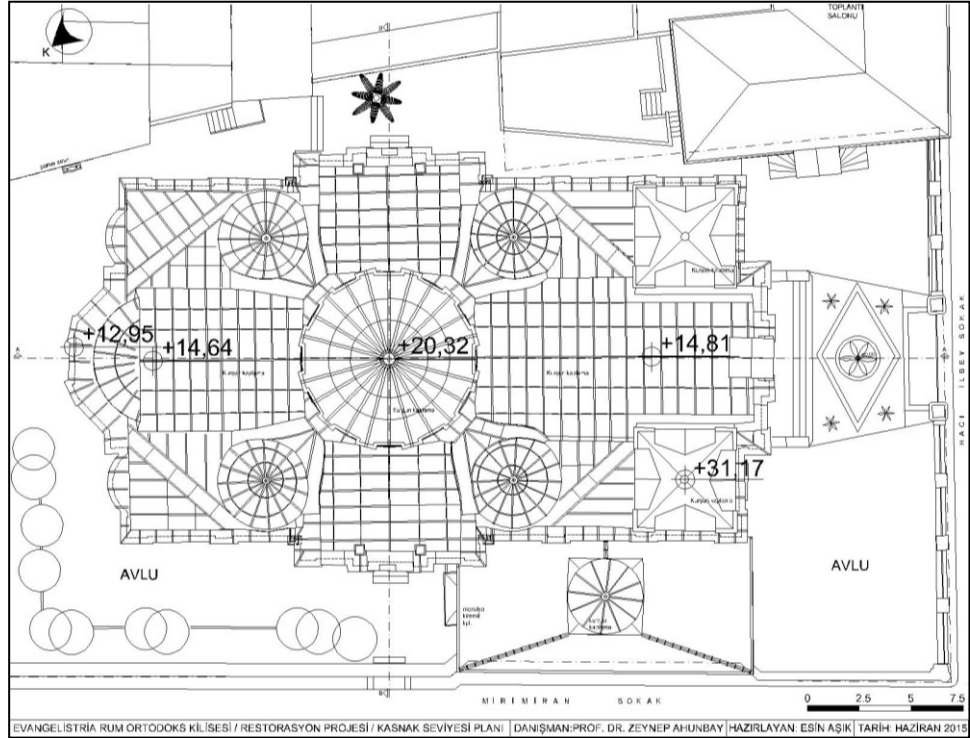
Şekil 4.290 : Evangelistria Kilisesi kuzeybatı cephesi, restorasyon önerisi.

Restorasyon önerisinde iki çan kulesinin çatıya ulaşan merdiven çıkışlarının güvenlik nedeniyle kilitlenebilir birer kapak ile kapatılması gerekmektedir (Şekil 4.291). İki

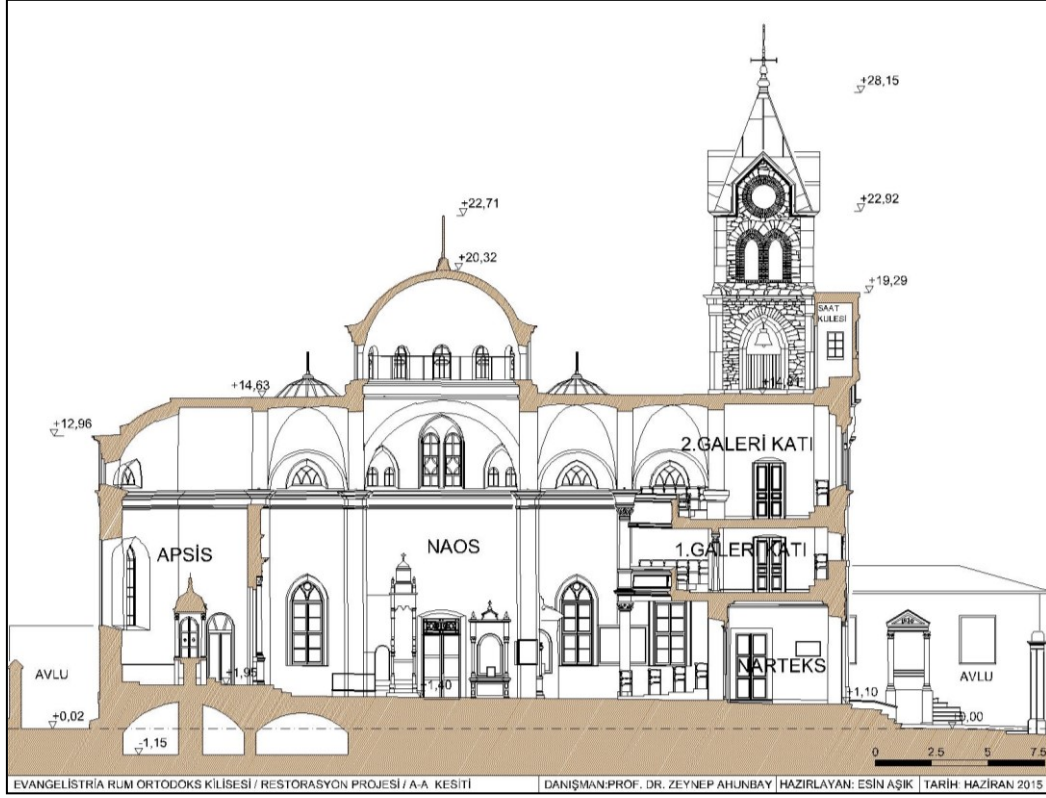
an kulesi arasında konumlanan, Konstantinu Theodoropoulou tarafından 1953 yılında kiliseye hediye edilen saat için yapılan saat kulesi kilise cemaati için anı değeri taşması nedeniyle dönem eki olarak korunmuştur (şekil 4.292, 4.293). Çalışmayan saatin tamir edilerek işler hale getirilmesi gerekmektedir.



şekil 4.291 : Evangelistria Kilisesi kasnak seviyesi planı, restorasyon nerisi.



şekil 4.292 : Evangelistria Kilisesi atı planı, restorasyon nerisi.



Şekil 4.293 : Evangelistria Kilisesi A-A kesiti, restorasyon önerisi.

4.11.3 Evangelistria Kilisesi Koruma Projesi’nin uygulama süreci ve sürekli bakım - onarım programı

Dolapdere ve Kilise için koruma kararlarının alınmasından sonra, yürütülecek faaliyetlerin nasıl hayata geçireleceğine ilişkin bir yönetim planı hazırlanması gerekmektedir. Yönetim planı anıtın ve çevresinin sahip olduğu tarihi ve kültürel değerlerin devamlılığını sağlamak amacıyla hazırlanacaktır. Dolapdere ve Evangelistria Kilisesi’nde yürütülecek koruma çalışmaları öncesinde, uygulama sürecine semt sakinlerinin katılımını sağlamak, süreci yönetmek ve denetimini yapmak üzere, kilisenin sahibi olan Beyoğlu Yenişehir Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı’nın başkanı, Şişli ve Beyoğlu Belediyeleri temsilcileri, koruma danışmanlarından oluşan bir bilim kurulu, mimar, şehir plancısı ve avukattan oluşan teknik personel ve yapının koruma alanı içinde yer alan yapıların mülkiyet sahiplerinin ve bu yapılarda ikamet edenlerinin seçilecek birer temsilcisi, kilise cemaatinin temsilcilerini kapsayan bir yönetim kurulu oluşturulması önerilmiştir.

Oluşturulacak kurulun, ilk etapta kilisenin korunması ve yaşatılması amacıyla anıtın önemini, tarihi belge değerini anlatan tanıtım ve bilgilendirme toplantıları yapması

planlanmıştır. Anıtın korunması için gerekli olan bütçeyi sağlamak amacıyla eşzmanlı olarak yurt içi ve yurt dışı fonlara başvurulması önerilmektedir.

KTVKKBK tarafından I. grup olarak tanımlanan,¹³⁶ anıtsal nitelik taşıyan Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi için hazırlanan rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerinin Koruma Kuruluna sunulması ve süreç devam ederken, sadece Kiliseyi değil, yakın çevresini de kapsayan koruma önerisi çalışmalarının eş zamanlı olarak yürütülmesi hedeflenmiştir.

Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi mülkiyet sahibi olan “Beyoğlu Yenişehir Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı” tarafından yönetilmektedir. Evangelistria Kilisesi restorasyon projesinin onaylanmasından sonra, başkanı Kozma Kozmaoğlu olan Kilise Vakfı ile uygulamayı üstelenen firma arasında yapılacak sözleşme kapsamında restorasyon uygulamasının tüm süreçlerinin yürütülmesi, denetlenmesi ve süreç içinde gerekebilecek yeni kararların alınmasında yetkili olacak bir bilim kurulu tanımlanması yararlı olacaktır. 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kapsamında¹³⁷ oluşturulacak bilimsel kurulun sorumluluk ve yetki alanlarının ayrıntılı olarak tanımlanması; restorasyon uygulamasının her aşamasının bilim kurulunun onayı ile yürütülmesi önemlidir. Böylece anıtın restorasyon uygulanması sürecinde uzman katkısı, yüksek standartlar ve bilimsel restorasyon ilkelerine bağlılık sağlanabilir. Yapılan müdahalelerin aşamalarının fotoğraf ve raporlar ile belgelenmesi, uzun vadede yapının izlenmesi

¹³⁶ Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın Koruma, Uygulama ve Denetim Büroları, Proje Büroları ile Eğitim Birimlerinin Kuruluş, İzin, Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Yönetmeliği’nin 4. Maddesi : Toplumun dini, sosyal, ekonomik ve kültürel ortak gereksinimlerini karşılayan, yapıldıkları dönemin mimari ve sanat anlayışını yansıtan, simgesel anı, anıtsal, izlenim gibi değerleriyle korunması gereken yapılar I. grup yapılar olarak tanımlanmıştır. Aynı maddede anıtın yaşamanı sürdürmesi amacıyla tadilat ve tamirat dışında kalan ve bilimsel esaslara göre hazırlanmış rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerine dayalı uygulamalar ise “esashi onarım” olarak tanımlanmıştır.

¹³⁷ 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu Ek Madde 2: “Taşınmaz kültür varlığı niteliğindeki anıt eserler için, o esere münhasır anıt eser kurulu oluşturulur. Kurul; eserin bulunduğu yerdeki üniversitelerin ilgili bölümlerinden öğretim üyeleri, meslek odaları, sivil toplum örgütü temsilcileri ve yerel yönetimlerin temsilcileri ile eserin korunması ve geliştirilmesi için bağışta bulunanlardan Bakanlıkça uygun görülen kimseler ile bu eserler için tasarruf yetkisine sahip idarenin temsilcisinden oluşur. İlgili idarenin temsilcisi bu kurulun başkanıdır. Kurul, eser için mekânsal ve fiziksel gelişim, tematik gelişim ve vizyon, eserin korunması ve geliştirilmesi, tanıtım ve teşhir gibi konuları kapsayan yıllık ve beş yıllık koruma ve geliştirme projesi hazırlar. Koruma ve geliştirme projesi kapsamında uygulamalar, anıt eserin tanıtımını yapmak, anıt eser için bağış toplamak, onursal ödüller vermek anıt eser kurulunun yetkisindedir. Kurul; eserin korunması, yaşatılması ve geliştirilmesine ilişkin her yıl düzenli olarak rapor hazırlar. İlgili idareler bu raporları değerlendirmeye almak zorundadır.” (Url-3).

sürecine başlangıç oluşturacaktır. Evangelistria Kilisesi restorasyon projesi uygulama etapları için izlenecek sıra ise şöyle belirlenmiştir:

- a) Doğal taş cephelerdeki yüzey kayıpları ve levha halinde kopmalar yapının bozulma sürecini hızlandırmıştır. Cephelerden düşen taşlar tehlike oluşturmaktadır. Cephelere iskele kurularak konservasyon öncesinde yüzey kirliliklerinin uzaklaştırılması planlanmıştır.
- b) Cepheleri oluşturan farklı taş türlerinin konservasyonuna yönelik alınan kararların iskele kurulması sonrasında yerinde kontrol edilmesi ve eğer gerekirse revizyonların yapılması; alınan kararlar doğrultusunda cepheler için önerilen konservasyon ve onarım müdahalelerinin gerçekleştirilmesi gerekmektedir.
- c) Kilise iç mekanlarını örten ana kubbe ve çevresindeki çapraz tonoz ve kubbelerin yüzeylerinde kılcal çatlaklar, yüzey kirliliği, kabarma, dökülme, boya dökülmesi, nem, yüzeyde çimentolu sıva uygulamaları, korozyon olarak tespit edilen bozulmaların yapının içine iskele kurularak yakından incelenmesi, gerekli görülen malzeme örneklerinin alınması, malzeme analizlerinin yapılması önerilmiştir.
- d) Kilise tavanı için hazırlanan hasar tespitinin iskele kurulmasından sonra yapılacak analiz ve gözlemler ışığında revize edilerek, konservasyon müdahaleleri belirlenmeli ve müdahalelerin uzman kişiler tarafından yapılmasına özen gösterilmelidir.
- e) Kilise ile aynı parsel üzerindeki Panayia Theotokos Ayazma'sının uygun olmayan müdahalelerinden arındırılarak işlevine devam etmesi için restorasyon projesinde önerilen müdahalelerin gerçekleştirilmesi planlanmıştır.
- f) Kilise ile aynı parsel üzerinde yer alan (1371 ada 1 parsel), önceden papaz evi olarak kullanılan kagir konut için rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerinin hazırlanarak KTVKKBK'dan onay alınması ve uygulanması gerekmektedir.
- g) Bilim kurulunun kontrol ve denetimi altında sürdürülen uygulama rapor ve fotoğraflar ile belgelenmelidir.
- h) Eş zamanlı olarak kilisenin koruma alanını oluşturan 1371, 1378 ve 1359 adalarda yer alan yasal koruma altındaki yapıların onarılarak yaşatılması;

tespit edilen korunmaya değer yapıların tescillenmesi, imar planına aykırı olarak ilave edilen katların geri alınması, Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi'nin Dolapdere Caddesi silüetine yeniden kazandırmasına yönelik çalışmalar yürütülmelidir.

- i) Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi ve yakın çevresine dair gerekli koruma müdahalelerinin etaplarının tamamlanması sonrasında, mimari ve tarihi önemini anlatan bilgilendirme toplantılarıyla kentle paylaşılması, böylece anıtın kente yeniden kazandırılması hedeflenmiştir.
- j) Anıtın korunarak yaşatılmasının, Dolapdere semtinin sahip olduğu diğer kültürel değerlerin korunmasına örnek oluşturması ve öncülük etmesi planlanmıştır. Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi ve yakın çevresinin koruma önerisinin uygulanması Dolapdere semtinin geleceğini belirleyecektir. Kilisenin ve yakın çevresinin koruma önerileri hayata geçirilirken semte dikkat çekilerek semtin korumasına ve değişme eğilimlerini kontrol etmeye yönelik çalışmalara başlanacaktır.

Yönetim kurulunun anıtın korunarak yaşatılmasını sağlayacak restorasyon projesinin uygulanması sonrasında izlenecek yıllık bakım ve onarım programı oluşturması, bütçesini belirlemesi, mülkiyet sahibi olan Beyoğlu Yenişehir Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı'nın görev ve sorumluluklarını belirlemesi gerekmektedir. Tanımlacak teknik kurulun yıllık bakımları izlemesi; her beş yılda bir anıtı gözden geçirerek, gerektiği durumda onarım programı hazırlanması önerilmiştir. Böylece uzun vadede oluşacak daha büyük hasarlar önlenecektir.

5. SONUÇ

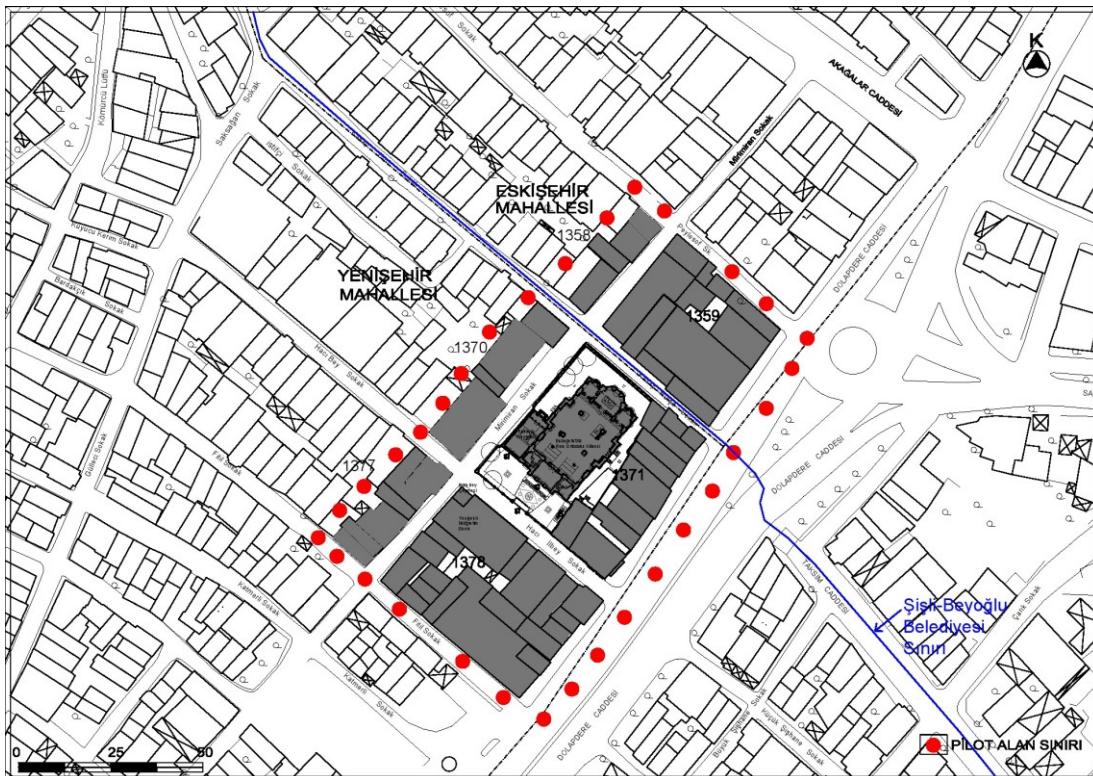
5.1 Dolapdere Senti İçin Uygulanabilir Bir Koruma Politikası Belirlenmesi

19. yüzyıl gayrimüslim yerleşiminin izlerini taşıyan Tatavla'nın eteklerinde yer alan Dolapdere Senti, İstanbul Rumlarının sosyo-kültürel ve ekonomik yaşamları hakkında veri sağlayan değerli bir kentsel alandır. 20.yüzyıl başlarında dar sokaklar ve ahşap evlerden oluşan Tatavla'da 1929 yangını sonrası ahşap yapıların büyük bir bölümü yanmış; yerlerine 1930'larda kagir konutlar inşa edilmiştir. Sadece Rumların yaşadığı bölgeye 1930-1950 yılları arasında Türkler de yerleşmeye başlamıştır (Türker, 2009, s.111). 1950 sonrasında Rum halkın büyük bölümü yurt dışına göç etmiş; boşalan yerlere Anadolu'dan gelen Türkler yerleşmiştir. Bakımsızlıktan yıkılan veya kullanıcı sayısı arttığı için yetersiz bulunan evlerin yerini çok katlı, betonarme apartmanlar almıştır.

İstanbul için önemli bir ulaşım aksı üzerinde olan Dolapdere günümüzde kent merkezine yakınlığı, çevresindeki yapılaşma hareketleri ve artan arazi değerleri nedeniyle bir çekim noktası haline gelmiştir. Beyoğlu Kentsel sit alanı sınırları dışında kalan bölgede yaşam koşullarının ıslah edilmesi, eğitim, sağlık ve sosyal donatı alanlarının çalışır hale getirilmesi, sentin temizliğine, düzenine ve kentin emniyetli bir parçası olmasına yönelik çalışmalar yapılmasına gerek duyulmaktadır. Kentsel dönüşümün eşiğindeki senti hızlı ve düzensiz değişimin zararlı etkisinden korumak için bir pilot çalışma yürütülmüştür. Pervititch haritasında yerleşimin yoğunluk gösterdiği alanı kapsayacak şekilde bir koruma alanı tanımlanmış, bölgenin tarihi gelişim süreci araştırılmış ve mevcut durum analizleri yapılmıştır. Korunması gerekli yapıların sayısının düşük olması ve dağınık bir yerleşim göstermesi, yakın çevrede uygulanmakta olan yenileme projeleri, alandaki değişimi kolaylaştıran etkenler olarak değerlendirilmiştir.

Çalışma alanındaki mevcut korunmaya değer, ancak tescilsiz yapıların ivedilikle tescili gerekmektedir. Böylece yasal koruma altına alınacak yapılara ve bunların komşuluğundaki binalara yönelik müdahalelerin Kültür Varlıklarını Koruma Bölge

Kurulu görüşüne bağlanması sağlanacaktır. Bölgenin tarihi kimliğini yansıtan yapıların sağlaştırılarak korunması ve yaşatılması olan ikinci aşama sonrasında, bölgenin silüetini korumaya yönelik üçüncü aşamaya geçilmesi planlanmıştır. Beyoğlu sit alanı sınırları dışında kalan semtte yürürlükte olan imar planlarında 24 adet tescilli kültür varlığı bulunmaktadır. Üçüncü aşamada imar planlarının yapılaşma hükümlerine aykırı uygulamaların geri alınması planlanmıştır.



Önerilen koruma modeli tez çalışması süreci içinde hayata geçirilmeye başlanmış; II nolu KVKBK ile görüşülerek, alanda tespit edilen korumaya değer yapıların tescil

edilmeleri yönündeki öneri konusunda bilgi verilmiştir. Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi ve yakın çevresinin geleneksel kent dokusunun sağlıklılaştırılması ve homojen bir görüntü sunmasının tarihi çevrenin bütünleşik olarak korunması açısından önem taşıdığı belirtilmiştir. II Nolu Koruma Kurulu müdürü ile yapılan sözlü görüşme sonunda tescili önerilen korunmaya değer yapıların etaplar halinde Koruma Kurulu'na sunulmasının uygun olacağına karar verilmiştir.

Pilot bölgede 1371 ada 1 parselde yer alan Evangelistria Kilisesi, kilise ile aynı parsel üzerine yer alan Dolapdere Caddesi yönünde cephesi olan kargir konut ve Theotoko Ayazması, 1378 ada 1 parselde yer alan Ali Rıza Paşa Çeşmesi tescilli yapılarıdır. 17.04.2013'te Evangelistria Kız ve Erkek Okulu iken, daha sonra T.C. Yenişehir Rum Özel İlkokulu olarak kullanılan yapı ise geçerli imar planında¹³⁸ eski eser görünümlü olarak belirtilmiştir. Pilot alandaki korunmaya değer yapıların tescillenmesi için 2013'te II nolu KVKBK'na başvurulmuştur. Başvuruda tarihi kilisenin tüm bağlı birimleriyle birlikte korunmasının doğru ve anlamlı olacağı belirtilerek, Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi'nin bir parçası ve dönemin eğitim yapılarından olan ve 1378 ada 2 parselde yer alan Evangelistria İlköğretim Okulu ile 1377 ada 18 parsel ve 1378 ada 7 parselde bulunan sivil mimarlık örneklerinin tescili önerilmiştir (Şekil 5.2).

1378 ada 2 parselde yer alan Evangelistria İlköğretim Okulu ve 1377 ada 18 parselde yer alan sivil mimarlık örneği İstanbul II Nolu Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunca korunması gerekli kültür varlığı olarak tescillenmiş, koruma grupları II olarak belirlenmiştir (26.11.2013 tarih ve 1828 sayılı karar). Tez kapsamında yapılan başvuruya tescillenen yapılar ile bölgede koruma adına ilk adım atılmıştır (Şekil 5.3). Ancak Evangelistria Kilisesi ve Evangelistria İlköğretim Okulu'nun bulunduğu Hacı İlbey Sokak ile Dolapdere Caddesi'nin kesişimde, 1378 ada 7 parsel üzerinde yer alan kargir yapının tescil önerisi onaylanmamıştır (Şekil 5.2).

Pilot alan 1371 ve 1378 adalardaki yapılar çoğunlukla 2 katlıdır. Şişli ilçesi sınırlarında olan 1359 adada, Dolapdere Caddesi üzerinde yer alan yapıların 3, 4 ve 9 katlı olduğu tespit edilmiştir (Şekil 5.4). Şişli – Dolapdere, Piyalepaşa Bulvarları ve Çevresi Uygulama İmar Planı'nın geçerli olduğu 1359 adada, Dolapdere Caddesi

¹³⁸ Dolapdere semtinin Beyoğlu ilçesinde yer alan bölümündeki 1378 adada 28.11.2002 tarihli Beyoğlu-Dolapdere-Piyalepaşa Bulvarı Çevresi Uygulama İmar Planı geçerlidir.

üzerindeki parsellere 24.50m. bina yüksekliği verilmesi, caddenin silüetini olumsuz etkilemiştir.



Şekil 5.2 : Tez kapsamında 17.04.2013 tarihinde tescili önerilen 1378 ada 2 ve 7, 1377ada 18 parseldeki yapılar (tescili kabul edilenler: 1378 /2 ve 1377/18).



Şekil 5.3 : Pilot alandaki yasal koruma durumu analizi.



Şekil 5.4 : Pilot alandaki kat adeti analizi.

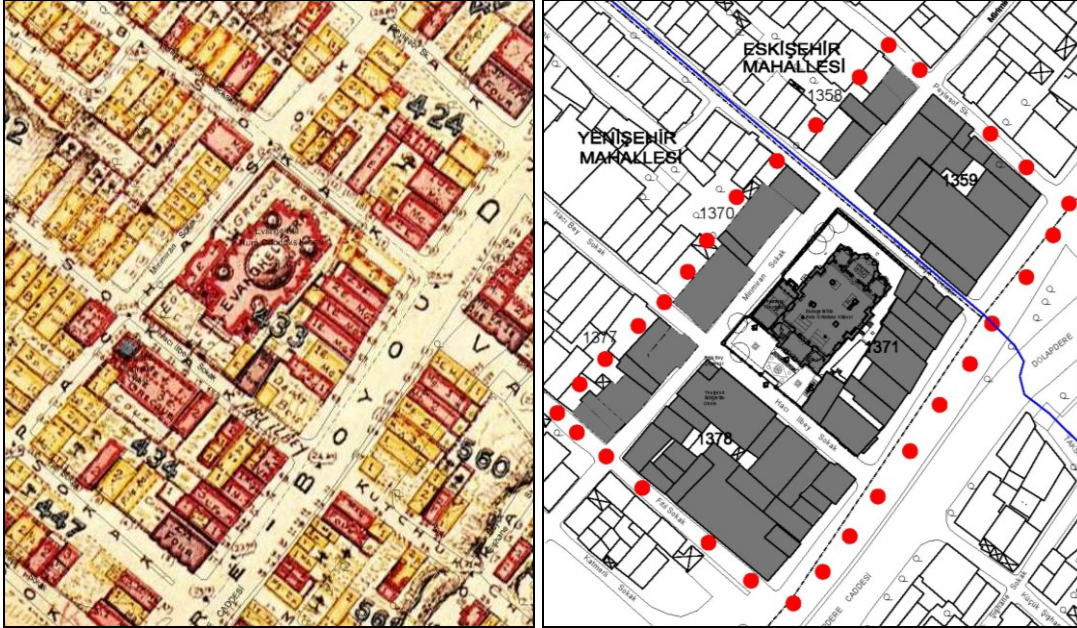
Pilot alandaki yapıların yapım tekniği analizinde 1371 ada 1 ve 12 parsel, 1378 ada 1,2,3,7 ve 19 parsellerdeki yapılar kârgir, diğer parsellerdekiler ise betonarmedir (Şekil 5.5). 1378 (eski 434), 1371 (eski 433) ve 1359 (eski 424) adalardaki binaların boyutlarının ve kat adetlerinin değişmesine rağmen, sokak dokusu korunmuştur (Şekil 5.6). Yapıların artan yüksek ve kütleleri 1359 adanın silüetini olumsuz etkilemiştir (Şekil 5.7).

Evangelistria Kilisesi'nden başlayan ve Dolapdere Caddesini dik yönde kesen kesitte Dolapdere vadisinin iki yönündeki yükseklikleri görülmektedir (Şekil 5.8). Dolapdere Caddesi'nin doğusundaki yapıların kat adetlerindeki oransız artış, bu bölgenin geri dönüşü zor olan bir değişim süreci içinde olduğunu göstermektedir.

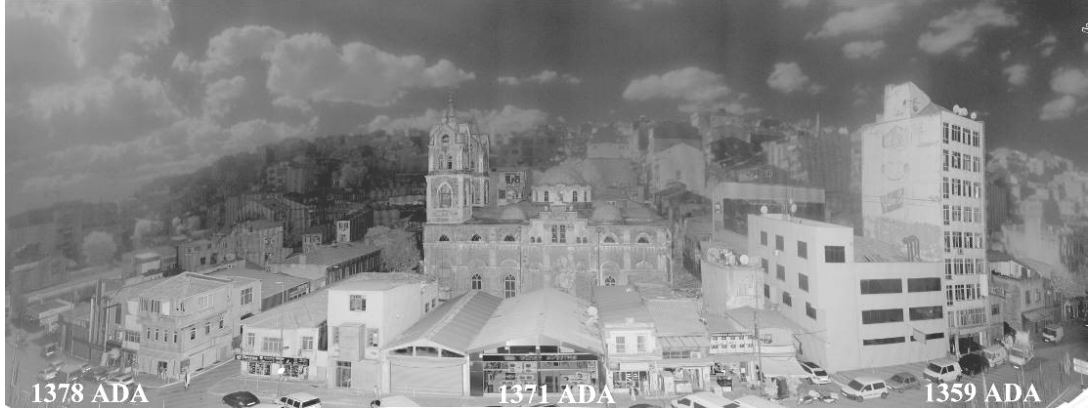
Pilot alandaki yapıların mülkiyet durumu incelendiğinde, 1371 ada 12, 4, 1, 11 ve 9 parsellerin ve 1378 ada 2 ve 15 parsellerin Beyoğlu Yenişehir Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı'na; diğer parsellerin şahıslara ait olduğu tespit edilmiştir (Şekil 5.9). Kadastral plan ve Pervititch haritası verileri esas alınarak ada içi boşluklar oluşturulmuş; yapıların boyutları bölge tipolojisine uygun olarak düzenlenerek arazi kullanım önerisi hazırlanmıştır (Şekil 5.10).



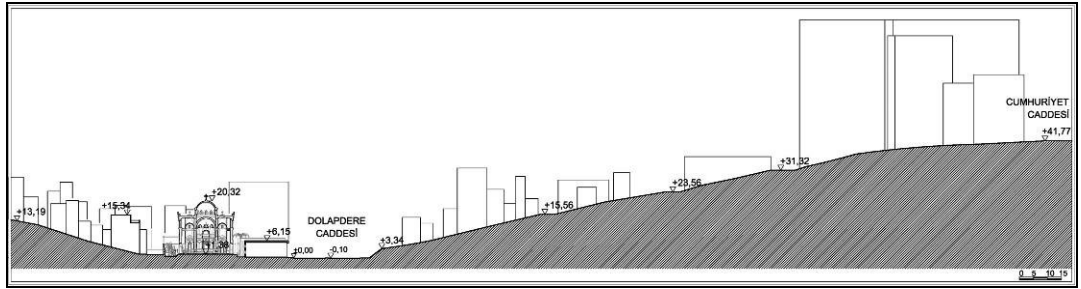
Şekil 5.5 : Pilot alandaki yapım tekniği analizi.



Şekil 5.6 : Pervititch (1925) ve halihazır (2012) 1/1000 ölçekli haritada pilot alandaki sokak dokusu ve yer alan binaların oturumu.



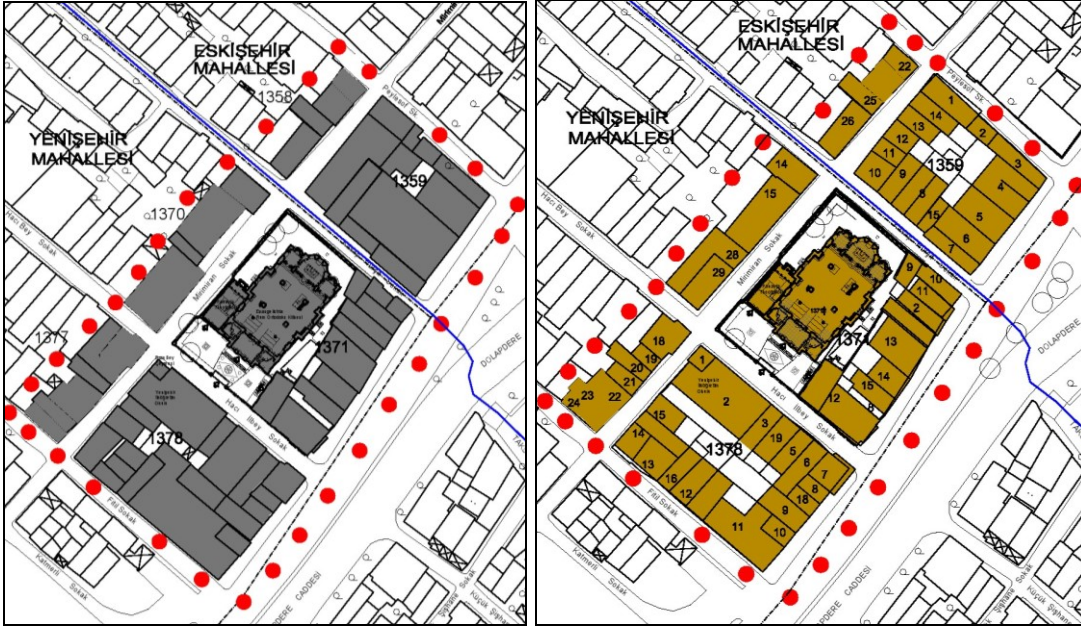
Şekil 5.7 : Dolapdere Caddesi silueti - 1378, 1371 ve 1359 adalar.



Şekil 5.8 : Dolapdere Caddesi'nden Elmadağ Cumhuriyet Caddesi'ne doğru batı-doğu yönünde kesit (2014).



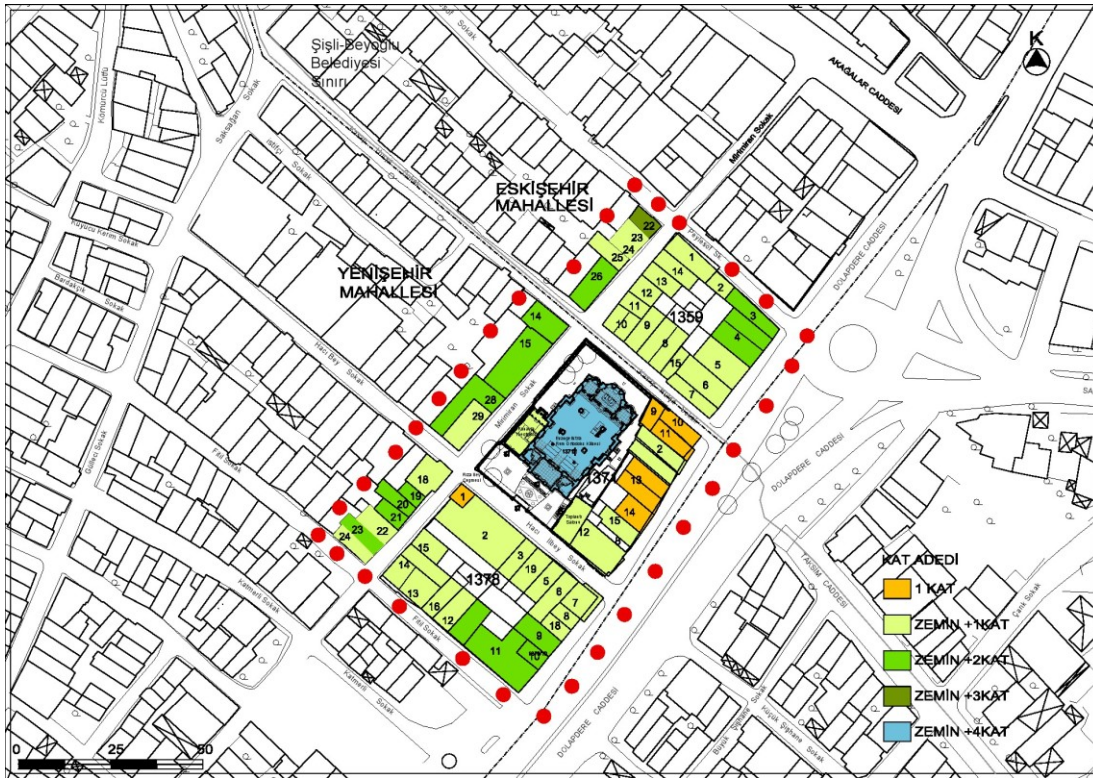
Şekil 5.9 : Pilot alanda mülkiyet analizi (2015).



Şekil 5.10 : Pilot alanda mevcut durum ve arazi kullanım önerisi.

1929 yangını öncesinde Evangelistria Kilisesi topoğrafyaya uyumlu olarak yükselen konut dokusu içinde, çevreye hakim bir konumda iken, günümüzde aşırı yükselen doku içinde kaybolmuştur. 1925 ve günümüz Dolapdere Caddesi silueti karşılaştırıldığında, bölgenin bütününde yaşanan bozulma süreci görülmektedir (Şekil 5.11). Pilot alanın eklerden arındırılarak özgün silüetine kavuşturulması amacıyla, kat yüksekliklerinin azaltılması önerilmiştir (Şekil 5.12). Pilot bölgede bölge tipolojisine uygun olarak, yüksekliklerin azaldığı, fiziksel dokuya uygun yapılardan oluşan bir silüet önerisi hazırlanmıştır (Şekil 5.13).

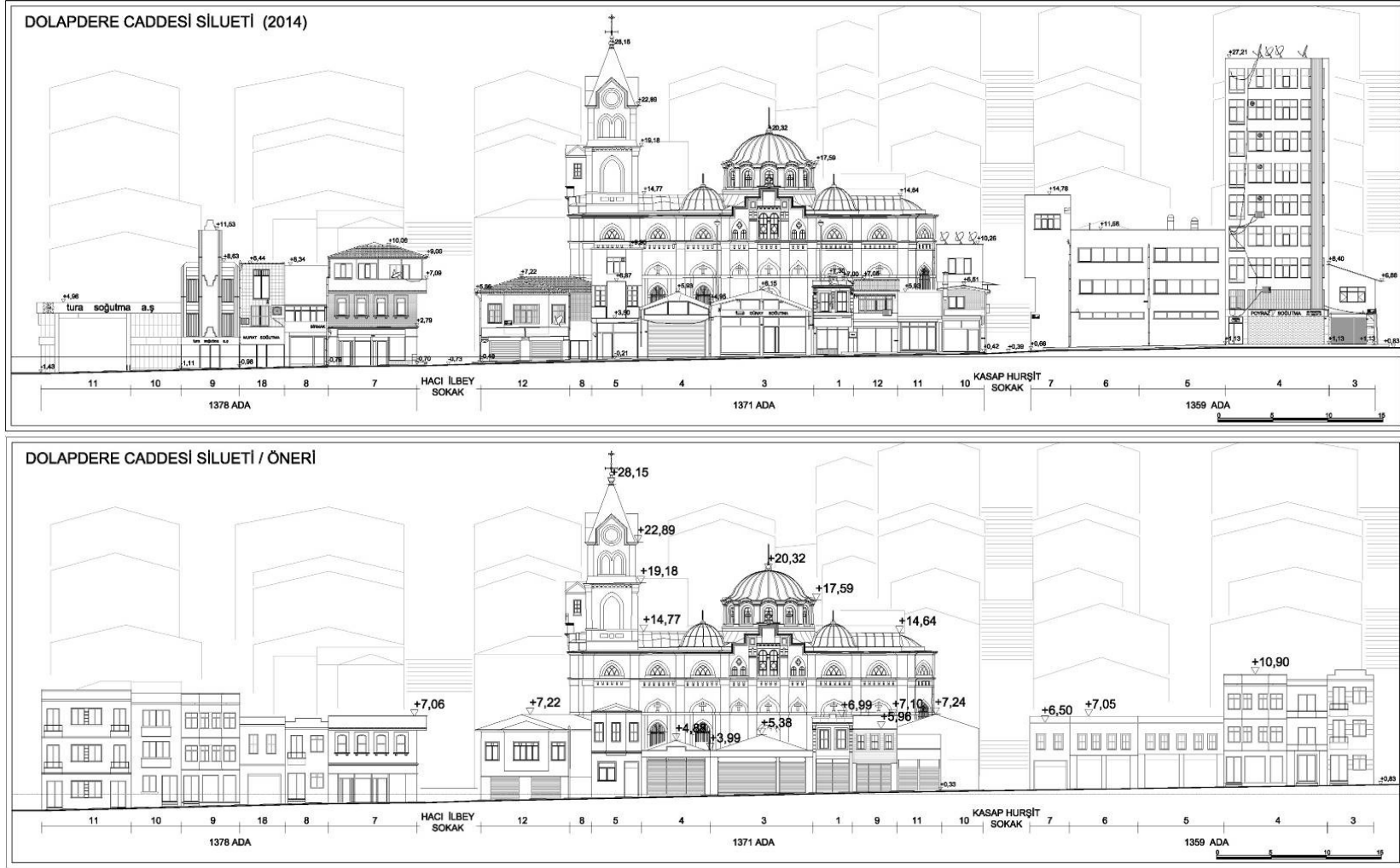
Evangelistria Kilisesi ve yakın çevresini kapsayan pilot alanda hayata geçirilecek koruma uygulamasının semt için örnek oluşturması hedeflenmiştir. Bölge geneli için önerilecek koruma modelinin başarısı ve sürekliliği için, alanda yaşayanların uygulanacak yöntem ve süreç hakkında bilgilendirilmesi ve desteklerinin alınması gereklidir. Halkın katılımını sağlamak ve pilot alandaki modelin bölge geneline uyarlanması için, bilgilendirme toplantıları yapılması önerilmektedir. Kentte yaşayanların semtte uygulanacak koruma modelinden haberdar edilmesi, semt ile İstanbul arasındaki ilişkinin daha güçlü hale getirilmesi hedeflenmiştir.



Tatavla tepesinden başlayan ve Yenişehir bölgesini de kapsayan alandaki koruma modelinin öncelikli hedefi dönüşüm sürecinin denetlenmesi olarak belirlenmiş; bu amaçla çeşitli öneriler geliştirilmiştir. Öneriler:

Tatavla tepesinden başlayan ve Yenişehir bölgesini de kapsayan alandaki koruma modelinin öncelikli hedefi dönüşüm sürecinin denetlenmesi olarak belirlenmiş; bu amaçla çeşitli öneriler geliştirilmiştir. Öneriler:

- a) Alandaki mevcut yasal koruma altındaki yapıların bakımlarının yapılarak yaşatılması,
- b) Alanda tespit edilen korunmaya değer yapıların tescillenmeleri için KVKBK'na başvurulması, etaplar halinde tescillenmeleri ve ivedilikle belgelenmeleri,
- c) Mevcut tescilli yapıların ve yeni tescilenen yapıların restorasyon projelerinin hazırlanması ve uygulanmasına yönelik olarak mülkiyet sahiplerine süreç ve finans desteği konusunda yönlendirmede bulunulması,
- d) Restorasyon uygulaması yapılacak kültür varlıklarının uygulama süreçlerinin denetimlerinin yapılması,
- e) Geçerli uygulama imar planlarına aykırı olarak ilave edilen katların plana bağlı olarak geri alınması,
- d) Şişli - Beyoğlu ilçeleri arasındaki sınır hattının bütünleşik korumaya imkan sağlayacak biçimde 'Akağalar Caddesi'ne kaydırılması,
- e) Semtte sosyal donatı ve halka açık toplumsal merkezler oluşturulması; semtin temizlenmesi ve güzelleştirilmesi'dir.



Şekil 5.13 : Dolapdere Caddesi (1378, 1371 ve 1359 adalar) silueti, bugünkü durum ve öneri.

Önerilen koruma modeli sadece yapıların değil, yaşayanların sosyal ve ekonomik sorunlarını da gidermeyi ve bölgeyi terk etmeyi tercih edeceklerin sayısını en aza indirmeyi hedeflemektedir. Farklı kökenlerden gelenlerin beraber yaşadığı yerleşimin sosyal – ekonomik sorunlarının çözülerek suç oranının azaltılması ve semtin güvenli bir yaşam alanı olmasıyla, tarihi alan kente kazandırılabilir. Semt halkının büyük bir bölümü bölgeye sonradan göç edip yerleşmiş olduğundan, semtte yaşayanların semtin güzelleştirilmesi ve kültürel değerlerinin korunmasına katılmasını sağlamak için çalışmalar yapılması gerekmektedir.

Mevcut dokuyu bozmadan, gelecek nesillere nitelikli bir yaşam sunan koruma modeliyle sürdürülebilirlik sağlanabilecek; semt sakinleri uzun vadede bölgede yaşamaya devam edebilecektir. Dolapdere semtinin korunmasına yönelik geliştirilen önerilerin uygulanabilmesi için mimarlık, hukuk ve ekonomik bileşenleri birlikte değerlendirilmelidir. Şişli ve Beyoğlu Belediyeleri temsilcileri, koruma danışmanları, mimar, şehir plancısı, sosyolog, avukat ve ekonomi uzmanlarından oluşan teknik personel ve yapıların sahipleri, bölgede ikamet edenler, Beyoğlu Yenişehir Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı ve Kurtuluş Aya Tanaş Ayios Dimitrios Aya Lefter Rum Ortodoks Kilisesi ve Mektebi Vakfı başkanları ve sivil toplum örgütlerini kapsayan bir platform oluşturulması planlanmıştır. Bilgi ve kaynakları birlikte kullanarak, başarıya ulaşmak mümkün olabilir. Mülk sahiplerinin tek başlarına ulaşamayacakları yurt içi ve uluslararası fonlara, birlikte hareket ederek ulaşabilecekleri düşünülmektedir. Alanda yapılacak faaliyetlerin bütçe, zaman ve organizasyonel detaylarının çözümü için oluşturulan ortak platform kapsamında alandaki değişim süreçlerinin yönetimi ve uzun vadede koruma modelinin başarısının gereği olan sürekli bakım için bir program oluşturulması ve uygulanabilirliği için yöntem belirlenmesi gereklidir. Koruma modeline halkın katılımını sağlamak üzere yapılacak bilgilendirme toplantılarıyla koruma bilincini ve kültürünü yaygınlaştırmak hedeflenmiştir. Halkın çevre ile ilgili duyarlılığının artırılmasıyla kentsel korumanın uygulanabilirliği ve sürdürülebilirliği konusunda da gelişme sağlanacağı düşünülmektedir. Önerilen koruma modeli doğrultusunda tarihi özelliklerini kaybetmeden yaşatılacak olan alan içinde yer alan Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi için de bir koruma önerisi hazırlanmıştır.

5.2 Evangelistria Kilisesi'nin Yaşatılması İçin Öneriler

Evangelistria Kilisesi 19. yüzyılda bitişik nizam ahşap yapılardan oluşan konut dokusu içinde yer alan, anıtsal kütlesiyle öne çıkan bir konumda iken, günümüzde aşırı yüksek yapılar arasında, adeta kaybolmuştur. Taşıdığı tarihi, mimari ve simgesel değerlerle Dolapdere semti içinde önemli yeri olan Evangelistria Rum Kilisesi tescilli bir anıt eserdir. Ancak Koruma Kurulu'ndan izin alınmadan çeşitli müdahaleler yapılmış; niteliksiz ekler ve kötü onarımlarla anıta zarar verilmiştir. Restorasyon projesi hazırlanmadan yapılan niteliksiz onarımlar anıtın özgün detay ve malzemelerinin değişmesine neden olmuştur. Doğal taş cephelerdeki yüzey kayıpları ve levha halindeki kopmalar yapının bozulma sürecini hızlandırmıştır. Cephelerden düşen taşlar tehlike oluşturmaktadır.

Anıtın ilk yapımından günümüze kadar taşıdığı tüm verileri koruyarak gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlayacak olan restorasyon projesinin ciddiyle ve bilimsel yöntemler kullanılarak uygulanması gerekmektedir. Öncelikle anıt ve çevresindeki denetimsiz değişimin durdurulması planlanmıştır. Koruma alanı belirlenen Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi'nin karşı karşıya kaldığı tehditler ayrıntılı olarak incelenmiş; anıtın tarihi çevresi ile birlikte korunarak yaşatılmasına yönelik bir model geliştirilmiştir. Venedik Tüzüğü'nün 1. maddesinde “Tarihi anıt kavramı sadece bir mimari eseri içine almaz, bunun yanında belli bir uygarlığın, önemli bir gelişmenin, tarihi bir olayın tanıklığını yapan kentsel, ya da kırsal bir yerleşmeyi de kapsar.” denilerek, anıtın çevresi ile birlikte korunması gereği vurgulanmıştır. Çalışma kapsamında İstanbul'un 19. yüzyıl kentsel mirasının bir bölümünü oluşturan Dolapdere bölgesinin merkezindeki Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi ve çevresinin bütünleşik olarak korunması önerilmiştir.

5.3 Sonuç

Dolapdere semtin tarihi ve kentsel gelişiminin araştırılması sonunda yerleşimin büyük değişim geçirdiği, denetlenmediği takdirde kayıpların artacağı belirlenmiştir. Ayios Dimitrios Kilisesi etrafında kurulan Tatavla, eteklerinde gelişen Dolapdere bölgesi ve Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi çevresindeki geleneksel doku 1925 tarihli Pervititch haritasında net bir biçimde görülmektedir. Değişimi durdurmak, mevcut çevreyi sağlıklılaştırmak için büyük çabalar gereklidir. Bu amaçla yerleşimin

yoğunluk gösterdiği alanı kapsayacak şekilde çalışma alanı sınırları belirlenmiş; hâlâ korunan tarihi sokak dokusu ve adalar üzerinde korunmaya değer yapılar saptanmıştır. Bölgede 1929 yılında yaşanan yangında ahşap yapıların büyük bir bölümü yanmış olmakla birlikte, sonrasında yapılan binaların da 20. yüzyıl toplumunun sosyal-ekonomik yapısını yansıtan sivil mimarlık örnekleri olarak korunmaya değer nitelikte olduğu görülmüştür. 20. yüzyıl başında yapı yükseklikleri topoğrafyaya uyum gösterirken; zaman içinde kontrolsüz artan kat adetleri kentsel alan ile topoğrafya ilişkisini bozmuştur. 1955'ten sonra Dolapdere'nin organize sanayi bölgesi olarak planlanması, bölgeye otomobil tamircileri, yedek parçacılar ve hurdacıların yerleşmesine yol açmış; semtte sosyal ve işlevsel değişim yaşanmıştır.

Günümüzde Dolapdere sayıları artış gösteren rezidans, otel, iş merkezi, otopark gibi çok katlı yapıların yükseldiği bölgelerin ortasında kalmıştır. Yakın çevresinde yaşanan bu değişim bölge için bir tehdit oluşturmaktadır. Hayata geçirilen kentsel yenileme proje ve uygulamaları, Beyoğlu'nun önemli bir parçasını oluşturan Dolapdere'de nüfus artışına ve yapı değerlerinin yükselmesine yol açmış; semti bir dönüşümün eşiğine getirmiştir. Yaşanan değişim süreci gelir düzeyi düşük olanları semti terk etmeye zorlamaktadır. Güvenlik zafiyeti olan bölge, semt sakinlerinin de memnun olmadığı bir yaşam alanı özelliği göstermektedir. Yoğun baskılarla karşı karşıya olan bölgenin korunmaya değer nitelikteki yapıları bakımsız durumdadır ve onarıma gerek duyulmaktadır. Semtteki anıtların korunması, nitelikli sivil mimarlık örneklerinin yok olmasının engellenmesi, yaşayanların sosyal ve ekonomik koşullarının iyileştirilmesi ve bölgenin kent ile bütünleşmesi öncelikli sorunlardır. Koruma konusundaki bilinçsizlik ve duyarsızlık bölgedeki bozulma sürecini hızlandırmaktadır. Kent merkezinde yer alan Dolapdere'nin mevcut tarihi değerlerinin korunarak sağlıklılaştırılması; yaşam kalitesinin yükseltilmesi amacıyla ivedilikle harekete geçilmesi gereği doğmuştur. Dikkatle yaklaşılmadığı takdirde, Dolapdere istenmeyen değişimlerin hızla gerçekleştiği bir alan olacaktır. Dolapdere Semti'nin sağlıklılaştırılması, yeniden yaşanabilir bir mahalle olarak kente kazandırılması için alandaki fiziksel yıpranma ve betonlaşmanın durdurulması; güvenliğin ve sağlıklı çevre koşullarının sağlanması gerekmektedir.

Tez çalışması kapsamında hazırlanan koruma modeliyle Tatavla tepesinden başlayan ve Yenişehir bölgesini de kapsayan alandaki dönüşüm sürecinin geleneksel dokuyu daha fazla tahrip etmemesi için yasal koruma altındaki yapıların bakımlarının

yapılarak yaşatılması, tespit edilen korunmaya değer yapıların etaplar halinde tescillenmesi, geçerli uygulama imar planlarına aykırı olarak ilave edilen katların plana bağlı olarak geri alınması önerilmiştir. şişli - Beyoğlu ilçeleri arasındaki sınır hattının dokunun bütünleşik olarak korunmasına imkan sağlayacak ve topoğrafyaya uygun biçimde ‘Akağalar Caddesi’ne alınması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Günümüzde İstanbul’da çok sayıda kentsel yenileme projesi hayata geğerken, kentin 19. yüzyıl mirasının bir bölümünü barındıran Dolapdere semti eteklerinde yer alan Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi ve yakın çevresi öncelikli alan olarak belirlenmiştir. Tarihi kimliği ve mimarisinin estetik nitelikleriyle Tanzimat sonrası inşa edilen kiliselerin seçkin örneklerinden biri olan Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi, şimdiye kadar bilimsel bir çalışmaya konu edilmediğinden, tarihsel gelişimi araştırılmış, ayrıntılı rölövesi hazırlanmıştır. Anıtta kullanılan yapım teknikleri ve malzemeleri belirlenmiş, malzeme karakterizasyonuna yönelik laboratuvar çalışması yapılmış, anıtta görülen bozulma türleri ve nedenleri araştırılmış, restitüsyon ve restorasyon önerileri geliştirilmiştir.

Yapının özğün niteliklerini kaybetmeden korunabilmesini sağlayacak uygulama süreçleri araştırılmıştır. İstanbul’daki Rum Ortodoks Kiliseleri genellikle cemaat vakıfları tarafından yönetilmektedir. Kiliselerin bakım, onarım veya restorasyon uygulamalarında bağlı oldukları vakıfların koruma yaklaşımları etkili olmaktadır. Ancak vakıf başkanlarının kişisel görüşleri çerçevesinde yapılan uygulamalar zaman zaman bilimsel restorasyon ilkelerinden uzak seyretmekte; yapının özğün niteliklerinin kaybolmasına yol açan müdahalelere dönüşebilmektedir. Kilise cemaat vakıflarının yürüttüğü uygulamalar arasında Taksim Aya Triada Rum Ortodoks Kilisesi, Panayia Rum Ortodoks Kilisesi, Aya Konstantin Rum Ortodoks Kilisesi restorasyonları, Kuzguncuk Aya Pantelemon Rum Ortodoks Kilisesi güçlendirme projesi ve uygulaması ile Burgazada Aya Yanni Rum Ortodoks Kilisesi ve an kulesinin güçlendirme projesi ve uygulaması sayılabilir (Poridis, kişisel görüşme, 2015). Kiliselerin bakım - onarım ve restorasyon uygulamaları konusunda bağlı oldukları vakıfların karar verme yetkisine sahip tek kurum olmaktan çıkaran ve İstanbul Rum Ortodoks Patrikhanesi’nin sürece katılımını ulusal ve uluslararası koruma ilkelerine uyumlu uygulamalar için bilimsel denetim mekanizmaları oluşturulmasıyla tarihi kiliselerin özğünlükleri korunarak restore edilmelerinin mümkün olacağı düşünölmektedir.

Bağışlar veya yerel - uluslararası kurumların desteği ile finans kaynağı sağlandıktan sonra Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi'nin tarihi belge değeri korunarak hazırlanan restorasyon projesinin de oluşturulacak bilimsel heyet denetiminde, titizlikle uygulanması önerilmektedir. Dolapdere semtinde yer alan Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi ve diğer kültürel değerlerin korunarak yaşatıldığı, koruma bilincine sahip ve duyarlı semt sakinlerinin uzun süre yaşamayı tercih edecekleri bir kentsel alan oluşturmayı öneren koruma modelinin İstanbul genelinde gerçekleştirilecek kentsel koruma ve sağlıklılaştırma projelerine örnek oluşturacağını umuyoruz.

KAYNAKLAR

- Abacı, P.** (1994). “Kurtuluş”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, C.5, s.127.
- Abasıyanık, S. F.** (1957). *Alemdağda Var Bir Yılan*, Varlık Yayınları, İstanbul, ss.78-80.
- Ahunbay, M.** (1997). Kilise, *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, İstanbul, C. 2, s.1010.
- Akalın, E.Ö.** (2003). *Kentsel Dönüşümün Uygulanabilirliğine Yönelik Bir Alan Araştırması, Dolapdere Örneği*, İ.T.Ü. Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Akın, G.** (2010). 1910-1930 Payitahtın Günbatımı, *İstanbul 1910-2010 Kent, Yapılı Çevre ve Mimarlık Kültürü Sergisi Kataloğu*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayını, İstanbul.
- Akın, N.** (1998). *19.Yüzyılın İkinci Yarısında Galata ve Pera*, Literatür Yayıncılık, İstanbul.
- Akgönül, S.** (2007). *Türkiye Rumları*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Akkaya, T.** (2000). Ortodoks İkonaları, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Aleksandru, E.** (1996). *19.yüzyılda İstanbul Rum Ortodoks Kiliseleri*, İ.T.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Anagnostopulos, D.** (2011). Kişisel görüşme. 12 Ekim, İstanbul.
- Arseven, C. E.** (1989). *Eski İstanbul*, Dilek Yayınevi, İstanbul.
- Arkitekt** (1935). İstanbul’da Yapılar, sayı 5, İstanbul, s.153.
- Aslanoğlu, İ.** (2010). *Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı 1923-1938*, Bilge Kültür Sanat yayını, İstanbul.
- Bali, R. N.** (2010). *6-7 Eylül 1955 Olayları*, Libra Yayıncılık, İstanbul.
- Baturayoglu N. ve Ersen A.** (2010). Yüzyıl Dönümünde İstanbul’da Yapı Dış Cephelelerinde Kullanılan Yapay Taşlar, *Kagir Yapılarda Koruma ve Onarım Semineri*, İstanbul, ss.111-131.
- Beydilli, K.** (1989). Stephan Gerlach’ın Ruznamesinde İstanbul, *Tarih Boyunca İstanbul Semineri, 1988, Bildiriler*, Şan Matbaası, İstanbul, ss.83-95.
- Birinci, İ.** (1970). Hrisantos Nasıl Öldürüldü?, *Hayat Tarih Mecmuası*, sayı 6, İstanbul, s.62.
- BOA..** (1970). **1:**HRT.h.2130, 1922, **2:**DH.TMIK.M103/40, 1901, **3:**MF.MKT 358/27, **4:**İ.DUİT 135/42, **5:**YPRK. ZB 1 / 49,1875, **6:**Y. PRK. ZB 5 / 88, 1890, **7:**Y. PRK. ZB 13 / 41, 1894, **8:** İDH. 1295/06, **9:** DH.

MKT.81/1385, **10:** DH. MKT.1393/57, **11:** DH. MKT. 1751/111, **12:**DH. MKT 1973/105, **13:**YA. HUS.275.120.01, **14:**YA. HUS.275.120.02, **15:**YA. HUS.275.120.05, **16:**YA. HUS.275.120.06

- Bostan, İ.** (2003). *Osmanlı Bahriye Teşkilatı: XVII.Yüzyılda Tersane-i Amire*, Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Bozdoğan, S.** (2010). 1930-1950 “Cumhuriyet Hamlesi”, *İstanbul 1910-2010 Kent, Yapılı Çevre ve Mimarlık Kültürü Sergisi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayını, İstanbul.
- Bozkurt, G.** (1996). *Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukuki Durumu (1839-1914)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Buendelmonti** (1420). İstanbul gravürü, Atatürk Kitaplığı.
- Büyükkürçüyan, T.** (2009). *Feriköy, anılarda...şimdi*, Heyamola Yayınları, İstanbul.
- Can, C.** (1994). “Barborini, Giovanni Battista”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, C.2, s.54.
- Cezar, M.** (2002). *Osmanlı Başkenti İstanbul*, EKAV Vakfı Yayını, İstanbul.
- Chalcondyle, L.** (1662). *Histoire générale des Turcs, contenant l'histoire de Chalcondyle*, S. Cramoisy, Paris, C.2.
- Colonas, V.** (2005). *Greek Architects in the Ottoman Empire (19th-20th centuries)*, Olkos Publishers Ltd., Atina.
- Çavuşoğlu, M.** (1997). *İstanbul Rum Kiliselerinde Örtü Sistemleri*, İ.T.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Çeçen, K.** (1999). *İstanbul'un Osmanlı Dönemi Suyolları*, İBB-İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi Yayını, İstanbul.
- Çelik, Z.** (1998). *Değişen İstanbul*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Çilenis, S. E.** (2010). 19.yüzyılın Sonu ve Yüzyılın Başında İstanbul'da Yunanca Basın ve Rum Mimarların İmajı, *Batılılaşan İstanbul'un Rum Mimarları*, Tavaslı Matbaa, İstanbul.
- De Amicis, E.** (2010). *İstanbul*, Çev: Özdem, F., Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Dictionnaire Larousse** (1993). Sinod, Milliyet Gazetecilik, C.6, s.2149.
- D'Ostoya, G.** (1858-60). Plan Général de Galata, Péra, Pancaltı”.
- Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi** (1994). Dolapdere, Kültür Bakanlığı, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, C.3, s.87
- Dün gece Tatavla kamilen yandı.** (1929, 22 Ocak). İkdam, s.1.
- Dün geceki Yangın / Tatavla'da yüzden fazla ev yandı.** (1929, 22 Ocak). Cumhuriyet, s.1.
- Dökmeci, V.** (1990). *Tarihsel Gelişim Sürecinde Beyoğlu*, TTOK Yayınları, İstanbul.
- Egemen, A.** (1993). *İstanbul'un Çeşme ve Sebilleri*, Arıtan Yayınevi, İstanbul.
- Ekantontaetiris.** (1994). *İeros Naos Evangelistrias, Propoda, 1894-1894*, İstanbul.

- Eker, B.** (1997). *19. ve 20. Yüzyıl İstanbul Yapılarında Neo-Gotik*, İ.T.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Ercan, Y.** (1984). Türkiye’de XV. ve XVI. Yüzyıllarda Gayrimüslimlerin Hukuki, İctimai ve İktisadi Durumu, *Belleten*, C. XLVII, sayı 188, Türk Tarih Kurumu, Ankara, ss.1119-1149.
- Ercan, Y.** (1990). Osmanlı İmparatorluğunda Gayrimüslimlerin Giyim, Mesken ve Davranış Hukuku, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, sayı I, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, ss.118-125.
- Ercan, Y.** (2007). *Rumlar ve Diğer Müslüman Olmayan Topluluklar*, Turhan Yayınevi, Ankara.
- Ergin, O.** (1938). *İstanbul’da İmar ve İskan Hareketleri*, Bürhaneddin Matbaası, İstanbul, s.49.
- Eyice, S.** (1965). İstanbul’un Mahalle ve Semt Adları Hakkında Bir Deneme, *Türkiyat Mecmuası*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, C. 14, ss.199-216.
- Evangelistria Kilisesi’nin Açılışı.** (1894, 18 Kasım). Cumhuriyet, Ekklesiastiki Alithia Gazetesi, sayı 37, s.1.
- Evangelistria Kilisesi’nin Açılışı.** (1894, 25 Kasım). Cumhuriyet, Ekklesiastiki Alithia Gazetesi, sayı 38, s.1.
- Evliya, Ç.** (1996). *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, Topkapı Sarayı Bağdat 304 yazmasının Transkripsiyonu, çev: O. Ş., Gökyay, I. Kitap, Yapı Kredi Yayıncılık, İstanbul.
- Gerlach, S.** (2006). Türkiye Günlüğü 1573-1576, *Türkiyat Mecmuası*, C.1, Kitap Yayınevi, İstanbul, ss.364-365.
- Gozzoli, M. C.** (1982). *Gotik Sanatı Tanıyalım*, Anka Ofset Basımevi, İstanbul.
- Göktürk, H.** (1960). Ayios Fanurios Ayazması, *İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyat Kollektif Şirketi, İstanbul, s.1566.
- Güleç, A.** (2014). Kişisel görüşme, 21 Ocak, İstanbul.
- Güleç, A. ve Alkan N.** (2015). Evangelistria Kilisesi malzeme analiz raporu (Rapor No:1149960), İstanbul Büyükşehir Belediyesi Koruma Uygulama ve Denetim Müdürlüğü Raporu.
- Gülersoy, Ç.** (1999). *Cumhuriyetin Devraldığı İstanbul’dan Bugüne*, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası Yayını, İstanbul.
- Günel, İ.** (2005, 20 Temmuz). Kilisenin çanları çalındı. *Radikal Gazetesi*. Erişim adresi: <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=159120>.
- Güvenç, S.** (2010). *Hasretim İstanbul İstanbul Rumlarının Göç Öyküleri ve Özlemleri*, Lozan Mübadilleri Vakfı Yayını, Express Basımevi, İstanbul.
- Güven, D.** (2005). *Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları Bağlamında 6-7 Eylül Olayları*, 3.basım, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Hala Tatavla’dan bahsetmekten utanmıyorlar.** (1929, 10 Şubat). Son Saat, s.3.

- Hammer, J. V.** (2011). *İstanbul ve Boğaziçi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Harman, Ö.F.** (2000). “İncil”, *TDV İslâm Ansiklopesidi*, cilt 22, s.270.
- Hasol, D.** (1993). *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*, YEM yayını, İstanbul.
- Hovhannesyan, S. S.** (1996). *Payitaht İstanbul’un Tarihçesi*, çev: Hançer, E., Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Hrisantos.** Vakit Gazetesi, (1920, 9 Eylül), No.988, s.1
- Hristodulu, P. M.** (1913). *Ta Tatavla i ti İstoria Ton Tataulon Konstantinupoli*, İstanbul.
- ICOMOS-ISCS** (2008). *Illustrated Glossary on Stone Deterioration Patterns*, ICOMOS International Scientific Committee for Stone (ISCS), XV, Fransa.
- İncicyan, G.** (1976). *XVIII. Asırda İstanbul*, çev: Hrand, D., İstanbul Enstitüsü yayını, İstanbul.
- İstekli, N.** (2011). *İstoria ton Tataulon*, Epta, Atina.
- İstekli, N.** (2005). *Ekpedeftiria Kinotitos Tataulon*, Atina.
- Kahraman, C.** (2007). *1929 Kışı / Bir Şehir Efsanesi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Kahraman, C.** (2015). *İstanbul Kış Günlüğü 1929 ve 1954*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, s.84.
- Kaloumenos, D.** (1991). *The Crucifixion of Christianity*, Atina.
- Karaca, Z.** (2006). *İstanbul’da Osmanlı Dönemi Rum Kiliseleri*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Karaca, Z.** (2008). *İstanbul’da Tanzimat Öncesi Rum Ortodoks Kiliseleri*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Karal, E. Z.** (1983). *Osmanlı Tarihi Nizam-ı Cedid ve Tanzimat Devirleri (1789-1856)*, V.Cilt, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Karpat, K. H.** (2003). *Osmanlı Nüfusu (1830-1914) Demografik ve Sosyal Özellikleri*, Tarihi Vakfı Yayını, İstanbul.
- Kastanakis, T.** (1995). *Hacı Manuil*, İstanbul, Belge Yayınları, İstanbul.
- Kauffer, F.** (1786). *İstanbul Haritası*, Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü (IFEA).
- Kayra, C.** (1990). *İstanbul Haritaları*, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası Yayını, İstanbul.
- Kayserilioğlu, R. S.** (1998). *Dersaadet’ten İstanbul’a Tramvay I ve II*, İETT Tarihi Dizileri, İstanbul.
- Kemal, Y.** (1978). *Kuşlar da Gitti*, Milliyet Yayınları, İstanbul.
- Kerameus, P. A.** (1904). *Ho en Konstantinoupolei Hellenikos Philologikos Syllogos XXVIII*, s.120.

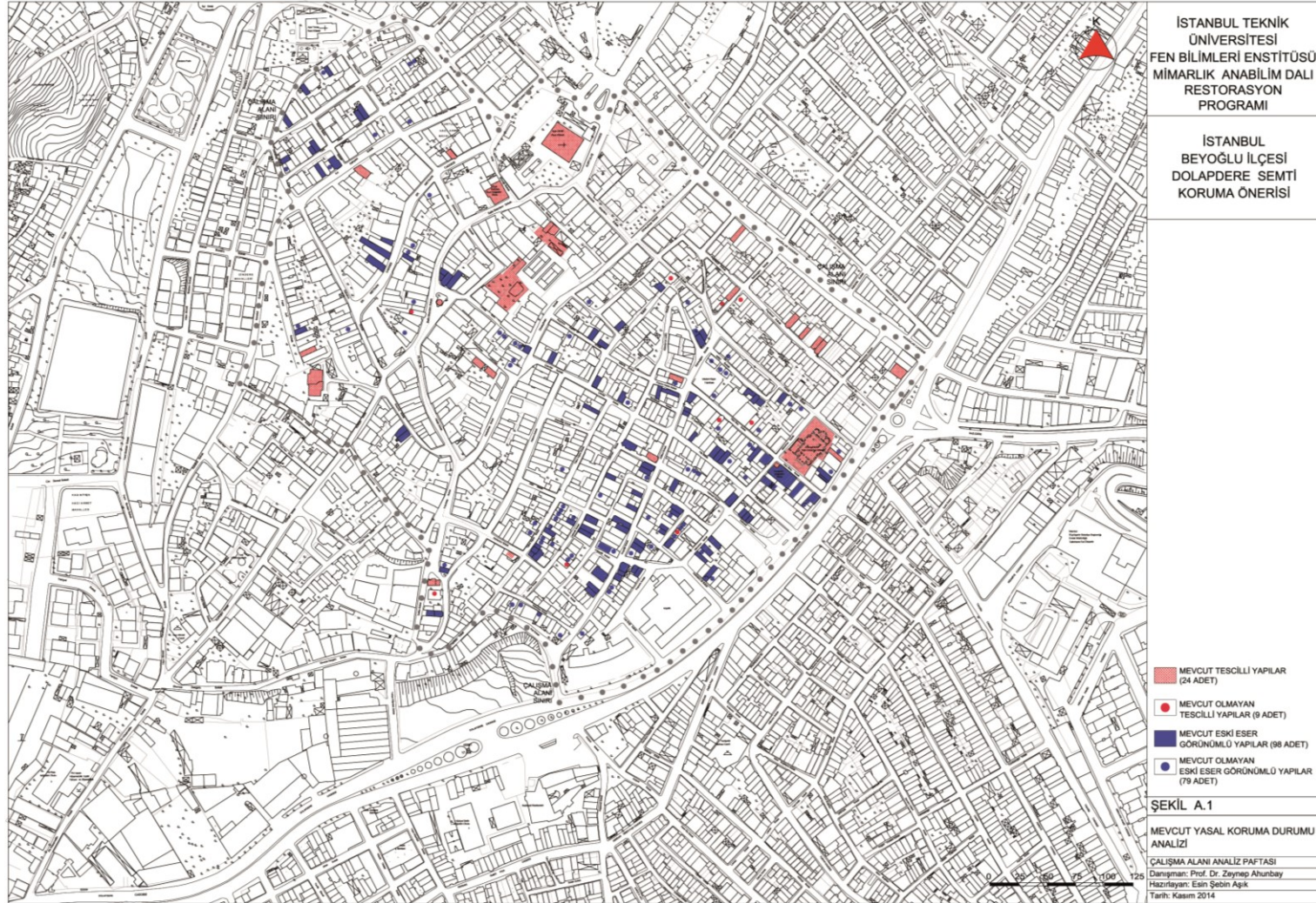
- Koçu, R. E.** (1960). Ayios Elefterios Rum Ortodoks Kilisesi, *İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul Asiklopedisi ve Neşriyat Kollektif Şirketi, İstanbul, C.9, s.1565.
- Koçu, R. E.** (1960). Ayios İoannis Ayazması, *İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul Asiklopedisi ve Neşriyat Kollektif Şirketi, İstanbul, C.9, s.1571.
- Koçu, R. E.** (2005). *İstanbul Tulumbacıları*, Doğan Kitapçılık, 2. baskı, İstanbul.
- Korucu, S.** (2015). *Patriklik fotoğrafçısı Dimitrios Kalumenos'un objektifinden 6/7 Eylül 1955*, İstos Yayın, İstanbul.
- Kömürçiyen, E. Ç.** (1988). *İstanbul Tarihi: XVII. Asırda İstanbul*, çev: H. D. Andreasyan, Eren Yayıncılık, İstanbul.
- Kuban, D.** (1998) *İstanbul, Bir Kent Tarihi: Bizantion, Konstantinopolis, İstanbul*, çev: Z., Rona, Promat Matbacılık, İstanbul.
- Kunter, H. B.** (1958). Fatih Devri Sonlarında İstanbul Mahalleleri, Şehrin İskanı ve Nüfusu, *Vakıflar Dergisi*, Sayı:IV, Doğu Şirketi Matbaası, Ankara, s.245-246.
- Kurban D. ve Hatemi K.** (2009). *Bir Yabancılaştırma Hikayesi: Türkiye'de Gayrimüslim Cemaatlerin Vakıf ve Taşınmaz Mülkiyet Sorunu*, TESEV.
- Kurban D. ve Tsitselikis K.** (2010). *Bir Mütakabiliyet Hikayesi: Yunanistan ve Türkiye'de Azınlık Vakıfları*, TESEV, İstanbul.
- Lewinsohn, R.** (1991). *Esrarengiz Avrupalı Zaharoff*, çev: C. Muhtaroglu, İletişim Yayınları, İstanbul.
- McNamara, D. R.** (2011). *How to Read Churches*, Herbert Press, London.
- Millas A.** (1996) *Sfragides Konstantinopolis*, Atina.
- Müller -Wiener, W.** (2007). *İstanbul'un Tarihsel Topoğrafyası / 17.yüzyıl Başlarına Kadar Byzantion-Konstantinopolis-İstanbul*, çev: Ü., Sayın, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Müller -Wiener, W.** (2003). *Bizans'tan Osmanlı'ya İstanbul Limanı*, çev: E., Özbek, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Ortaylı, İ.** (2000). *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Oyhan E. ve Etüğü B.** (2001). *Churches in Istanbul*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Özkılıç, S. K.** (2015). *1894 Depremi ve İstanbul*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- Pervititch, J.** (1925). Constantinople Plan Cadastral D'Assurances, Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü (IFEA).
- Papazoglu, Y. K.** (2005). *Tafika Mnimia tis Polis, A. Sisli-Emburi Ke Trapezites*, Gümölcine.
- Pardoe, J.** (1838) *The Beauties of the Bosphorus*, London, George Virtue.

- Pevsner, N.** (1970). *Avrupa Mimarisinin Anahatları*, çev: Batur, S., İ.T.Ü Matbaası, İstanbul.
- Prost, H.** (1943). Taksim- Kurtuluş Viyadüğü (Dossier 343 AA122. Doc. HP – DES-026-08-01).
- Poridis, A.** (2015). Kişisel görüşme. 12 Eylül, İstanbul.
- Saris, M.** (2010). *İstanbul Rum Ressamlar*, Bir Zamanlar Yayıncılık, İstanbul.
- Sevinç, S.** (1997). *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e İstanbul'da Latin Katolik Yapıları*, M.S.Ü. Sanat Tarihi Programı, Yayınlanmamış Doktora tezi, İstanbul.
- Shaw J.S. ve Shaw E. K.** (1977). *History of the Ottoman Empire and Modern Turkey*, volume 2, Cambridge.
- Shaw S. J.** (1979). *The Population of İstanbul in the Nineteenth Century*, International Journal of Middle East Studies, C.10, Cambridge Üniversitesi yayını, Cambridge.
- Soygeniş, M.** (1995). *Ondokuzuncu Yüzyılda İstanbul Evinin Mekansal Değişimi ve Nedenlerinin Değerlendirilmesi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Soykan, T.** (2000). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Gayrimüslimler*, Ütopya Kitabevi, İstanbul.
- Stamapoulos, K.** (2007). *İstanbul manzaralarının fotoğrafçı Achille Samandji ile Eugène Dalleggio'un objektifinden görüntüleri*, Umberto Allemandi&C.
- Söğüt, M.** (2009). *Dolapdere*, Heyamola Yayınları, İstanbul.
- Şarlak, E.A.** (2001). *Post-Bizans Dönemi İstanbul Kiliselerinde Duvardan Bağımsız İkonalar*, İ.T.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Şarlak, E.** (2014). Kişisel görüşme. 22 Mayıs, İstanbul.
- Şarlak, E.** (2010a). *İstanbul'un 100 Kilisesi*, İBB Kültür A.Ş. Yayınları, İstanbul.
- Şarlak, E.** (2010b). "19.yüzyılda İstanbul'un Fiziksel Değişmesine Rol Oynayan Kubbeli Rum Ortodoks Kiliseleri", *Batılılaşan İstanbul'un Rum Mimarları*, Tavaslı Matbaası, İstanbul, s.80-93.
- Şeni, N.** (2011). 19.Yüzyıldan Günümüze Hayırseverlik Şekilleri, Mantıkları ve Aktörleri, *İstanbul'da Yoksulluk ve Hayırseverlik Sempozyumu*, İstanbul.
- Şenyapılı, Ö.** (2009). *İsim İsim İstanbul*, Boyut Yayıncılık, İstanbul.
- Tanışık, İ. H.** (1945). *İstanbul Çeşmeleri II*, Maarif Matbaası, İstanbul.
- Tatavla'da yanan evlerin miktarı 500'e yakındır.** (1929, 23 Ocak). Cumhuriyet, s.1.
- Tatavla Yangını.** (1929, 23 Ocak). İkdam, s.1.
- Terkos Şirketi müdürü Mösyö Castello ile Rum Mütevelli Heyeti dün polise davet edildiler ve isticvaplarına başlandı.** (1929, 26 Ocak). İkdam, s.1.

- Tekeli, İ.** (2009). Modernleşme Sürecinde İstanbul'un Nüfus Dinamikleri Nasıl Değerlendirilmeli?, *Eski İstanbullular, Yeni İstanbullular*, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, İstanbul, s.11-34.
- Tolga, O.** (1960). Ayios Dimitrios Rum Ortodoks Kilisesi, *İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul Asiklopedisi ve Neşriyat Kollektif Şirketi, İstanbul, C.9, s.1565.
- Turan, Ş.** (1963). Osmanlı Teşkilatında Hassa Mimarları, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, sayı I, Ankara, s.170.
- Türker, O.** (2009). *Osmanlı İstanbul'undan bir köşe Tatavla*, Sel Yayıncılık, İstanbul.
- Url-1** <<http://www.greece.org/genocide/quotes/photos-cons-church2.html>>, alındığı tarih: 13.04.2011
- Url-2** <<http://www.istanbulkonseyidernegi.com/sayfa.asp?sayfaID=2>>, alındığı tarih: 22.04.2011
- Url-3** <<http://www.mevzuat.gov.tr/Kanunlar.aspx>>, alındığı tarih: 14.11.2015.
- Uzunoglu, N.** (2010). Kişisel görüşme. 15 Eylül, İstanbul.
- Valasiadis, Y.** (2005). *Tatavla'ya Kar Yağıyor*, Çev: D. Eftimiyadis, Dünya Yayıncılık, İstanbul.
- Vizantios, S.** (1862). *İ.Konstantinupolis Perigrafi Topografiki Arheologiki ke İstoriki*, Atina.
- Vizantinos, Y.K.** (1980). *Ta Ellinika Tatavla 1535-1929*, Atina.
- Wagner, M.** (1938). Türk Şehirleri ve Mevcut Sahalardan İstifade Ekonomisi, *Arkitekt*, Çev: A., Kolatan, sayı:1938-03, s.82-86.
- Yangın münasebetiyle dört beş kişi nezaret altına alınmıştır.** (1929, 25 Ocak). Cumhuriyet, s.1.
- Yangın Müthiş oldu.** (1929, 23 Ocak). Son Saat, s.1.
- Yavuz, S.** (1999). Panayia Evangelistrias, *Hürriyet Gazetesi*, 3 Mayıs 1999, İstanbul, s.15.
- Yavuz, M.** (2004). Agust Carl Friedrich Jasmund ve Mimari Faaliyetleri, *Sanat Tarihi Dergisi*, Sayı 13/1, s.181-205.
- Yentürk, B.** (2003). *Ne Lazım Tatavla'da Bakkal Dükkanı*, Geyik Yayınları, İstanbul.
- Yordanidu, M.** (1990). *Loksandra İstanbul Düşü*, çev: O. Bleda, Belge Yayınları, İstanbul.
- Yordanidu, M.** (1997). *Bizim Avlu*, çev: O. Bleda, Belge Yayınları, İstanbul.
- Yorga, N.** (1948). *Osmanlı Tarihi*, çev: S., Baykal, Güney Matbaacılık ve Gazetecilik, cilt V, Ankara.
- Yücel, E.** (1994). İkonalar, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, C 4, s.151.

EKLER

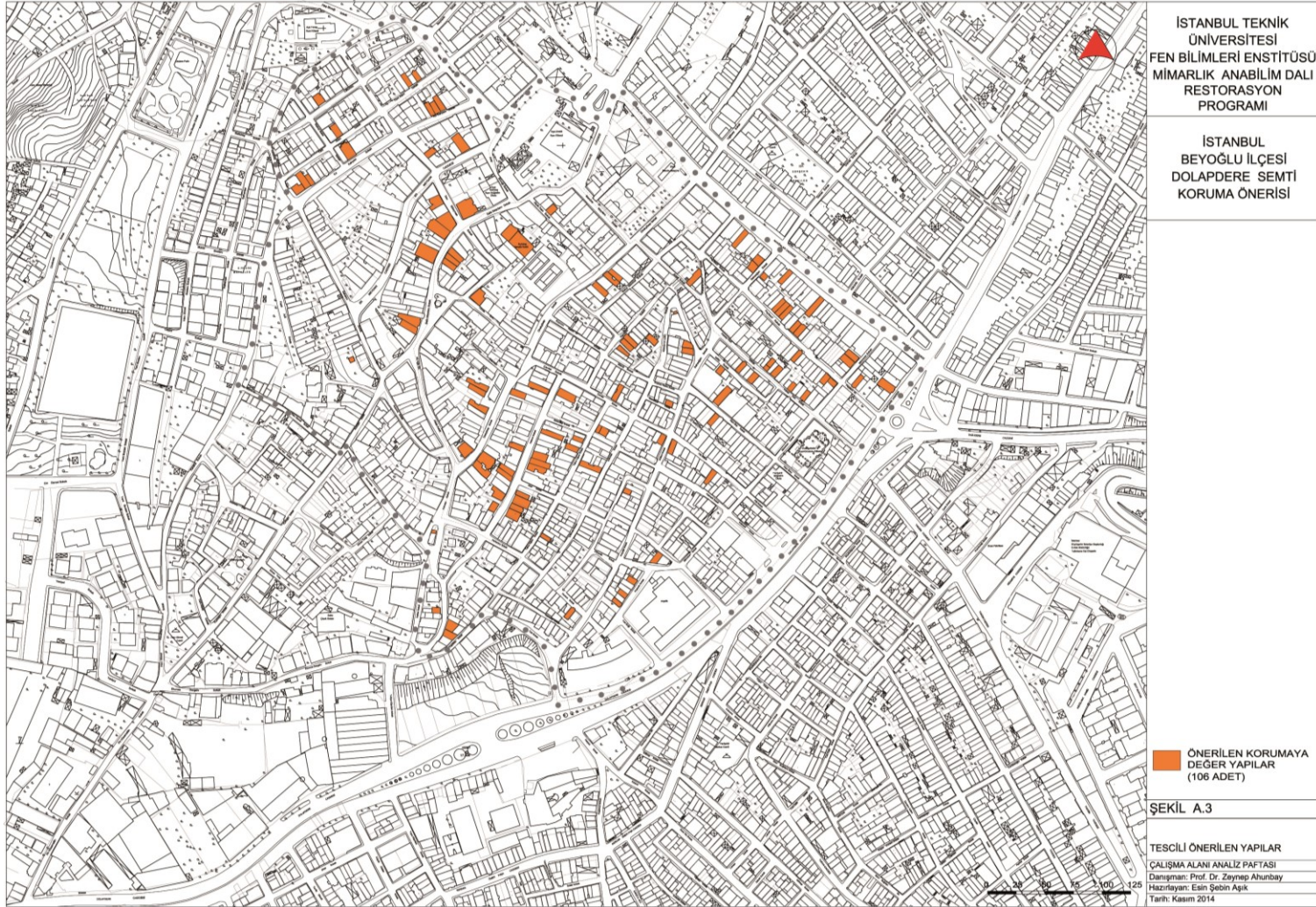
EK A: Çalışma Alanında Yapılan Analizleri Gösteren Paftalar



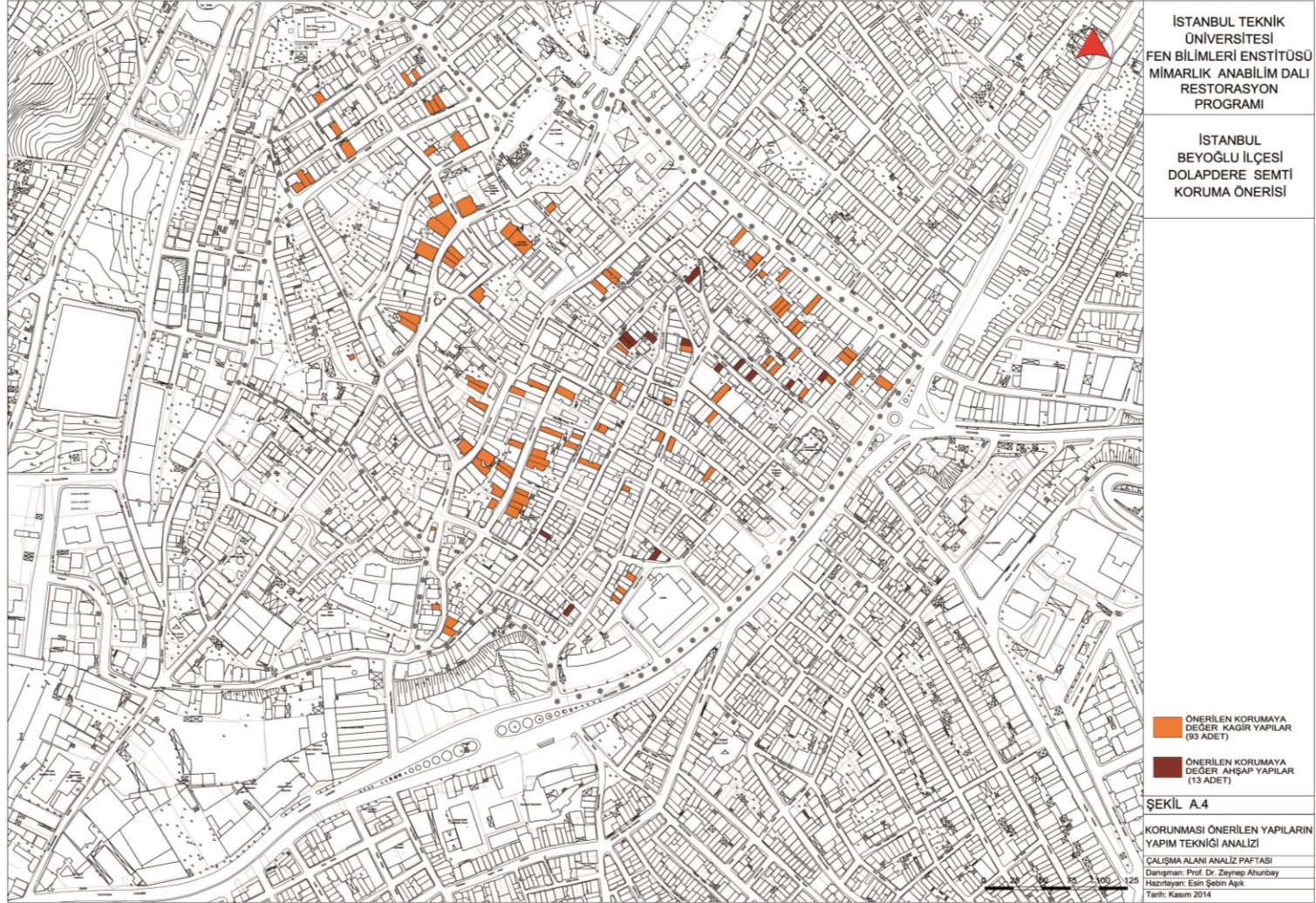
Şekil A.1: Mevcut yasal korunma durumu analizi.



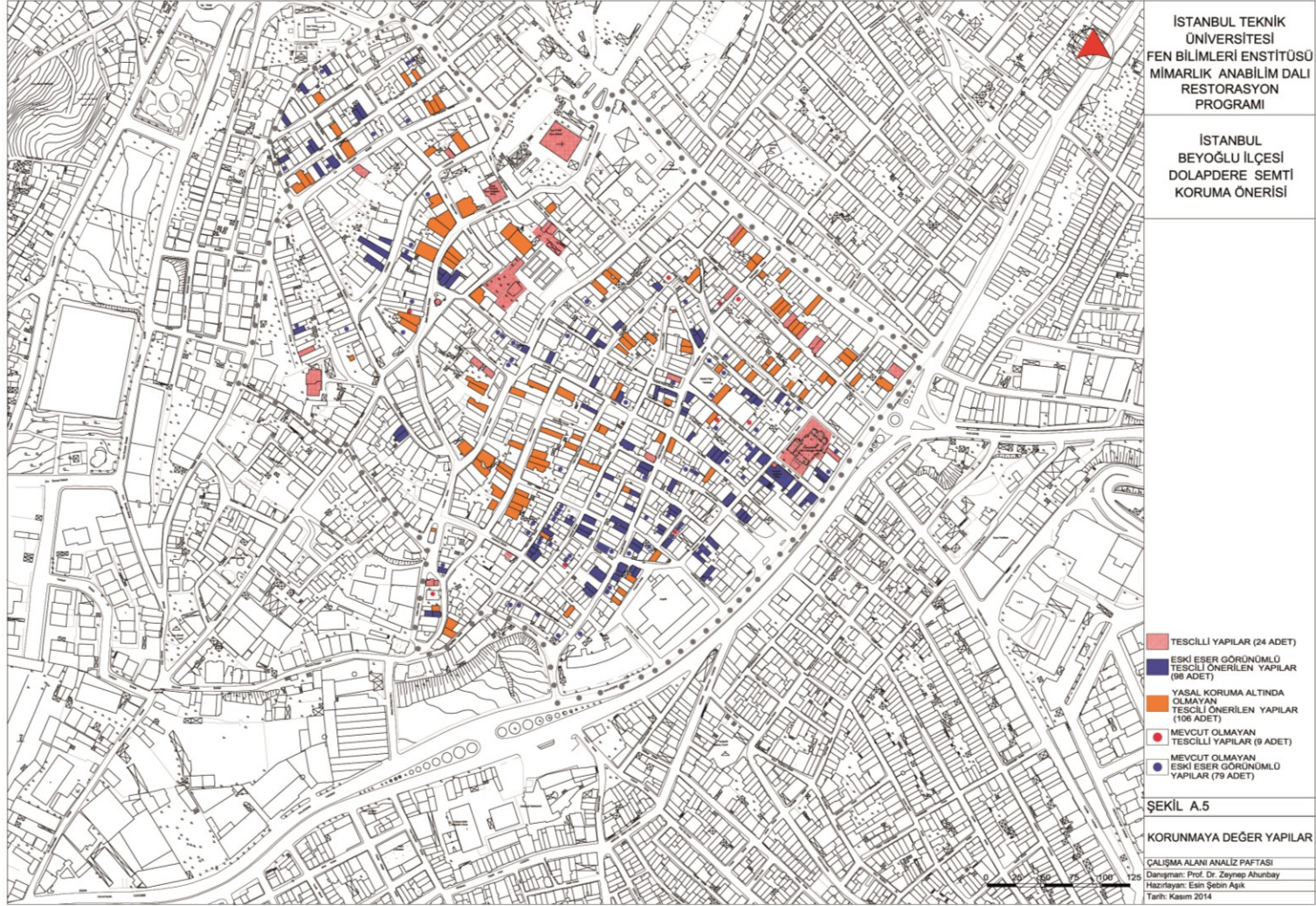
Şekil A.2 : Yasal koruma altındaki yapıların yapım tekniği analizi.



Şekil A.3 : Önerilen korunmaya değer yapılar.



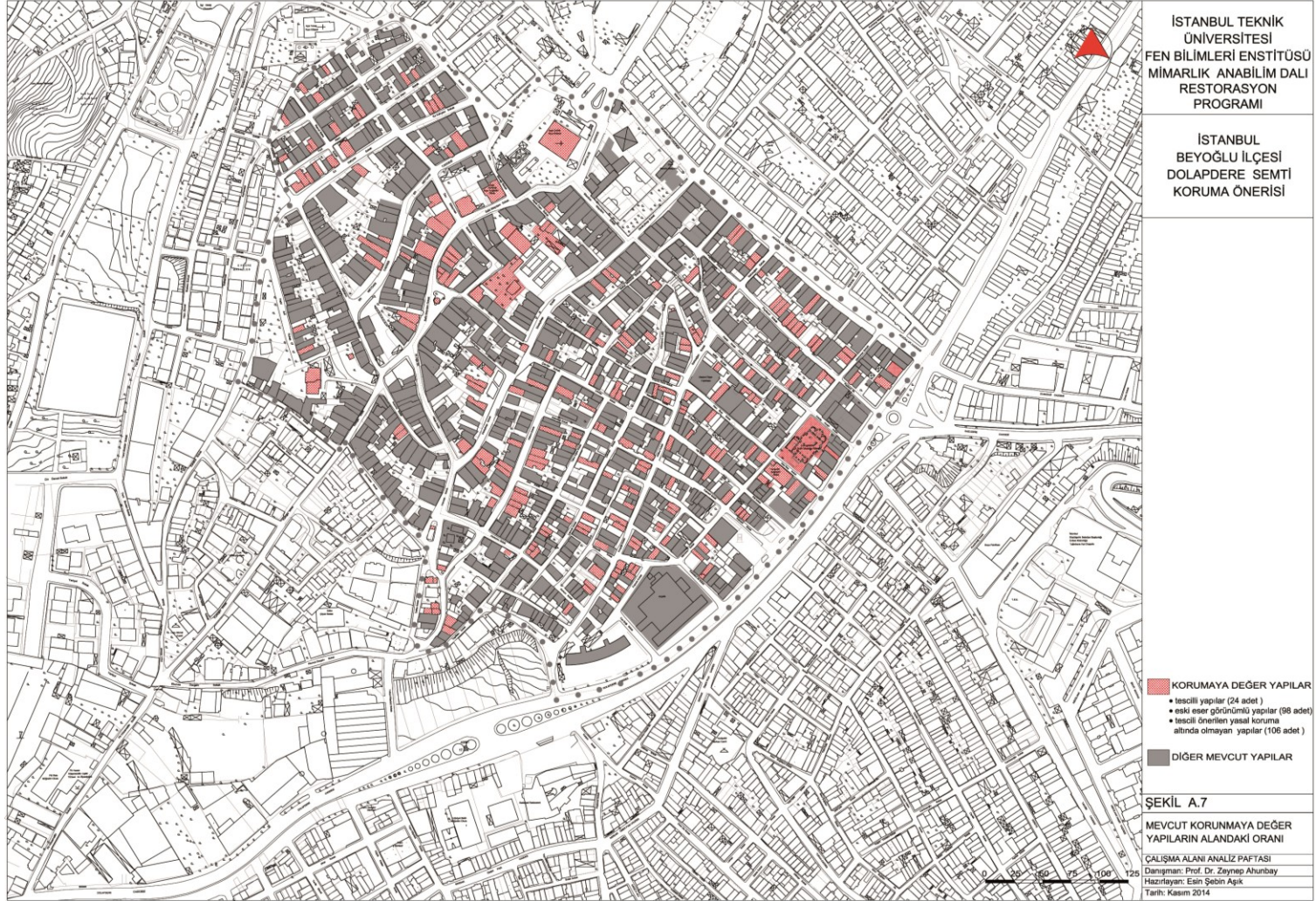
Şekil A.4 : Korunması önerilen yapıların yapım tekniği analizi.



Şekil A.5 : Korunmaya değer yapılar.



Şekil A.6 : Yapım tekniği analizi.



Şekil A.7 : Mevcut korunmaya değer yapıların alandaki dağılımı.

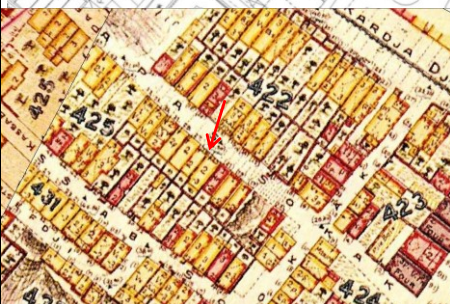
DOLAPDERE SEMTİ İÇİN KORUMA ÖNERİLERİ				ENVANTER NO:		1
İL:	İSTANBUL	PAFTA NO:	25b-1d	KORUMA DERECEŚİ	ANITSAL	
İLÇE:	BEYOĞLU	ADA:	1195		ÇEVRESEL	X
MAHALLE:	YENİŞEHİR	PARSEL NO:	25		ÇEVREYE AYKIRI	
SOKAK:	ASYA SOKAK	KAT ADEDİ:	-	YAPIM DÖNEMİ	-	
GENEL TANIM:	Tatavla Hamamı karşısında, su hazneli, kare planlı tuğla ve taş almasıık örgülü ismi belli olmayan çeşme.					
						
VAZİYET PLANI						
ORJİNAL KULLANIM:		ÇEŞME				
BUGÜNKÜ KULLANIM:		-				
YAPIM TEKNİĞİ:		KARGİR		FOTOĞRAF ÇEKİM TARİHİ:		MART 2012
DOLAPDERE SEMTİ İÇİN KORUMA ÖNERİLERİ				ENVANTER NO:		2
İL:	İSTANBUL	PAFTA NO:	25b-1d	KORUMA DERECEŚİ	ANITSAL	
İLÇE:	BEYOĞLU	ADA:	1201		ÇEVRESEL	X
MAHALLE:	YENİŞEHİR	PARSEL NO:	3		ÇEVREYE AYKIRI	
SOKAK:	YOKUŞBAŞI SOKAK	KAT ADEDİ:	-	YAPIM DÖNEMİ	-	
GENEL TANIM:	Kare planlı tuğla ve taş almasıık örgülü sarnıç.					
						
VAZİYET PLANI						
ORJİNAL KULLANIM:		SARNIÇ				
BUGÜNKÜ KULLANIM:		-				
YAPIM TEKNİĞİ:		KARGİR		FOTOĞRAF ÇEKİM TARİHİ:		MART 2012

Şekil A.8 : Tescili önerilen yapılar – I.Etap.

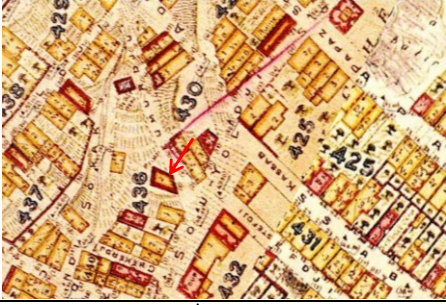
DOLAPDERE SEMTİ İÇİN KORUMA ÖNERİLERİ			ENVANTER NO:	3
İL:	İSTANBUL	PAFTA NO:	25b-1d	ANITSAL
İLÇE:	BEYOĞLU	ADA:	1353	KORUMA DERECESE
MAHALLE:	YENİŞEHİR	PARSEL NO:	9	ÇEVRESEL
SOKAK:	SAKSAĞAN	KAT ADEDİ:	B+Z+1	YAPIM DÖNEMİ
GENEL TANIM:	Kargir sivil mimarlık örneği.			
				
VAZİYET PLANI				
ORJİNAL KULLANIM:		KONUT		
BUGÜNKÜ KULLANIM:		KONUT		
YAPIM TEKNİĞİ:		KARGİR		
		FOTOĞRAF ÇEKİM TARİHİ:	MART 2012	

DOLAPDERE SEMTİ İÇİN KORUMA ÖNERİLERİ				ENVANTER NO:		4	
İL:	İSTANBUL	PAFTA NO:	25b-1d	KORUMA DERECESE		ANITSAL	
İLÇE:	BEYOĞLU	ADA:	1353			X	
MAHALLE:	YENİŞEHİR	PARSEL NO:	10	YAPIM DÖNEMİ		ÇEVRESEL	
SOKAK:	SAKSAĞAN	KAT ADEDİ:	Z+2			ÇEVREYE AYKIRI	
GENEL TANIM:		Kargir sivil mimarlık örneği.					
							
VAZİYET PLANI							
ORJİNAL KULLANIM:		KONUT					
BUGÜNKÜ KULLANIM:		KONUT					
YAPIM TEKNİĞİ:		KARGİR		FOTOĞRAF ÇEKİM TARİHİ:		MART 2012	

Şekil A.8 (devam) : Tescili önerilen yapılar – I.Etap.

DOLAPDERE SEMTİ İÇİN KORUMA ÖNERİLERİ				ENVANTER NO:	5
İL:	İSTANBUL	PAFTA NO:	25b-1d	KORUMA DERECEŚİ	ANITSAL
İLÇE:	BEYOĞLU	ADA:	1355		ÇEVRESEL
MAHALLE:	YENİŞEHİR	PARSEL NO:	14	YAPIM DÖNEMİ	ÇEVREYE AYKIRI
SOKAK:	FEYLOZOF SOKAK	KAT ADEDİ:	Z+1		
GENEL TANIM:	Cumbalı, kargir sivil mimarlık örneği.				
					
					
VAZİYET PLANI					
ORJİNAL KULLANIM:		KONUT			
BUGÜNKÜ KULLANIM:		-			
YAPIM TEKNİĞİ:		KARGİR		FOTOĞRAF ÇEKİM TARİHİ: MART 2012	
DOLAPDERE SEMTİ İÇİN KORUMA ÖNERİLERİ				ENVANTER NO:	6
İL:	İSTANBUL	PAFTA NO:	25b-1d	KORUMA DERECEŚİ	ANITSAL
İLÇE:	BEYOĞLU	ADA:	1358		ÇEVRESEL
MAHALLE:	YENİŞEHİR	PARSEL NO:	14	YAPIM DÖNEMİ	ÇEVREYE AYKIRI
SOKAK:	FEYLOZOF	KAT ADEDİ:	B+Z+1		
GENEL TANIM:	Cumbalı, kargir sivil mimarlık örneği.				
					
					
VAZİYET PLANI					
ORJİNAL KULLANIM:		KONUT			
BUGÜNKÜ KULLANIM:		KONUT			
YAPIM TEKNİĞİ:		KARGİR		FOTOĞRAF ÇEKİM TARİHİ: MART 2012	

Şekil A.8 (devam) : Tescili önerilen yapılar – I.Etap.

DOLAPDERE SEMTİ İÇİN KORUMA ÖNERİLERİ			ENVANTER NO:	7
İL:	İSTANBUL	PAFTA NO:	25b-1d	ANITSAL
İLÇE:	BEYOĞLU	ADA:	1358	KORUMA DERECEŚİ
MAHALLE:	YENİŞEHİR	PARSEL NO:	28	ÇEVRESEL
SOKAK:	KASAPHURŞIT	KAT ADEDİ:	B+Z+2	YAPIM DÖNEMİ
GENEL TANIM:	Cumbalı, kargir sivil mimarlık örneği.			
 				
VAZİYET PLANI		FOTOĞRAF ÇEKİM TARİHİ:		
ORJİNAL KULLANIM:	KONUT			
BUGÜNKÜ KULLANIM:	KONUT			
YAPIM TEKNİĞİ:	KARGİR			
DOLAPDERE SEMTİ İÇİN KORUMA ÖNERİLERİ			ENVANTER NO:	8
İL:	İSTANBUL	PAFTA NO:	25b-1d	ANITSAL
İLÇE:	BEYOĞLU	ADA:	1369	KORUMA DERECEŚİ
MAHALLE:	YENİŞEHİR	PARSEL NO:	3	ÇEVRESEL
SOKAK:	SAKSAĞAN	KAT ADEDİ:	B+Z+1	YAPIM DÖNEMİ
GENEL TANIM:	Ahşap konstrüksiyon sivil mimarlık örneği.			
 				
VAZİYET PLANI		FOTOĞRAF ÇEKİM TARİHİ:		
ORJİNAL KULLANIM:	KONUT			
BUGÜNKÜ KULLANIM:	KONUT			
YAPIM TEKNİĞİ:	AHŞAP			

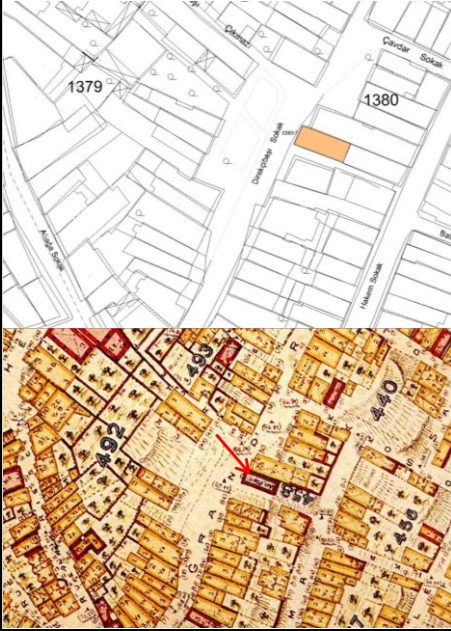
Şekil A.8 (devam) : Tescili önerilen yapılar – I.Etap.

DOLAPDERE SEMTİ İÇİN KORUMA ÖNERİLERİ				ENVANTER NO:		9
İL:	İSTANBUL	PAFTA NO:	25b-1d	KORUMA DERECEŚİ	ANITSAL	
İLÇE:	BEYOĞLU	ADA:	1369		ÇEVRESEL	X
MAHALLE:	YENİŞEHİR	PARSEL NO:	13		ÇEVREYE AYKIRI	
SOKAK:	KÖMÜRCÜ LÜTFÜ SOK.	KAT ADEDİ:	-	YAPIM DÖNEMİ	1813	
GENEL TANIM:	Su hazneli, taş-tuğla almasıık örgülü Manolaka Çeşmesi.					
						
VAZİYET PLANI						
ORJİNAL KULLANIM:		ÇEŞME				
BUGÜNKÜ KULLANIM:		-				
YAPIM TEKNİĞİ:		KAGİR		FOTOĞRAF ÇEKİM TARİHİ:		MART 2012
DOLAPDERE SEMTİ İÇİN KORUMA ÖNERİLERİ				ENVANTER NO:		10
İL:	İSTANBUL	PAFTA NO:	25b-1d	KORUMA DERECEŚİ	ANITSAL	
İLÇE:	BEYOĞLU	ADA:	1372		ÇEVRESEL	X
MAHALLE:	YENİŞEHİR	PARSEL NO:	32		ÇEVREYE AYKIRI	
SOKAK:	SEFA MEYDANI	KAT ADEDİ:	B+Z+3	YAPIM DÖNEMİ	1925 SONRASI	
GENEL TANIM:	Kargir sivil mimarlık örneği.					
						
VAZİYET PLANI						
ORJİNAL KULLANIM:		KONUT				
BUGÜNKÜ KULLANIM:		KONUT				
YAPIM TEKNİĞİ:		KARGİR		FOTOĞRAF ÇEKİM TARİHİ:		MART 2012

Şekil A.8 (devam) : Tescili önerilen yapılar – I.Etap.

DOLAPDERE SEMTİ İÇİN KORUMA ÖNERİLERİ				ENVANTER NO:		11
İL:	İSTANBUL	PAFTA NO:	25b-1d		ANITSAL	
İLÇE:	BEYOĞLU	ADA:	1372	KORUMA DERECESİ	ÇEVRESEL	X
MAHALLE:	YENİŞEHİR	PARSEL NO:	33		ÇEVREYE AYKIRI	
SOKAK:	SEFA MEYDANI	KAT ADEDİ:	B+Z+2	YAPIM DÖNEMİ	1925 SONRASI	
GENEL TANIM:	Kargir sivil mimarlık örneği.					
						
VAZİYET PLANI						
ORJİNAL KULLANIM:		KONUT				
BUGÜNKÜ KULLANIM:		KONUT				
YAPIM TEKNİĞİ:		KARGİR		FOTOĞRAF ÇEKİM TARİHİ:		MART 2012
DOLAPDERE SEMTİ İÇİN KORUMA ÖNERİLERİ				ENVANTER NO:		12
İL:	İSTANBUL	PAFTA NO:	25b-1d		ANITSAL	
İLÇE:	BEYOĞLU	ADA:	1372	KORUMA DERECESİ	ÇEVRESEL	X
MAHALLE:	YENİŞEHİR	PARSEL NO:	46		ÇEVREYE AYKIRI	
SOKAK:	SEFA MEYDANI	KAT ADEDİ:	B+Z+1	YAPIM DÖNEMİ	19.yüzyıl	
GENEL TANIM:	Kurtuluş Spor Kulübü olarak faaliyet gösteren kargir, iki katlı yapı.					
						
VAZİYET PLANI						
ORJİNAL KULLANIM:		Ortaokul				
BUGÜNKÜ KULLANIM:		Spor Kulübü				
YAPIM TEKNİĞİ:		Kargir		FOTOĞRAF ÇEKİM TARİHİ:		MART 2012

Şekil A.8 (devam) : Tescili önerilen yapılar – I.Etap.

DOLAPDERE SEMTİ İÇİN KORUMA ÖNERİLERİ				ENVANTER NO:	13
İL:	İSTANBUL	PAFTA NO:	25b-1d	KORUMA DERECEŚİ	ANITSAL
İLÇE:	BEYOĞLU	ADA:	1380		ÇEVRESEL
MAHALLE:	YENİŞEHİR	PARSEL NO:	7	YAPIM DÖNEMİ	ÇEVREYE AYKIRI
SOKAK:	DİLEKÇİBAŞI SOKAK	KAT ADEDİ:	-		1813
GENEL TANIM:	Su hazneli, dikdörtgen planlı Amakio Çeşmesi.				
					
					
VAZİYET PLANI					
ORJİNAL KULLANIM:			ÇEŞME		
BUGÜNKÜ KULLANIM:			ÇEŞME		
YAPIM TEKNİĞİ:			KARGİR		
FOTOĞRAF ÇEKİM TARİHİ:				MART 2012	
DOLAPDERE SEMTİ İÇİN KORUMA ÖNERİLERİ				ENVANTER NO:	14
İL:	İSTANBUL	PAFTA NO:	25b-1d	KORUMA DERECEŚİ	ANITSAL
İLÇE:	BEYOĞLU	ADA:	1388		ÇEVRESEL
MAHALLE:	YENİŞEHİR	PARSEL NO:	18	YAPIM DÖNEMİ	ÇEVREYE AYKIRI
SOKAK:	HAKEM SOKAK	KAT ADEDİ:	B+Z+2		1925 SONRASI
GENEL TANIM:	Kargir sivil mimarlık örneği.				
					
					
VAZİYET PLANI					
ORJİNAL KULLANIM:			KONUT		
BUGÜNKÜ KULLANIM:			KONUT		
YAPIM TEKNİĞİ:			KARGİR		
FOTOĞRAF ÇEKİM TARİHİ:				MART 2012	

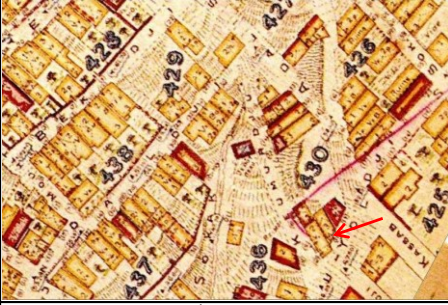
Şekil A.8 (devam) : Tescili önerilen yapılar – I.Etap.

DOLAPDERE SEMTİ İÇİN KORUMA ÖNERİLERİ				ENVANTER NO:		15
İL:	İSTANBUL	PAFTA NO:	25b-1d		ANITSAL	
İLÇE:	BEYOĞLU	ADA:	1603	KORUMA DERECESİ	ÇEVRESEL	X
MAHALLE:	YENİŞEHİR	PARSEL NO:	4		ÇEVREYE AYKIRI	
SOKAK:	KOPUZLU	KAT ADEDİ:	Z+2	YAPIM DÖNEMİ		
GENEL TANIM:	Kargir sivil mimarlık örneği.					
						
						
VAZİYET PLANI						
ORJİNAL KULLANIM:		KONUT				
BUGÜNKÜ KULLANIM:		KONUT				
YAPIM TEKNİĞİ:		KARGİR		FOTOĞRAF ÇEKİM TARİHİ:	MAYIS 2012	
DOLAPDERE SEMTİ İÇİN KORUMA ÖNERİLERİ				ENVANTER NO:		16
İL:	İSTANBUL	PAFTA NO:	25b-1d		ANITSAL	
İLÇE:	BEYOĞLU	ADA:	1603	KORUMA DERECESİ	ÇEVRESEL	X
MAHALLE:	YENİŞEHİR	PARSEL NO:	7		ÇEVREYE AYKIRI	
SOKAK:	KOPUZLU	KAT ADEDİ:	Z+1	YAPIM DÖNEMİ		
GENEL TANIM:	Kargir sivil mimarlık örneği.					
						
						
VAZİYET PLANI						
ORJİNAL KULLANIM:		KONUT				
BUGÜNKÜ KULLANIM:		KONUT				
YAPIM TEKNİĞİ:		KARGİR		FOTOĞRAF ÇEKİM TARİHİ:	MAYIS 2012	

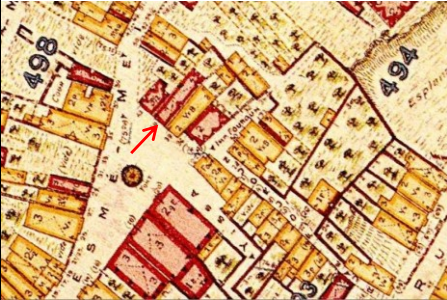
Şekil A.8 (devam) : Tescili önerilen yapılar – I.Etap.

DOLAPDERE SEMTİ İÇİN KORUMA ÖNERİLERİ				ENVANTER NO:	17	
İL:	İSTANBUL	PAFTA NO:	25b-1d	KORUMA DERECEŚİ	ANITSAL	
İLÇE:	BEYOĞLU	ADA:	1603		ÇEVRESEL	X
MAHALLE:	YENİŞEHİR	PARSEL NO:	9		ÇEVREYE AYKIRI	
SOKAK:	KOPUZLU SOKAK	KAT ADEDİ:	Z+2	YAPIM DÖNEMİ		
GENEL TANIM:	Cumbalı, dikdörtgen planlı, kargir sivil mimarlık örneği.					
						
						
VAZİYET PLANI						
ORJİNAL KULLANIM:		KONUT				
BUGÜNKÜ KULLANIM:		Dükkan+Konut				
YAPIM TEKNİĞİ:		KARGİR		FOTOĞRAF ÇEKİM TARİHİ:	MART 2012	
DOLAPDERE SEMTİ İÇİN KORUMA ÖNERİLERİ				ENVANTER NO:	18	
İL:	İSTANBUL	PAFTA NO:	25b-1d	KORUMA DERECEŚİ	ANITSAL	
İLÇE:	BEYOĞLU	ADA:	1207		ÇEVRESEL	X
MAHALLE:	YENİŞEHİR	PARSEL NO:	6		ÇEVREYE AYKIRI	
SOKAK:	HAKEM SOKAK	KAT ADEDİ:	B+Z+2	YAPIM DÖNEMİ	1925 ÖNCESİ	
GENEL TANIM:	Cumbalı ahşap konstrüksiyon sivil mimarlık örneği.					
						
						
VAZİYET PLANI						
ORJİNAL KULLANIM:		KONUT				
BUGÜNKÜ KULLANIM:		KONUT				
YAPIM TEKNİĞİ:		AHŞAP		FOTOĞRAF ÇEKİM TARİHİ:	MART 2012	

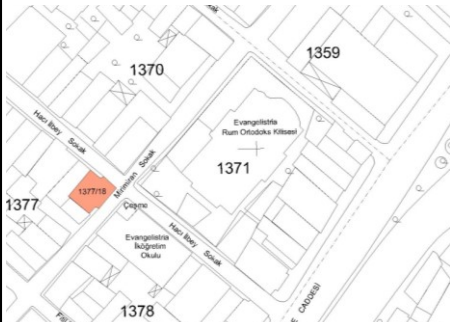
Şekil A.8 (devam) : Tescili önerilen yapılar – I.Etap.

DOLAPDERE SEMTİ İÇİN KORUMA ÖNERİLERİ				ENVANTER NO:	19
İL:	İSTANBUL	PAFTA NO:	25b-1d	KORUMA DERECEŚİ	ANITSAL
İLÇE:	BEYOĞLU	ADA:	1364		ÇEVRESEL
MAHALLE:	YENİŞEHİR	PARSEL NO:	10		ÇEVREYE AYKIRI
SOKAK:	SAKSAĞAN SOKAK	KAT ADEDİ:		YAPIM DÖNEMİ	
GENEL TANIM:	Ahşap konstrüksiyon sivil mimarlık örneği.				
					
					
VAZİYET PLANI				FOTOĞRAF ÇEKİM TARİHİ: NİSAN 2011	
ORJİNAL KULLANIM:		KONUT			
BUGÜNKÜ KULLANIM:		KONUT			
YAPIM TEKNİĞİ:		AHŞAP			
DOLAPDERE SEMTİ İÇİN KORUMA ÖNERİLERİ				ENVANTER NO:	20
İL:	İSTANBUL	PAFTA NO:	25b-1d	KORUMA DERECEŚİ	ANITSAL
İLÇE:	BEYOĞLU	ADA:	1364		ÇEVRESEL
MAHALLE:	YENİŞEHİR	PARSEL NO:	11		ÇEVREYE AYKIRI
SOKAK:	SAKSAĞAN SOKAK	KAT ADEDİ:	B+Z+1	YAPIM DÖNEMİ	1925 ÖNCESİ
GENEL TANIM:	Ahşap konstrüksiyon sivil mimarlık örneği.				
					
					
VAZİYET PLANI				FOTOĞRAF ÇEKİM TARİHİ: NİSAN 2011	
ORJİNAL KULLANIM:		KONUT			
BUGÜNKÜ KULLANIM:		KONUT			
YAPIM TEKNİĞİ:		AHŞAP			

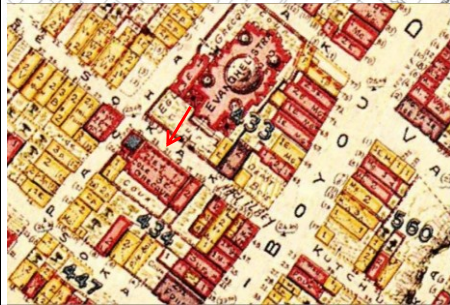
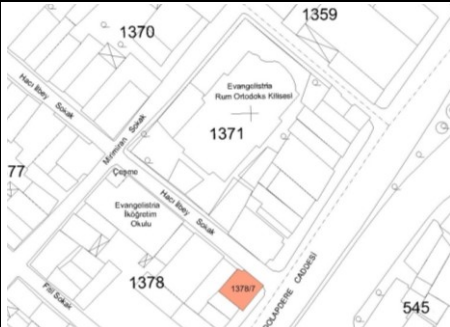
Şekil A.8 (devam) : Tescili önerilen yapılar – I.Etap.

DOLAPDERE SEMTİ İÇİN KORUMA ÖNERİLERİ				ENVANTER NO:	21
İL:	İSTANBUL	PAFTA NO:	25b-1d	KORUMA DERECEŚİ	ANITSAL
İLÇE:	BEYOĞLU	ADA:	1366		ÇEVRESEL
MAHALLE:	YENİŞEHİR	PARSEL NO:	15	YAPIM DÖNEMİ	ÇEVREYE AYKIRI
SOKAK:	KUYUCU KERİM SOKAK	KAT ADEDİ:	B+Z+1		1925 ÖNCESİ
GENEL TANIM:	Ahşap konstrüksiyon sivil mimarlık örneği.				
					
					
VAZİYET PLANI				FOTOĞRAF ÇEKİM TARİHİ: MART 2012	
ORJİNAL KULLANIM:		KONUT			
BUGÜNKÜ KULLANIM:		KONUT			
YAPIM TEKNİĞİ:		AHŞAP			
DOLAPDERE SEMTİ İÇİN KORUMA ÖNERİLERİ				ENVANTER NO:	22
İL:	İSTANBUL	PAFTA NO:	25b-1d	KORUMA DERECEŚİ	ANITSAL
İLÇE:	BEYOĞLU	ADA:	1372		ÇEVRESEL
MAHALLE:	YENİŞEHİR	PARSEL NO:	28	YAPIM DÖNEMİ	ÇEVREYE AYKIRI
SOKAK:	SEFA MEYDANI	KAT ADEDİ:	B+Z+2		1925 ÖNCESİ
GENEL TANIM:	Kargir sivil mimarlık örneği.				
					
					
VAZİYET PLANI				FOTOĞRAF ÇEKİM TARİHİ: MART 2012	
ORJİNAL KULLANIM:		KONUT			
BUGÜNKÜ KULLANIM:		KONUT			
YAPIM TEKNİĞİ:		KARGİR			

Şekil A.8 (devam) : Tescili önerilen yapılar – I.Etap.

DOLAPDERE SEMTİ İÇİN KORUMA ÖNERİLERİ				ENVANTER NO:	23
İL:	İSTANBUL	PAFTA NO:	25b-1d	KORUMA DERECEŚİ	ANITSAL
İLÇE:	BEYOĞLU	ADA:	1375		ÇEVRESEL
MAHALLE:	YENİŞEHİR	PARSEL NO:	3		ÇEVREYE AYKIRI
SOKAK:	SAKSAĞAN	KAT ADEDİ:	B+Z+4	YAPIM DÖNEMİ	1925 ÖNCESİ
GENEL TANIM:	Cumbalı, kargir sivil mimarlık örneği.				
					
VAZİYET PLANI					
ORJİNAL KULLANIM:		Dükkan+Konut			
BUGÜNKÜ KULLANIM:		Dükkan+Konut			
YAPIM TEKNİĞİ:		KARGİR		FOTOĞRAF ÇEKİM TARİHİ: MART 2012	
DOLAPDERE SEMTİ İÇİN KORUMA ÖNERİLERİ				ENVANTER NO:	24
İL:	İSTANBUL	PAFTA NO:	25b-1d	KORUMA DERECEŚİ	ANITSAL
İLÇE:	BEYOĞLU	ADA:	1377		ÇEVRESEL
MAHALLE:	YENİŞEHİR	PARSEL NO:	18		ÇEVREYE AYKIRI
SOKAK:	MİRİMİRAN	KAT ADEDİ:	Z+1	YAPIM DÖNEMİ	1925 ÖNCESİ
GENEL TANIM:	Cumbalı, kargir sivil mimarlık örneği.				
					
VAZİYET PLANI					
ORJİNAL KULLANIM:		Dükkan+Konut			
BUGÜNKÜ KULLANIM:		Dükkan+Konut			
YAPIM TEKNİĞİ:		KARGİR		FOTOĞRAF ÇEKİM TARİHİ: NİSAN 2011	

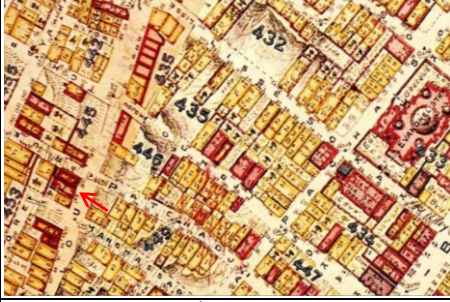
Şekil A.8 (devam) : Tescili önerilen yapılar – I.Etap.

DOLAPDERE SEMTİ İÇİN KORUMA ÖNERİLERİ				ENVANTER NO:	25
İL:	İSTANBUL	PAFTA NO:	25b-1d	KORUMA DERECEŚİ	ANITSAL
İLÇE:	BEYOĞLU	ADA:	1378		ÇEVRESEL
MAHALLE:	YENİŞEHİR	PARSEL NO:	2	YAPIM DÖNEMİ	ÇEVREYE AYKIRI
SOKAK:	MİRİMİRAN-HACI İLBE	KAT ADEDİ:	Z+1		1854
GENEL TANIM:	Evangelistria Kilisesi karşısında yer alan, 1980 yılına kadar hizmet veren Evangelistria Karma İlkokulu.				
					
					
VAZİYET PLANI				FOTOĞRAF ÇEKİM TARİHİ:	
ORJİNAL KULLANIM:		İLKOKUL		1930 ve MART 2012	
BUGÜNKÜ KULLANIM:		DEPO			
YAPIM TEKNİĞİ:		KARGİR			
DOLAPDERE SEMTİ İÇİN KORUMA ÖNERİLERİ				ENVANTER NO:	26
İL:	İSTANBUL	PAFTA NO:	25b-1d	KORUMA DERECEŚİ	ANITSAL
İLÇE:	BEYOĞLU	ADA:	1378		ÇEVRESEL
MAHALLE:	YENİŞEHİR	PARSEL NO:	7	YAPIM DÖNEMİ	ÇEVREYE AYKIRI
SOKAK:	DOLAPDERE CD-HACI İL	KAT ADEDİ:			1925 ÖNCESİ
GENEL TANIM:	Cumbalı, kargir sivil mimarlık örneği.				
					
				FOTOĞRAF ÇEKİM TARİHİ:	
ORJİNAL KULLANIM:		Dükkan+Konut		MART 2012	
BUGÜNKÜ KULLANIM:		Dükkan+Konut			
YAPIM TEKNİĞİ:		KARGİR			

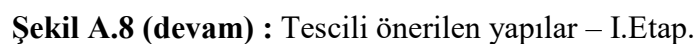
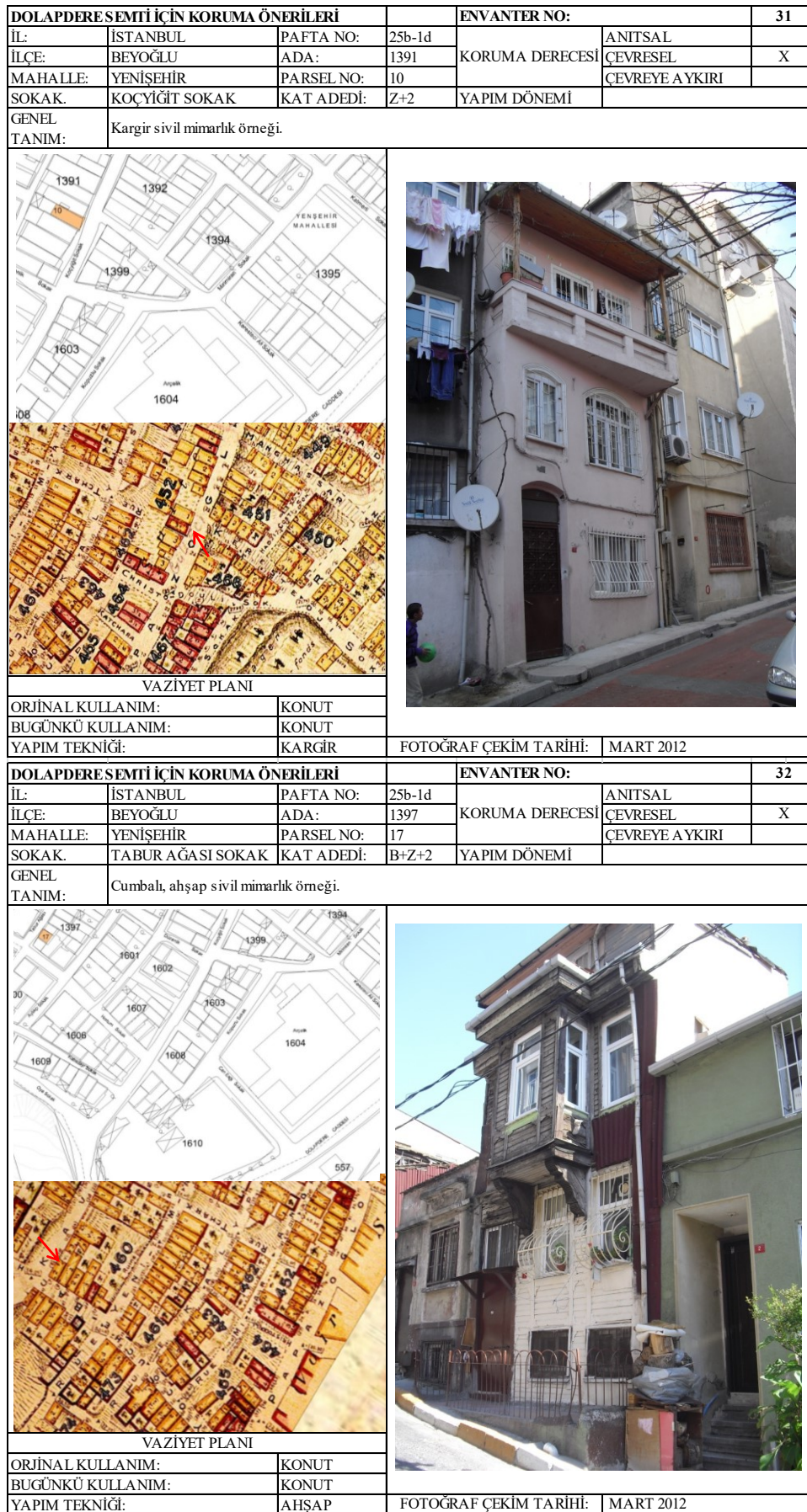
Şekil A.8 (devam) : Tescili önerilen yapılar – I.Etap.

DOLAPDERE SEMTİ İÇİN KORUMA ÖNERİLERİ				ENVANTER NO:		27
İL:	İSTANBUL	PAFTA NO:	25b-1d	KORUMA DERECEŚİ	ANITSAL	
İLÇE:	BEYOĞLU	ADA:	1383		ÇEVRESEL	X
MAHALLE:	YENİŞEHİR	PARSEL NO:	10		ÇEVREYE AYKIRI	
SOKAK:	ÇAKMAK SOKAK	KAT ADEDİ:	B+Z+2	YAPIM DÖNEMİ	1925 ÖNCESİ	
GENEL TANIM:	Cumbalı, kargir sivil mimarlık örneği.					
						
VAZİYET PLANI						
ORJİNAL KULLANIM:		KONUT				
BUGÜNKÜ KULLANIM:		Dükkan+Konut				
YAPIM TEKNİĞİ:		KARGİR		FOTOĞRAF ÇEKİM TARİHİ:	MART 2012	
DOLAPDERE SEMTİ İÇİN KORUMA ÖNERİLERİ				ENVANTER NO:		28
İL:	İSTANBUL	PAFTA NO:	25b-1d	KORUMA DERECEŚİ	ANITSAL	
İLÇE:	BEYOĞLU	ADA:	1384		ÇEVRESEL	X
MAHALLE:	YENİŞEHİR	PARSEL NO:	13		ÇEVREYE AYKIRI	
SOKAK:	MİRİMİRAN SOKAK	KAT ADEDİ:	B+Z+1	YAPIM DÖNEMİ		
GENEL TANIM:	Cumbalı, kargir sivil mimarlık örneği.					
						
VAZİYET PLANI						
ORJİNAL KULLANIM:		KONUT				
BUGÜNKÜ KULLANIM:		KONUT				
YAPIM TEKNİĞİ:		KARGİR		FOTOĞRAF ÇEKİM TARİHİ:	NİSAN 2011	

Şekil A.8 (devam) : Tescili önerilen yapılar – I.Etap.

DOLAPDERE SEMTİ İÇİN KORUMA ÖNERİLERİ				ENVANTER NO:		29
İL:	İSTANBUL	PAFTA NO:	25b-1d	KORUMA DERECEŚİ	ANITSAL	
İLÇE:	BEYOĞLU	ADA:	1390		ÇEVRESEL	X
MAHALLE:	YENİŞEHİR	PARSEL NO:	2	YAPIM DÖNEMİ	ÇEVREYE AYKIRI	
SOKAK:	GÜLLECİ SOKAK	KAT ADEDİ:	B+Z+2			
GENEL TANIM:	Ahşap konstrüksiyon sivil mimarlık örneği.					
						
						
VAZİYET PLANI						
ORJİNAL KULLANIM:		KONUT				
BUGÜNKÜ KULLANIM:		KONUT				
YAPIM TEKNİĞİ:		KARGİR		FOTOĞRAF ÇEKİM TARİHİ:		NİSAN 2011
DOLAPDERE SEMTİ İÇİN KORUMA ÖNERİLERİ				ENVANTER NO:		30
İL:	İSTANBUL	PAFTA NO:	25b-1d	KORUMA DERECEŚİ	ANITSAL	
İLÇE:	BEYOĞLU	ADA:	1390		ÇEVRESEL	X
MAHALLE:	YENİŞEHİR	PARSEL NO:	3	YAPIM DÖNEMİ	ÇEVREYE AYKIRI	
SOKAK:	GÜLLECİ SOKAK	KAT ADEDİ:	B+Z+2		1925 ÖNCESİ	
GENEL TANIM:	Cumbalı, kargir sivil mimarlık örneği.					
						
						
VAZİYET PLANI						
ORJİNAL KULLANIM:		KONUT				
BUGÜNKÜ KULLANIM:		KONUT				
YAPIM TEKNİĞİ:		KARGİR		FOTOĞRAF ÇEKİM TARİHİ:		NİSAN 2011

Şekil A.8 (devam) : Tescili önerilen yapılar – I.Etap.



DOLAPDERE SEMTİ İÇİN KORUMA ÖNERİLERİ				ENVANTER NO:		33
İL:	İSTANBUL	PAFTA NO:	25b-1d	KORUMA DERECEŚİ	ANITSAL	
İLÇE:	BEYOĞLU	ADA:	1398		ÇEVRESEL	X
MAHALLE:	YENİŞEHİR	PARSEL NO:	1		ÇEVREYE AYKIRI	
SOKAK:	ÇAKMAK	KAT ADEDİ:	B+Z+1	YAPIM DÖNEMİ		
GENEL TANIM:	Ahşap konstrüksiyon sivil mimarlık örneği.					




VAZİYET PLANI

ORJİNAL KULLANIM:	KONUT
BUGÜNKÜ KULLANIM:	KONUT
YAPIM TEKNİĞİ:	AHŞAP



DOLAPDERE SEMTİ İÇİN KORUMA ÖNERİLERİ				ENVANTER NO:		34
İL:	İSTANBUL	PAFTA NO:	25b-1d	KORUMA DERECEŚİ	ANITSAL	
İLÇE:	BEYOĞLU	ADA:	1602		ÇEVRESEL	X
MAHALLE:	YENİŞEHİR	PARSEL NO:	3		ÇEVREYE AYKIRI	
SOKAK:	ÇAKMAK	KAT ADEDİ:	B+Z+2	YAPIM DÖNEMİ		
GENEL TANIM:	Cumbalı, kargir sivil mimarlık örneği.					



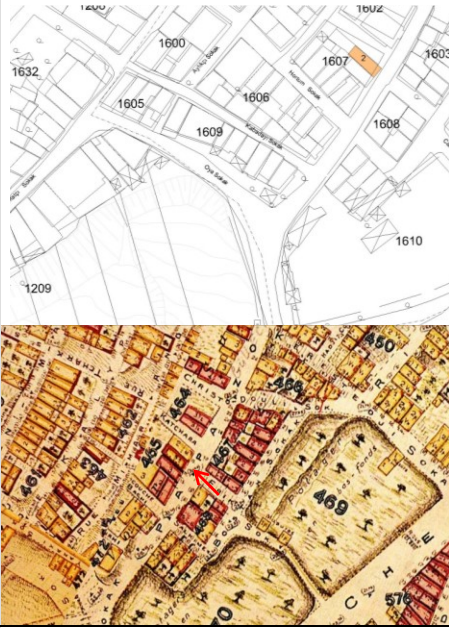

VAZİYET PLANI

ORJİNAL KULLANIM:	KONUT
BUGÜNKÜ KULLANIM:	KONUT
YAPIM TEKNİĞİ:	KARGİR



DOLAPDERE SEMTİ İÇİN KORUMA ÖNERİLERİ				ENVANTER NO:		35
İL:	İSTANBUL	PAFTA NO:	25b-1d	KORUMA DERECEŚİ	ANITSAL	
İLÇE:	BEYOĞLU	ADA:	1602		ÇEVRESEL	X
MAHALLE:	YENİŞEHİR	PARSEL NO:	3		ÇEVREYE AYKIRI	
SOKAK:	ÇAKMAK	KAT ADEDİ:	B+Z+2	YAPIM DÖNEMİ		
GENEL TANIM:	Cumbalı, kargir sivil mimarlık örneği.					

Şekil A.8 (devam) : Tescili önerilen yapılar – I.Etap.

DOLAPDERE SEMTİ İÇİN KORUMA ÖNERİLERİ				ENVANTER NO:		35
İL:	İSTANBUL	PAFTA NO:	25b-1d	KORUMA DERECESİ	ANITSAL	
İLÇE:	BEYOĞLU	ADA:	1607		ÇEVRESEL	X
MAHALLE:	YENİŞEHİR	PARSEL NO:	2		ÇEVREYE AYKIRI	
SOKAK:	KOÇYİĞİT	KAT ADEDİ:	Z+3	YAPIM DÖNEMİ		
GENEL TANIM:	Cumbalı, kargir sivil mimarlık örneği.					
						
VAZİYET PLANI						
ORJİNAL KULLANIM:		KONUT				
BUGÜNKÜ KULLANIM:		KONUT				
YAPIM TEKNİĞİ:		KARGİR		FOTOĞRAF ÇEKİM TARİHİ:	MART 2012	
DOLAPDERE SEMTİ İÇİN KORUMA ÖNERİLERİ				ENVANTER NO:		36
İL:	İSTANBUL	PAFTA NO:	25b-1d	KORUMA DERECESİ	ANITSAL	
İLÇE:	BEYOĞLU	ADA:	1607		ÇEVRESEL	X
MAHALLE:	YENİŞEHİR	PARSEL NO:	3		ÇEVREYE AYKIRI	
SOKAK:	KOÇYİĞİT	KAT ADEDİ:	B+Z+3	YAPIM DÖNEMİ		
GENEL TANIM:	Cumbalı, kargir sivil mimarlık örneği.					
						
VAZİYET PLANI						
ORJİNAL KULLANIM:		KONUT				
BUGÜNKÜ KULLANIM:		KONUT				
YAPIM TEKNİĞİ:		KARGİR		FOTOĞRAF ÇEKİM TARİHİ:	MART 2012	

Şekil A.8 (devam) : Tescili önerilen yapılar – I.Etap.

ÖZGEÇMİŞ



Ad-Soyad : Esin ŞEBİN AŞIK
Doğum Tarihi ve Yeri : Bursa / 28.05.1973
E-posta : esinasik@gmail.com

ÖĞRENİM DURUMU:

- **Lisans** : 1994, Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü.
- **Yükseklisans** : 1998, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Anabilim Dalı, Restorasyon Programı.

TEZDEN TÜRETİLEN YAYINLAR

- Aşık, E. ve Ahunbay Z., 2015. Dolapdere Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi'nin Korunmasına Yönelik Çalışmalar, *İBB KUDEB Restorasyon ve Konservasyon Çalışmaları Dergisi*, Sayı 18, (s.22-37), Şan Ofset Matbaacılık, İstanbul.

